

การนำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน

นางสาวสุทธิดา มนทิวรรักษ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาศิลปศึกษา ภาควิชาศิลปะ ดนตรีและนาฏศิลป์ศึกษา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2558

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Proposed Model of Art and Cultural Learning Management:

A Case Study of Khlong Dan Bangkhunthian

Miss Sutthida Monthirarak

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Education Program in Art Education

Department of Art Music and Dance Education

Faculty of Education

Chulalongkorn University

Academic Year 2015

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การนำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม:
	กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน
โดย	นางสาวสุทธิดา มนทิวรรักษ์
สาขาวิชา	ศิลปศึกษา
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	อาจารย์ ดร. โสมฉาย บุญญานันต์

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์

.....คณบดีคณะครุศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร. บัญชา ชลาภิรมย์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อภิชาติ พลประเสริฐ)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(อาจารย์ ดร. โสมฉาย บุญญานันต์)

.....กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วัชรินทร์ ฐิติอดิษฐ์)

สุทธิดา มนทิวารักษ์ : การนำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน (A Proposed Model of Art and Cultural Learning Management: A Case Study of Khlong Dan Bangkhunthian) อ.ที่ปริกษาวิทยานิพนธ์หลัก: อ. ดร. โสมฉาย บุญญานันต์, 219 หน้า.

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน 2) เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บข้อมูลจากการสังเกต และสืบค้นข้อมูลพื้นฐานของแหล่งเรียนรู้ในเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน สัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้จำนวน 30 คน และบุคคลในพื้นที่จำนวน 5 คน โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ได้แก่ แบบบันทึกแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม แบบสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม และเครื่องมือสำหรับประเมินคุณภาพของรูปแบบ ได้แก่ แบบสังเกตพฤติกรรมผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม แบบสอบถามความพึงพอใจของผู้ร่วมกิจกรรมในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน ตรวจสอบรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ และทดลองจัดการเรียนรู้

ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันของแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมในเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียนที่เหมาะสมสำหรับการจัดการเรียนรู้มีจำนวน 10 แหล่ง โดยมีรูปแบบในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม แบ่งเป็น 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ด้านวัตถุประสงค์ ควรกำหนดให้ผู้ร่วมกิจกรรมเกิดความรู้ความเข้าใจทางศิลปวัฒนธรรมผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ และเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม 2) ด้านแหล่งการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ควรคัดสรรจากความสอดคล้องของเนื้อหาที่จะเรียนรู้ คำนึงถึงการเดินทางจากสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่ง ควรให้ความสำคัญกับความสะดวกในการเดินทาง และความสะอาดของสถานที่ 3) ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ควรบรรยายให้ความรู้เบื้องต้นจากนั้นจึงนำเข้าสู่การชมสถานที่จริง โดยมีขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมแบ่งเป็น 6 ขั้นตอน ดังนี้ 3.1 ขั้นเตรียมความพร้อมในการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม 3.2 ขั้นออกเดินทางเรียนรู้ 3.3 ขั้นบันทึกข้อมูลการเรียนรู้ 3.4 ขั้นสรุปผลการเดินทาง 3.5 ขั้นแบ่งปันข้อค้นพบ 3.6 ขั้นประเมินความพึงพอใจในการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม และ 4) ด้านการประเมินผลการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ควรประเมินสภาพจริงโดยการสังเกตพฤติกรรม และสอบถามความพึงพอใจหลังร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ สำหรับการทดลองใช้รูปแบบ พบว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระหว่างการสังเกตพฤติกรรมของผู้ร่วมกิจกรรมโดยผู้วิจัย และการประเมินความพึงพอใจโดยผู้ร่วมกิจกรรมมีความสอดคล้องกัน โดยผู้ร่วมกิจกรรมมีความสนใจในการเรียนรู้ และร่วมกันตรวจสอบข้อมูลเพื่อเรียนรู้เรื่องราวทางศิลปวัฒนธรรมอย่างถูกต้อง พร้อมให้ความคิดเห็นว่าการเรียนรู้ในครั้งนี้ส่งผลให้ทราบถึงคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมในเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน เกิดความประทับใจในมรดกทางวัฒนธรรมที่ไดพบ และส่งเสริมให้เกิดการเห็นคุณค่าซึ่งจะพัฒนาไปเป็นการรวมพลังในการอนุรักษ์ต่อไป

ภาควิชา ศิลปะ ดนตรีและนาฏศิลป์ศึกษา

ลายมือชื่อนิสิต

สาขาวิชา ศิลปศึกษา

ลายมือชื่อ อ.ที่ปริกษาหลัก

ปีการศึกษา 2558

5683404527 : MAJOR ART EDUCATION

KEYWORDS: LEARNING MANAGEMENT / ART AND CULTURAL / KHLONG DAN / BANGKHUNTHIAN

SUTTHIDA MONTHIRARAK: A Proposed Model of Art and Cultural Learning Management: A Case Study of Khlong Dan Bangkhunthian. ADVISOR: SOAMSHINE BOONYANANTA, Ph.D., 219 pp.

The purposes of the research were: 1) to study the current cultural resources in Khlong Dan Bangkhunthian. 2) to improve the cultural learning module: Case Study of Khlong Dan Bangkhunthian. The research has been conducted using qualitative research method in a designate area of Khlong Dan Bangkhunthian. The purposive samples include 30 cultural experts, cultural studies professionals, cultural experienced participants and 5 locals. Cultural memorandum and the survey of the cultural participants are used as research instruments, along with the participant's behavioural survey and the participant's satisfactory survey as the module analysis. Then, the result are analyzed to test and create the cultural module of Case study: Khlong Dan Bangkhunthian, reviewed by the supervisors.

The result from this study indicates that there were 10 current cultural locations in Khlong Dan Bangkhunthian which are suitable for educational purposes considering time and limited transportation. This module are divided into 4 components as follows: 1) purposes: to gain the better understanding of arts and culture by learning activities and get to know the important of cultural preservation 2) cultural places: to select the right cultural context using the easy accessible route and consider the location cleanliness 3) activities: to introduce the venues before the visit. The procedures are classified into 6 stages were: 3.1 preparation 3.2 exploration 3.3 documentation 3.4 conclusion 3.5 distribution 3.6 evaluation 4) evaluation: to evaluate from the actual condition and the questionnaire on the satisfaction after this module. On trial, the result of participant's behavioral survey and the participant's satisfactory survey are correlated. The participants express their interest in the module, review the factual information of the cultural resources, and express that this module educate them on the value of the cultural resources in Khlong Dan Bangkhunthian and made them appreciate the importance to retain and protect the art and cultural resources.

Department: Art Music and Dance Education Student's Signature

Field of Study: Art Education Advisor's Signature

Academic Year: 2015

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณทุนการศึกษาจากโครงการพัฒนายุทธศาสตร์สู่ความเป็นเลิศด้านศิลปะไทย จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สำหรับโอกาสทางการเรียนรู้และพัฒนาตนเองรวมถึงค่าใช้จ่ายในการเรียนตลอดสองปีการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาอย่างสูงจากอาจารย์ ดร. โสมฉาย บุญญานันต์ และรองศาสตราจารย์สมโภชน์ ทองแดง อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่คอยให้คำแนะนำ ตรวจสอบแก้ไขวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอขอบพระคุณในความกรุณาของอาจารย์เป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อภิชาติ พลประเสริฐ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วชิรินทร์ ฐิตอดิศักดิ์ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ คณาจารย์สาขาวิชาศิลปศึกษา ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน โดยเฉพาะศาสตราจารย์ ดร. ศักดิ์ชัย สายสิงห์ และอาจารย์สนั่น รัตนะ ที่กรุณาสละเวลาอันมีค่าในการให้ข้อคิด คำแนะนำ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม เพื่อแก้ไข และปรับปรุงวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณชาวคลองด่าน บางขุนเทียน ชาวสวน และชาวเรือทุกท่าน สำหรับการต้อนรับ ความเอื้อเฟื้อ มิตรภาพ และข้อมูลความรู้ที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับการศึกษาในครั้งนี้

ขอขอบพระคุณครอบครัวมนตรีรักษ์ โดยเฉพาะคุณเล็ก มนตรีรักษ์ ผู้เป็นทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิต ขอขอบคุณสำหรับการดูแลตลอดระยะเวลาที่ศึกษา การรับส่ง การลงพื้นที่ศึกษาวิจัย และสนับสนุนทุกสิ่งที่คุณวิจัยเลือกจะเรียนรู้เสมอมา

ขอขอบคุณ พี่ๆ เพื่อนๆ ครูศิลป์ และ ศึกษานารี สำหรับกำลังใจ คำปรึกษา ความช่วยเหลือ คอยดูแลผู้วิจัยเป็นอย่างดีเสมอมา และเป็นแรงสนับสนุนที่พร้อมช่วยเหลือตลอดเวลา

ขอขอบคุณ ชาตรี เขตเขาเม็ง สำหรับแรงบันดาลใจในการเรียนรู้ ทดลองและคอยสนับสนุน ช่วยเหลือการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ในหลายขั้นตอน รวมถึงการเป็นกำลังใจสำคัญให้ผ่านทุกอุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างการศึกษานี้

บุญกุศลที่เกิดจากการศึกษาในครั้งนี้ ขออุทิศแด่ อาจารย์สมโภชน์ ทองแดง ขอขอบพระคุณสำหรับการเรียนรู้ที่มีความสุข และขอให้อาจารย์เดินทางสู่ภพภูมิที่สงบสุขและสวยงาม

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญภาพ	ญ
บทที่ 1 บทนำ.....	13
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	13
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	16
ขอบเขตของการวิจัย.....	16
กำหนดพื้นที่ศึกษาและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย	17
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	17
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	18
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	19
1. รูปแบบการเรียนรู้และการจัดการเรียนรู้	20
2. ศิลปวัฒนธรรม.....	29
3. การจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม.....	35
4. เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน.....	53
5. การจัดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนวัยผู้ใหญ่.....	58
6. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	62
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	71
1. ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้อง.....	71

2. กำหนดพื้นที่ศึกษา ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย	71
3. สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	72
4. การดำเนินการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูล.....	74
5. การวิเคราะห์ข้อมูล.....	75
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	78
ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎีและหลักการที่เกี่ยวข้องในงานวิจัย	81
ตอนที่ 2 การวิเคราะห์แหล่งเรียนรู้ในเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน	87
ตอนที่ 3 การวิเคราะห์สภาพ ปัญหา และรูปแบบในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม.....	121
ตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน	134
ตอนที่ 5 การนำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลอง ด่าน บางขุนเทียน.....	136
ตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสังเกตพฤติกรรมผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทาง ศิลปวัฒนธรรม	159
ตอนที่ 7 การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบประเมินความพึงพอใจในการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ ทางศิลปวัฒนธรรม.....	160
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ.....	163
รายการอ้างอิง	175
ภาคผนวก.....	180
ภาคผนวก ก กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	181
ภาคผนวก ข รายงานผู้ทรงคุณวุฒิ.....	183
ภาคผนวก ค รายงานผู้เชี่ยวชาญ กลุ่มตัวอย่างและผู้ร่วมกิจกรรม.....	185
ภาคผนวก ง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	189
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	219

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1	กระบวนทัศน์ใหม่ของการสอนและกระบวนทัศน์เดิมของการสอน.....	27
ตารางที่ 2	กระบวนทัศน์ใหม่ของการเรียนรู้และกระบวนทัศน์เดิมของการเรียนรู้.....	28
ตารางที่ 3	ตารางวิเคราะห์กรณีศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม.....	48
ตารางที่ 4	ตารางแสดงผลจากการวิเคราะห์รูปแบบการเรียนรู้.....	51
ตารางที่ 5	ตารางสังเคราะห์รูปแบบการเรียนรู้.....	52
ตารางที่ 6	ตารางวิเคราะห์แหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน.....	88
ตารางที่ 7	ตารางวิเคราะห์กิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมของแหล่งเรียนรู้ในเส้นทาง คลองด่าน บางขุนเทียน.....	119
ตารางที่ 8	ตารางแสดงที่มาของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน.....	137

สารบัญญภาพ

หน้า

รูปที่ 1 พระพุทธรอนันตคุณอดุลยญาณบพิตร พระประธานในพระอุโบสถวัดราชโอรส	89
รูปที่ 2 ทวารบาลแบบจีน (เขี้ยวกาง, เลี้ยวกาง) ตึกตากระเบ็องเคลือบด้านหน้าพระอุโบสถ	90
รูปที่ 3 มังกรคั่นเมฆ ลวดลายประดับมุกบนบานประตูพระอุโบสถวัดราชโอรส	90
รูปที่ 4 จิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถ วัดราชโอรส.....	92
รูปที่ 5 พระอุโบสถ วัดนางนอง	95
รูปที่ 6 หน้าบันพระอุโบสถวัดนางนอง	95
รูปที่ 7 พระประธานในพระอุโบสถวัดนางนอง พระพุทธรูปทรงเครื่องอย่างจักรพรรดิราช	96
รูปที่ 8 ลวดลายมงคลเครื่องมงคลจีนลรักระดับมุกแผ่นบนบานประตูพระอุโบสถวัดนางนอง.....	97
รูปที่ 9 หน้าบันวิหารทิศเหนือ ประดับตกแต่งด้วยกระเบ็องเคลือบ	97
รูปที่ 10 ลายก้ามล่อ เรื่อง สามก๊ก ที่ผนังระหว่างช่องหน้าต่างภายในพระอุโบสถวัดนางนอง	97
รูปที่ 11 พระปรารค์ สิ่งก่อสร้างประธานของวัด.....	100
รูปที่ 12 รูปสลักหินจีน (อับเฉา) ด้านหน้าพระปรารค์วัดหนึ่ง.....	100
รูปที่ 13 พระพุทธรูป 28 องค์ พระประธานวัดอัปสรสวรรค์	102
รูปที่ 14 หอไตรปฏิภูกกลางสระน้ำ วัดอัปสรสวรรค์	103
รูปที่ 15 หน้าบันพระอุโบสถ วัดอัปสรสวรรค์.....	103
รูปที่ 16 พระวิหาร วัดนางชี.....	105
รูปที่ 17 หน้าบันพระอุโบสถวัดนางชี.....	106
รูปที่ 18 พระปางป่าเลไลยก์ พระประธานพระวิหารวัดนางนอง.....	107
รูปที่ 19 พระอุโบสถ วัดบางขุนเทียนนอก.....	108
รูปที่ 20 หน้าบันพระอุโบสถ วัดบางขุนเทียนนอก.....	109
รูปที่ 21 พระอุโบสถ วัดบางขุนเทียนกลาง.....	109

รูปที่ 22	หน้าบันพระอุโบสถ วัดบางขุนเทียนกลาง.....	110
รูปที่ 23	คุณกานต์นิสา กมลลิมสกุล นำชมสวนบางขุนเทียน	110
รูปที่ 24	บ้านเรือนริมทางรถไฟบริเวณวัดบางประทุน.....	112
รูปที่ 25	ตำหนักทอง วัดไทร	114
รูปที่ 26	เรือขายก๋วยเตี๋ยวบริเวณท่าน้ำวัดไทร	115
รูปที่ 27	ร้านค้าริมคลอง ตรงข้ามท่าน้ำวัดไทร.....	116
รูปที่ 28	สถานีรถไฟวัดสิงห์.....	116
รูปที่ 29	มะพร้าวและกล้วยในสวนบางขุนเทียน.....	118
รูปที่ 30	แผนภาพการทดสอบวิธีการเดินทางในเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน	141
รูปที่ 31	องค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม.....	143
รูปที่ 32	คู่มือสำหรับกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม “ลัดเลาะเลียบริมคลอง”	145
รูปที่ 33	แผนที่ แผนภาพการเดินทาง และใบงานสำหรับกิจกรรมการเรียนรู้.....	146
รูปที่ 34	ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม.....	148
รูปที่ 35	แผนภาพรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน.....	150
รูปที่ 36	แผนภาพลำดับการเดินทางเรียนรู้ กิจกรรม “ลัดเลาะเลียบริมคลอง”	153
รูปที่ 37	รถไฟสายวงเวียนใหญ่ – มหาชัย สถานีจอมทอง.....	154
รูปที่ 38	ผู้ร่วมกิจกรรมศึกษาศิลปกรรมวัดราชโอรส วัดนางนอง วัดหนัง และวิถีชีวิตห้องแถว ริมคลอง	154
รูปที่ 39	ศึกษาศิลปกรรมวัดอัปสรสวรรค์	155
รูปที่ 40	ผู้ร่วมกิจกรรมศึกษาศิลปกรรมวัดนางชี	155
รูปที่ 41	ชมบ้านเรือน และสวนผลไม้บริเวณ กลุ่มวัดบางขุนเทียน.....	156
รูปที่ 42	ผู้ร่วมกิจกรรมเยี่ยมชมร้านค้าริมคลอง ศิลปกรรมภายในวัดไทร สรุปผลการร่วม กิจกรรม	157

รูปที่ 43 ล่องเรือออกเดินทางผ่านคลองดาวคะนองสู่น้ำเจ้าพระยา ผู้ร่วมกิจกรรมเดินทางกลับ
ด้วยการโดยสารรถไฟฟ้า ซึ่งเป็นการเดินทางในยุคปัจจุบัน 158

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ศิลปวัฒนธรรม เป็นมรดกอย่างหนึ่งของชาติซึ่งวัฒนธรรมเปรียบเสมือนภาพสะท้อนการดำเนินชีวิตของชุมชนที่สั่งสมกันมา รวมทั้งความคิดต่างๆ ที่บรรพบุรุษได้กระทำ สร้าง กำหนด สะสม และรักษาไว้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง (กาญจนา แก้วเทพ, 2538) ผสานกับความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปกรรมของบรรพบุรุษที่มีความรุ่งเรืองในอดีต มีแบบแผนของตนเองเด่นชัด มีการเรียนรู้ ประยุกต์และพัฒนาแบบแผนอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลายาวนาน (ประยูร อุลูชาฎะ, 2550) เมื่อศิลปะเชื่อมโยงกับบริบททางวัฒนธรรม ศิลปะอาจเป็นภาพสะท้อนวัฒนธรรม (Cultural Reflection) อาจเป็นสื่อในการแสดงออก (Expression) อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด สติปัญญา อาจเป็นการสำรวจตรวจสอบ การขุดค้น (Exploration) ที่ส่งผลกระทบต่อผู้คน ชุมชน สภาพแวดล้อม หรืออาจเป็นปรากฏการณ์ที่แสดงมโนทัศน์ (Conceptualization) กระตุ้นความคิดความอ่าน ด้วยความซับซ้อนหลากหลายในตัวตน ศิลปะจึงอยู่กับวัฒนธรรมอย่างผสมผสานกลมกลืนและมีความหลากหลาย (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2552)

ทว่าสภาพสังคมในปัจจุบันมีการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องไปพร้อมกับกระบวนการพัฒนาเทคโนโลยี คุณค่าของศิลปวัฒนธรรมจึงถูกลดทอนไปตามความสนใจของยุคสมัย (ประยูร อุลูชาฎะ, 2550) ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นวิชาศิลปศึกษาที่พบว่า การเรียนการสอนในปัจจุบัน โรงเรียนใช้แบบเรียนสำเร็จรูปเป็นสื่อหลักในการเรียนวิชาศิลปศึกษา การเรียนรู้เกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้านมุ่งเพียงเพื่อผลิตชิ้นงาน แต่ผู้เรียนไม่ได้เรียนรู้เนื้อหาและคุณค่าของงานนั้น การเรียนมักเรียนในชั้นเรียนโดยมีกำหนดเวลาที่แน่นอนตายตัว ผู้เรียนไม่มีโอกาสเรียนรู้ร่วมกับชุมชนในสถานการณ์จริง จึงไม่สามารถเชื่อมโยงหรือมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างงานศิลปะกับวิถีชุมชนได้ (ชุตินา เวทการ, 2542) ในทางกลับกันหากมีการพัฒนาให้บุคลากรในท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการออกแบบหลักสูตร จะสามารถส่งเสริมการปฏิบัติงานร่วมกันของทุกฝ่าย สามารถพัฒนาแนวทางสู่ความสำเร็จ ทำให้ผู้คนในชุมชนเต็มใจที่จะมอบเครื่องมือที่ส่งเสริมหลักสูตร พร้อมทั้งให้ผู้คนในชุมชนและผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรสามารถออกแบบร่วมกันได้ (Zeilma da Cunha, Isobel R. Contento, & Morin, 2000) การเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมเป็นกระบวนการหนึ่งที่สร้างความเข้าใจในวัฒนธรรมของชุมชน ก่อให้เกิดความรักและหวงแหนในศิลปวัฒนธรรม ซึ่งจะพัฒนาไปเป็นความคิดร่วมมือทำนุบำรุงรักษาตามลำดับ (กรมวิชาการ, 2540) การศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการเรียนรู้จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ทราบถึงเงื่อนไขซึ่งสนับสนุนและเป็นอุปสรรคต่อการทำงานร่วมกันในการอนุรักษ์

ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนและการเรียนรู้ เพื่อนำมาใช้วางแผนการจัดการเรียนรู้ (ชุตติมา เวทการ, 2551)

ปัจจุบันการอนุรักษ์ การถ่ายทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญา มีเพียงปราชญ์ชาวบ้านกลุ่มเล็กๆ เท่านั้นที่พยายามดำรงรักษาภูมิปัญญาไว้ซึ่งนับวันอาจสูญหายไปตามกาลเวลา ควรมีการสร้างองค์ความรู้เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐาน ควรมีการจัดกิจกรรมเพื่อกระตุ้นให้ผู้คนในชุมชนเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์และสืบทอด ควรประชาสัมพันธ์ในสื่อรูปแบบต่างๆ และสนับสนุนปราชญ์ชาวบ้านในการเป็นผู้นำการถ่ายทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญา ทั้งนี้ควรได้รับความร่วมมือและสนับสนุนจากหลายภาคส่วน ทั้งชาวบ้าน วัด โรงเรียนในชุมชน และหน่วยงานภาครัฐ เพื่อให้เกิดการสืบสานฟื้นฟูให้คงอยู่อย่างยั่งยืนต่อไป (จิตรานันท์ แสงศรีจันทร์, 2555) สำหรับการจัดการเรียนการสอนทางศิลปะไทยในปัจจุบันมีการใช้สื่อประกอบการบรรยายด้วยโปรแกรม PowerPoint มากที่สุด โดยทัศนคติของผู้เชี่ยวชาญทางศิลปะไทยมีความเห็นว่า วิธีที่เหมาะสมที่สุดคือการเรียนรู้ในสถานที่จริง (รื่นฤทัย รอดสุวรรณ, 2554) โดยการนำผู้เรียนไปเรียนรู้ในสถานที่จริงหรือวิธีการศึกษานอกสถานที่เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสวงหาคำตอบจากประสบการณ์ตรง กระบวนการดังกล่าวเป็นการสร้างความสนใจของผู้เรียนและเป็นกิจกรรมที่มีคุณค่ามาก (นิภาพร ย่องเจริญ, 2551) เนื่องจากกระบวนการเรียนการสอนวิธีนี้ กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ มีความอยากรู้อยากเห็นสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวและเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สังเกตสำรวจสิ่งแวดล้อมต่างๆ โดยใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้าเพื่อทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัวอย่างมีความหมาย สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันและชีวิตในอนาคตของผู้เรียนต่อไป กิจกรรมการศึกษานอกสถานที่เป็นกิจกรรมที่มีคุณค่า เพราะผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้และได้รับประสบการณ์ตรง ตลอดจนส่งเสริมทักษะด้านต่างๆ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ สังเกต สำรวจ แก้ปัญหา พัฒนาการคิดของผู้เรียนเพื่อการขยายประสบการณ์การเรียนรู้ (เนาวนิตย์ สงคราม, 2557) จากการศึกษาผลการวิจัยการจัดการเรียนการสอนนอกห้องเรียนที่มีต่อความรู้และทัศนคติของนักเรียนทางด้านสิ่งแวดล้อม พบว่าผู้เรียนกลุ่มทดลองที่ใช้เวลาหนึ่งส่วนสี่ของเวลาเรียนทั้งหมดออกไปศึกษานอกห้องเรียนมีความรู้ความเข้าใจมากกว่ากลุ่มควบคุมที่ศึกษาในห้องเรียน (Gilbertson, 1990) สำหรับการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ต้องใช้หลักการจัดการศึกษาในวิถีชุมชนซึ่งเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมพื้นบ้านหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นการเชื่อมโยงการศึกษาเข้ากับวัฒนธรรมชุมชน โดยต้องคำนึงถึงองค์ประกอบด้านวัฒนธรรมและค่านิยมของสังคม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2541) โดยมีหลักในการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

1. กำหนดจุดมุ่งหมายในการจัดการเรียนรู้และเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้อง
2. วิเคราะห์เนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนรู้ที่จะนำมาจัดการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน
3. ออกแบบเก็บข้อมูลที่จะนำมาใช้ในการวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนรู้
4. สำรวจและบันทึกข้อมูล
5. จัดทำแฟ้มเก็บรวบรวมข้อมูล
6. ศึกษาวิเคราะห์และจัดทำกระบวนการเรียนรู้
7. เตรียมการจัดการเรียนรู้โดยเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ที่มี

สาระสำคัญ เกณฑ์การวัดผลและการประเมินผลการเรียนรู้ 8. ปฏิบัติตามแผนการจัดการเรียนรู้ 9. วัดผลและประเมินผลตามจุดประสงค์การเรียนรู้ (ปริยาภรณ์ ตั้งคุณานันต์, 2557)

สำหรับผู้เรียนอายุ 21 – 40 ปีหรือวัยผู้ใหญ่ตอนต้นเป็นระยะที่มีพัฒนาการของความเจริญเติบโตทางร่างกายที่สมบูรณ์เต็มที่ โดยอวัยวะทุกส่วนทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ในด้านอารมณ์ ภายใต้นี้จะมีความสามารถในการควบคุมอารมณ์ได้เป็นอย่างดี และมีความมั่นคงในความรู้สึกลึกซึ้งมากกว่าช่วงวัยรุ่น รวมทั้งสามารถคิดพิจารณาและประเมินสถานการณ์อย่างมีเหตุผลก่อนที่จะมีการตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่ง จะเห็นได้ว่าชีวิตในวัยนี้โดยรวมจะเกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ มีผู้เรียกระยะนี้ว่าเป็นระยะสำรวจ (Exploratory Period) (ศรีเรือน แก้วกังวาน, 2530) เนื่องจากวัยผู้ใหญ่ตอนต้นเป็นวัยแห่งการสำรวจเพื่อสร้างรากฐานให้แก่อนาคต ไม่ว่าจะเป็นด้านครอบครัวหรือด้านอาชีพ ดังนั้นผู้สอนควรจัดประสบการณ์ต่างๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ใหญ่วัยนี้ เช่น การทำงานกลุ่ม เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสพบปะเพื่อนใหม่ๆ โดยเฉพาะเพื่อนต่างเพศ เพื่อให้เขาได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ตลอดจนการได้รับทราบข้อมูลที่ทันสมัย โดยเฉพาะข่าวสารด้านอาชีพ ความก้าวหน้าในการประกอบอาชีพ การปรับตัวในการทำงานกับสถานการณ์ที่แปรเปลี่ยนตลอดเวลา (นุชลี อุปกัย, 2556) วัยนี้จึงมีปัจจัยที่เอื้อต่อการศึกษาในสิ่งที่สนใจและสามารถดูแลความปลอดภัยของตนเองในการเดินทางระหว่างการเรียนรู้ได้

เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน เป็นเส้นทางสายประวัติศาสตร์ที่มีเรื่องราวความเป็นมาอันยาวนานของประวัติศาสตร์พื้นที่ (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2544) วัดวาอารามส่วนมากเป็นงานศิลปกรรมรูปแบบพระราชนิยมในรัชกาลที่ 3 ซึ่งรับอิทธิพลจากศิลปะจีนมาผสมผสานจนเกิดรูปแบบเฉพาะตัว (สันติ เล็กสุขุม, 2550) เป็นเส้นทางที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรมของชาวสยามตั้งแต่ยุคก่อนกรุงศรีอยุธยาจนถึงทุกวันนี้และต่อไปในอนาคต สมควรที่จะต้องมีการศึกษาในระดับเจาะลึกลงไปให้กว้างขวางมากขึ้น (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2544) เพื่อเป็นแหล่งข้อมูลสารสนเทศทางศิลปวัฒนธรรมซึ่งส่งเสริมการสร้างประสบการณ์ทางทัศนศิลป์ที่สนับสนุนให้ผู้เรียนไม่เรียนใฝ่รู้ แสวงหาความรู้และเรียนรู้ด้วยตนเอง เสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างเข้าใจ เกิดความตระหนัก และเห็นคุณค่าศิลปวัฒนธรรม (ชุตินา เวทการ, 2551) โดยการนำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมในครั้งนี้เป็นการศึกษาเพื่อจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เน้นรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยผู้เรียนได้เรียนรู้ความรู้ที่ศึกษา มีการนำความรู้และทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณมาใช้ในงานและสถานการณ์ต่างๆ มีทักษะการเรียนรู้ที่ส่งผลให้เกิดการเชื่อมโยงเหตุและผลด้วยตัวของผู้เรียนเอง เรียนรู้ในมิติของตนเองและผู้อื่นผ่านแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายพร้อมกับการพัฒนาความรู้สึกลึกซึ้งให้มีความมั่นใจ ความสนใจ และตระหนักในคุณค่า พร้อมกับการเรียนรู้องค์ความรู้ต่างๆ ด้วยตนเอง และ

ค้นพบอยู่เสมอ ผู้เรียนจะเกิดการพัฒนาทักษะการเรียนรู้และศักยภาพ ส่งผลต่อการสะท้อนกลับและการพัฒนาอาชีพของตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ (พิมพ์นธ์ เดชะคุปต์ & พเยาว์ ยินดีสุข, 2557)

จากการศึกษาปัจจัยดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษาเพื่อนำเสนอรูปแบบการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน ให้เกิดการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมอย่างมีประสิทธิภาพจากรากฐานความเข้าใจสภาพสังคมและสภาพพื้นที่ ซึ่งการศึกษาในครั้งนี้จะเป็นส่วนสนับสนุนและเป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ ความเข้าใจและตระหนักถึงคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมซึ่งจะพัฒนาไปเป็นพื้นฐานในการอนุรักษ์ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ศึกษาเกี่ยวกับ รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน ซึ่งทำการศึกษาเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมสำหรับผู้เรียนอายุ 21 – 40 ปี โดยศึกษาจากการสำรวจพื้นที่ภาคสนามในประเด็นของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ศิลปกรรมและภูมิปัญญาไทย และการจัดการเรียนรู้ผ่านหลักวิธีการสอน จากสภาพของแหล่งเรียนรู้ในเส้นทางคลองด่านปัจจุบัน ประกอบกับการศึกษาปัจจัยอื่นๆที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำองค์ความรู้มาประมวลและสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ดังนี้

1. ศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและประวัติความเป็นมาของชุมชน เพื่อความเข้าใจในบริบทของชุมชนซึ่งจะส่งผลให้เกิดการวางแผนการจัดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. ศึกษาศิลปกรรมรูปแบบต่างๆ ที่พบในเส้นทางการศึกษา ซึ่งประกอบด้วยศิลปกรรมสมัยอยุธยาตอนปลายและสมัยรัตนโกสินทร์ ทั้งจิตรกรรม ประติมากรรมและสถาปัตยกรรมที่อยู่ภายในวัดต่างๆ ตามเส้นทางคลองด่าน เพื่อคัดเลือกแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

3. ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในเส้นทางการศึกษา โดยศึกษาเกี่ยวกับภูมิหลังและวิถีชีวิตของคนในชุมชน ตลอดจนอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน

กำหนดพื้นที่ศึกษาและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

พื้นที่ศึกษา

เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน กำหนดพื้นที่ศึกษา คือ เส้นทางคลองด่าน บางขุน-เทียน ซึ่งเส้นทางดังกล่าวอยู่ในพื้นที่เขตจอมทองและบางขุนเทียนของกรุงเทพมหานคร

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย แบ่งเป็น 4 กลุ่ม โดยการเลือกแบบเจาะจง คือ

1. ผู้เชี่ยวชาญทางศิลปศึกษาและ/หรือศิลปวัฒนธรรมที่มีผลงานเผยแพร่ในวงวิชาการ ไม่ต่ำกว่า 5 ปี จำนวน 5 ท่าน
2. ผู้เชี่ยวชาญทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมไม่ต่ำกว่า 5 ปี จำนวน 5 ท่าน
3. ผู้เรียนที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมไม่ต่ำกว่า 3 ครั้ง อายุ 21 – 30 ปี จำนวน 10 คน และอายุ 31 – 40 ปี จำนวน 10 คน
4. ผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน ไม่ต่ำกว่า 20 ปี จำนวน 5 คน

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

การจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม หมายถึง การจัดการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมวิถีชีวิตของผู้คนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยมีรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่แตกต่างกันไปตามยุคสมัยแต่มีหลักในการจัดการศึกษาที่คงเดิม คือ การเชื่อมโยงการเรียนรู้เข้ากับวัฒนธรรมชุมชน

เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน หมายถึง เส้นทางที่แยกจากคลองบางกอกใหญ่หรือคลองบางหลวง เชื่อมระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยาสายเดิมกับปากแม่น้ำท่าจีน จังหวัดสมุทรสาคร เส้นทางคลองด่านอยู่ในเขตจอมทองและบางขุนเทียนของกรุงเทพมหานคร เป็นเส้นทางที่มีวัดวาอารามจำนวนมาก โดยส่วนมากเป็นงานศิลปกรรมรูปแบบพระราชนิยมในรัชกาลที่ 3 ซึ่งรับอิทธิพลจากศิลปะจีนมาผสมผสานจนเกิดรูปแบบเฉพาะตัว และเป็นที่ตั้งของชุมชนที่มีรากฐานมายาวนาน

ผู้ร่วมกิจกรรม หมายถึง บุคคลที่อยู่ในช่วงอายุ 21 – 40 ปี หรือวัยผู้ใหญ่ตอนต้น ซึ่งเป็นระยะที่มีพัฒนาการของความเจริญเติบโตทางร่างกายที่สมบูรณ์เต็มที่ เป็นช่วงวัยที่บรรลุนิติภาวะ สามารถคิดพิจารณาและประเมินสถานการณ์อย่างมีเหตุผล ก่อนที่จะมีการตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่ง มีปัจจัยที่เอื้อต่อการศึกษาในสิ่งที่สนใจ และสามารถดูแลความปลอดภัยของตนเองในการเดินทางระหว่างการเรียนรู้

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ได้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน ซึ่งรูปแบบนี้จะเป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้ทราบถึงคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม เกิดความเข้าใจ และตระหนักถึงคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ซึ่งจะพัฒนาไปเป็นพื้นฐานในการอนุรักษ์ต่อไป

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การนำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน ผู้วิจัยทำการศึกษาข้อมูล โดยรวบรวมแนวคิดจากหนังสือ เอกสารทางวิชาการ และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางสำหรับการทำวิจัย โดยจำแนก ดังนี้

1. รูปแบบการเรียนรู้และการจัดการเรียนรู้
 - 1.1 รูปแบบการจัดการเรียนรู้
 - 1.2 การจัดการความรู้เพื่อสร้างรูปแบบการเรียนรู้
 - 1.3 การจัดการเรียนรู้แบบการศึกษานอกสถานที่
 - 1.4 การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21
2. ศิลปวัฒนธรรม
 - 2.1 ศิลปวัฒนธรรม
 - 2.2 แหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม
 - 2.3 การเรียนรู้ทางศิลปะและพหุศิลปศึกษาเชิงภูมิปัญญาไทย
3. การจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมและการศึกษาชุมชนเพื่อการจัดการเรียนรู้
 - 3.1 การจัดการเรียนรู้บนพื้นฐานวัฒนธรรมชุมชน
 - 3.2 การจัดการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
 - 3.3 การศึกษาชุมชนเพื่อการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม
 - 3.4 การใช้แหล่งการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมในชุมชน
 - 3.5 กรณีศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม
4. เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน
 - 4.1 คลองด่านเส้นทางสายประวัติศาสตร์
 - 4.2 ศิลปวัฒนธรรมในเส้นทางคลองด่านบางขุนเทียน
5. การจัดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนวัยผู้ใหญ่
 - 5.1 ลักษณะของผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ตอนต้น (อายุประมาณ 21-40 ปี)
 - 5.2 การจัดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ตอนต้น
 - 5.3 การประเมินผลการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมสำหรับผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ตอนต้น
6. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. รูปแบบการเรียนรู้และการจัดการเรียนรู้

1.1 รูปแบบการจัดการเรียนรู้

ความหมายของรูปแบบ (Model) รูปแบบเป็นรูปธรรมของความคิดที่เป็นนามธรรม ซึ่งบุคคลแสดงออกมาในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เช่น เป็นคำอธิบาย เป็นแผนผัง ไดอะแกรม หรือ แผนภาพ เพื่อช่วยให้ตนเองและบุคคลอื่นสามารถเข้าใจได้ชัดเจนขึ้น แต่รูปแบบไม่ใช่ทฤษฎี Keeves (1997) กล่าวว่า รูปแบบโดยทั่วไปจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญดังนี้

รูปแบบจะต้องนำไปสู่การทำนาย (prediction) ผลที่ตามมา โดยสามารถนำไปสร้างเครื่องมือเพื่อไปพิสูจน์ทดสอบได้

โครงสร้างของรูปแบบจะต้องประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (casual relationship) ซึ่งสามารถใช้อธิบายปรากฏการณ์หรือเรื่องนั้นๆ ได้

รูปแบบจะต้องสามารถช่วยสร้างจินตนาการ (imagination) ความคิดรวบยอด (concept) และความสัมพันธ์ (interrelations) รวมทั้งช่วยขยายขอบเขตของการสืบเสาะความรู้

รูปแบบควรประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง (structural relationships) มากกว่า ความสัมพันธ์เชื่อมโยง (associative relationships)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า รูปแบบทางด้านศึกษาศาสตร์ มักจะเป็นรูปแบบเชิงสาเหตุ (Casual Model) ซึ่งเป็นรูปแบบความคิดที่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรต่างๆ ของสภาพการณ์หรือปัญหาใดๆ และการใช้คำว่ารูปแบบการเรียนการสอนมีความหมายในลักษณะเดียวกันกับระบบการเรียนการสอน หากพิจารณาตามคุณสมบัติอันเป็นองค์ประกอบสำคัญ รูปแบบคือลักษณะของการเรียนการสอนที่จัดขึ้นอย่างเป็นระบบระเบียบตามปรัชญา ทฤษฎี หลักการ หรือ ความเชื่อต่างๆ โดยมีความครอบคลุมองค์ประกอบที่สำคัญๆ ของระบบนั้น และได้รับการยอมรับหรือ พิสูจน์ ทดสอบถึงประสิทธิภาพของระบบนั้นๆ มาแล้ว แต่ตามความนิยมของนักการศึกษาโดยทั่วไป นิยมใช้คำว่า “ระบบ” ในความหมายที่เป็นระบบใหญ่ ครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญๆ ของ การศึกษาหรือการเรียนการสอนในภาพรวม และนิยมใช้คำว่า “รูปแบบ” กับระบบที่ย่อยกว่า โดยเฉพาะกับ “วิธีการสอน” นั้นเอง

ด้วยเหตุดังกล่าว จึงสามารถให้คำนิยามได้ว่า “รูปแบบการเรียนการสอน คือ สภาพ ลักษณะ ของการเรียนการสอนที่ครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญซึ่งได้รับการจัดไว้อย่างเป็นระบบ ตามหลัก ปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิดหรือความเชื่อต่างๆ โดยประกอบด้วย กระบวนการหรือขั้นตอน สำคัญในการเรียนการสอน รวมทั้งวิธีสอนและเทคนิคการสอนต่างๆ ที่สามารถช่วยให้สภาพการเรียน การสอนนั้นเป็นไปตามทฤษฎี หลักการหรือแนวคิดที่ยึดถือและได้รับการพิสูจน์ ทดสอบหรือยอมรับ

ว่ามีประสิทธิภาพ สามารถใช้เป็นแบบแผนในการเรียนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์เฉพาะของรูปแบบนั้นๆ” ดังนั้นรูปแบบการเรียนการสอนจึงจำเป็นต้องมีองค์ประกอบสำคัญๆ ดังนี้

1. มีปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิดหรือความเชื่อที่เป็นพื้นฐานหรือเป็นหลักของรูปแบบการสอนนั้นๆ
2. มีการบรรยายและอธิบายสภาพหรือลักษณะของการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับหลักการที่ยึดถือ
3. มีการจัดระบบ คือ มีการจัดองค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบให้สามารถนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมายของระบบหรือกระบวนการนั้นๆ
4. มีการอธิบายหรือให้ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีสอนและเทคนิคการสอนต่างๆ ที่จะช่วยให้กระบวนการเรียนการสอนนั้นๆ เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

รูปแบบการเรียนการสอนจะต้องได้รับการพิสูจน์ทดสอบ สามารถทำนายผลที่จะเกิดตามมาได้ และมีศักยภาพในการสร้างความคิดรวบยอดและความสัมพันธ์ใหม่ๆ ได้ (ทิตานา แคมมณี, 2554)

1.2 การจัดการความรู้เพื่อสร้างรูปแบบการเรียนรู้

การจัดการความรู้ หมายถึง กระบวนการที่ทำให้เกิดการรวบรวมองค์ความรู้ที่มีการกระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสารมาจัดกระทำอย่างเป็นระบบโดยให้ทุกคนสามารถเข้าถึงความรู้นั้นๆ ได้ ความรู้นี้ดังกล่าวแบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ ได้แก่ 1. ความรู้ที่ฝังอยู่ในคน (Tacit Knowledge) หมายถึง ความรู้ที่แต่ละบุคคลได้มาจากการสั่งสมประสบการณ์ พรสวรรค์ หรือจากการปฏิบัติ การเรียนรู้ โดยยังไม่ได้เขียนออกมาเป็นลายลักษณ์อักษรหรือถ่ายทอดออกมา 2. ความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) หมายถึง ความรู้ที่สามารถรวบรวมและถ่ายทอดออกมาได้อย่างชัดเจน เช่น องค์ความรู้ที่ได้รับและบันทึกไว้ในเอกสารหรือสิ่งพิมพ์ต่างๆ (เนาวนิตย์ สงคราม, 2556)

การจัดการความรู้ส่งผลให้เกิดความรู้ใหม่ นวัตกรรมใหม่ที่สามารถนำมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพ องค์กรต่างๆ จึงมีความจำเป็นต้องจัดการความรู้ เพื่อให้องค์กรมีความรู้ที่ได้รับการต่อยอด ส่งผลให้องค์กรเจริญก้าวหน้า ซึ่งจะต้องอาศัยองค์ประกอบในการจัดการความรู้ ได้แก่

1. คน ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นแหล่งความรู้และเป็นผู้นำเอาความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ ถึงแม้ว่าองค์กรหรือบริษัทจะมีระบบการทำงานคืออะไร แต่ถ้าคนในองค์กรขาดคุณภาพหรือไม่ใส่ใจในการทำงาน องค์กรนั้นก็ไม่สามารถเติบโตได้
2. เทคโนโลยี เป็นเครื่องมือพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของความรู้โดยให้บุคคลสามารถค้นหา จัดเก็บ แลกเปลี่ยน รวมทั้งนำความรู้ไปใช้ได้อย่างสะดวกและง่ายดายขึ้น

3. กระบวนการจัดการความรู้ ประกอบไปด้วยแนวทางและขั้นตอนเพื่อนำความรู้จากแหล่งความรู้ไปให้ผู้ผู้ใช้ปรับปรุงนวัตกรรม

กระบวนการจัดการความรู้

กระบวนการจัดการความรู้ เป็นกระบวนการที่จะช่วยให้เกิดพัฒนาการของความรู้ซึ่งมี นักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิจำแนกกระบวนการจัดการความรู้ไว้แตกต่างกัน และมีกระบวนการหลัก ที่ใกล้เคียงกัน เช่น Probst (2000) เขียนบทความเกี่ยวกับ The Building Blocks of Knowledge Management โดยได้เสนอโมเดลดังกล่าวว่ามีลักษณะเป็น 2 วง คือ วงในและวงนอก วงในนั้น คือ ขั้นตอนที่ทำให้เกิดการจัดการความรู้ ซึ่งประกอบไปด้วย

1. การบ่งชี้ความรู้ (Identification) หมายถึง กระบวนการที่ได้จากความรู้ภายนอกโดยอาศัย การวิเคราะห์และการอธิบายความรู้ที่องค์กรมีอยู่
2. การแสวงหาความรู้ (Acquisition) หมายถึง ความรู้ที่องค์กรได้มาจากภายนอก เช่น จาก ลูกค้า ตัวแทนจำหน่าย หน่วยงานอื่น เป็นต้น
3. การพัฒนา (Development) หมายถึง การเชื่อมต่อหรือยกระดับความรู้ขึ้นมาจากความรู้ ที่ได้แสวงหาเพื่อนำมาคิดเป็นสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ใหม่ โดยขั้นตอนนี้จะต้องเกิดจากการบริหารจัดการ ในทุกภาคส่วนของบริษัทโดยมิได้มาจากใครเพียงคนเดียว
4. การแบ่งปัน (Distribution) หมายถึง กระบวนการแบ่งปัน การกระจายองค์ความรู้ให้ทั่ว ทั้งองค์กร
5. การนำไปใช้ (Utilization) ประกอบด้วยการนำเข้าสู่กิจกรรมการดำเนินการโดยต้องมั่นใจว่า ความรู้ที่ได้นั้นได้ถูกนำไปประยุกต์ใช้จนเกิดประโยชน์หรือกำไรให้บริษัท
6. การคงไว้หรือการรักษาไว้ (Preservation) หมายถึง กระบวนการที่เกิดจากการเลือกเฟ้น ความรู้ที่เป็นประโยชน์ ทำเก็บรักษาไว้ อาจเป็นข้อมูล เอกสาร หรือประสบการณ์ในการบริหารจัดการ

สำหรับวงนอก ประกอบด้วย เป้าหมายของความรู้ (Knowledge goals) และการวัดผล ความรู้ (Knowledge assessment) โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. เป้าหมายของความรู้ (Knowledge goals) หมายถึง ความรู้ที่ถูกตัดสินว่าควรมีอยู่ใน ระดับใด
2. การวัดผลความรู้ (Knowledge assessment) หมายถึง การตรวจสอบทั้งกระบวนการ ด้วยข้อมูลที่บ่งบอกว่ายุทธศาสตร์ของการจัดการความรู้ได้ผลมากน้อยเพียงใด

โดยสรุปแล้ว หากนำเอากระบวนการสร้างความรู้มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อทำให้เกิดการรวบรวมองค์ความรู้ที่จัดกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสารมาจัดกระทำอย่างเป็นระบบโดยให้ทุกคนสามารถเข้าถึงความรู้นั้นๆ ได้ จะส่งผลให้การจัดการความรู้เพื่อให้เกิดความรู้ใหม่ นวัตกรรมใหม่ที่สามารถนำมาใช้ในงานอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น การจัดการความรู้เพื่อให้ความรู้ได้รับการต่อยอดส่งผลให้เกิดการพัฒนาทางการเรียนรู้ นอกจากนี้อาจฝึกฝนให้ผู้เรียนสามารถสร้างนวัตกรรมของตนเองซึ่งจะเป็นการเตรียมผู้เรียนให้เข้าสู่สังคมในยุคปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม

1.3 การจัดการเรียนรู้แบบการศึกษาออกสถานที่

การศึกษาออกสถานที่ หมายถึง กระบวนการเรียนการสอนวิธีหนึ่งที่กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ มีความอยากรู้อยากเห็นสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวและเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สังเกตสำรวจสิ่งแวดล้อมต่างๆ โดยใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้าเพื่อทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัวอย่างมีความหมาย สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันและชีวิตในอนาคตของผู้เรียนต่อไป กิจกรรมการศึกษาออกสถานที่เป็นกิจกรรมที่มีคุณค่า เพราะผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้และได้รับประสบการณ์ตรง ตลอดจนส่งเสริมทักษะด้านต่างๆ เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ สังเกตสำรวจ แก้ปัญหา พัฒนาการคิดของผู้เรียนเพื่อการขยายประสบการณ์การเรียนรู้ที่นอกเหนือจากประสบการณ์ในห้องเรียน

จุดมุ่งหมายของการศึกษาออกสถานที่

การศึกษาออกสถานที่เป็นการเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมภายนอกห้องเรียน ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ต่างๆ ด้วยตนเอง รวมถึงการก่อให้เกิดทักษะต่างๆ อาทิ ทักษะการคิด การปรับตัว การเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม การเข้าสังคม การอยู่ร่วมกับบุคคลอื่น รวมทั้งการได้เข้าใจถึงชีวิตและความเป็นจริงที่เกิดขึ้น จุดมุ่งหมายสำคัญของการศึกษาออกสถานที่มี ดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เรียนได้พบประสบการณ์จริงที่ส่งผลต่อการเรียนรู้และทำให้เกิดความเข้าใจที่ง่ายขึ้น
2. เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สังเกตและศึกษาผ่านการใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้าในการเรียนรู้
3. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเกิดแนวคิดใหม่ๆ ได้ ในขณะที่ได้เรียนรู้ได้ไปศึกษาออกสถานที่ในโรงงานผลิตวัสดุสำนักงานเพื่อนำมาประดิษฐ์ของใช้สำนักงาน จะทำให้ผู้เรียนได้ทราบถึง การออกแบบพัฒนา วิธีการผลิต ซึ่งเป็นข้อมูล que ผู้เรียนจะสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดแนวคิดใหม่ๆ ได้
4. เพื่อกระตุ้นความสนใจของผู้เรียนในการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ
5. เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนและผู้สอนได้ทำกิจกรรมร่วมกัน โดยอาจมีบุคคลในครอบครัวเข้าร่วมในการเรียนรู้ด้วย เป็นการเชื่อมสัมพันธ์ภาพระหว่างคนในครอบครัวกับหน่วยงาน

6. เพื่อฝึกผู้เรียนให้นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาวิเคราะห์และสังเคราะห์ร่วมกัน เนื่องจากกิจกรรมหลังการศึกษานอกสถานที่ ผู้เรียนควรวิเคราะห์และสังเคราะห์สิ่งที่ตนเองได้เรียนรู้มา แลกเปลี่ยนกับเพื่อนร่วมชั้นเรียน

7. เพื่อฝึกทักษะช่างสังเกตและช่วยให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทางความคิดและความสามารถควบคู่กัน ผู้เรียนจะได้รับประสบการณ์จริง และระหว่างการจัดกิจกรรมศึกษานอกสถานที่ ผู้สอนควรแนะนำจุดที่ผู้เรียนควรสังเกตและมีกิจกรรมที่ผู้เรียนได้ลงมือทำ

8. เพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างชุมชนและหน่วยงาน เช่น การศึกษานอกสถานที่ยังแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและมีปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้แนะนำ จะส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างชุมชนและหน่วยงานได้เป็นอย่างดี เป็นการสร้างสัมพันธ์ไมตรี ความรักความผูกพันระหว่างผู้สอน ผู้เรียน และชุมชน

9. เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างโลกของวิชาการกับปัญหาในความจริง บางครั้งการเรียนรู้เฉพาะในห้องเรียนเป็นรู้อย่างเดียวหลักการทางวิชาการแต่เมื่อผู้เรียนได้สัมผัสของจริงจะทำให้ผู้เรียนเข้าใจมากยิ่งขึ้น เช่น ผู้เรียนเรียนเรื่องขยะและได้ไปศึกษานอกสถานที่ยังโรงงานบำบัดขยะ ผู้เรียนจะเข้าใจถึงปัญหาขยะและเข้าใจได้อย่างถ่องแท้มากกว่าการฟังบรรยาย และจะเข้าใจถึงสภาพแวดล้อมของประเทศในปัจจุบันได้มากขึ้น

10. เพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนการทำงานอย่างเป็นระบบ เช่น การวางแผน การดำเนินการ และการประเมินผล หากมีการให้ผู้เรียนเป็นผู้ออกแบบและร่วมจัดการศึกษานอกสถานที่ (เนวานนิตย์ สงคราม, 2557)

นอกจากนี้ยังมี การเรียนรู้เชิงรุกตามแนวคิด Fink (2013) ที่กล่าวถึง Taxonomy of Significant Learning เป็นพื้นฐานแนวคิดที่สนับสนุนผู้เรียนให้เรียนรู้จากประสบการณ์โดยยึดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง Fink เล็งเห็นว่าแนวคิดการเรียนรู้เชิงรุก เหมาะกับผู้เรียนในยุคปัจจุบัน เพราะการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นผู้เรียนต้องเป็นผู้เข้าใจสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง โดยมีผู้สอนเป็นผู้สนับสนุนการเรียนรู้ให้สมบูรณ์ ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 6 หมวดหมู่การเรียนรู้ที่สำคัญประกอบด้วย

ความรู้พื้นฐาน (Foundation Knowledge) สิ่งที่ผู้เรียนได้เรียนจากห้องเรียน ผู้เรียนเข้าใจและจดจำได้ ได้แก่ ข้อมูลสารสนเทศ และแนวคิด

การประยุกต์ (Application) คือ การนำความรู้หรือทักษะการคิด เช่น คิดสร้างสรรค์ คิดอย่างมีวิจารณญาณมาใช้ในการจัดการสถานการณ์หรืองานต่างๆ

การบูรณาการ (Integration) โดยการเชื่อมโยงแนวคิดบุคคล และความจริงในชีวิต การเข้าใจในการเชื่อมโยงเหตุและผล

การเรียนรู้ในมิติของตนเองและผู้อื่น (Human Dimension) การค้นพบตนเองและนำมาใช้กับสังคมและการเรียนรู้การทำงานกับผู้อื่น

การพัฒนาความรู้สึก (Caring) ความมั่นใจ ความสนใจ ตระหนักในคุณค่า (Values)

การพัฒนาทักษะในการให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง (Learning how to learn)

หมวดหมู่การเรียนรู้ทั้ง 6 หมวดข้างต้นสนับสนุนลักษณะการเรียนรู้ของผู้เรียนและตอบสนองความแตกต่างของผู้เรียนอย่างมีความหมาย ซึ่ง Fink เน้นกิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดทำขึ้นโดยผู้เรียนมีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ให้มากที่สุด โดยการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นไม่ได้มาจากการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่เพียงลำพัง แต่ควรมาจากการทำกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น กิจกรรมกระบวนการกลุ่มที่มีการกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลาและกิจกรรมต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสวงหาแลกเปลี่ยน ลงมือปฏิบัติและสร้างองค์ความรู้ได้จากกิจกรรมที่มีความหลากหลายด้วยตัวของผู้เรียนเอง การเรียนรู้เชิงรุกมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในบทบาทการเรียนรู้ของตนเองมากกว่าการรับความรู้โดยผู้สอนเป็นผู้ถ่ายทอดเพียงฝ่ายเดียว เพื่อให้ผู้เรียนได้สร้างองค์ความรู้จากประสบการณ์ที่ได้รับจากการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก

โดยสรุปแล้ว การศึกษานอกสถานที่เป็นกิจกรรมที่มีคุณค่า เพราะผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้และได้รับประสบการณ์ตรง ตลอดจนถึงเสริมทักษะด้านต่างๆ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ สังเกต สำรวจ แก้ปัญหา พัฒนาการคิดของผู้เรียนเพื่อขยายประสบการณ์การเรียนรู้ที่นอกเหนือจากประสบการณ์ในห้องเรียน หากเน้นกิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดทำขึ้นโดยผู้เรียนมีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ให้มากที่สุด การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจะไม่ได้มาจากการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่เพียงลำพัง สามารถทำให้เกิดขึ้นโดยการทำกิจกรรมหลายๆ อย่าง เช่น กิจกรรมกระบวนการกลุ่มที่กระตุ้นให้ผู้เรียนเรียนรู้อยู่ตลอดเวลาและกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสวงหา แลกเปลี่ยน ลงมือปฏิบัติและสร้างองค์ความรู้เพื่อการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.4 การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

กระบวนการทัศน์ใหม่ในการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เป็นการศึกษาที่เน้นให้คนมีปัญญา เน้นรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ (learning community) เน้นการศึกษาผ่านปวงชน (educational for all) เน้นการร่วมมือจากปวงชน (all for education) เป็นการศึกษาที่เน้นวิธีการเรียนรู้ (learn how to learn) เน้นการเรียนรู้แบบร่วมมือและรวมพลัง (co-operative and collaborative learning) การเรียนการสอนเน้นการสอนที่ให้ผู้เรียนสร้างความรู้เอง การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาให้คนยุคใหม่มีความรู้ด้านภาษาที่จะสามารถสื่อสารได้ในระดับสากล ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ ภูมิปัญญา วัฒนธรรมชาติ รู้วิธีการคิด รู้เรื่องการวิจัย และพัฒนาเป็นคนดีมีคุณธรรม มีค่านิยมต่อสังคม มีสุขภาพดี และแข็งแรง โลกยุคใหม่เป็นยุคที่เน้นความเป็นมาตรฐาน การผลิตสิ่งต่างๆ ทั้งในวงการเกษตรกรรม

อุตสาหกรรมต้องมีความเป็นมาตรฐานจึงจะเป็นที่ยอมรับในระดับสากล การจัดการศึกษาก็เช่นกัน เป็นยุคที่ต้องคำนึงถึงมาตรฐาน ดังนั้นโรงเรียนต้องจัดการศึกษาอย่างมีมาตรฐาน ในการประเมิน ภายในสู่การประกันคุณภาพมาตรฐานที่หนึ่ง คือ ครูต้องสามารถจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง คือ การจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนใช้ ปัญญาในการสร้างความรู้และผลผลิตด้วยตนเองที่มีค่าต่อสังคม

กระบวนทัศน์ของการเรียนรู้มีความสำคัญต่อการจัดการเรียนรู้ ดังนั้น จึงต้องมีการปรับ กระบวนทัศน์ของครูไทยจากกระบวนทัศน์เดิมที่ครูเป็นศูนย์กลาง (teacher-centered) เป็นกระบวนทัศน์ใหม่ของการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (child-centered) เน้นการบูรณาการ (integration) จากการเปรียบเทียบ กระบวนทัศน์ใหม่ของการสอนกับกระบวนทัศน์เดิมของการสอน ได้ผลดังตารางเปรียบเทียบต่อไปนี้ (พิมพันธ์ เดชะคุปต์ & พเยาว์ ยินดีสุข, 2557)

ตารางที่ 1 กระบวนทัศน์ใหม่ของการสอนและกระบวนทัศน์เดิมของการสอน

กระบวนทัศน์ใหม่ของการสอน	กระบวนทัศน์เดิมของการสอน
<p>1. การเรียนรู้เพื่อสนองความต้องการของผู้เรียนเป็นรายบุคคล</p> <p>1.1 ครูเป็นผู้อำนวยความสะดวก ผู้สนับสนุน และเป็นพี่เลี้ยง</p> <p>1.2 ใช้หลากหลายรูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนได้เต็มศักยภาพ</p> <p>1.3 จุดเน้น คือ เข้าใจให้ผู้เรียนอยากรู้ อยากเห็น เข้าใจ/กระตุ้นความสนใจให้คิดลงมือปฏิบัติ สังเกต ตรวจสอบ และเรียนรู้</p> <p>1.4 การสอนเป็นกระบวนการของการริเริ่ม อำนวยความสะดวกและให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตัวเองและค้นพบความสามารถที่สมบูรณ์ด้วยตนเอง</p> <p>1.5 การสอน คือ การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในการใช้กระบวนการและเกิดผลการเรียนรู้โดยผู้เรียน</p> <p>1.6 การสอนเป็นกระบวนการเรียนตลอดชีวิตและหมายรวมถึงการค้นพบอยู่เสมอ การทดลอง การค้นพบความสามารถ หรือศักยภาพตนเอง การสะท้อนกลับและการพัฒนาอาชีพ</p>	<p>1. การสอนแบบให้ทำตามหรือทำให้เหมือนต้นแบบ</p> <p>1.1 ครูเป็นศูนย์กลางของการสอน</p> <p>1.2 แบบการสอนเป็นมาตรฐาน เพื่อให้ได้ผลผลิตตามแบบแผนที่กำหนด</p> <p>1.3 การถ่ายทอดความรู้และทักษะให้กับผู้เรียนโดยตรง</p> <p>1.4 การสอนเป็นกระบวนการส่งผ่านการอบรม</p> <p>1.5 การสอนที่ทำให้ผู้เรียนไม่ประสบความสำเร็จ เมื่อไปสอบข้อสอบมาตรฐานของสถาบันอื่นๆ</p> <p>1.6 การสอนที่เน้นการปฏิบัติตามหลักการหรือแนวทางที่ครูบอก หรือประยุกต์ความรู้จากที่ครูเป็นผู้ให้</p>
<p>2. การเรียนรู้ที่เน้นท้องถิ่นและความเป็นสากล</p> <p>2.1 มีแหล่งเรียนรู้หลากหลายทั้งในและนอกโรงเรียน ในท้องถิ่น ในชุมชนและในจังหวัด</p> <p>2.2 การสอนที่เน้นกลุ่มหรือทีมและการสร้างเครือข่าย</p> <p>2.3 การสอนที่เน้นจากห้องเรียนสู่โลกภายนอก</p> <p>2.4 การสอนที่เปิดโอกาสแก่ผู้เรียนอย่างไม่จำกัดเวลาและสถานที่</p> <p>2.5 การสอนที่ทำให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โลก ร่วมกับกระบวนการกลุ่ม</p> <p>2.6 เน้นการสร้างเครือข่ายของครู โรงเรียนออกสู่โลกภายนอก</p>	<p>2. การสอนภายในขอบเขตโรงเรียน</p> <p>2.1 โรงเรียนเป็นสถานที่สอนและครูคือแหล่งความรู้สำคัญ</p> <p>2.2 การสอนแบบแยกส่วน ไม่เป็นการบูรณาการ</p> <p>2.3 การสอนที่เน้นในห้องเรียนเท่านั้น</p> <p>2.4 การสอนที่จำกัดโอกาสแก่ผู้เรียน</p> <p>2.5 การสอนที่ครูไม่เกี่ยวพันหรือไม่เน้นเรื่องของท้องถิ่นและโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลง</p> <p>2.6 การสอนแบบแยกส่วน อีกทั้งเน้นเฉพาะการสอนในขอบเขตของโรงเรียนเท่านั้น</p>

ตารางที่ 2 กระบวนทัศน์ใหม่ของการเรียนรู้และกระบวนทัศน์เดิมของการเรียนรู้

กระบวนทัศน์ใหม่ของการเรียนรู้	กระบวนทัศน์เดิมของการเรียนรู้
1. การเรียนรู้เพื่อสนองความต้องการของผู้เรียนเป็นรายบุคคล 1.1 ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ 1.2 โปรแกรมเน้นเอกลักษณ์บุคคล 1.3 การเรียนรู้ด้วยตนเอง 1.4 การเรียนรู้เป็นกระบวนการสืบค้นและเป็นการค้นพบด้วยตนเอง 1.5 เน้น “จะเรียนอย่างไร” “คิด” และ “สร้างสรรค์” 1.6 เรียนรู้ด้วยความสนุกสนาน และได้รับรางวัลไปในตัว	1. การเรียนรู้แบบทำตามหรือทำให้เหมือนต้นแบบ 1.1 ผู้เรียนทำตาม ปฏิบัติตามครู 1.2 โปรแกรมที่มีมาตรฐาน ไม่มีการยืดหยุ่น 1.3 ได้รับความรู้จากครูโดยตรง 1.4 การเรียนรู้เป็นกระบวนการรับรู้อย่างวิทยาศาสตร์ 1.5 การเรียนรู้เน้นการได้รับความรู้และทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ 1.6 การเรียนรู้เป็นความยากต่อผู้เรียน ที่จะมีโอกาสรับรางวัลจากสถาบันอื่น
2. การเรียนรู้ที่เน้นท้องถิ่นและเน้นความเป็นสากลโลก 2.1 มีแหล่งเรียนรู้หลากหลายทั้งในและนอกโรงเรียน ในท้องถิ่น ในชุมชนและในจังหวัด 2.2 การเรียนรู้เน้นกลุ่ม / ทีม และการสร้างเครือข่าย 2.3 การเรียนรู้เกิดได้ทุกเวลา ทุกสถานที่และเป็นการเรียนรู้ที่ยั่งยืน 2.4 ให้ออกาสการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ 2.5 การเรียนรู้ที่เน้นจากชั้นเรียนสู่โลกภายนอก 2.6 การเรียนรู้ที่เน้นทั้งชุมชนและความเป็นสากล	2. การเรียนรู้ภายในขอบเขตโรงเรียน 2.1 ครูมีบทบาทสำคัญที่สุด ครูเป็นแหล่งความรู้ที่ยิ่งใหญ่และสมบูรณ์ 2.2 การเรียนรู้แบบแยกส่วน ไม่เน้นการบูรณาการทักษะ 5C เพื่อการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้และการเรียนการสอนแบบบูรณาการ 2.3 การเรียนรู้เกิดขึ้นเฉพาะในห้องเรียน ในเวลาที่กำหนดได้ใหม่ 2.4 การเรียนรู้ที่จำกัดโอกาสของผู้เรียนทั้งเวลา สถานที่ และความต้องการของแต่ละคนซึ่งมีความแตกต่างกัน 2.5 ประสบการณ์เรียนรู้มาจากโรงเรียนจัดเป็นหลัก 2.6 การเรียนรู้เฉพาะในโรงเรียน

โดยสรุปแล้ว การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เน้นรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ (learning community) เน้นการศึกษาผ่านปวงชน (educational for all) เน้นการร่วมมือจากปวงชน (all for education) เป็นการศึกษาที่เน้นการเรียนรู้วิธีการเรียนรู้ (learn how to learn) เน้นการเรียนรู้แบบร่วมมือและการเรียนรู้แบบรวมพลัง (co-operative and collaborative learning) การเรียนการสอนเน้นการสอนที่ให้ผู้เรียนสร้างความรู้เอง เน้นการเรียนรู้ท้องถิ่นและความเป็นสากล เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง คือ การจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนใช้ปัญญาในการสร้างความรู้และผลผลิตด้วยตนเองที่มีค่าต่อสังคม

2. ศิลปวัฒนธรรม

2.1 ศิลปวัฒนธรรม

เมื่อกล่าวถึงวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับศิลปะ อาจมีคำ ความหมาย หรือวาทกรรมอยู่สามกลุ่ม “ศิลปะและวัฒนธรรม” ที่เอา “ศิลปะ” เป็นภาพใหญ่หรือเป็นตัวนำ “วัฒนธรรมและศิลปะ” ที่เอา “วัฒนธรรม” เป็นภาพใหญ่และ “ศิลปวัฒนธรรม” ที่หมายถึง วัฒนธรรมเชิงศิลปะ ให้ความสำคัญกับ “ศิลปะ” โดยมี “วัฒนธรรม” บุรณาการร่วมอยู่หรือมีวัฒนธรรมเป็นพลังขับเคลื่อน สังคม ตะวันตกอาจให้ความสำคัญกับวัตถุและสิ่งที่เป็นรูปธรรม โดยมีงานศิลปะเป็นตัวตั้ง และอาจมีความเชื่อว่าศิลปะเป็นตัวขับเคลื่อนวัฒนธรรม ภาษาอังกฤษจึงนิยมใช้คำว่า “Arts and Culture” เราก็คงแปลมาใช้ภาษาไทยว่า “ศิลปะและวัฒนธรรม” (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2552)

เมื่อศิลปะเชื่อมโยงกับบริบททางวัฒนธรรม ศิลปะอาจเป็นภาพสะท้อนวัฒนธรรม (Cultural Reflection) อาจเป็นสื่อในการแสดงออก (Expression) อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด สติปัญญา อาจเป็นการสำรวจตรวจสอบ การขุดค้น (Exploration) ที่ส่งผลกระทบต่อผู้คน ชุมชน สภาพแวดล้อม หรืออาจเป็นปรากฏการณ์ที่แสดงมโนทัศน์ (Conceptualization) กระตุ้นความคิด ความอ่าน ด้วยความซับซ้อนหลากหลายในตัวตน ศิลปะจึงอยู่กับวัฒนธรรมอย่างผสมผสานกลมกลืน และมีความหลากหลาย (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2552) นอกจากนี้ยังมีผู้ให้ความหมายของ วัฒนธรรมไว้ดังนี้

วัฒนธรรม หมายถึง วิถีทางและแบบฉบับในการดำเนินชีวิตของชุมชนที่สั่งสมกันมารวมทั้งความคิดต่างๆ ที่คนได้กระทำ สร้าง กำหนด สละสลวย และรักษาไว้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง วัฒนธรรมอาจอยู่ในรูปของความรู้ การปฏิบัติและความเชื่อ ตลอดจนวัตถุสิ่งของ (กาญจนา แก้วเทพ, 2538)

วัฒนธรรม คือ วิถีชีวิตของคนในสังคม เป็นแบบแผนการปฏิบัติและการแสดงออกซึ่งความรู้สึคนึกคิดในสถานการณ์ต่างๆ ที่สมาชิกในสังคมเดียวกันสามารถเข้าใจ ชาบซึ่ง ยอมรับและใช้ปฏิบัติร่วมกัน อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมนั้น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2541)

วัฒนธรรมสามารถแบ่งได้เป็นสองส่วนใหญ่ๆ คือ ส่วนรูปแบบของวัฒนธรรมเป็นส่วนที่สัมผัสจับต้องได้ และส่วนที่มองไม่เห็น สัมผัสไม่ได้ ต้องใช้การคิดไตร่ตรองวิเคราะห์จึงจะเข้าใจ ได้แก่ ระบบคิด ระบบคุณค่า ซึ่งอาจเรียกว่าส่วนที่เป็นเนื้อหาของวัฒนธรรม วัฒนธรรมของทุกสังคมจะมีระดับต่างๆ ระดับแรกเป็นการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เช่น ธรรมเนียมการกิน การแต่งกาย ระดับต่อมา คือสิ่งที่มีความคงตัวพอสมควร อาจมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง เช่น วิธีการใช้ชีวิต ประเพณี การปฏิบัติตามธรรมเนียมต่างๆ และระดับสุดท้ายซึ่งเป็นส่วนที่เปลี่ยนแปลงได้ยากและไม่ควรเปลี่ยนแปลง ได้แก่ ระบบคุณค่า ระบบคิด (กาญจนา แก้วเทพ, 2538)

โดยสรุปแล้ว ศิลปวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนในสังคม สะท้อนความเป็นไปของเรื่องราวที่เกิดขึ้นทั้งด้านประวัติศาสตร์ ค่านิยมและความเชื่อในแต่ละยุคสมัย ซึ่งเป็นผลผลิตทางประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่า ควรเผยแพร่ให้ผู้คนรุ่นหลังได้รู้จัก นำไปประยุกต์ผ่านกระบวนการอนุรักษ์และพัฒนาให้คงอยู่ตลอดไป การอนุรักษ์วัฒนธรรมจึงเป็นภาระสำคัญของทุกคนในสังคม ชุมชนหรือสังคมจะต้องให้ความรู้ ความเข้าใจ อย่างมีระบบและต่อเนื่อง ปัจจุบันการศึกษาได้เข้ามามีบทบาทในเรื่องดังกล่าวอย่างมากในการเป็นเครื่องมือถ่ายทอด ดำรงรักษา และพัฒนาวัฒนธรรม โดยการให้ความรู้ ตลอดจนแนวทางในการพัฒนาวัฒนธรรมให้เจริญงอกงามยิ่งขึ้น

2.2 แหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

แหล่งเรียนรู้ คือ สิ่งต่างๆ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต สถานที่ ทั้งที่เกิดจากธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้น กิจกรรมทางด้านศิลปวัฒนธรรม ข้อมูล ข่าวสาร ที่บุคคลสามารถใช้ศึกษา ค้นคว้า หรือฝึกปฏิบัติด้วยตนเองและผ่านการถ่ายทอดจากบุคคลอื่นเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของตน แหล่งเรียนรู้รอบตัว นับได้ว่าเป็นครูทั้งที่พูดได้และพูดไม่ได้ สามารถกระตุ้นให้บุคคลเกิดความสนใจ ใฝ่รู้ คิดและปฏิบัติซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทั้งด้านความรู้ ทักษะ เจตคติ และแหล่งเรียนรู้รอบตัวอย่างไม่มีข้อจำกัด ดังนั้นการนำแหล่งเรียนรู้มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนจึงก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อผู้เรียนและผู้สอนเป็นอย่างยิ่ง (ปริยาภรณ์ ตั้งคุณานันต์, 2557)

การแบ่งประเภทของแหล่งเรียนรู้ มีแนวคิดที่หลากหลาย เช่น กรมวิชาการ (2540) แบ่งประเภทแหล่งเรียนรู้ออกเป็น 6 ประเภท ได้แก่

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประชาชนชาวบ้านที่มีความรู้ ประสบการณ์ ประสบความสำเร็จในงานอาชีพที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น
2. แหล่งวิชาการ ได้แก่ สถาบัน องค์กร หน่วยงาน ห้องสมุด ซึ่งให้บริการความรู้ในเรื่องต่างๆ
3. สถานประกอบการ ที่ให้บริการความรู้ ฝึกอบรมเกี่ยวกับงานและวิชาชีพต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น
4. ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น อุทยานแห่งชาติ สวนสัตว์ พิพิธภัณฑ์
5. สื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ เช่น แผ่นพับ วารสาร หนังสืออ้างอิง หนังสือพิมพ์
6. สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น อินเทอร์เน็ต วิกิพีเดีย คอมพิวเตอร์ช่วยสอน

แหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม หมายถึง แหล่งข้อมูลสารสนเทศ และประสบการณ์ทางทัศนศิลป์ที่สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนใฝ่เรียนใฝ่รู้ แสวงหาความรู้และเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ โดย ชูติมา เวทการ (2551) แบ่งแหล่งเรียนรู้ ออกเป็น 6 กลุ่มดังนี้ แหล่งเรียนรู้ประเภทสถานที่ แหล่งการเรียนรู้ประเภทกิจกรรม แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล แหล่งการเรียนรู้ประเภทวัตถุ แหล่งการเรียนรู้ประเภทสื่อ และแหล่งการเรียนรู้ประเภททรัพยากรธรรมชาติ

แหล่งเรียนรู้ประเภทสถานที่ คือ สถานที่ที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ สามารถศึกษาค้นคว้า แสวงหาความรู้และประสบการณ์ได้ เช่น ตัวอาคารที่ใช้เก็บสื่อ อุปกรณ์การเรียนรู้ทางศิลปะและวัฒนธรรม แหล่งการเรียนรู้ประเภทนี้มีความสำคัญต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ทำให้มีประสบการณ์ตรง เข้าใจสิ่งที่ศึกษา อีกทั้งยังทำให้เกิดความคุ้นเคยและเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อม แหล่งเรียนรู้ประเภทสถานที่ ได้แก่ ห้องสมุด อาคารสิ่งก่อสร้าง พิพิธภัณฑ์ แหล่งประวัติศาสตร์และโบราณคดี ชุมชน

แหล่งการเรียนรู้ประเภทกิจกรรม กิจกรรมศิลปะในชุมชนเป็นแหล่งการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชุมชน ทำให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับคุณค่าและความสำคัญของวิถีการดำเนินชีวิต ทัศนคติ ความเชื่อ ความคิดและวิธีการคิดร่วมกันของกลุ่มคน สำหรับกิจกรรมในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ ความศรัทธาที่มีต่อศาสนาของคนในชุมชนจะพบกิจกรรมศิลปะที่ปรากฏอยู่ในประเพณีสำคัญทางศาสตร์ศาสนา เช่น การออกแบบเครื่องสักการบูชา การสร้างสิ่งจำลองต่างๆ สำหรับงานประเพณี นอกจากนี้ยังมีในลักษณะของงานนิทรรศการศิลปวัฒนธรรมซึ่งให้ความรู้ทางศิลปวัฒนธรรมที่จัดขึ้นภายในชุมชนอีกด้วย

แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล ผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะและงานช่างเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญมาตั้งแต่อดีต ส่วนมากเป็นการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการหรือตามอัธยาศัย เรียนรู้จากผู้ที่ประกอบอาชีพนั้นโดยตรง บุคคลเหล่านี้สามารถให้ความรู้และถ่ายทอดประสบการณ์ตลอดจนให้แนวคิดและทัศนคติต่อการทำงานศิลปะแก่ผู้เรียนได้เป็นอย่างดี โดยผู้รู้ หมายถึง ผู้ที่มีความรู้ในด้านต่างๆ ของชุมชน ได้แก่ ความรู้ทางด้านศิลปะ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี ศาสนา คติความเชื่อ ฯลฯ อาจเป็นพระสงฆ์ ครู นักวิชาการ ผู้เฒ่าผู้แก่ พ่อแม่ ญาติพี่น้อง หรือเพื่อนบ้าน บุคคลเหล่านี้ อาจจะเป็นผู้ให้ข้อมูลที่เป็สาระความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนได้โดยตรง หรืออาจเป็นผู้สนับสนุน โดยพาผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมชุมชน หรือค้นคว้าความรู้เพิ่มเติมในแหล่งอื่นๆ เพื่อให้ นักเรียนเกิดความเข้าใจ และเห็นความสัมพันธ์ของงานศิลปะกับวิถีชีวิตชุมชนได้ สำหรับช่างชาวบ้าน คือ ผู้ที่มีความชำนาญเชิงช่าง ได้แก่ ช่างเขียน ช่างปั้น ช่างจักสาน ช่างไม้ ช่างเหล็ก ช่างปูนปั้น ช่างแกะสลัก ช่างทอผ้า ในการจัดการเรียนการสอนผู้เรียนควรมีโอกาสเข้าไปสัมผัสกับการปฏิบัติงานในสถานการณ์จริงและมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลเหล่านี้ เนื่องจากเป็นกระบวนการที่ทำให้

ผู้เรียนได้รับความรู้ ความเข้าใจในกระบวนการทำงาน และนำไปสู่ความสามารถในการปฏิบัติงาน ศิลปะพื้นบ้านของผู้เรียน

แหล่งการเรียนรู้ประเภทวัตถุ หมายถึง วัตถุที่ผู้เรียนสามารถศึกษา ค้นคว้า แสวงหาความรู้ ทางด้านทัศนศิลป์ที่มีในชุมชน ศิลปวัตถุ หมายถึง ผลงานทัศนศิลป์ทั้งที่เป็นงานศิลปะพื้นบ้าน และ หัตถกรรมพื้นบ้านที่สามารถใช้เป็นแบบอย่างหรือเป็นสื่อเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับคุณค่าด้าน ความงาม คุณค่าที่มีต่อวิถีชีวิตของชุมชน คุณค่าทางด้านการใช้สอย ได้แก่ ภาพเขียน ภาพแกะสลัก รูปปั้น ภาพพิมพ์ เครื่องใช้ในพิธีกรรมและเครื่องใช้ประจำวัน

แหล่งการเรียนรู้ประเภทสื่อ เป็นแหล่งวิทยาการและเป็นตัวกลางในการถ่ายทอดความรู้โดย การจดบันทึก จัดเก็บข้อมูลข่าวสารต่างๆ และสามารถสื่อสารผ่านการเผยแพร่ในรูปของสื่อต่างๆ โดยอาจเป็นสื่อที่ผู้อื่นผลิตหรือผู้สอนผลิตขึ้นเอง โดยการเลือกใช้และผลิตสื่อต้องคำนึงถึงผู้เรียนเป็น สำคัญ มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์หรือเนื้อหาของบทเรียนและเหมาะสมกับผู้เรียน แหล่งการเรียนรู้ประเภททรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ แม่น้ำ ภูเขา ถ้ำ น้ำตก แร่ธาตุ ทะเล และต้นไม้ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติเหล่านี้เป็นสื่อที่อยู่รอบตัวของผู้เรียนและยังสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์ สร้างขึ้น การได้เข้าไปสัมผัสกับธรรมชาติช่วยให้นักเรียนเกิดความเพลิดเพลิน เกิดความรู้ความเข้าใจ ในตนเอง เข้าใจคุณค่าความงาม ความกลมกลืนสมดุลของสภาพแวดล้อมรอบตัว สามารถเรียนรู้ สิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติของชุมชนจากกิจกรรมทางศิลปะ

โดยสรุปแล้ว แหล่งเรียนรู้ทุกประเภท ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนให้ดำเนินอย่างมี ประสิทธิภาพ สร้างประสบการณ์เรียนรู้แก่ผู้เรียนให้เข้าใจเรื่องที่ศึกษาโดยตรง ผู้เรียนสามารถ แสวงหาความรู้ ตระหนักถึงคุณค่า หากผู้จัดการเรียนรู้เลือกแหล่งการเรียนรู้โดยคำนึงถึง องค์กรประกอบอย่างเหมาะสมก็จะส่งผลให้กระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนเกิดประโยชน์เป็นอย่างยิ่ง

2.3 การเรียนรู้ทางศิลปะและพหุศิลปศึกษาเชิงภูมิปัญญาไทย

การเรียนรู้ทางศิลปะเป็นการเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดความรู้ (Knowledge) หรือการเรียนรู้ ทางด้านพุทธิพิสัยและคุณค่า (Value) คือ คุณสมบัติด้านจิตพิสัย ซึ่งได้แก่ ความซาบซึ้งและการเห็น คุณค่า เนื่องจากความรู้ดังกล่าวนี้เป็นศาสตร์หรือสาขาวิชาที่มีเนื้อหา สารระดับสุนทรียะเป็นหัวใจ สำคัญ ดังที่เดวิด เอกเคอร์ (David Ecker) ได้กล่าวไว้ว่า ความรู้ทางศิลปะนั้นเป็นกระบวนการเชิง คุณภาพ เห็นได้จากผลงานศิลปะที่ศิลปินได้มีการจัดระบบเส้น รูปร่าง รูปทรง พื้นผิว และมวล ออกมาเป็นผลงานที่มีคุณภาพตามที่ต้องการ จนสามารถมองเห็นคุณสมบัติการเลือกสรร การ ควบคุมกระบวนการและผลสำเร็จ สามารถแบ่งเป็นหมวดหมู่ เป็นแบบอย่างได้ ความรู้และคุณค่านี้ จึงเป็นความรู้ที่ผสมผสานกัน (มะลิฉัตร เอื้ออานันท์, 2545)

การเรียนรู้ทางศิลปะเป็นการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนเปลี่ยนพฤติกรรม 3 ด้าน คือ ด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) ด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) และด้านจิตพิสัย (Affective Domain)

ด้านพุทธิพิสัย เป็นการเปลี่ยนแปลงด้านสมองของผู้เรียนจากความไม่รู้ ไม่เข้าใจ โดยเน้นการหาเหตุผลเป็นเรื่องสำคัญ การสอนศิลปะให้ยึดเหตุผลที่สอดคล้องกับสภาพของสังคม เป็นการเรียนรู้จากส่วนรวมมาส่วนย่อย (Deductive) เน้นให้ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยประสบการณ์หลายๆ ด้าน ส่งเสริมให้ผู้เรียนค้นหาเหตุผลและกฎเกณฑ์จากการพิจารณาการทำงานซึ่งจะเป็นทั้งปัญหาและการกระตุ้นให้เกิดการทำงานด้วย โดยใช้ธรรมชาติรอบตัวเป็นแม่บทหรือเป็นตัวแบบ (Model) เพราะความรู้ความเข้าใจต่อศิลปะและธรรมชาติเป็นพื้นฐานสำคัญทางสุนทรียภาพ ดังนั้นความรู้ทางศิลปะจึงมีคุณค่าผสมผสานอยู่

ด้านทักษะพิสัย เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนด้านทักษะ ทั้งการพูด ความคิด การปฏิบัติ การเขียน คือการทำให้ผู้เรียนมีทักษะต่างๆ อย่างฉับไว โดยการให้ฝึกแก้ปัญหา คิดสร้างสรรค์ การแก้ปัญหาในงาน การประดิษฐ์ การฝึกพูด การวิจารณ์งาน การกำหนดปัญหาให้ผู้เรียนคิดค้น ซึ่งทักษะด้านการปฏิบัตินี้ถือว่าเป็นพฤติกรรมสำคัญของการเรียนรู้ด้านศิลปะ เพราะธรรมชาติของวิชาศิลปศึกษามีส่วนร่วมในการพัฒนาทักษะของผู้เรียนได้หลายทาง และเป็นสิ่งที่ฝังแน่นกับผู้เรียนอย่างแท้จริง

ด้านจิตพิสัย เป็นการเปลี่ยนแปลงทางคุณลักษณะด้านจิตใจ อารมณ์ ความรู้สึกของคนซึ่งเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการรับรู้และการเรียนรู้ในเชิงคุณภาพ 3 ด้าน คือ การรับรู้ทางทัศน์ (Visual Perception) การเลือกตัวเลือกที่พึงพอใจ (Preference) และความเฉียบไวในแบบอย่างของศิลปะ (Sensitivity to Painting Style) (มะลิฉัตร เอื้ออนันท์, 2545)

การศึกษาและศิลปศึกษากระแสสากลในสหรัฐอเมริกาและยุโรป ช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นกระแสการศึกษาแบบพัฒนาการนิยม (Progressivism) ที่สอดคล้องกับกระบวนการเสรีภาพลัทธิสมัยใหม่ในสังคมมีการเรียนการสอนแบบยึดถือเด็กเป็นศูนย์กลาง (child-centered Movement) เน้นการแสดงออกเฉพาะตัวทั้งกระบวนการศึกษาในสหรัฐอเมริกาและยุโรปโดยเฉพาะอย่างยิ่ง วิทยาลัยวิชาการศึกษา แนวคิดและการปฏิบัติได้พัฒนาสืบมาในสังคมไทย ช่วงทศวรรษ 1970-1980 ได้มีกระบวนการเคลื่อนไหวความคิดทางการศึกษาและศิลปศึกษาเกิดขึ้นใหม่ในสหรัฐอเมริกา โดยมุ่งเน้นแบบแผนหรือหลักเกณฑ์แทนการแสดงออกเฉพาะตัว (self-expression) พัฒนาการดังกล่าวสัมพันธ์กับพัฒนาการของลัทธิใหม่ ศิลปศึกษาเชิงแบบแผน (Discipline-based Arts Education) ได้พัฒนาแกนสำคัญในการสอน 4 แกน (W. Dwaine Greer, 1987) ดังนี้

1. แกนประวัติศาสตร์ศิลป์ (Art History) 2. แกนสุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) 3. แกนศิลปวิจารณ์ (Art criticism) 4. แกนศิลปะสร้างสรรค์ (Art Production) ด้วยความเชื่อดังกล่าว ได้

ส่งผลให้ศิลปศึกษาเชิงแบบแผนพัฒนาผู้ผ่านแนวความคิดและกระบวนการเรียนรู้การสอนนี้ มองและสร้างสรรค์ศิลปะด้วยหลักความรู้ ความคิด ความงาม สร้างความสมดุลในการรับรู้และการสร้างสรรค์ ระหว่างสุนทรียศาสตร์เชิงปรัชญาและสุนทรียศาสตร์เชิงวิทยาศาสตร์ (philosophical and scientific aesthetics)

ในปัจจุบันกิจกรรม กระบวนการเรียนการสอน และกระบวนการเรียนรู้ ตามทฤษฎีพุทธศิลปศึกษาเชิงแบบแผน ควรได้รับการพัฒนาทั้งในลักษณะบูรณาการและแยกอิสระระหว่าง ทัศนศิลป์ การแสดง ดนตรี เพื่อการสร้างเอกภาพและความโดดเด่นเฉพาะด้าน โดยพัฒนาให้เหมาะกับบุคลิกภาพเหมาะสมกับการสร้างประสบการณ์และความรู้ความคิดร่วม และเหมาะสมกับบุคลิกภาพที่จะพัฒนาไปสู่วิชาชีพ กิจกรรม กระบวนการเรียนการสอน และกระบวนการเรียนรู้ ต้องเริ่มต้นและสอดคล้องกับผู้เรียน มีเป้าหมายในการสร้างคน สร้างชุมชน และสร้างสิ่งแวดล้อมนำหน้า (มะลิฉัตร เอื้ออานันท์, 2545)

พุทธศิลปศึกษาเชิงภูมิปัญญาไทย

ภูมิปัญญาไทย สามารถพิจารณาได้สองด้าน ด้านหนึ่งคือภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาพื้นบ้านที่ได้พัฒนาสืบต่อกันมาในชุมชน ท่ามกลางธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ซึ่งภูมิปัญญาพื้นบ้านนี้ได้ผ่านการพัฒนาเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมสอดคล้องในแต่ละช่วงเวลา และอีกด้านหนึ่งคือ ภูมิปัญญาที่คนไทยคิดค้นและสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ซึ่งภูมิปัญญาความรู้ที่เกิดขึ้น จะเกิดขึ้นในอดีต ในปัจจุบัน หรือในอนาคตก็ได้ ภูมิปัญญาย่อมมีคุณค่าบนโลกตามความเป็นจริง และสะท้อนสู่พฤติกรรม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีศิลปะ และวัตถุที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น พิจารณาโดยภาพรวมของภูมิปัญญาสามารถแยกพิจารณาได้เป็น 8 ด้าน ดังนี้ 1. วิธีการดำเนินชีวิต 2. ขนบธรรมเนียมประเพณี 3. ปรัชญาความเชื่อ 4. เรื่องเล่าพื้นบ้าน 5. ความเชื่อทางศาสนา 6. การละเล่นพื้นบ้าน 7. ศิลปะและงานช่าง 8. ภูมิปัญญาร่วมสมัย

การศึกษาทางด้านพุทธศิลปศึกษา สามารถเชื่อมโยงกับภูมิปัญญาไทย ทั้งที่สืบทอดกันมาจากอดีต ภูมิปัญญาพื้นบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น และภูมิปัญญาร่วมสมัย สามารถนำมาแยกพัฒนาเป็นกระบวนการเรียนการสอน ทั้งการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย โดยแยกกิจกรรมการเรียนรู้ได้ดังนี้

1. การแสวงหาความรู้ ภูมิปัญญาไทยจากบุคคล ในรูปแบบการพูดคุย สอบถาม สัมภาษณ์ จากผู้รู้พื้นบ้าน
2. การแสวงหาความรู้ ภูมิปัญญาไทยจากเอกสารและบันทึกต่าง เช่น จากสมุดข่อย หนังสือจดหมายเหตุ งานวิจัย ทั้งทางด้านปรัชญา ความคิด การดำรงชีวิต ศิลปวัฒนธรรม

3. การแสวงหาความรู้ภูมิปัญญาจากประสบการณ์ตรง เป็นการเดินทางไปสู่แหล่งข้อมูล การใช้ชีวิตฝังตัวอยู่ในแหล่งข้อมูลหรือแหล่งประสบการณ์ เรียนรู้ สังเกต และซึมซับประสบการณ์รอบตัวด้วยตนเอง โดยสามารถสัมผัสและเรียนรู้ภูมิปัญญาได้ทุกด้าน

4. การพัฒนาภูมิปัญญาไทย เมื่อเรามีชีวิตอยู่กับภูมิปัญญาของเรา ได้ศึกษา ค้นคว้าหรือได้มีประสบการณ์ตรง เราสามารถอนุรักษ์ สืบสาน และพัฒนาภูมิปัญญาให้สอดคล้องกับปัจจุบัน เหมาะสมกับชุมชน ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการสร้างสรรค์ชิ้นใหม่

5. การสร้างสรรค์กิจกรรมศิลปะและงานช่าง ทั้งศิลปะการแสดง ดนตรี และทัศนศิลป์ งานช่างที่มีความหลากหลายในแต่ละภูมิภาคและชุมชน เช่น เครื่องปั้นดินเผา เครื่องจักสาน การทอผ้า การแกะไม้ การทำเครื่องถม เป็นต้น

การสร้างสรรค์กิจกรรมศิลปะจากภูมิปัญญาไทย จำเป็นต้องเรียนรู้ ทำความเข้าใจ แสวงหาประสบการณ์ตรง สร้างองค์ความรู้เพื่อพัฒนาไปสู่การสร้างสรรค์ กิจกรรมพหุศิลปศึกษาสามารถสร้างสรรค์ได้ ทั้งบูรณาการสื่อการแสดงออก ทัศนศิลป์ การแสดง ดนตรี เข้าด้วยกัน หรือการบูรณาการสื่อที่หลากหลาย เช่น ทัศนศิลป์สื่อผสม การแสดงผสมผสาน ดนตรีผสมผสาน การบูรณาการระหว่างอดีตกับปัจจุบัน ไทยกับสากล หรือบูรณาการกับกิจกรรมอื่น ๆ พร้อมกันนั้น ก็สามารถแยกการแสดงออก แยกสื่อ แยกลักษณะการสร้างสรรค์ได้เช่นกัน (งานบัณฑิตศึกษา คณะศิลปกรรมศาสตร์, 2545)

โดยสรุปแล้วการเรียนรู้ทางศิลปะ สามารถเชื่อมโยงกับภูมิปัญญาไทย ทั้งที่สืบทอดกันมาจากอดีต ภูมิปัญญาพื้นบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น และภูมิปัญญาร่วมสมัย สามารถนำมาแยกพัฒนาเป็นกระบวนการเรียนการสอน ทั้งการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย โดยการสร้างสรรค์กิจกรรมศิลปะจากภูมิปัญญาไทยจำเป็นต้องเรียนรู้ ทำความเข้าใจ แสวงหาประสบการณ์ตรง สร้างองค์ความรู้เพื่อพัฒนาไปสู่กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่สร้างสรรค์

3. การจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

3.1 การจัดการเรียนรู้บนพื้นฐานวัฒนธรรมชุมชน

การศึกษาเป็นการเรียนรู้ของบุคคลที่เกิดขึ้นเป็นกระบวนการ เกิดขึ้นตลอดเวลาด้วยตัวเอง หรือการเรียนรู้จากผู้อื่นรวมทั้งสิ่งแวดล้อม เกิดการสังสมความรู้ ทักษะ ค่านิยม ฯลฯ เกิดเป็นศักยภาพในการดำรงชีวิต ทั้งด้านกายภาพและจิตใจ เป็นผู้มีความรู้ มีคุณธรรมและสามารถพัฒนาตนเองและสังคม แก้ไขปัญหาต่างๆ และสามารถถ่ายทอดความรู้ที่ได้นั้นไปสู่ผู้อื่นได้

การศึกษาของชุมชนมีแหล่งให้การศึกษาเรียนรู้รอบตัว ทั้งในครอบครัว ชุมชน ชุมชนอื่น โดยผู้ถ่ายทอด ได้แก่ ผู้อาวุโส คนในครอบครัว พระ ครู ช่าง ผู้ชำนาญงานเฉพาะด้าน ผลงาน

ศิลปกรรม สิ่งประดิษฐ์ เทคโนโลยี ธรรมชาติ ฯลฯ แหล่งการเรียนรู้ส่วนมากมาจากบุคคลและธรรมชาติ ซึ่งจะช่วยให้บุคคลได้เรียนรู้ผ่านจริยธรรม สามารถสัมพันธ์กับบุคคลและธรรมชาติในลักษณะการเอื้ออาทรและการพึ่งพากัน ซึ่งการนำภูมิปัญญาเข้าสู่ระบบการศึกษาต้องจัดในรูปการศึกษาชุมชน ผลการศึกษาทำให้ได้แนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาการศึกษา ดังนี้

หลักการจัดการศึกษาในวิถีชุมชน เป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมพื้นบ้านหรือภูมิปัญญาชาวบ้านสืบทอดจากอดีตสู่ปัจจุบัน รูปแบบการจัดการศึกษาแตกต่างกันไปตามยุคสมัย แต่ปรัชญาในการจัดการศึกษายังคงยึดหลักการเดิม คือเชื่อมโยงการศึกษาเข้ากับวัฒนธรรมชุมชนซึ่งมีลักษณะสำคัญ ได้แก่ การถ่ายทอดวัฒนธรรมซึ่งเป็นมิติสำคัญของการศึกษาในวิถีชุมชน การศึกษาในวิถีชุมชนเป็นหลัก ขับเคลื่อนทางวัฒนธรรม และการศึกษาชุมชนเป็นฐานแห่งการศึกษาตามอัธยาศัย

การประยุกต์การศึกษาวิถีชุมชนในปัจจุบัน สามารถนำไปประยุกต์และขยายผลการพัฒนาศักยภาพของบุคคลและชุมชน โดยมีประเด็นการพิจารณา ได้แก่ การจัดการศึกษาวิถีชุมชนเชิงสถาบันการศึกษา การจัดการศึกษาวิถีชุมชนเชิงวงจรชีวิต และการจัดการศึกษาวิถีชุมชนเชิงห้วงชีวิต

การศึกษาวิถีชุมชนเชิงบริบทสังคมเป็นการศึกษาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของสภาพแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง สิ่งแวดล้อมทางจิตใจ และธรรมชาติของแต่ละท้องถิ่น

การจัดหลักสูตรการศึกษาในวิถีชุมชนจะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบด้านวัฒนธรรม ค่านิยมของสังคม ได้แก่ ประเพณีและความเชื่อ องค์ประกอบด้านวงจรชีวิต สิ่งแวดล้อม แบบอย่างอุดมการณ์ของชายและหญิง เป้าหมายวัตถุประสงค์ของการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2541)

3.2 การจัดการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถ และทักษะของคนไทย อันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเลือกสอน เรียนรู้ ปรับแต่ง พัฒนา และถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทย ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย นำมาสู่การดำรงอยู่ที่เป็นแบบแผนของชีวิตและสืบทอดต่อกันมายาวนานจนเกิดเป็นวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันระหว่างวัฒนธรรม

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่นำมาใช้ในการเรียนการสอน มีการจัดแบ่งประเภท ดังนี้ 1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อและศาสนา 2. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านภาษาและวรรณกรรม ศิลปกรรม โบราณคดี 3. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านนันทนาการ การพักผ่อนหย่อนใจ และ 4. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ วิถีทางการ

การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การเรียนการสอน มีกิจกรรมการดำเนินการดังนี้

1. ศึกษาวิเคราะห์หลักสูตร ศึกษาวิเคราะห์หลักการ จุดหมาย โครงสร้างเวลาเรียน แนวดำเนินการและการวัดผล การประเมินผลและการติดตามผล ว่ามีส่วนใดบ้างที่กำหนดเนื้อหาสาระเกี่ยวกับชุมชนหรือท้องถิ่น
 2. ศึกษาคำอธิบายงานต่างๆ ในกลุ่มงานอาชีพ วิเคราะห์เนื้อหาสาระที่จะต้องจัดให้นักเรียนได้รู้ กิจกรรมการเรียนการสอน และจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในแต่ละงาน แล้วพิจารณาเนื้อหาสาระว่ามีภูมิปัญญาท้องถิ่นใดที่ควรให้นักเรียนได้เรียนรู้
 3. ออกแบบเก็บข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จะนำมาใช้ในการวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนรู้
 4. การสำรวจและบันทึกข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น
 5. จัดทำแฟ้มข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น มีกิจกรรมที่ควรดำเนินการดังนี้ คือ 5.1 พิจารณาว่าหากเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นควรมีข้อมูลสำคัญใดบ้าง 5.2 สร้างเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น 5.3 วางแผนเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น 5.4 นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดทำแฟ้มข้อมูล
 6. ศึกษาวิเคราะห์คำอธิบายทุกงานในกลุ่มสาระและจัดทำกำหนดการสอน
 7. เตรียมการสอน โดยการเขียนแผนการสอนภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีสาระสำคัญ การเรียนการสอน การวัดและประเมินผลการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับหลักสูตร
 8. สอนตามแผนการสอนที่เตรียมไว้
 9. วัดและประเมินผลตามจุดประสงค์การเรียนรู้ ตามแผนการสอนและบันทึกผลการประเมินสะสมไว้ เพื่อสรุปผลการประเมินจัดระดับคุณภาพปลายภาคเรียน (ปริยาภรณ์ ตั้งคุณานันต์, 2557)
- นอกจากนี้ การศึกษาชุมชนต้องอาศัยความร่วมมือของทุกฝ่ายในชุมชนที่จะช่วยกันศึกษาทำความเข้าใจเรื่องราวต่างๆ ในชุมชน ซึ่งรวมถึงเรื่องราวทางวัฒนธรรม วิถีชีวิตของชุมชน การทำการศึกษามีขั้นตอนที่ต้องดำเนินการ ดังนี้ 1. ขั้นการจัดตั้งคณะทำงาน 2. ขั้นการวางแผนและดำเนินการเก็บข้อมูล 3. ขั้นการตรวจสอบข้อมูล และ 4. ขั้นวิเคราะห์และสรุปผลข้อมูล
- การสำรวจแหล่งการเรียนรู้ มีจุดประสงค์เพื่อรวบรวมแหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชนให้ง่ายต่อการค้นหาและจัดการ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนในการแสวงหาความรู้ ข้อมูลเหล่านี้จะต้องมีการตรวจสอบและทำให้เป็นปัจจุบันใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุด เพื่อให้ผู้เรียนสามารถศึกษาค้นคว้าได้โดยสะดวกและใช้เป็นแหล่งอ้างอิงได้ ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจเหล่านี้จะต้องนำมาจัดรวบรวมด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การจัดเก็บในรูปแบบของเอกสารรายงาน แฟ้มข้อมูล หรือบันทึกเป็นซีดีรอม โดยเก็บข้อมูลทั้งด้านปริมาณและคุณภาพของข้อมูล เช่น จำนวนแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ประเภทต่างๆ พร้อมความสำคัญของแหล่งการเรียนรู้แต่ละแหล่ง และเก็บข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

เช่น สภาพความเป็นอยู่ กระบวนการชุมชน เพื่อนำมาวิเคราะห์ วางแผนการใช้ได้อย่างเหมาะสม โดยทำแบบสำรวจแหล่งการเรียนรู้ชุมชน แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม ฯลฯ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล

หลังจากรวบรวมข้อมูลต่างๆ ได้แล้วจะต้องนำมาวิเคราะห์เพื่อทราบถึงสิ่งที่เป็นปัญหาความต้องการที่สำคัญของผู้สอนและผู้เรียน ผลการวิเคราะห์จะนำไปใช้ในการศึกษาเพื่อให้เห็นถึงสาเหตุคล้อยระหว่างแหล่งการเรียนรู้กับปัญหา ความต้องการของผู้เรียนและชุมชนซึ่งทำได้โดยการหาข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการที่จะเรียนรู้ โดยวิเคราะห์ได้ดังนี้

1. การวิเคราะห์ความต้องการที่จะเรียนรู้ทั่วไป เป็นการวิเคราะห์ภาพรวมของชุมชน โดยวิเคราะห์สภาวะพื้นฐานของชุมชน กระบวนการชุมชนและพลังของชุมชน ได้แก่ ชีวิตความเป็นอยู่ การช่วยเหลือเกื้อกูล ความต้องการของชุมชนในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน คติความเชื่อของท้องถิ่นและความเชื่อทางศาสนา ภูมิปัญญาในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม บทบาทในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานรัฐบาล เอกชนและกลุ่มชาวบ้าน ฯลฯ

2. การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานในการจัดการเรียนการสอน เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลปัญหาความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา เพื่อนำมาจัดกลุ่มปัญหาตามประเภทของปัญหา ต่อจากนั้นจึงนำไปหาความถี่ของปัญหา ปัญหาใดที่กระทบคนส่วนมากถือว่าเป็นความต้องการโดยรวมของชุมชนและนำไปจัดลำดับความสำคัญของปัญหา โดยใช้หลักความสำคัญและความเป็นไปได้

3. การวิเคราะห์แหล่งการเรียนรู้ เพื่อให้ทราบว่าในชุมชนมีแหล่งการเรียนรู้ใดบ้าง ถ้ามีให้หารายละเอียดว่าแหล่งเรียนรู้นั้นให้ความรู้ในด้านใด เช่น วัดเป็นแหล่งการเรียนรู้ด้านจิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรมและการออกแบบเครื่องใช้พิธีกรรม พิพิธภัณฑสถานที่เป็นที่เก็บรวบรวมข้อมูลความรู้และของใช้พื้นบ้าน ผู้รู้ด้านประวัติศาสตร์หมู่บ้าน ผู้รู้ด้านความเชื่อท้องถิ่น ผู้รู้ด้านศาสนา แหล่งประกอบการด้านศิลปะ ฯลฯ ข้อมูลเหล่านี้จะช่วยให้มองเห็นความเชื่อมโยงระหว่างความต้องการที่จะเรียนรู้กับแหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่ได้ชัดเจน

4. การวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างแหล่งการเรียนรู้กับปัญหาและความต้องการของชุมชน ควรพิจารณาความต้องการที่จะเรียนรู้จากความต้องการทั่วไปและความจำเป็นพื้นฐาน เปรียบเทียบหรือหาความสอดคล้องกับแหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่ เช่น เมื่อชุมชนต้องการให้ผู้เรียนมีความรู้เกี่ยวกับผลงานศิลปกรรมที่มีอยู่ภายในวัดของชุมชน ก็ต้องกำหนดได้ว่าควรจะศึกษาความรู้เกี่ยวกับศิลปะด้านใด จากแหล่งความรู้ใดจึงจะทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้ความเข้าใจ และเห็นคุณค่างานศิลปะได้มากที่สุด ซึ่งอาจต้องเลือกใช้สื่อวัตถุทางศิลปกรรมที่ผู้เรียนสนใจ เช่น บทเรียนเรื่อง

ตุ๊กตาดินเผา ประดับตกแต่งศาสนสถานสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา อาจใช้กิจกรรมการปั้น เป็นสื่อในการเรียนรู้ ฉะนั้นผู้เรียนจะเรียนรู้เรื่องนี้ได้ต้องใช้แหล่งการเรียนรู้หลายแหล่ง เช่น แหล่ง การเรียนรู้ประเภทสื่อ (หนังสือประวัติวัด หนังสือความรู้เกี่ยวกับประติมากรรม ตุ๊กตาดินเผา ฯลฯ) แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล (ช่างปั้น ผู้รู้เกี่ยวกับเรื่องคติความเชื่อ เกี่ยวกับประติมากรรมรูป ต่างๆ) แหล่งการเรียนรู้ประเภทวัตถุ (เช่น ตุ๊กตาดินเผาที่ประดับในศาสนสถานในชุมชน วัสดุและ อุปกรณ์การปั้น ฯลฯ) ทั้งนี้ยังต้องคำนึงถึงปัจจัยอื่นที่เกี่ยวข้องเพื่อที่จะสามารถเลือกใช้แหล่ง การเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด (ชุตินา เวทการ, 2551)

3.3 การศึกษาชุมชนเพื่อการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

การศึกษานอกระบบโรงเรียนประเภทการศึกษาชุมชน (Community Education) เป็น แนวคิดของการประสานสัมพันธ์ทางการศึกษาในระบบโรงเรียนกับการศึกษานอกระบบโรงเรียนใน รูปแบบและกิจกรรมต่างๆ ตลอดจนใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้หรือการศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education) ซึ่งการศึกษาชุมชนเป็นแนวความคิดที่ให้ความสำคัญเรื่องความสัมพันธ์ระหว่าง สถาบันการศึกษาและชุมชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ทั้งสถาบันการศึกษาและชุมชน โดยที่ชุมชน และสถาบันการศึกษาต่างสนับสนุนเกื้อกูลซึ่งกันและกัน การศึกษาชุมชนไม่ใช่สิ่งใหม่ เพราะใน สังคมต่างๆ มีการศึกษาชุมชนอยู่ เช่น ในสังคมบรรพกาล วิธีการให้การศึกษากลับไปในรูปแบบของ การศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education) และการศึกษานอกระบบโรงเรียน (Non-Formal Education) หรือการศึกษาแบบสังคมประกิต (Socialization) สมาชิกของครอบครัว ผู้อาวุโสใน ชุมชน ผู้รู้ ปรมาจารย์ท้องถิ่น ผู้นำทางศาสนา ราชบัณฑิต พระสงฆ์ เป็นผู้ให้ความรู้แก่เด็ก เยาวชนและ ผู้ใหญ่ในชุมชน (อุ๋นตา นพคุณ, 2528)

การศึกษาภูมิปัญญาการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนที่ทำให้คนในชุมชนเกิดความ ภาคภูมิใจ และความรู้สึกเป็นเจ้าของ ตัวอย่างเช่น การแก้ปัญหาด้านการอนุรักษ์โบราณสถาน วัตถุ สถานของชุมชน โดยผ่านพิธีกรรม ความเชื่อ สื่อ เหตุการณ์ และกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน การเรียนรู้ คุณค่าทางศิลปะของช่างพื้นบ้าน ฯลฯ ภูมิปัญญาเหล่านี้ครูสามารถนำมาปรับใช้ในการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักและเห็นคุณค่าศิลปวัฒนธรรมของชุมชนได้ การศึกษาภูมิหลัง และวิธีถ่ายทอดความรู้ของช่างชาวบ้าน เพื่อให้ครูสามารถวางแผนการจัดหา วิทยากรได้ตรงตามเนื้อหา ความสามารถของวิทยากร และจัดให้มีการส่งเสริมหรือสนับสนุนการเรียน การสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

การศึกษาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนเพื่อเตรียมความพร้อมในด้านข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้ ในชุมชนเพื่อใช้ในการวางแผน และเลือกใช้แหล่งการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การศึกษาจิตวิทยาพัฒนาการแบบการเรียนรู้และความสนใจเกี่ยวกับงานด้านทัศนศิลป์ของผู้เรียนเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมทัศนศิลป์ให้แก่ผู้เรียนได้ตามความสามารถและความสนใจของผู้เรียน การศึกษาบริบทชุมชนที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้ เป็นการศึกษาเพื่อประเมินศักยภาพของชุมชนในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาสภาวะพื้นฐานของชุมชน ได้แก่ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม ภูมิปัญญา ภาวะผู้นำ รูปแบบการทำมาหากิน ทรัพยากร สภาพสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม ฯลฯ รวมทั้งกระบวนการชุมชน ได้แก่ การช่วยเหลือเกื้อกูล การเรียนรู้ร่วมกัน การแก้ปัญหาในชุมชน ลักษณะความสัมพันธ์ของฝ่ายต่างๆ ในชุมชน กลไกที่เอื้อให้เกิดปฏิสัมพันธ์และการติดต่อสื่อสารที่ต่อเนื่อง ทั้งสองส่วนนี้จะมีปฏิสัมพันธ์กันและหล่อหลอมเกิดเป็นพลังชุมชนแบบต่างๆ ที่จะสามารถเผชิญกับแรงปะทะจากภายนอกชุมชนได้ โดยการพินิจพิเคราะห์ พิจารณา ไตร่ตรอง เลือковиถีชีวิตและวิธีการพัฒนาที่เหมาะสมกับตนเอง (อ้างถึงใน อมรวิรัช นาครทรรพ, อาชัญญา รัตนอุบล และอัจฉรา ไชยบุถิมภ์, 2543) ผลจากการศึกษาบริบทของชุมชนนี้จะทำให้ครูเกิดความเข้าใจชีวิตความเป็นอยู่และความสัมพันธ์ของคนในชุมชน มองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างงานทัศนศิลป์และวิถีชีวิตชุมชน โดยครูจะต้องนำเอาส่วนที่เป็นความเข้มแข็ง หรือมีความพร้อมไปสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน และพัฒนาสิ่งที่เป็นจุดอ่อนหรือยังขาดแคลนให้มีหรือปรับสภาพให้ดีขึ้น (ชุตินา เวทการ, 2551)

3.4 การใช้แหล่งการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมในชุมชน

การใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพจะต้องอาศัยการดำเนินงานอย่างมีระบบ และมีเป้าหมายที่ชัดเจน กระบวนการวางแผนเป็นขั้นตอนแรกที่มีความสำคัญ เป็นกำหนดทางเลือกที่จะดำเนินงานเพื่อให้บังเกิดผลตามที่มุ่งไว้อย่างมีขั้นตอน โดยอาศัยข้อมูลและเหตุผล ได้แก่ ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา ความต้องการของผู้เรียน และชุมชนเพื่อกำหนดแผน ขั้นต่อไปคือ การปฏิบัติตามแผนและขึ้นการประเมินผล การวางแผนจะต้องทำอย่างเชื่อมโยงและมีความต่อเนื่องเป็นกระบวนการ ประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ คือ การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการเลือกแหล่งเรียนรู้ (ชุตินา เวทการ, 2551)

ความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้มีบทบาทสำคัญดังต่อไปนี้

1. เป็นแหล่งที่รวมขององค์ความรู้ที่หลากหลาย พร้อมทั้งจะทำให้ผู้เรียนเข้าไปศึกษาค้นคว้าด้วยกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล และเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต
2. เป็นแหล่งเชื่อมโยงให้สถานศึกษาและชุมชนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน ทำให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้

3. เป็นแหล่งข้อมูลที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุข เกิดความสนุกสนาน มีความสนใจที่จะเรียนรู้
4. ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการคิดได้เอง ปฏิบัติเอง และสร้างความรู้ด้วยตนเอง ขณะเดียวกันก็สามารถเข้าร่วมกิจกรรม และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
5. ทำให้ผู้เรียนได้รับการปลูกฝังให้รู้และรักท้องถิ่นของตนเอง มองเห็นคุณค่าและตระหนักถึงปัญหาในชุมชน (ดารี บุญชู, 2548)

นอกจากนั้น แหล่งเรียนรู้ยังมีความสำคัญ ดังนี้

1. กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยอาศัยการมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อที่หลากหลาย
2. ช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้ให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดยใช้เวลาในการรวบรวมข้อมูลและสะท้อนความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อมูล
3. กระตุ้นให้มุ่งเน้นลงลึกในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งผลักดันให้นักเรียนแสวงหาข้อมูลที่มีประสิทธิภาพ โดยอาศัยการสร้างความรู้ความตระหนักเชิงมนทัศน์ เกี่ยวกับธรรมชาติและ ความแตกต่างของข้อมูล
4. เสริมสร้างการเรียนรู้ จนเกิดทักษะในการแสวงหาข้อมูลที่มีประสิทธิภาพ โดยอาศัยการสร้างความรู้ความตระหนักเชิงมนทัศน์เกี่ยวกับธรรมชาติและ ความแตกต่างของข้อมูล
5. เสริมสร้างการพัฒนาทักษะการคิด เช่น การแก้ปัญหา การให้เหตุผล และการประเมินอย่างมีวิจารณญาณ โดยอาศัยการวิจัยอิสระและการควบคุมข้อมูล
6. เปลี่ยนเจตคติของครูและนักเรียนที่มีต่อเนื้อหาวิชา และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
7. พัฒนาทักษะการวิจัย และความเชื่อมั่นในตนเองในการค้นหาข้อมูลโดยบูรณาการทักษะ
8. เพิ่มสัมฤทธิ์ผลทางวิชาการในด้านเนื้อหา เจตคติ และการคิดอย่างมีวิจารณญาณโดยอาศัยแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายในการเรียนรู้ (กิ่งแก้ว อารีรักษ์, 2548)

การจัดประเภทมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในญี่ปุ่น

มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในประเทศญี่ปุ่นนั้น เกิดขึ้นในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ในเบื้องต้นนั้น กฎหมายที่บัญญัติโดยรัฐบาลสมัยเมจิให้ความสำคัญกับการปกป้องมรดกทางกายภาพ ด้วยเล็งเห็นถึงศิลปวัฒนธรรมของญี่ปุ่นกำลังเผชิญกับกระบวนการกลายเป็นตะวันตกและความทันสมัยที่เข้ามาในยุคสมัยเมจิ หลังจากนั้น มีการปรับปรุงแก้ไขตัวบทกฎหมาย และมีลักษณะดังที่ปรากฏในปัจจุบัน ทั้งนี้ มรดกภูมิปัญญาตามนิยามของกฎหมายญี่ปุ่นประกอบด้วย

1. ทรัพย์สินวัฒนธรรมทางภูมิปัญญา (Intangible Cultural Properties) โดยครอบคลุมประเภททางวัฒนธรรมที่ไม่ใช่กายภาพ เช่น มหรสพ ละคร ดนตรี และเทคนิคงานช่าง ซึ่งสะท้อนให้เห็นคุณค่าทางประวัติศาสตร์และศิลปกรรมของญี่ปุ่น ประเภทของวัฒนธรรมนี้ จึงมุ่งเน้น “ทักษะและงานช่าง” ที่จะส่งต่อและสืบทอดของคนรุ่นต่อไป

2. ทรัพย์สินวัฒนธรรมพื้นบ้าน (intangible folk-cultural properties) ประเพณีหรือแบบแผนการปฏิบัติ ศิลปะการแสดงพื้นบ้าน และงานช่างพื้นบ้าน ที่สัมพันธ์กับอาหาร เครื่องแต่งการ เรือ นวัตกรรม ความเชื่อ เทศกาลและกิจกรรมในรอบปี ประกอบด้วยประเภททางวัฒนธรรมพื้นบ้านที่สัมพันธ์กับธรรมเนียมและการปฏิบัติ การผลิต ชีวิตความเป็นอยู่ พิธีกรรม จำนวน 111 ประเภท การแสดงพื้นบ้าน จำนวน 156 ประเภท และงานช่างพื้นบ้าน 11 ประเภท

3. เทคนิคที่สัมพันธ์กับทรัพย์สินวัฒนธรรมที่สมควรได้รับการอนุรักษ์ (Conservation techniques for cultural properties) วัฒนธรรมที่อยู่ในประเภทนี้ไม่ได้รับการกำหนดไว้ในลักษณะของกฎหมาย แต่เป็นทักษะและเทคนิคที่จำเป็นเพื่อการปกป้องวัฒนธรรม แต่ยังคงเป็นที่ตระหนักถึงความสำคัญของรัฐบาลญี่ปุ่น

ประเภทของทรัพย์สินและวัฒนธรรมภูมิปัญญาทั้งสามนี้ จะต้องได้รับการสืบสาน อนุรักษ์ ด้วยมาตรการทางกฎหมายและหรือการดำเนินการโดยระบบ เพื่อให้ชนรุ่นหลังได้เรียนรู้และรักษา วัฒนธรรมเหล่านี้ไว้ และจะต้องได้รับการเผยแพร่สู่วงกว้างในระดับโลก จาก ค.ศ. 1950 กฎหมายที่ตราขึ้นในครั้งนั้น เน้นเฉพาะการปกป้องมรดกวัฒนธรรมที่กำลังสูญหาย เพื่อไม่ให้เกิดการปฏิบัติที่สูญหาย จากนั้น จึงตรากฎหมายเกี่ยวกับทรัพย์สินวัฒนธรรมทางภูมิปัญญา “Important Intangible Cultural Properties” นอกจากนี้ ยังรวมถึงบุคคลที่สืบทอดทักษะศิลปะและงานช่าง มาตรการทางกฎหมายดังกล่าวแสดงให้เห็นการขยายขอบเขตของการปกป้องวัฒนธรรม ต่อมา ค.ศ. 1975 ทรัพย์สินวัฒนธรรมพื้นบ้าน (intangible folk-cultural materials) และ เทคนิคการอนุรักษ์เพื่อทรัพย์สินวัฒนธรรม (conservation techniques for cultural properties) ได้รับการบัญญัติเพิ่มเติมในกฎหมาย และ ค.ศ. 2004 กฎหมายได้รับการปรับปรุงเพิ่มเติมและเพิ่มเติมประเภท วัฒนธรรมย่อยในทรัพย์สินวัฒนธรรมภูมิปัญญาพื้นบ้าน ได้แก่ เทคนิคหัตถกรรมพื้นบ้าน (folk craft techniques)

สำหรับขั้นตอนในการเสนอและคัดเลือกทรัพย์สินภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ในขั้นแรก ประกอบด้วยการทำวิจัยเบื้องต้น โดยจะต้องมาจากการทำงานของกลุ่มหรือองค์กรทางวิชาการที่ศึกษาประเภทวัฒนธรรมนั้นๆ ญี่ปุ่นมีวัฒนธรรมพื้นบ้านถึงกว่า 50,000 ประเภท แต่มีองค์กรที่ทำวิจัยทางวัฒนธรรมมีนักวิจัยเพียง 6 คน สิ่งที่ได้จากการทำวิจัยเบื้องต้นประกอบด้วยรายงานจากการสำรวจและบันทึกโสตทัศน์

ในขั้นต่อมา เป็นการคัดเลือกประเภทวัฒนธรรมสำหรับการขึ้นทะเบียน เริ่มต้นด้วยการพัฒนาร่างเนื้อหาการนำเสนอ และได้รับการเห็นชอบจากหน่วยงานดูแลกิจการทางวัฒนธรรม และกระทรวงการศึกษา กีฬา วิทยาศาสตร์ วัฒนธรรม และเทคโนโลยี

ในขั้นตอนสุดท้าย เป็นการตัดสินใจและการขึ้นทะเบียน โดยผู้เชี่ยวชาญทำหน้าที่ให้ความเห็นและตัดสินใจ และส่งผลไปยังรัฐมนตรี เพื่อประกาศเป็นผลของการคัดเลือก

นอกจากนี้ยังมีมาตรการในการปกป้องมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม โดยมาตรการเบื้องต้นคือ การได้รับเงินสนับสนุนจากสำหรับกลุ่มที่สืบทอด และช่างหรือนักแสดงรายบุคคล เพื่อการพัฒนาทักษะและการถ่ายทอดให้ชนรุ่นหลังที่สนใจได้สืบทอดวัฒนธรรมดังกล่าว นอกจากนี้รัฐบาลผลิตสารคดีเพื่อใช้บันทึกและเผยแพร่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การแสดงมหรสพ ส่วนการดำเนินการเพื่อปกป้องวัฒนธรรมพื้นบ้าน เป็นการสนับสนุนของรัฐเช่นกัน ในหลายกรณี เจ้าของวัฒนธรรมพื้นบ้านอาจไม่สามารถดูแลและสืบทอดภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมได้เพียงลำพัง ดังนั้น การสนับสนุนจากรัฐจึงสำคัญ แต่โดยทั่วไปการสนับสนุนมุ่งเน้นในระดับกลุ่มหรือชุมชน ทั้งการสนับสนุนการสืบทอดวัฒนธรรมไปยังคนรุ่นใหม่ การสร้างและการซ่อมแซมเครื่องมือและสิ่งอำนวยความสะดวก การผลิตเอกสารและสื่อทัศนเพื่อการเผยแพร่ และการจัดอบรมให้กับสาธารณชนในวงกว้าง การทำงานเพื่อการรักษาและสืบทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของญี่ปุ่น เพราะภูมิปัญญาเป็นสิ่งที่ยากต่อการรักษาหลายทางวัฒนธรรม และมาตรการการป้องกันมรดกวัฒนธรรมจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายดังกล่าว (ชีวิสิทธิ์ บุญเกียรติ, 2555)

3.5 กรณีศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

เครือข่ายการท่องเที่ยวภาคประชาสังคม

เครือข่ายการท่องเที่ยวภาคประชาสังคม เป็นองค์กรภาคประชาชนที่ไม่ได้มุ่งแสวงหากำไรเครือข่ายฯ เกิดขึ้นจากความร่วมมือร่วมใจของภาคส่วนในสังคม ประกอบด้วย ชุมชน ประชาคม กลุ่มชมรม องค์กรภาครัฐ ภาคเอกชนต่างๆ กว่า 40 กลุ่ม เมื่อเดือนเมษายน 2554 โดยมีความมุ่งหวังร่วมกันเพื่อจะค้ำหามรดกทางวัฒนธรรม และทรัพยากรที่มีคุณค่า ร่วมกันอนุรักษ์ให้คงอยู่ นำมาฟื้นฟูต่อยอดให้เกิดประโยชน์ โดยมีความมุ่งหวังให้ชุมชนต่างๆ และผู้ที่ดูแลรักษาสิ่งเหล่านี้ ได้มีกำลังใจและพัฒนาศักยภาพในการจัดการ สามารถยืนได้ด้วยตัวเอง โดยใช้ "การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือ" ในการพัฒนาสังคมและท้องถิ่น และเมื่อชุมชนเข้มแข็ง ก็จะช่วยกันจัดการการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพได้เป็นอย่างดี สมาชิกได้ช่วยกันสร้างแนวทางการร่วมมือในการสนับสนุนให้เกิดการตื่นตัวในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงการดำรงอยู่ของ "คน" เป็นสำคัญ หากคนใน

แหล่งวัฒนธรรมมีคุณภาพชีวิตที่ดี เขาก็จะมีกำลังใจ กำลังกาย กำลังทรัพย์ ที่จะดูแลรักษาคุณค่าเหล่านั้น และช่วยกันพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว แหล่งเรียนรู้ให้ดำรงอยู่อย่างยั่งยืน

ตัวอย่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

เดินท่องย่านประวัติศาสตร์ ตอน "ที่สุด ..นางเลิ้ง" ครั้งที่ 2
วันเสาร์ที่ 28 กุมภาพันธ์ 2558 เวลา 13.00 - 16.30 น.

รายละเอียดกิจกรรม

- เริ่มต้นเวลา 13.00 น. พร้อมกันที่หน้าพระอุโบสถวัดโสมนัสวิหาร
- สักการะศาลเสด็จเตี้ย ที่ "ดั้งเดิมที่สุด"
 - ตามรอยกินย่านเก่าในตลาดนางเลิ้งกับอาหารคาว หวานนานาชนิด ที่ "อร่อยที่สุด"
 - ชมโรงหนังไม้เฉลิมธานีที่ "เก่าแก่ที่สุด" ในเมืองไทย
 - ตามรอยพระเอก "ยอดนิยมที่สุด" มิตร ชัยบัญชา
 - เยี่ยมบ้านต้นรำ "ก๊ีบเก๋ที่สุด" พื้นความทรงจำแห่งยุค 70'
 - ชมบ้านนราศิลป์ กับงานปักดินชุดโขน ละคร "งดงามที่สุด"
 - แวะบ้านศิลปะ "ประทับใจที่สุด" กับแนวคิดศิลปะเพื่อปกป้องเยาวชน
- และเที่ยวชมงานตลาดน้ำวิถีไทย คลองผดุงกรุงเกษม ด้วยความเพลิดเพลิน

ศูนย์การเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมชุมชนบ้านปงสนุก

การรวมตัวของชาวบ้านในชุมชนบ้านปงสนุก ที่วัดปงสนุก จังหวัดลำปาง เพื่อค้นหารูปแบบการถ่ายทอดองค์ความรู้เชิงศิลปวัฒนธรรมที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทความสามารถของชุมชนผู้เป็นเจ้าของ

ลักษณะการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นการเผยแพร่ความรู้โดยผู้รู้ในท้องถิ่น ในลักษณะบรรยาย การนำชมศิลปกรรมภายในวัดปงสนุก การสืบทอดศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของผู้คนในชุมชน ในเทศกาลต่างๆ และโครงการอนุรักษ์ เช่น โครงการรักษาพระคัมภีร์โบราณโดยการถักผ้าห่อธรรมเพื่อเก็บรักษาคัมภีร์โบราณให้อยู่คู่พระศาสนาสืบไป

กิจกรรมการศึกษาศิลปกรรม จีน-ไทย ใช้ใครอื่น วิธีจีนในกรุงเทพฯ

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เริ่มต้นด้วยความเป็นสิริมงคลอันหลากหลายที่วัดพระเชตุพน-วิมลมังคลาราม ซึ่งเป็นแหล่งงานศิลปกรรมไทย-จีน มาแต่ครั้งรัชกาลที่สาม รูปศิลาจำหลักมากมายที่เกี่ยวข้องกับจีน เช่น รูปเทพเจ้า ไป๋เซียน สัตว์มงคล อื่นๆอีกมาก วัดโพธิ์เป็นมหาวิทยาลัยชาวบ้านแห่งแรกของประเทศไทย หลังเสร็จจากวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ก็จะข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาไปฝั่งธนบุรีที่ปากคลองบางกอกใหญ่ หรือที่ปากแม่น้ำเจ้าพระยาสายเดิมก่อนที่จะขุดคลองลัดบางกอกขึ้นในรัชกาลสมเด็จพระชัยราชา บริเวณนั้นมีชุมชนชาวจีนจำนวนมากตั้งรกรากประกอบสัมมาชีพอยู่ และมีหลวงพ่อดุ หลวงพ่อช่าปอกง วัดกัลยาณมิตรสร้างขึ้นในรัชกาลที่ 3 โดยเจ้าพระยานิกรบดินทร์ (โต กัลยาณมิตร) และถวายแด่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ไกลกันนั้นเป็นศาลเจ้าเก่าแก่แห่งหนึ่งของกรุงเทพฯชื่อว่า ศาลเจ้าเกียนอันเกง หลังจากนั้นจึงเดินทางไปวัดพิชัยญาติการาม วัดพระพรามค์เหลือ ก็เรียกวัดนี้สร้างขึ้นโดยสมเด็จพระเจ้าพระยาองค์น้อย หรือสมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยญาติ (ทัต บุนนาค) สร้างมาแต่ครั้งใดไม่มีหลักฐานแน่ชัด ต่อมาระหว่างปี พ.ศ. 2372 - 2375 สมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยญาติ (ทัต บุนนาค) ครั้งที่ดำรงตำแหน่งที่เจ้าพระยาศรีพิพัฒน์ จางวางกรมพระคลังสินค้าได้ปฏิสังขรณ์ แล้วถวายเป็นพระอารามหลวงแด่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่สาม โดยได้พระราชทานนามว่าวัดพระยาญาติการาม ครั้นสมัยรัชกาลที่สี่ พระราชทานนามวัดใหม่ว่า วัดพิชัยญาติการาม ดังที่ปรากฏในปัจจุบัน วัดนี้มีการจัดวางแผนผังของวัดอย่างงดงามลงตัว ถ้ามองจากทางด้านหน้าพระอุโบสถ จะเห็นพระเจดีย์คู่ ตั้งกระหนาบพระอุโบสถ ด้านหลังมีพระปรารค์สูงใหญ่สีขาวตั้งตระหง่าน ที่กำแพงแก้วรอบพระอุโบสถมีซุ้มประตูสามซุ้ม มีศาลาหลังเล็กรายรอบ ที่สำคัญ คือ ฐานพระอุโบสถด้านนอกเป็นภาพหินแกะสลักเรื่องพงศาวดารจีนสามก๊ก ซึ่งแปลกตากว่าที่อื่นด้วยที่นี้จึงมีรสนิยมทางสถาปัตยกรรมที่ผสมผสานลงตัวมาก

เรื่องเล่า/ บ้านเรา/ บางหลวง

นิทรรศการเรื่องเล่า/บ้านเรา/บางหลวง 2 ประกอบด้วย 3 โครงการที่ทำการศึกษารีวิวของชุมชนคลองบางหลวง ได้แก่ โครงการที่ 1 หลายสิ่งจึงเกอเบลล์ เป็นโครงการที่นำเสนอสารพันข้าวของเครื่องใช้ของคนในคลองบางหลวงแต่ละบ้าน โครงการที่ 2 เรื่องเล่า ผู้เฒ่า บางหลวง เป็นโครงการที่นำเสนอเรื่องราวของคลองบางหลวงโดยศิลปินน้อย ที่ฟังเรื่องราวของผู้คน สถานที่ หรือสิ่งของจากปู่ ย่า ตา ยาย และนำมาวาดภาพประกอบคำบรรยาย โครงการที่สาม ย้อนมองคลองบางหลวงผ่านสายตาคนใน นำเสนอภาพถ่ายโดยชาวคลองบางหลวงพร้อมคำบรรยายถึงเรื่องราวในชุมชน

หลังจากชมนิทรรศการและการบรรยายข้อมูลเบื้องต้น ผู้ชมก็จะเดินชมบ้านและเรื่องราวต่างๆ ในคลองบางหลวง ประกอบกับแผ่นพับบอกเล่าเรื่องราวและสามารถสะสมตราประทับจากสถานที่ในคลองบางหลวงได้อีกด้วย โดยระยะเวลาในการร่วมกิจกรรมค่อนข้างสั้นกระชับ ในระยะเวลาประมาณหนึ่งชั่วโมงสามสิบนาทีผู้เข้าชมก็ทยอยเดินทางกลับ

กิจกรรม “บอกรัก .. บางระมาด”

ชุมชนเกาะศาลเจ้า ย่านคลองบางระมาด เป็นชุมชนที่อยู่ในพื้นที่เก่าแก่ที่มีการตั้งถิ่นฐานมานาน อาจกล่าวได้ว่าเป็นชุมชนที่เก่าแก่ที่สุดในกรุงเทพมหานครชุมชนหนึ่งในบริเวณย่านบางระมาดยังเป็นที่ตั้งของวัดจำนวนมากตั้งแต่บริเวณริมคลองชักพระซึ่งเป็นแม่น้ำเจ้าพระยาสายเก่าเข้ามายังคลองบ้านไทร ดังนี้ วัดตลิ่งชัน วัดช่างเหล็ก วัดเรไร วัดกระดังงาร้าง วัดมณฑป วัดสมรโกฏิ วัดทอง วัดกระจิง วัดจำปา วัดมะกอก และวัดโพธิ์ สิ่งเหล่านี้ แสดงให้เห็นถึงความรุ่งเรือง มั่งคั่งของชุมชนย่านบางระมาดเป็นย่านที่เรื่องราวและสถานที่ทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญหลาย

รายละเอียดกิจกรรม

สถานที่ / สะพานข้ามคลองบางระมาด หน้าศาลเจ้าพ่อจู้ยี้

ร่วมเดินเท้าชมวิถีชุมชน เทียววัดโบราณ ทานอาหารอร่อย บอกกับชาวบางระมาด ว่าคุณหลงรักอะไรบ้างที่เขามี เขาเป็น เพื่อร่วมกันรักษามรดกวัฒนธรรมในท้องถิ่น วันเสาร์ที่ 12 ธันวาคม 2558 เวลา 08.30 - 17.30 น.

ผู้ร่วมกิจกรรม พร้อมกันที่ วัดตลิ่งชัน ถนนชักพระ (ข้างสำนักงานเขตตลิ่งชัน) ลงทะเบียนก่อนรับประทานอาหารเช้า ที่ตลาดน้ำ “วัดตลิ่งชัน” ริมคลองชักพระ

สักการะพระพุทธรูปทรงเครื่อง ศิลปะอยุธยาตอนกลางที่ วัดตลิ่งชัน เดินเท้าไปตามเส้นทางเก่าแก่ ผ่าน สำนักงานเขตตลิ่งชัน ลอดสะพานข้ามทางรถไฟ แวะ วัดช่างเหล็ก วัดโบราณปากคลองบางระมาดที่ปฏิสังขรณ์โดยกรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท / วัดอังกุรา(ร้าง) สักการะหลวงพ่อดำ อันศักดิ์สิทธิ์ / วัดมณฑป ที่ประดิษฐานรอยพระพุทธรูปบาท บริการไถ่อย่างบางตาล สูตรผู้ใหญ่วร พร้อมข้าวเหนียวห่อใบตอง ที่ศาลาริมคลอง

เดินเท้าสู่ วัดสมรโกฏิ ทรวงทรงคล้ายโบสถ์มหาอุดต์เดิม / วัดทอง ที่รื้อขึ้นให้อาหารปลาหน้าวัด / วัดกระจิง สักการะหลวงพ่พระร่วง / วัดจำปา สักการะหลวงพ่โชคดี ท่ามกลางบรรยากาศที่ร่มรื่น งดงาม

เยี่ยมชม เกาะศาลเจ้าชุมชนโบราณนับร้อยปี แวะ “บ้านหว่างจันทร์” เรือนไทยที่บอกเล่าการดำรงอยู่ของคนไทยในอดีต บ้านแบ่งพวง/ เครื่องหอม บ้านโฮมเสตย์ บ้านจักสาน อุดหนุนขนมหมี่กรอบ ผลไม้ สบู่สมุนไพร ท่ามกลางแมกไม้ร่มรื่น ก่อนเดินทางด้วย "เรือหางยาว" กลับสู่วัดตลิ่งชัน

วิเคราะห์การจัดการเรียนรู้และการเผยแพร่ความรู้ทางศิลปวัฒนธรรมจากกรณีศึกษา

จากการศึกษากรณีศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม พบว่า การจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม มีลักษณะของการนำชมและบอกเล่าเรื่องราวของแหล่งเรียนรู้ ตลอดจนองค์ความรู้ที่ผู้จัดการเรียนรู้ได้คัดสรร วิเคราะห์และสังเคราะห์ออกมาเป็นลำดับการบอกเล่าเรื่องราว การสืบทอดศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของผู้คนในชุมชนในเทศกาลต่างๆ และโครงการอนุรักษ์โดยชุมชน มีการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับเรื่องราวที่นำเสนอซึ่งเป็นกระบวนการที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้สัมผัสถึงเรื่องราวการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ และผู้วิจัยจะนำกระบวนการดังกล่าวมาวิเคราะห์กับกรณีศึกษา คลองด่าน บางขุนเทียน เพื่อเพิ่มเติมกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และภูมิปัญญาของชุมชนในกระบวนการดำเนินการวิจัย

โดยการวิเคราะห์กรณีศึกษาที่เกี่ยวข้องนำเสนอเป็น ตารางที่ 3 ตารางวิเคราะห์กรณีศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

ตารางที่ 4 ตารางแสดงผลจากการวิเคราะห์รูปแบบการเรียนรู้

ผลจากการวิเคราะห์รูปแบบการเรียนรู้

ลำดับ	รูปแบบการเรียนรู้	ผลจากการวิเคราะห์รูปแบบการเรียนรู้
1	รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบการศึกษาออนไลน์	รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบศึกษานอกสถานที่เป็นรูปแบบการเรียนรู้ซึ่งผู้เรียนจะได้เรียนรู้ได้ผ่านประสบการณ์ตรง เกิดการเรียนรู้จากทฤษฎีที่ปฏิบัติจริงซึ่งเป็นการพัฒนาทักษะในการเรียนรู้ และเป็นเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ings ที่สนใจเพิ่มขึ้นจากการพบเห็นและงานทั้งในระหว่างการศึกษา (เนาวรัตน์ สงคราม, 2557)
2	รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง	รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองและรูปแบบการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองและสามารถเชื่อมโยงแนวคิดและเรื่องจริงที่เรียนได้โดย เชื่อมโยงเชื่อมโยงเหตุผล เป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่เกิดจากความสนใจของผู้เรียนและผู้เรียนเกิดความตระหนักในคุณค่าของสิ่งที่เรียนรู้และพัฒนาการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ (ทวีป อภิลักษณ์, 2554)
3	รูปแบบการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง	การเรียนรู้แบบค้นคว้าด้วยตนเอง ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตัวเอง มีความรู้และสามารถเรียนรู้และที่จะการศึกษาอย่างมีวิจารณญาณมากขึ้น มีทักษะการเรียนรู้ที่ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้และเกิดความคิดอย่างมีวิจารณญาณมากขึ้น มีทักษะการเรียนรู้ที่ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้และเกิดความคิดด้วยตัวเอง เรียนรู้ในสิ่งที่ตนเองสนใจและมีความรู้ที่หลากหลายพร้อมกับการพัฒนาความรู้ให้กับตนเองได้ ความสนใจ และตระหนักในคุณค่า พร้อมกับการเรียนรู้ด้วยตัวเองด้วยตนเอง และศึกษาอยู่คนเดียวซึ่งเรียนจะเกิดการพัฒนาทักษะการเรียนรู้และศักยภาพ จึงส่งผลต่อการเรียนมากขึ้น และการพัฒนาของตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ (พิมพ์วิทย์ เศรษฐศิลป์, 2557)
4	การเรียนรู้แบบโครงงาน	การเรียนรู้แบบโครงงานเป็นการเรียนรู้ และพัฒนาทักษะการคิดสร้างสรรค์เรียนรู้ไปพร้อมกับกิจกรรมเชิงปฏิบัติ และความรู้ที่ปฏิบัติได้จริง นอกจากนี้ยังเปลี่ยนแปลงลักษณะทางสังคมของผู้เรียนทางด้านอารมณ์ ความรู้สึก ทัศนคติ (เนาวรัตน์ สงคราม, 2545)
5	การเรียนรู้แบบโครงงาน	การเรียนรู้แบบโครงงานและปฏิบัติ เป็นการเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดความเข้าใจและความเข้าใจเชิงรากฐานเป็นของตนเองและปฏิบัติอยู่ในชุมชน เกิดการเรียนรู้จาก การสังเกตและปฏิบัติอย่างจริงจัง เห็นคุณค่าของสิ่งที่ศึกษา จากการบูรณาการความรู้ที่ปฏิบัติได้จริง หรือประสบการณ์ส่วนตัว เป็นการเรียนรู้ที่พัฒนาความรู้และทักษะการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างมีคุณภาพ และทวีคูณถึงความสำเร็จได้เรียนรู้ที่จะพัฒนาไปเป็นกระบวนการในการปฏิบัติขั้นต้น (จุติมา เทพกร, 2551)
6	การเรียนรู้แบบโครงงาน	การเรียนรู้แบบโครงงานและปฏิบัติ เป็นการเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดความเข้าใจและความเข้าใจเชิงรากฐานเป็นของตนเองและปฏิบัติอยู่ในชุมชน เกิดการเรียนรู้จาก การสังเกตและปฏิบัติอย่างจริงจัง เห็นคุณค่าของสิ่งที่ศึกษา จากการบูรณาการความรู้ที่ปฏิบัติได้จริง หรือประสบการณ์ส่วนตัว เป็นการเรียนรู้ที่พัฒนาความรู้และทักษะการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างมีคุณภาพ และทวีคูณถึงความสำเร็จได้เรียนรู้ที่จะพัฒนาไปเป็นกระบวนการในการปฏิบัติขั้นต้น (จุติมา เทพกร, 2551)

ตารางที่ 5 ตารางสังเคราะห์รูปแบบการเรียนรู้

ลำดับ	รูปแบบการเรียนรู้	ความรู้พื้นฐาน	การประยุกต์	การบูรณาการ	การเรียนรู้ในตัวเองและผู้อื่น	การพัฒนาความรู้สึก	การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง
1	รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบการศึกษาออกสถานที่	/		/			/
2	รูปแบบการเรียนรู้ตามอัธยาศัย	/		/		/	/
3	รูปแบบการศึกษาตลอดชีวิต	/		/		/	/
4	การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21	/	/	/	/	/	/
5	การเรียนรู้ทักษะศิลปะ	/	/	/		/	
6	รูปแบบการเรียนรู้บนพื้นฐานวัฒนธรรมชุมชนและภูมิปัญญา	/		/	/	/	/

การสังเคราะห์ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยใช้เป็นรูปแบบในการนำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม โดยใช้การเรียนรู้เชิงรุก (Taxonomy of Significant Learning) ซึ่งเป็นแนวคิดที่สนับสนุนให้ผู้เรียนเรียนรู้จากประสบการณ์ และเป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นได้โดยผู้เรียนต้องเป็นผู้เข้าใจสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง และมีผู้สอนเป็นผู้ช่วยเหลือสนับสนุนให้การเรียนรู้นั้นสมบูรณ์และได้รับความรู้ตามที่ผู้เรียนสนใจอย่างแท้จริง ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 6 หมวดหมู่การเรียนรู้ที่สำคัญ ประกอบด้วย ความรู้พื้นฐาน (Foundation Knowledge) การประยุกต์ (Application) การบูรณาการ (Integration) การเรียนรู้ในมิติของตนเองและผู้อื่น (Human Dimension) การพัฒนาความรู้สึก (Caring) และการพัฒนาทักษะในการให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง (Learning how to Learn)

4. เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน

4.1 คลองด่านเส้นทางสายประวัติศาสตร์

เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน เป็นเส้นทางสายประวัติศาสตร์ที่มีเรื่องราวความเป็นมาอันยาวนาน นับตั้งแต่แม่น้ำเจ้าพระยาสมัยโบราณที่ไหลลงมาจากทางเหนือ เมื่อถึงปากคลองบางกอกน้อยลำแม่น้ำสายเดิมไหลไปทางคลองบางกอกน้อยวกไปออกคลองบางกอกใหญ่หรือคลองบางหลวง แล้วไปออกอ่าวไทย จึงกล่าวได้ว่า คลองบางกอกน้อยและคลองบางกอกใหญ่เป็นแม่น้ำเจ้าพระยาสายเดิม

บริเวณคลองบางกอกใหญ่หรือคลองบางหลวง มีคลองแยกสายหนึ่งชื่อคลองด่าน เชื่อมระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยาสายเดิมกับปากแม่น้ำท่าจีน จังหวัดสมุทรสาคร ที่อยู่ไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ คลองด่านมีความสำคัญตั้งแต่สมัยอยุธยา เพราะเป็นเส้นทางคมนาคม เรียกว่า “เส้นทางคลองด่าน” ซึ่งเป็นเส้นทางสำหรับการเดินทางออกทะเล ไปยังบ้านเมืองที่อยู่ทางใต้และทางตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยกรุงธนบุรีและรัตนโกสินทร์ เส้นทางสายนี้เป็นเส้นทางที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์เป็นอย่างยิ่ง สองฝั่งของเส้นทางคลองด่าน มีเลือดเนื้อ ชีวิต และจิตวิญญาณของผู้คนชาวสยาม มีทั้งเรื่องราวทางศิลปวัฒนธรรมและทางสังคมวัฒนธรรมหลายยุคหลายสมัย แต่ยุคสมัยที่มากที่สุดคือ รัตนโกสินทร์ ซึ่งมีกรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลาง

เส้นทางคลองด่านเป็นเส้นทางที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ในด้านการคมนาคม โดยเฉพาะการเป็นเส้นทางเดินทัพในสมัยโบราณ เช่น สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชยกทัพจากกรุงธนบุรีไปตามเส้นทางคลองด่านจนถึงค่ายบางกุ้ง เพื่อขับไล่กองทัพพม่าที่มายึดค่ายเอาไว้ได้ ในสมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อ พ.ศ. 2328 ทรงยกทัพออกไปต่อสู้กับทัพพม่าที่ค่ายด่านเจดีย์สามองค์ จังหวัดกาญจนบุรี เส้นทางเดินทัพออกจากกรุงเทพฯ ก็เริ่มตั้งแต่คลองบางหลวง จากนั้นจึงผ่านคลองด่านจนถึงจังหวัดสมุทรสงครามแล้วไปทางแม่น้ำแม่กลอง ต่อด้วยแม่น้ำแควน้อย แล้วจึงไปไทรโยค กองทัพไทยตีทัพพม่าที่มีกำลังพลมากกว่าจนแตกทัพพ่ายไปในที่สุด คือสงครามที่สำคัญที่สุดในสมัยรัชกาลที่ 1 คือ สงครามเก้าทัพ ซึ่งเส้นทางที่สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท ยกทัพไปตีพม่าจนแตกพ่ายก็คือเส้นทางคลองด่านเข้าแม่น้ำท่าจีนผ่านแม่น้ำแม่กลองเช่นเดียวกัน เส้นทางคลองด่านจึงเป็นเส้นทางสายสำคัญที่กองทัพของชาติต่างๆ ใช้ในการเดินทางเพื่อไปถึงที่หมายโดยเร็วที่สุด (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2544)

สำหรับคำว่า “ด่าน” มีหลักฐานอยู่ในกฎหมายตราสามดวงสมัยอยุธยาว่า มีตำแหน่ง นายพระขนอนทณบุรี ซึ่งขนอนแปลว่าด่าน แสดงว่าตำแหน่งนี้คือนายด่านตรวจตราตามที่กฎหมายระบุหลักฐานอีกอย่างหนึ่ง คือ พระราชานิพนธ์และนิราศในสมัยรัชกาลที่ 1-2 ปรากฏชื่อด่าน บริเวณคลองที่เชื่อมต่อกับคลองบางหลวง นั่นก็คือ คลองด่าน ซึ่งสมัยโบราณมีด่านอยู่หลายแบบ เช่น ด่าน

ภาษี ด้านตรวจสินค้า ด้านตรวจคนเข้าออกพื้นที่ เป็นต้น ด้านภาษีที่ว่าตามคำบอกเล่าและบันทึกโบราณอาจเก็บเป็นสิบต่อหนึ่ง เช่น มีมะพร้าวมาสิบลูกนายด่านก็ไปหยิบมาหนึ่งลูก เป็นอันว่าเสียภาษีไปแล้ว ดังนั้น คลองด่าน จึงเป็นด่านสำหรับเก็บภาษีนั่นเอง (มณฑล ประภากรเกียรติ, 2556)

เส้นทางคลองด่านผ่านลงไปทางแขวงบางคือ แขวงบางขุนเทียน แขวงจอมทอง แขวงบางมด แขวงท่าข้าม และแขวงแสมดำ ซึ่งอยู่ในเขตจอมทองและบางขุนเทียนของกรุงเทพมหานคร ชื่อเรียกคลองที่เชื่อมระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำท่าจีนมีหลายชื่อด้วยกัน ชื่อแรกที่เชื่อมคลองบางหลวงเรียก คลองด่าน ช่วงกลางเรียกคลองสนามไชย และช่วงสุดท้ายเรียกคลองมหาชัย แต่ในแผนที่มณฑลกรุงเทพฯ พ.ศ. 2444 (ร.ศ. 120) เรียกเป็นสองช่วงเท่านั้น คือ ช่วงแรกเรียก คลองด่าน ส่วนช่วงหลังเรียกคลองมหาไชย บางครั้งก็เรียกช่วงแรกว่าคลองพระพุทธรเจ้าหลวง และเรียกช่วงหลังว่าคลองมหาชัยชลมารค แต่แผนที่เก่าสมัยรัชกาลที่ 5 บางชุดยังคงเรียกช่วงแรกว่า คลองบางขุนเทียนอีกด้วย สำหรับชื่อที่ชาวบ้านใช้เรียกกันทั่วไปนั้น บางทีก็ขึ้นอยู่กับความสะดวกอันเป็นที่เข้าใจกัน จึงเรียกกันตามชื่อบ้านนามเมือง ในท้องถิ่นนั้นๆ เช่น ช่วงที่ผ่านบางขุนเทียน เรียก คลองบางขุนเทียน ช่วงที่ผ่านบางกระบือ เรียก คลองบางกระบือ ช่วงที่ผ่านแสมดำ เรียก คลองแสมดำ เป็นต้น แต่ทั้งหมดนั้นล้วนเป็นเส้นทางน้ำ “คลองด่าน” เดียวกันที่เชื่อมโยงระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำท่าจีน (แม้ชื่อแม่น้ำท่าจีนก็จะเรียกแตกต่างกันเป็นช่วงๆ เช่น ช่วงแรกเรียกลำน้ำมะขามเต่า ช่วงต่อมาเรียกแม่น้ำสุพรรณบุรี ต่อมาเรียกแม่น้ำนครชัยศรี แล้วในที่สุดช่วงปากน้ำเรียกแม่น้ำท่าจีน ทั้งหมดก็เป็นแม่น้ำเดียวกัน) ดังนั้น จึงขอกำหนดเรียกอย่างกว้างๆ รวมทั้งหมดว่า เส้นทางคลองด่าน โดยหมายถึง เส้นทางคลองเชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำท่าจีนทั้งสองช่วง คือ ช่วงแรกอยู่ในเขตกรุงเทพฯ เรียกคลองด่านตลอดสาย และช่วงหลังที่เข้าเขตจังหวัดสมุทรสาครเรียกคลองมหาชัย (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2544)

โดยสรุปแล้ว เส้นทางคลองด่าน เป็นเส้นทางที่มีความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ในแง่ของเส้นทางคมนาคม วิถีชีวิตของผู้คน เต็มไปด้วยเรื่องราวทางประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์พื้นที่ ซึ่งลดความสำคัญลงตามวิธีการคมนาคมในปัจจุบัน วิถีชีวิตและเรื่องราวของเส้นทางที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์เริ่มสูญหาย ตลอดสองฝั่งของเส้นทางคลองด่าน มีเรื่องราวและวิถีชีวิตของบรรพบุรุษ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีทั้งเรื่องราวทางศิลปวัฒนธรรมและทางสังคมวัฒนธรรมหลายยุคหลายสมัย ซึ่งควรเก็บรวบรวมไว้ก่อนจะสาบสูญไปทั้งหมดตามกาลเวลา

4.2 ศิลปวัฒนธรรมในเส้นทางคลองด่านบางขุนเทียน

สองฝั่งคลองบางหลวงต่อเนื่องถึงปากเส้นทางคลองด่านในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์เต็มไปด้วยเรือแพนาวาและผู้คนมากมาย เพราะเป็นย่านการค้าบนเส้นทางคมนาคมที่สำคัญ ตลอดเส้นทางประกอบด้วยเรือกสวนไร่นา ถิ่นฐานบ้านเรือนและผู้คน เช่น ละแวกวัดอัสสัมชัญที่เรียกกันว่า บริเวณแจ็กขายหมู มอญบางกระบือ เขมรวัดทุ่ง สวนหลวง นาหลวง คุ้งเผาถ่าน คุ้งข้าวหลาม ตลาดน้ำบางขุนเทียน ชุมชนข้าหลวงเดิมที่บางนางนอง ชาวสวนบางนางนอง เป็นต้น (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2544) นอกจากนี้ยังเป็นเส้นทางที่เต็มไปด้วยวัดวาอาราม ซึ่งโดยส่วนมากเป็นงานศิลปกรรมรูปแบบพระราชานิยมในรัชกาลที่ 3 ที่รับอิทธิพลจากศิลปะจีนมาผสมผสานจนเกิดรูปแบบเฉพาะตัว (สันติ เล็กสุขุม, 2550) และศิลปกรรมที่มีร่องรอยของรูปแบบบอกชัดว่ามีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา (ประยูร อุลุชาฎะ, 2541)

ศิลปกรรมในเส้นทางคลองด่านประกอบด้วยสองยุคสมัยด้วยกัน ได้แก่ ศิลปะอยุธยา และศิลปะรัตนโกสินทร์ ซึ่งมีรูปแบบที่พัฒนาสืบเนื่องกันมา สำหรับเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน มีวัดซึ่งเป็นแหล่งรวมของศิลปกรรมไทยตามเส้นทางคลองด่าน ดังนี้

วัดราชโอรส

วัดราชโอรสหรือวัดจอมทอง เป็นวัดเก่าของชุมชนดั้งเดิมที่มีมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาในพระราชพงศาวดารระบุว่า “เป็นวัดข้าหลวงเดิมได้ทรงกระทำมาแต่ยังเป็นกรมอยู่” หมายความว่า รัชกาลที่ 3 ทรงปฏิสังขรณ์วัดเก้านี้ตั้งแต่ พ.ศ. 2360 เมื่อยังดำรงพระยศเป็นกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ (ก่อนเสด็จขึ้นครองราชย์สมบัติระหว่าง พ.ศ. 2367 – 2394) (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2544)

สันนิษฐานมูลเหตุชื่อวัดว่าคงได้จากชื่อเจ้าอาวาสในอดีตประกอบเข้ากับคำที่ชาวบ้านเรียกพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวผู้สถาปนาวัดนี้ที่ทรงมีพระราชทรัพย์มาก และฝังเงินทองไว้เป็นกองๆ จึงเรียกวัดกองทอง ภายหลังเปลี่ยนเป็นวัดจอมทองตามเหตุการณ์เมื่อครั้งที่พระองค์เคยเสด็จผ่านมาที่วัดนี้ในฐานะเป็นจอมทัพ กล่าวคือ ในสมัยรัชกาลที่ 2 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นพระเจ้าลูกเธอ กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ ทรงเป็นจอมทัพนำไพร่พลผ่านมาและประทับแรม ทำพิธีเบิกโขลงทวารที่หน้าวัดนี้ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่กองทัพ ก่อนเดินทางไปตั้งทัพสกัดพม่าที่ด่านเจดีย์สามองค์ กาญจนบุรี (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2551)

ครั้งสร้างวัดเสร็จแล้วโปรดให้มีงานฉลองเมื่อ พ.ศ. 2374 เมื่อเริ่มปฏิสังขรณ์วัดราชโอรสใน พ.ศ. 2360 ทรงมีพระชนมายุประมาณ 29 – 30 พรรษา ตอนหนึ่งของกลอนเพลงยาวสรรเสริญพระเกียรติที่เสียนมีแต่งขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายรัชกาลที่ 3 ที่ว่า “เป็นวัดเดิมเริ่มสร้างไม่อย่างใคร” นั้น หนังสือตำนานวัดอุษานต่างๆ บอกไว้ตรงตามประวัติศาสตร์และประเพณีว่าการที่ทรงสร้างวัด

จอมทอง ชั้นเดิมไม่ได้เกี่ยวข้องกับราชการ จึงทรงพระราชดำริเปลี่ยนแปลงแบบอย่างสร้างตามพอพระราชหฤทัย มักเอากระบวนแบบอย่างจีนมาใช้มาก แต่สร้างโดยฝีมืออันประณีต พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีบทบาทในกิจการสำคัญๆ มาตั้งแต่พระชนมายุได้เพียง 23 พรรษา แล้วในที่สุดก็ได้ว่าราชการกรมท่าจนได้พระนามว่าเจ้าสัว เพราะทรงชำนาญในการแต่งสำเภาไปค้าขายกับจีนจนมีพระราชทรัพย์มากมาย นอกจากนั้นยังทรงเป็นแม่กองงานโยธาก่อสร้างป้อมปราการที่เมืองต่างๆ อยู่ตลอดเวลา รวมทั้งทรงเป็นแม่กองงานก่อสร้างพระราชอุทยานของสวนขวาอันวิจิตรพิสดาร ในพระบรมมหาราชวัง (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2544)

ภายในวัดราชโอรสประกอบด้วยศิลปกรรมแบบแผนลงโบราณด้วยการสร้างขึ้นโดยรับอิทธิพลจากศิลปะจีน เครื่องตกแต่งต่างๆ สืบทำมาจากเมืองจีน เช่น ตุ๊กตาเคลือบ สลึงเจดีย์สลักหินขนาดใหญ่ ชิ้นส่วนของฐานเจดีย์ รูปปั้นมังกรประดับกระเบื้องสี สลักบานหน้าต่างพระอุโบสถรูปมังกรต้นเมฆ หลังคาพระวิหารประดับรูปปั้นมังกรล่อแก้วสองตัวติดกันเหนือสันหลังคาแทนบราลีของเดิม หน้าบันพระอุโบสถกับพระวิหารก็ปั้นรูปโชดเขา รูปสัตว์จตุบาททวิบาท ต้นไม้ดอกไม้ประดับประดับด้วยกระเบื้องสีแวววาว เป็นต้น (ประยูร อุลูชาฎะ, 2541)

วัดนางนอง

วัดนางนองอยู่บนเส้นทางคลองด่าน ฝั่งตรงข้ามวัดหนึ่ง เยื้องวัดราชโอรส บริเวณบางนางนองเป็นชุมชนที่มีมาตั้งแต่สมัยต้นกรุงศรีอยุธยา แต่ไม่พบหลักฐานว่ามีวัดนางนองหรือยัง (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2544) พบร่องรอยเก่าที่วัดนางนองว่ามีอายุถึงรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ฯ แล้วปฏิสังขรณ์ใหม่เมื่อสมัยรัชกาลที่ 3 ดังนี้ ตรงวิหารวัดนางนองด้านเหนือ เมื่อขึ้นตรงพาไลด้านทิศเหนือ แล้วแหงนขึ้นไปบนผนังสูงจนจรดเพดานชายคาของพาไลซึ่งชำรุดหักพังลงมาจะเห็นผนังด้านในที่ปิดไว้ เจาะเป็นช่องตันรูปอาร์คโค้งอันเป็นศิลปะสมัยพระนารายณ์ แสดงว่าวัดนี้ย่อมเป็นวัดที่มีมาแล้วตั้งแต่สมัยอยุธยา แล้วมาปฏิสังขรณ์แบบใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 3 (ประยูร อุลูชาฎะ, 2541)

ศิลปกรรมภายในวัดนางนองมีความสำคัญหลายประการ เช่น พระประธานวัดนางนองซึ่งตั้งอยู่บนฐานชุกชี ปั้นลายปิดทองประดับกระจกตามแบบอย่างสมัยนิยมในยุคนั้นเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย พระพักตร์และพุทธศิลป์เป็นแบบสมัยสุโขทัยและเป็นพระพุทธรูปทรงเครื่ององค์ใหญ่ที่ทำเครื่องทรงประดับตกแต่งต่างหากจากองค์พระซึ่งควรนับเป็นงานประติมากรรมชิ้นยอดชิ้นหนึ่งของช่างสมัยรัชกาลที่ 3 สำหรับมณฑกูประดับพระประธานองค์ปัจจุบันเป็นมณฑกูประดับที่สอง เนื่องจากองค์แรกนั้นได้ถูกยืมไปติดบนยอดคนาคูของพระปรางค์วัดอรุณราชวราราม ซึ่งพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้ยืมมณฑกูประดับนางนองเนื่องจาก มณฑกูประดับฐานอยู่บนพระเศียรพระพุทธรูปพระประธานทรงเครื่องได้ผ่านพิธีกรรมอันเข้มขลังและศักดิ์สิทธิ์จนกระทั่งมีความสมบูรณ์

ตามพระราชดำริของพระองค์ จึงได้อัญเชิญไปประดิษฐานเหนือยอดนภศูลพระปราสาท นอกจากนี้ ภาพเขียนภายในโบสถ์วัดนางนองยังเป็นอีกศิลปกรรมที่มีความสำคัญ สำหรับตอนบนที่เป็นภาพสีฝุ่น นั้นลบเลือนไปมาก ส่วนภาพตอนล่างที่กรุไม้ระหว่างตอนหน้าต่าง เป็นภาพเล่าเรื่องสามก๊ก ด้วยวิธีการแบบลายก้ำมะลอ ซึ่งเป็นกระบวนการเขียนลายแบบรักผสมสี เป็นลายรดน้ำผสมสีแบบจีน ส่วนหลังบานเป็นลายรดน้ำแบบไทย เป็นภาพสวรรค์มีพระอาทิตย์ พระจันทร์ เทพแบบต่างๆ จับเป็นคู่ๆ (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2544)

วัดหนัง

วัดหนังเป็นวัดราษฎร์อยู่บนเส้นทางคลองด่าน ผังเดียวกับวัดราชโอรส เชื่อกันว่าเป็นวัดเก่า ที่มาแล้วตั้งแต่สมัยอยุธยา เพราะมีจารึกที่ระฆังของวัดนี้กล่าวว่าสร้างตั้งแต่ พ.ศ. 2260 แต่หลักฐานนี้ ยังไม่แน่นอนนัก มูลเหตุที่ทรงสถาปนาวัดหนังเป็นพระอารามหลวงน่าจะเนื่องด้วยราชินิกุลสายท่านเพ็ง พระชนนีของสมเด็จพระศรีสุลาลัย หรือท่านเรียม พระมารดาของรัชกาลที่ 3 ซึ่งเป็นชาวสวนวัดหนัง สิ่งที่ได้จากการสถาปนาในครั้งนี้ ได้แก่ พระอุโบสถก่ออิฐถือปูนเป็นชนิดมุขอัด 5 ห้อง เฉลียงรอบมโหฬารห้านับ มีช่อฟ้าใบระกา หน้าบันประดับกระจกพื้นลาดปูนขาว กรอบประตูหน้าต่างปั้นลวดลายประกอบ บานหน้าต่างด้านนอกเขียนลายรดน้ำ ด้านในลงพื้นฝุ่นเขียนลายทองประเภทช่อพะเนียง ผังด้านในเขียนลายทองประเภทดอกไม้ร่วง เพดานมีลายสองคอกโดยรอบลงชาดประดับด้วยดาวทอง ชื่อเขียนลายตาสมุก ปลายช่อสองข้างเขียนลายกรวยเชิง ชุ่มสีมารอบพระอุโบสถก่ออิฐถือปูนประดิษฐานใบสีมาศิลาจำหลักชุ่มละหนึ่งคู่ ซึ่งมีการปฏิสังขรณ์ใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 3 และรัชกาลที่ 5

นอกจากนี้บริเวณใกล้เคียงวัดทั้งสามวัดข้างต้น ยังมีวัดอื่นๆ อีก เช่น วัดปากน้ำ วัดอัปสรสวรรค์ วัดขุนจันทร์ วัดนางชี วัดศาลาครืน วัดบางขุนเทียนนอก วัดบางขุนเทียนใน วัดบางขุนเทียนกลาง วัดบางประทุนนอก วัดแก้วไพฑูรย์ วัดไทร วัดสิงห์ วัดกำแพง วัดกก วัดเลา วัดท่าข้าม ซึ่งวัดวาอารามในละแวกนี้โดยมากเป็นวัดที่มีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา และมีการบูรณะปฏิสังขรณ์ครั้งใหญ่ ในสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2544)

โดยมากลักษณะศิลปกรรมที่ปรากฏจึงเป็นรูปแบบพระราชนิยม ซึ่งเป็นศิลปะแบบประเพณีเดิมของไทยที่ผสมผสานการได้รับอิทธิพลจากศิลปะแบบจีน (ไชแสง ศุขะวัฒน์, 2525) นอกจากนี้ ยังมีเส้นทางคลองด่านยังเต็มไปด้วยชุมชนที่มีรากฐานมายาวนาน และเป็นเส้นทางที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรมของชาวสยามตั้งแต่ยุคก่อนกรุงศรีอยุธยาจนถึงทุกวันนี้และต่อไปในอนาคต สมควรที่จะต้องมีการศึกษาในระดับเจาะลึกลงไปให้กว้างขวางมากขึ้น (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2544)

สำหรับแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ในเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียนยังมีรายละเอียดสำหรับการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมอีกมากซึ่งจะได้ทำการสำรวจและศึกษาเพื่อวิเคราะห์แหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสมและคัดสรรมาใช้ในกระบวนการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ระหว่างการเดินทางวิจัย

5. การจัดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนวัยผู้ใหญ่

วัยผู้ใหญ่เป็นช่วงสุดท้ายของพัฒนาการชีวิต ซึ่งมีระยะเวลายาวนานที่สุด คือ ตั้งแต่อายุประมาณ 21 ปี เป็นต้นไป ดังนั้นในช่วงนี้จึงแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ วัยผู้ใหญ่ตอนต้น วัยผู้ใหญ่ตอนกลางและวัยผู้ใหญ่ตอนปลาย แต่ละระยะมีลักษณะเด่นๆ ที่แตกต่างกันไปซึ่งผู้จัดการเรียนรู้ควรทราบเพื่อดำเนินการสอนและได้รับความร่วมมือจากวัยผู้ใหญ่ได้ดีขึ้น

5.1 ลักษณะของผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ตอนต้น (อายุประมาณ 21-40 ปี)

ผู้ใหญ่ตอนต้นเป็นระยะที่มีพัฒนาการของความเจริญเติบโตทางร่างกายที่สมบูรณ์เต็มที่ โดยอวัยวะทุกส่วนทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ในด้านอารมณ์ ระยะนี้จะมีความสามารถในการควบคุมอารมณ์ได้เป็นอย่างดี และมีความมั่นคงในความรู้สึกมากกว่าช่วงวัยรุ่น รวมทั้งสามารถคิดพิจารณาและประเมินสถานการณ์อย่างมีเหตุผลก่อนที่จะมีการตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่ง ระยะนี้กลุ่มเพื่อนเริ่มลดความสำคัญลง และจะเปลี่ยนแปลงมาสู่สัมพันธภาพและความผูกพันกับเพื่อนต่างเพศแบบชีวิตคู่ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการสร้างครอบครัวในอนาคต อย่างไรก็ตาม สำหรับผู้ใหญ่ที่ยังไม่มีคู่ครอง หรือยังไม่มีครอบครัวก็ยังคงให้ความสำคัญกับกลุ่มเพื่อนในวัยเดียวกันต่อไป แต่ไม่ได้ยึดกลุ่มเพื่อนเป็นที่พึ่งทางใจเพื่อให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นและเกิดความเชื่อมั่นในตนเองเช่นเดียวกับความรู้สึกในช่วงวัยรุ่น จะเห็นได้ว่าชีวิตในวัยนี้โดยรวมจะเกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ การเลือกคู่ครอง การปรับตัวในชีวิตสมรส และการเลี้ยงดูบุตร หรือการปรับตัวสำหรับชีวิตโสด มีผู้เรียกระยะนี้ว่าเป็นระยะสำรวจ (Exploratory Period) (ศรีเรือน แก้วกังวาน, 2530)

5.2 การจัดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ตอนต้น

เนื่องจากวัยผู้ใหญ่ตอนต้นเป็นวัยแห่งการสำรวจเพื่อสร้างรากฐานให้แก่อนาคต ไม่ว่าจะเป็นด้านครอบครัวหรือด้านอาชีพ ดังนั้นผู้สอนควรจัดประสบการณ์ต่างๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ใหญ่วัยนี้ เช่น การทำงานกลุ่มเพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสพบปะเพื่อนใหม่ๆ โดยเฉพาะเพื่อนต่างเพศ เพื่อให้เขาได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเรียนรู้ซึ่งกันและกัน หรือการให้บุคคลได้รับ

ทราบข้อมูลที่ทันสมัย โดยเฉพาะข่าวสารด้านอาชีพ ความก้าวหน้าในการอาชีพ การปรับตัวในการทำงานกับสถานการณ์ที่แปรเปลี่ยนตลอดเวลา (นุชลี อุปภัย, 2556)

การศึกษาตลอดชีวิต เป็นกระบวนการศึกษาที่มีผลต่อการเรียนรู้ของบุคคลในรูปแบบของการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ที่เกิดขึ้นตลอดชีวิตของบุคคล ตั้งแต่เกิดจนตายเพื่อมุ่งให้บุคคลได้พัฒนาตนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาต่อเนื่องไปให้เต็มศักยภาพโดยบุคคลนั้นจะต้องมีแรงจูงใจที่จะศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง และเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง (หน่วยศึกษานิเทศก์, 2552)

การศึกษาตลอดชีวิต หมายถึง ภาพรวมของการศึกษาทุกประเภทที่เกิดขึ้นตลอดชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นการศึกษาเพื่อมุ่งพัฒนาบุคคลให้ปรับตัวเข้ากับ ความเปลี่ยนแปลงในทุกช่วงของชีวิตของบุคคลและพัฒนาต่อเนื่องไปให้เต็มศักยภาพของแต่ละบุคคล การศึกษาตลอดชีวิตครอบคลุมการศึกษาทุกรูปแบบ ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาแบบไม่เป็นทางการจากทุกแหล่งความรู้ในชุมชนและสังคม และเกิดขึ้นได้ทุกที่โดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่สัมพันธ์กับชีวิตและผสมผสานกลมกลืนกับการดำเนินชีวิตของบุคคล (สุมาลี สังข์ศรี, 2543)

การศึกษาทั้งหมดของชีวิตมนุษย์จากเกิดจนตาย มุ่งพัฒนามนุษย์ให้ปรับตัวเข้ากับ ความเปลี่ยนแปลงในโลกปัจจุบันและพัฒนาต่อเนื่องไปให้เต็มศักยภาพของบุคคลแต่ละคน เป็นการศึกษาที่เกิดจากแรงจูงใจที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง จากแหล่งการเรียนรู้ทั้งในระบบ นอกระบบ และไม่เป็นทางการ (สุนทร สุนันท์ชัย, 2544)

กิจกรรมการเรียนรู้

กิจกรรมการเรียนรู้ หมายถึง การปฏิบัติต่างๆ เกี่ยวกับการเรียนการสอนที่จัดขึ้นเพื่อให้ นักเรียนได้เกิดพฤติกรรมและคุณลักษณะตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยเน้นที่บทบาทของผู้เรียน เป็นสำคัญ ในการจัดกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ทางศิลปะมีหลักการและแนวทางในการจัด กิจกรรมการเรียนรู้ดังต่อไปนี้

หลักการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มีแนวทางในการจัดการเรียนรู้ดังต่อไปนี้

1. กิจกรรมที่เน้นการเห็นคุณค่าศิลปะ ทุกกิจกรรมจะต้องผ่านขั้นตอนต่อไปนี้ 1. การเรียนรู้ เรื่องราว ประวัติความเป็นมาที่เกี่ยวข้องกับผลงาน 2. การเรียนรู้เรื่องความงาม การชื่นชมผลงาน ศิลปะ 3. การวิพากษ์วิจารณ์งานศิลปะ 4. การปฏิบัติงานศิลปะ
2. กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมต่างๆ ของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิตหรือ ศาสนา ประเพณีต่างๆ

3. กิจกรรมที่เน้นการเข้าไปมีส่วนร่วมกับชุมชน เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้งานศิลปะไปพร้อมกับ การเรียนรู้วิถีชีวิตการอยู่ร่วมกันของชุมชน ผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้จากผู้รู้ในชุมชนในเรื่อง ต่างๆ เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา คติความเชื่อ พิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการฝึกปฏิบัติงานศิลปะ กับช่างชาวบ้านในงานบุญหรือปฏิบัติงานในแหล่งผลิตงานศิลปะพื้นบ้านในชุมชน รวมถึงการมี บทบาทช่วยเหลือชุมชนทำงานศิลปะในพิธีกรรมต่างๆ การปฏิบัติงานในสถานการณ์จริง ทำให้ผู้เรียน เข้าใจคุณค่าของงานได้อย่างลึกซึ้ง กิจกรรมการเรียนการสอนที่ผู้เรียนมีโอกาสค้นคว้าหาความรู้และ การปฏิบัติงานร่วมกันกับชุมชนในประเพณีสำคัญต่างๆ ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ถึงวิถีชีวิตชุมชนไป พร้อมๆ กับการเรียนรู้คุณค่าศิลปวัฒนธรรม เมื่อมีความชำนาญก็สามารถนำความรู้ที่ได้ไปช่วยเหลือ งานของชุมชนหรือเป็นพื้นฐานอาชีพต่อไปได้

4. กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนให้มีพฤติกรรมและคุณลักษณะตามที่กำหนด คือ เป็นผู้แสวงหา ความรู้ด้วยตนเอง เช่น การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองจากเอกสาร สื่อบุคคล คอมพิวเตอร์ ฯลฯ กิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียนไปมีส่วนร่วมกับชุมชนจะช่วยฝึกให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อตนเองและ สังคม เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ อดทน เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี เกิดความสุขที่ได้เรียนรู้ ได้ทำงานและได้การ ยอมรับ ส่งผลทำให้เกิดความรักและความผูกพันในครอบครัว รวมถึงผู้คนในชุมชนเกิดสำนึกที่จะ อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนไว้

5. กิจกรรมที่สร้างความภาคภูมิใจ ทำให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของตนเองและอุทิศตนเพื่อชุมชน การให้นักเรียนได้มีบทบาท แสดงความสามารถ ความมีน้ำใจ ความรับผิดชอบและความเสียสละเพื่อ ชุมชน

6. กิจกรรมที่ก่อให้เกิดอารมณ์ความรู้สึกกระทบกับงานนั้น เช่น การเรียนในบรรยากาศจริง เช่น การวาดภาพจากประสบการณ์การเข้าร่วมในพิธีกรรมต่างๆ การตกแต่งเครื่องสักการะเพื่อไป ประกอบพิธีทางศาสนาถวายเป็นพุทธบูชาหรืออุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษผู้ล่วงลับ

7. กิจกรรมเหมาะสมกับเวลาและเหตุการณ์ ควรคำนึงถึงวงจรชีวิตเกี่ยวกับประเพณีต่างๆ ของชุมชนในรอบปี คำนึงถึงธรรมชาติของผู้เรียน ฤดูกาล ความสะดวกของวิทยาการ และช่วงเวลาที่ มี กิจกรรมงานประเพณีต่างๆ ในชุมชน

8. กิจกรรมสอดคล้องกับความสนใจ วัย เพศ และความสามารถของผู้เรียน

9. กิจกรรมเสริมการเรียนรู้อื่นๆ (ชุดิมา เวทการ, 2551)

5.3 การประเมินผลการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมสำหรับวัยผู้ใหญ่ตอนต้น

ความพยายามที่จะชี้ให้เห็นความสำคัญของการประเมินผลนั้น ผู้ถูกประเมินกับผู้ทำการ ประเมินผลควรจะทำให้ความหมายสำคัญในด้านต่างๆ ได้แก่ ตัวแปรทั้งหลาย ประเด็นที่น่าสนใจ ขึ้น

ต่อมาของการประเมินผลก็คือ การบ่งชี้ถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรและประเด็นต่างๆ เช่น ผู้เรียนที่เป็นนักศึกษาผู้ใหญ่ คณะกรรมการดำเนินโครงการกิจกรรมต่างๆ ต่อจากนั้นผู้ประเมินผลก็ตัดสินใจว่าควรเก็บรวบรวมข้อมูลมากน้อยเป็นสัดส่วนเท่าใดแล้วจึงกำหนดเครื่องมือให้เหมาะสมกับการเก็บรวบรวมข้อมูล ประการสุดท้ายก็คือ การเปรียบเทียบข้อมูล การใช้วิจรรย์ญาณให้ได้มาตรฐานที่ดีและเหมาะสมในการดำเนินการประเมินผลโครงการนั้น มีขั้นตอนและสิ่งที่ควรให้ความสนใจ ดังนี้

1. สามารถบ่งชี้และทำความเข้าใจเบื้องต้นในสิ่งที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้สนับสนุนทางการเงินของโครงการ ผู้บริการและดำเนินโครงการ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมในโครงการ ผู้รับบริการจากโครงการ บุคคลอื่นที่มีอิทธิพลเกี่ยวข้องในโครงการนั้น
2. สามารถบ่งชี้ถึงประเด็นสำคัญ ได้แก่ ผลผลิตของโครงการ กระบวนการในการดำเนินการ ค่าใช้จ่ายในโครงการ การพิจารณาต่างๆ ที่เกี่ยวกับโครงการ
3. แหล่งที่มาของข้อมูล เช่น ประชาชนที่เกี่ยวข้อง เอกสารและการบันทึกที่มีอยู่เอกสารในการวิจัยและการประเมินผลที่เกี่ยวข้อง
4. เทคนิคในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งส่วนมากแล้วมักจะนิยมใช้กัน ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) การสัมภาษณ์ (Interview) ตารางหรือกำหนดการสังเกต (Observation Schedule) รายการตรวจสอบ (Checklists) เป็นต้น
5. เทคนิคต่างๆ สำหรับการตรวจสอบความเป็นมาตรฐานของข้อมูลอีกครั้งหนึ่งอาจจะรวบรวมได้จากแหล่งต่างๆ เช่น ข้อความที่เขียนขึ้นโดยบุคคลากรในโครงการ ข้อความจากผู้เชี่ยวชาญ รายงานและข้อเสนอแนะจากคณะกรรมการผู้เกี่ยวข้อง (สุวัฒน์ วัฒนวงศ์, 2549)

การประเมินผลการเรียนรู้ (Process of Learning)

การประเมินผลการเรียนรู้มีขั้นตอนในการประเมิน ดังนี้

1. กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการประเมิน
2. พิจารณาขอบเขต เกณฑ์ วิธีการและสิ่งที่ประเมิน เช่น การประเมินพัฒนาการด้านศิลปะ พัฒนาการด้านบุคลิกภาพ ส่วนขอบเขตที่จะประเมิน ได้แก่ ด้านความรู้ ด้านทักษะ ความรู้สึกและคุณลักษณะ
3. พิจารณากำหนดองค์ประกอบและผู้ประเมิน เช่น ผู้เรียนประเมินตนเอง ผู้สอน ชุมชน หรือผู้ที่เกี่ยวข้อง
4. เลือกใช้เทคนิคและเครื่องมือในการประเมินที่หลากหลาย เหมาะสมกับวัตถุประสงค์และเกณฑ์การประเมิน เช่น การทดสอบ การสัมภาษณ์ การบันทึกพฤติกรรม แบบสำรวจความคิดเห็น บันทึกจากผู้เกี่ยวข้อง แฟ้มสะสมผลงาน

5. กำหนดเวลาและสถานที่ที่จะประเมิน เช่น ประเมินระหว่างการเรียนรู้ เหตุการณ์ที่จะประเมิน
6. วิเคราะห์ผลและจัดการข้อมูลการประเมิน ได้แก่ กระบวนการ เพิ่มสะสมผลงาน การบันทึกข้อมูล
7. สรุปผลการประเมิน เพื่อพัฒนาและปรับปรุงข้อบกพร่องการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียน รวมทั้งปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอน (ชุตินา เวทการ, 2551)

6. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

ชุตินา เวทการ (2542) ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นวิชาศิลปศึกษาเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์โบราณวัตถุ และโบราณสถานในวัดไทรใหญ่ พบว่า โรงเรียนใช้แบบเรียนสำเร็จรูปเป็นสื่อหลักในการเรียนวิชาศิลปศึกษา การเรียนรู้เกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้านมุ่งเพียงเพื่อผลิตชิ้นงาน แต่ผู้เรียนไม่ได้เรียนรู้เนื้อหาและคุณค่าของงานนั้น การเรียนมักเรียนกันในชั้นเรียนโดยมีกำหนดเวลาที่แน่นอนตายตัว ไม่มีโอกาสเรียนรู้ร่วมกับชุมชนในสถานการณ์จริง จึงไม่สามารถเชื่อมโยงหรือมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างงานศิลปะกับวิถีชุมชนได้

สน วัฒนสิน (2544) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาปัญหาการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษา โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบปัญหาคือ ภูมิปัญญาชาวบ้านไม่มีส่วนร่วมกับโรงเรียนในการวางแผนการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน รวมถึงการวัดผลและประเมินผล ขาดความชำนาญในการสอน และไม่มีเวลาว่าง นอกจากนี้ยังพบว่าภูมิปัญญาชาวบ้านไม่มีโอกาสได้แนะนำครูเกี่ยวกับงานศิลปะพื้นบ้าน ส่วนนักเรียนไม่สนใจการเรียนเนื่องจากถูกบังคับให้เรียน ไม่ได้เลือกเรียนโดยเสรี จึงไม่รู้ลึกซึ้งในความงามและคุณค่าของศิลปะพื้นบ้าน และไม่มีโอกาสออกไปเรียนในแหล่งการเรียนรู้ของท้องถิ่น

พรรณนิภา ปิณฑวณิช and สุขล มัลลิกะมาลย์ (2555-2556) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ชุมชนพาณิชย-กรรมเก่าวังกรด: มิติทางประวัติศาสตร์ การนิยามความหมายและการฟื้นฟู โดยเป็นโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อแก้ปัญหาความชบเซาและความทรุดโทรมของชุมชนวังกรด จังหวัดพิจิตร เป็นการปฏิบัติงานบูรณาการระหว่างงานเขียนประวัติศาสตร์ท้องถิ่น การมีส่วนร่วมและการออกแบบเพื่อปรับปรุงสภาพการใช้งานของอาคารและพื้นที่ ผ่านหลักการวัดผลกระทบเชิงบวกที่ตอบสนองต่อโครงการที่ได้ทดลองทำ หรือการประเมินผลที่ได้รับในวงกว้างของโครงการนำร่อง โครงการฟื้นฟูตลาดวังกรดนี้ใช้การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ เพื่อเปิดโอกาสให้เกิดการใช้พื้นที่ใน

รูปแบบใหม่ เกิดมุมมองที่มีต่อระบบคุณค่าในมุมมองใหม่ เกิดการจัดการโครงสร้างสังคมใหม่ รวมไปถึง การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การปลูกจิตสำนึกใหม่ และนำไปสู่การพัฒนาทางสังคมในที่สุด ผลที่ได้รับ จากการวิจัยเชิงปฏิบัติการในครั้งนี้ ได้แก่ ด้านกระแสการปรับปรุงอาคาร เป็นการกระตุ้นให้ชุมชน เห็นถึงผลประโยชน์และบรรยากาศทางสังคมที่ดีขึ้น ด้านกระแสของประวัติศาสตร์ครัวเรือน ก่อให้เกิดความภูมิใจในปูมหลังของครอบครัวซึ่งก่อนหน้านี้ตนเองอาจจะเห็นว่าเป็นเรื่องปกติ แต่เมื่อ เผยแพร่ออกไปทำให้ได้รับคุณค่าจากสังคม เกิดกระบวนการคิดทบทวน การทำความเข้าใจใหม่ เกี่ยวกับคุณค่าอดีตของตน ด้านกระแสของการจัดแสดงภายในบ้าน เป็นผลที่ตามมาจากการจัดทำ ประวัติศาสตร์ครัวเรือน หลังจากที่เกิดกระแสการพูดคุยแลกเปลี่ยนมุมมองเกี่ยวกับอดีต ชาวชุมชน จึงเริ่มตระหนักถึงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ เริ่มเห็นคุณค่าของวิถีชีวิตของบรรพบุรุษ ด้านกระแสการ ฟื้นฟูและกระตุ้นเศรษฐกิจ ชุมชนมีความตื่นตัวต่อการพัฒนาพื้นที่และคุณภาพชีวิตตนเอง และ เป็นไปในทิศทางของการพัฒนาเพื่อความยั่งยืนของชุมชน

อัศวิน วิบูลย์ชาติ (2553) ได้ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตชาวบ้านริมแม่น้ำนครชัยศรี กรณีศึกษาตลาดน้ำลำพญา อ. บางเลน จ. นครปฐม โดยศึกษาข้อมูลด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของพื้นที่ศึกษาและผลกระทบ ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวด้วยการสัมภาษณ์ในเชิงลึกร่วมกับการศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามและการสังเกตเพื่อนำผลที่ได้รับมาสรุปเป็นแนว ทิศทางการพัฒนาที่เหมาะสมกับพื้นที่ศึกษา ซึ่งการวิจัยในครั้งนี้พบว่าตลาดน้ำลำพญาบริหารจัดการ สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน มีการร่วมมือกันของแต่ละฝ่าย จากการดำเนินงานที่ผ่านมาไม่ประสบปัญหาที่รุนแรง มีขีดจำกัดด้านพื้นที่ ผลจากการศึกษาในครั้งนี้ได้ข้อสรุปว่า แนว ทิศทางการพัฒนาตลาดน้ำลำพญาที่เหมาะสม คือ การเพิ่มกิจกรรมที่มีความสอดคล้องกับกิจกรรมที่ ดำเนินอยู่ไปสู่บริเวณพื้นที่ข้างเคียงซึ่งมีศักยภาพเพียงพอ โดยเน้นการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน เช่น การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงเกษตรหรือการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ควร พัฒนาศูนย์บริการนักท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และเกิดความเข้าใจ เกี่ยวกับพื้นที่ ทรัพยากร และวิถีชีวิต มีส่วนกับกิจกรรมต่างๆ ในบริเวณที่ศึกษามากขึ้น และควร วางแผนเตรียมความพร้อมเพื่อป้องกันปัญหาและผลกระทบต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตตามแนว ทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยดำเนินงานในลักษณะของโครงการที่เกิดจากความ ร่วมมือของทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อให้การดำเนินการประสบความสำเร็จ เป็นรูปธรรมและเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชน

จิตรานันท์ แสงศรีจันทร์ (2555) ได้ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการภูมิปัญญา การละเล่นท้องถิ่นชุมชนย่าน วัดดุสิตาราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร โดยมุ่งศึกษาแนว ทิศทางการจัดการภูมิปัญญาการละเล่นท้องถิ่นในย่าน วัดดุสิตาราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร

ซึ่งเป็นพื้นที่เก่าแก่ที่มีประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาสืบทอดและสืบสานมานับตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะภูมิปัญญาการเล่นท้องถิ่นที่สำคัญ โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ ผ่านการศึกษาจากเอกสาร การลงภาคสนามและใช้วิธีการสัมภาษณ์การสังเกตและการสนทนากลุ่ม ผลการศึกษาพบว่าด้วยกระแสการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมทำให้ภูมิปัญญาการเล่นบางอย่างหายไป แต่การเล่นบางอย่างยังคงมีการสืบทอดจวบจนทุกวันนี้ ปัจจุบันการอนุรักษ์และการถ่ายทอดภูมิปัญญาการเล่นท้องถิ่น มีเพียงปราชญ์ชาวบ้านกลุ่มเล็กๆ เท่านั้นที่พยายามดำรงรักษาภูมิปัญญาการเล่นท้องถิ่นเหล่านี้ไว้ ซึ่งนับวันอาจสูญหายไปตามกาลเวลา จากการศึกษาพบว่าควรมีแนวทางการจัดการภูมิปัญญาการเล่นท้องถิ่นย่านนี้ในอนาคต ดังนี้ ควรมีการสร้างองค์ความรู้เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐาน ควรมีการจัดกิจกรรมเพื่อกระตุ้นให้ชาวบ้านและเยาวชนเห็นความสำคัญในการอนุรักษ์ สืบทอดการเล่น ควรประชาสัมพันธ์ในสื่อรูปแบบต่างๆ และสนับสนุนปราชญ์ชาวบ้านในการเป็นผู้นำการถ่ายทอดภูมิปัญญาการเล่นท้องถิ่น ทั้งนี้ควรได้รับความร่วมมือและสนับสนุนจากหลายภาคส่วนทั้งชาวบ้าน วัด โรงเรียนในชุมชน และหน่วยงานภาครัฐต่างๆ เพื่อให้เกิดการสืบสานฟื้นฟูภูมิปัญญาการเล่นอันเป็นอัตลักษณ์ย่านวัดคูสิดารามให้คงอยู่อย่างยั่งยืนต่อไป

จรีพร กาญจนการุณ (2546) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การนำเสนอแนวทางการพัฒนาและการใช้ประโยชน์แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนเขตบางขุนเทียน เพื่อนำเสนอและจำแนกประเภทแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนเขตบางขุนเทียน ศึกษาถึงการรับรู้คุณค่าและการใช้ประโยชน์แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต และนำเสนอแนวทางการพัฒนาและการใช้ประโยชน์แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนเขตบางขุนเทียน ผลการวิจัยพบว่า แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนเขตบางขุนเทียนที่กลุ่มตัวอย่างรู้จักและยอมรับ ร้อยละ 10 ขึ้นไปมี 22 แหล่ง นอกนั้นมีแหล่งการเรียนรู้ที่ได้รับการเสนอแนะเพิ่มเติมอีก 2 แหล่ง กลุ่มตัวอย่างมีการรับรู้คุณค่าของแหล่งการเรียนรู้แต่ละแหล่งที่มีต่อตัวเองและต่อชุมชนแตกต่างกันอย่างหลากหลาย ป่าชายเลนเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ชุมชนรู้จักและรับรู้มากที่สุด และเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ควรนำมาพัฒนาให้มีการใช้ประโยชน์อย่างเต็มศักยภาพ แนวทางการใช้ประโยชน์ป่าชายเลน บางขุนเทียนในอนาคตควรเป็นแนวทางที่ต้องพิจารณาทั้งด้านเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และแหล่งศึกษาเชิงนิเวศวิทยา และสภาพความเป็นอยู่วิถีชีวิตชุมชน ส่วนแนวทางการพัฒนาป่าชายเลนบางขุนเทียนต้องเน้นผสมผสานการอนุรักษ์ฟื้นฟู ความต้องการและความเจริญทันสมัยของชุมชนเข้าด้วยกัน โดยต้องมีการมีส่วนร่วมและอาศัยความร่วมมือจากชุมชนทุกชั้นตอน

นันทปพร สิทธิยา (2551) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษากระบวนการจัดการความรู้โดยชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อศึกษากระบวนการจัดการความรู้โดยชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ศึกษาปัจจัยส่งเสริมกระบวนการจัดการความรู้โดยชุมชนเพื่อส่งเสริมการ

ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผู้วิจัยใช้แนวคิดการจัดการความรู้มีวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพในการศึกษา 2 ชุมชน คือชุมชนหนองแม่เฒ่า อำเภอบางบาล จังหวัดเพชรบูรณ์ และชุมชนแม่กำปอง อำเภอแม่เฒ่า จังหวัดเชียงใหม่ ใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง การสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยได้ผลการวิจัยว่าการวิเคราะห์กระบวนการจัดการความรู้โดยชุมชน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ส่วนใหญ่ความรู้ถูกกำหนดขึ้นมาเพื่อส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยว โดยมาจากวิสัยทัศน์ของผู้นำ ชุมชนยังไม่มีมีการจัดให้เป็นระบบที่สามารถมองเห็นได้อย่างชัดเจน การจัดเก็บความรู้ เปลี่ยนแปลงความรู้ที่ปรากฏชัดแจ้งไปเป็นความรู้โดยนัย ชุมชนไม่มีการนำมาเก็บรวบรวมไว้เป็นรูปธรรมในลักษณะของหนังสือเผยแพร่ หรือหนังสือเกี่ยวกับชุมชนโดยตรง สำหรับปัจจัยส่งเสริมกระบวนการจัดการความรู้โดยชุมชน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การสื่อสารทำความเข้าใจ การปฏิบัติงานที่มีความสัมพันธ์เป็นแนวราบ เนื้อหาความรู้จากการประกอบอาชีพเป็นเนื้อหาความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์การใช้ชีวิต การพูดคุยกัน การให้ความร่วมมือจากชาวบ้านและบุคลากรในชุมชนให้มีความรับผิดชอบร่วมกัน

ปรีดา พูลสิน (2554) ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการความรู้ทาง

ศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนวัดโสมนัส พบว่า ชุมชนมีความหลากหลายในมรดกวัฒนธรรมที่มีคุณค่าและโดดเด่น ปัญหาที่พบคือ การมีส่วนร่วมของชุมชนด้านการจัดการองค์ความรู้ด้านการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม ด้านการปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และด้านการมีส่วนร่วมของผู้ร่วมดำเนินงานในชุมชน แนวทางแก้ไขคือ ชุมชนต้องมีการศึกษาความรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรมและนำมาอนุรักษ์เผยแพร่ความรู้ ส่งเสริมและพัฒนางานศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในรูปแบบต่างๆ อีกทั้งชุมชนต้องทำกิจกรรมด้านวัฒนธรรมร่วมกับวัด บ้าน โรงเรียน และศูนย์เยาวชน พร้อมทั้งมีการพัฒนาคุณภาพและจำนวนบุคลากรทางวัฒนธรรม จะต้องมีการร่วมกำหนดแผนงานกิจกรรมด้านวัฒนธรรมร่วมกัน โดยการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมที่ดิ่งงามของชุมชนแต่ครั้งอดีตที่เลือนหาย เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์ในเชิงลึก ทำการสืบค้นสาระสำคัญที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ เช่น ประวัติศาสตร์ด้านภูมิศาสตร์ชุมชน ประวัติศาสตร์ของ วัด บ้าน สถานศึกษา วิถีชีวิต ศิลปะและประเพณีที่เคยถือปฏิบัติและยังคงสืบทอดจนถึงปัจจุบันในด้านต่างๆ เช่น ประวัติศาสตร์วัดและชุมชน ด้านศิลปะและประเพณี ด้านการจัดการความรู้ การสร้างความร่วมมือในการจัดงานศิลปวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งหน่วยงานในชุมชน ได้แก่ ผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชน ผู้บริการด้านการศึกษา ควรมีส่วนเกี่ยวข้องดำเนินการ ทั้งด้านการกำหนดแผนการ การสร้างความรู้ความเข้าใจในหน้าที่ของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และการพัฒนาบุคลากรทางด้านวัฒนธรรม โดยทุกฝ่ายต้องมีส่วนร่วมและมุ่งเน้นการนำทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิมมาถ่ายทอด สืบทอดและจัดเป็นหลักสูตรชุมชน เพื่อให้เกิดผลที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

งานวิจัยต่างประเทศ

Gilbertson (1990) ได้ทำการวิจัยเรื่อง Environmental Literacy: Outdoor Education Training and its Effect on Knowledge and Attitude Toward the Environment ซึ่งเป็นการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนนอกห้องเรียนที่มีต่อความรู้และทัศนคติของนักเรียนทางด้านสิ่งแวดล้อม พบว่านักเรียนกลุ่มทดลองที่ใช้เวลาหนึ่งส่วนสี่ของเวลาเรียนทั้งหมดออกไปศึกษา นอกห้องเรียนมีความรู้ความเข้าใจมากกว่ากลุ่มควบคุมที่ศึกษาในห้องเรียน

Chung (2004) ได้ทำการวิจัยเรื่อง Social Reconstructionism in Art Education: Art, Critical Pedagogy and Empowerment in a junior high setting ซึ่งศึกษาการฟื้นฟูคุณค่าและวัฒนธรรมในศิลปศึกษา โดยการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเพื่อส่งเสริมและฟื้นฟูคุณค่าและวัฒนธรรมในศิลปศึกษา มุ่งมั่นให้หน่วยงานเข้าใจและเปลี่ยนแปลงสังคมผ่านประสบการณ์ทางสุนทรียศาสตร์ แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาหลักเกณฑ์จากทฤษฎีส่งเสริมและฟื้นฟูคุณค่าและวัฒนธรรมทางศิลปศึกษา ที่มีความเป็นไปได้และสัมพันธ์กับการสอนของครูศิลปะในห้องเรียน โดยทำการศึกษาจากนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นถึงความเข้าใจในการกระทำอันเนื่องมาจากหลักสูตรส่งเสริมและฟื้นฟูคุณค่า วัฒนธรรมในศิลปศึกษา ผลการวิจัยในครั้งนี้ พบว่าการศึกษาเพื่อส่งเสริมและฟื้นฟูคุณค่าและวัฒนธรรมในศิลปศึกษานำมาซึ่งการฟื้นฟูวัฒนธรรมของศิลปศึกษาจากวิชาอื่น ซึ่งเป็นการสนับสนุนศิลปศึกษาเพื่อให้สังคมเกิดการพัฒนา โดยครูศิลปะ นักเรียนและชุมชนจะต้องเข้าใจและมีทัศนคติเกี่ยวกับความคิดทางสุนทรียศาสตร์

Zeilma da Cunha et al. (2000) ได้ทำการวิจัยเรื่อง A Case Study of Curriculum Development Process in Nutrition Education ซึ่งศึกษาเรื่องกระบวนการพัฒนาหลักสูตรด้านการศึกษา โดยมีจุดประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาหลักสูตร โดยให้บุคลากรในห้องถิ่น มีส่วนร่วมในการออกแบบหลักสูตร พบว่าการให้ชุมชนมีอำนาจในการกำหนดนโยบายกระบวนการและการวางแผน ทำให้สามารถส่งเสริมการปฏิบัติงานร่วมกันของประชาชน สามารถพัฒนาแนวทางสู่ความสำเร็จ และทำให้ประชาชนมีความเสียสละมอบเครื่องมือที่ส่งเสริมหลักสูตร พร้อมทั้งให้ประชาชนและผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรสามารถออกแบบหลักสูตรร่วมกันได้

Wang (2004) ได้ทำการวิจัยเรื่อง Investigating a Cultural Product: Folk Art in K-12 Art Curricula ศึกษาเกี่ยวกับการสำรวจผลผลิตทางวัฒนธรรม: ศิลปะพื้นบ้านในหลักสูตร K-12 โดยศึกษาถึงบทบาทของศิลปะพื้นบ้านในหลักสูตรทางวัฒนธรรมระดับ K-12 จุดประสงค์ของการศึกษาคือ เพื่อสำรวจประวัติศาสตร์และพื้นหลังของศิลปะพื้นบ้าน สำรวจทัศนคติและความคิดเห็นของนักเรียน นักศึกษาเกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้าน เพื่อกำหนดแนวทางในการนำศิลปะพื้นบ้านมาใช้ในการจัดการศึกษาทางศิลปศึกษา โดยผลการวิจัยพบว่า การศึกษาในด้านประวัติศาสตร์และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับศิลปะพื้นบ้าน จะช่วยขยายผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้ ช่วยให้ผู้เรียนพัฒนา

วัฒนธรรม ศิลปะพื้นบ้านและมุมมองของตนเองให้กว้างไกลมากยิ่งขึ้น ช่วยให้ผู้สอนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้านมากขึ้น

Millan (1995) ได้ทำการวิจัยเรื่อง Field Trips: Maximizing the Experience เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูผู้สอนเกี่ยวกับปัจจัย 10 ประการ ที่สนับสนุนให้การจัดการศึกษานอกสถานที่ประสบความสำเร็จ ผลที่ได้จากการวิจัยพบว่า แนวทางที่จะทำให้การจัดการศึกษานอกสถานที่ประสบความสำเร็จได้นั้น ประกอบด้วย 1. มีการเตรียมการในด้านวิธีการดำเนินงานทั้งหมดอย่างชาญฉลาด รอบคอบ มีระบบ จะสามารถจัดอุปสรรคที่มีต่อการไปศึกษานอกสถานที่ได้ 2. การสำรวจสถานที่ที่จะไปศึกษาก่อนล่วงหน้า สามารถเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับสถานที่นั้น และทำให้การจัดการศึกษานอกสถานที่มีความสะดวกและง่ายขึ้น ทั้งในแง่ของการพิจารณาตามหลักเหตุผลและหลักสูตร 3. การศึกษานอกสถานที่ควรมีความสอดคล้องกับหลักสูตร 4. การศึกษานอกสถานที่ควรมุ่งหมายในด้านใดด้านหนึ่งระหว่าง การปฏิบัติ กิจกรรม และกิจกรรมที่เกี่ยวกับจิตพิสัย 5. การศึกษานอกสถานที่ควรจะเข้าถึงนักเรียนได้ทั้งหมด ให้ความสนใจและพิจารณาผู้เรียนทั้งในด้านกายภาพ สติปัญญา หรือฐานะทางการเงิน 6. การศึกษานอกสถานที่จะประสบความสำเร็จได้ถ้าผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมทั้งกายและจิตใจ 7. การมีประสบการณ์โดยตรงอย่างใกล้ชิดกับความ เป็นจริง เป็นสิ่งที่มีประโยชน์สูงสุดสำหรับนักเรียน 8. สิ่งบังเอิญที่เกิดขึ้นในระหว่างการเรียนรู้และ เป็นสิ่งที่ไม่ได้คาดคิดมาก่อน เป็นผลพลอยได้ที่สามารถให้ประโยชน์แก่ผู้เรียน 9. นำแหล่งความรู้ จากบุคคลมาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ ด้วยวิธีการศึกษานอกสถานที่ จากการช่วยเหลือของบุคคล สำคัญหรือบุคคลที่มีชื่อเสียง จะทำให้ประสบความสำเร็จในการจัดการศึกษานอกสถานที่ และคุ้มค่า ต่อการพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีต่อบุคคลเหล่านั้น และ 10. การพูดและเขียนเรื่องราว สนับสนุนการ ให้ความหมายจากประสบการณ์ที่ได้รับ และเพิ่มพูนการมีส่วนร่วมของนักเรียนที่มีต่อประสบการณ์

Jaw (1997) ได้ทำการวิจัยเรื่อง The development and analysis of incorporating traditional Chinese art education and discipline-based art education in a museum setting ซึ่งศึกษาพัฒนาการและการวิเคราะห์การบูรณาการศิลปศึกษาแบบประเพณีของจีน และ ศิลปศึกษาตามหลักเกณฑ์ (DBAE) ในพิพิธภัณฑ์ วัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อพัฒนาและวิเคราะห์ การบูรณาการศิลปศึกษาแบบประเพณีของจีน และศิลปศึกษาตามหลักเกณฑ์ (DBAE) โดยประเมิน ประสิทธิภาพของการบูรณาการทฤษฎีและวิธีการ ในสภาพแวดล้อมของพิพิธภัณฑ์ ประกอบด้วย 1. การพัฒนาวิธีการสอน โดยบูรณาการศิลปศึกษาแบบประเพณีของจีนและศิลปศึกษาตาม หลักเกณฑ์ (DBAE) 2. กระบวนการแปลความหมาย ทฤษฎีการบูรณาการ ไปสู่ผลทางด้านปฏิบัติ ในสมุดพกนำเที่ยวด้วยตนเอง (Self-Tour Guide Handbook) และ 3. การประเมินประสิทธิผลของ การบูรณาการทฤษฎีไปสู่วิธีการสอนแบบใหม่ในสภาพแวดล้อมของพิพิธภัณฑ์ ผลการวิจัยพบว่า วิธีการสอนแบบบูรณาการมีผลปลูกเร้าการเรียนรู้ทางด้านพุทธิพิสัยของนักเรียน การประเมินผลการ

เรียนรู้ทางด้านจิตพิสัยแสดงให้เห็นว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีความพึงพอใจ สนุกสนานกับการนำชม พิพิธภัณฑ์ด้วยตนเอง และอยากไปชมพิพิธภัณฑ์อีกครั้ง ผลการเปรียบเทียบจากแบบตรวจสอบก่อน และหลังพบว่านักเรียนนำการเรียนรู้ตามเกณฑ์ทั้ง 4 ของ DBAE มาปฏิบัติภายหลังจากที่ได้รับ กระบวนการตามเงื่อนไขการวิจัย ผลจากเครื่องมือตรวจสอบของครู แสดงให้เห็นว่าสมุดพกนำเที่ยว ด้วยตนเอง (Self-Tour Guide Handbook) สะดวกในการใช้งาน มีสาระ และมีส่วนช่วยให้ความรู้แก่นักเรียน ผลของการวิจัยในครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า การบูรณาการศิลปศึกษาแบบประเพณีของจีน และศิลปศึกษาตามหลักเกณฑ์ (DBAE) ในพิพิธภัณฑ์นั้นมีความเหมาะสม ให้ประโยชน์ในทางปฏิบัติจริงอย่างมีประสิทธิภาพ

Goldblatt (1996) ได้ทำการวิจัยเรื่อง The Usefulness of Art in Education in and out of The Classroom เพื่อศึกษาประโยชน์ของศิลปศึกษาภายในและภายนอกห้องเรียน เป็นงานวิจัยเพื่อตรวจสอบบทบาทของศิลปะจากมุมมองที่หลากหลาย วัตถุประสงค์เพื่อพิสูจน์คุณค่าของศิลปะในฐานะที่เป็นเครื่องมือทางการศึกษา ผู้วิจัยนำเสนอแนวความคิดเรื่อง “ประสบการณ์” ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในปรัชญาของ John Dewey ประกอบด้วย แนวคิดในการคัดค้าน การแบ่งแยก การมีปฏิสัมพันธ์ การเรียนรู้แบบร่วมมือโดยการปฏิบัติ และผลของการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ของ Elliot Eisner ตามโครงการของ DBAE ที่เน้นให้โรงเรียนเป็นสถานที่สำหรับโอกาส ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในการจัดการศึกษาเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงเทคนิควิธีการใช้ในศิลปะ แนวคิดพหุปัญญาที่เน้นความสำคัญในการนำไปใช้ได้จริงและ “ความเท่าเทียมกันทางอัจฉริยะภาพ” เป็นพัฒนาการทางการประเมินผลที่เป็นหัวใจสำคัญในการจัดการศึกษาของ Howard Gardner และโครงการ Arts Propel ในปัจจุบันที่สืบเนื่องจากทฤษฎีของ John Dewey

จากทฤษฎีต่างๆ ผู้วิจัยนำตนเองไปสู่โลกภายนอกห้องเรียน โดยมีเป้าหมายที่บรรดาศิลปะทั้งหลายมีอยู่ในแง่ของการวิจารณ์และการแสดงออกส่วนตัว สภาพความเป็นจริงที่สะท้อนปรากฏอยู่ในสังคม เป็นสิ่งที่ผลักดันให้โรงเรียนเข้าใจในการจัดการศึกษาในความหลากหลายของวัฒนธรรม ผู้วิจัยแสดงให้เห็นว่า ศิลปะเป็นเสมือนหนทางหรือวิธีการที่จะนำเข้าไปสู่การเรียนรู้ดังกล่าว ประกอบด้วย การบรรยายเกี่ยวกับโครงการต่างๆ ของโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จในการใช้ศิลปะเป็นแกนหลักของการเรียนรู้ที่นำไปสู่การเรียนรู้ในวิชาอื่นและการบรรยายถึงสถานที่และผู้คนที่หลากหลาย

Lambeth (2000) ได้ทำการวิจัยเรื่อง An Evaluation of Factors Which Affect The Utilization of Out-Of-Classroom Experiences in Selected Middle Schools in Arkansas เพื่อศึกษาการประเมินปัจจัยซึ่งมีผลทำให้เกิดการเพิ่มพูนประสบการณ์จากแหล่งการเรียนรู้ภายนอกห้องเรียนของโรงเรียนมัธยมศึกษาในอาคันซัส ประสบการณ์จากแหล่งการเรียนรู้ภายนอกห้องเรียนทุกรูปแบบ ให้ความทรงจำที่ตราตรึงแก่นักเรียนและมีอิทธิพลต่อหลักสูตรตลอดหลายปีที่ผ่านมา

กลวิธีการสอนที่มีคุณค่านี้ สามารถช่วยกระตุ้นผู้เรียนให้กระตือรือร้นเมื่อกลับไปสู่ห้องเรียนปกติ เพื่อค้นหาคำตอบในสิ่งที่พวกเขาได้พบเห็นจากการไปศึกษานอกสถานที่ แต่เป็นสิ่งที่น่าเสียดายว่าวิธีการจัดกิจกรรมที่มีคุณค่าในลักษณะนี้ มิได้มีการจัดเตรียมสำหรับนักเรียนในปัจจุบัน วัตถุประสงค์ของการวิจัยนี้ เพื่อกำหนดอันดับของประสบการณ์จากแหล่งการเรียนรู้ภายนอกห้องเรียนของครูผู้สอนที่จัดเตรียมให้แก่ผู้เรียน และประเมินปัจจัยที่มีผลต่อการนำไปใช้ของแต่ละประสบการณ์ในโรงเรียนมัธยมศึกษาในอาคันซัส ผลการวิจัยพบว่าครูผู้สอนในโรงเรียนมัธยมทั่วทั้งรัฐเห็นด้วยอย่างยิ่งกับแนวคิดในการจัดประสบการณ์จากแหล่งการเรียนรู้ภายนอกห้องเรียนว่ามีส่วนช่วยส่งเสริมการเรียนรู้เพิ่มประสิทธิภาพการสอนและเพิ่มพูนประสบการณ์การเรียนรู้อื่นๆ ที่ไม่มีในชั้นเรียน จากความเห็นของครูผู้สอนพบว่าอุปสรรคที่ทำให้ไม่สามารถจัดกิจกรรมให้เกิดขึ้นได้อย่างจริงจังสม่ำเสมอ ได้แก่ ขนาดของโรงเรียนและจำนวนนักเรียนที่ไม่เหมาะสม การให้ความสนับสนุนจากผู้บริหารและเพื่อนครูจากผู้ปกครองและพฤติกรรมของนักเรียน และการมองถึงคุณค่าหรือความสำคัญของประสบการณ์ในมุมมองของผู้สอน ส่วนปัจจัยที่สนับสนุนต่อวิธีการสอนดังกล่าวประกอบด้วย การเตรียมการของครูผู้สอนและการจัดเตรียมค่าใช้จ่าย ภาระหน้าที่ การติดต่อประสานงาน การจัดเตรียมพาหนะ สิ่งที่ต้องการเรียนรู้จากภายนอกและความมุ่งมั่นตั้งใจของครูผู้สอน

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า การจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมในปัจจุบันเป็นการเรียนรู้ในลักษณะที่ผู้เรียนไม่ได้เรียนรู้เนื้อหาและคุณค่าของผลงาน ไม่มีโอกาสเรียนรู้กับชุมชนในสถานการณ์จริง ภูมิปัญญาชาวบ้านไม่มีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดการเรียนรู้และแนะนำผู้สอนในการจัดการเรียนรู้ ผู้เรียนไม่สนใจเรียนเนื่องจากถูกบังคับให้เรียน มีเพียงประชาชนชาวบ้านกลุ่มเล็กๆ เท่านั้นที่พยายามดำรงรักษาภูมิปัญญาไว้ ซึ่งนับวันจะสูญสลายไปตามกาลเวลา ชุมชนยังไม่มีการจัดระบบที่สามารถมองเห็นได้อย่างชัดเจน ไม่มีการเก็บรวบรวมเป็นรูปธรรมในลักษณะของหนังสือเผยแพร่ หรือหนังสือเกี่ยวกับชุมชนโดยตรง หากพัฒนาให้เกิดมุมมองที่มีต่อระบบคุณค่าในมุมใหม่ เกิดการจัดการโครงสร้างใหม่ รวมไปถึงการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและการปลูกจิตสำนึกใหม่ และนำไปสู่พัฒนาการทางสังคมในที่สุด จะเป็นการกระตุ้นให้ชุมชนเห็นถึงประโยชน์และบรรยากาศทางสังคมที่ดีขึ้น ได้รับคุณค่าจากสังคม เกิดกระบวนการคิดทบทวน การทำความเข้าใจใหม่เกี่ยวกับคุณค่าอดีตของตน ชาวชุมชนจึงเริ่มตระหนักถึงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ เริ่มเห็นคุณค่าของวิถีชีวิตของบรรพบุรุษ ด้านกระแสการฟื้นฟูและกระตุ้นเศรษฐกิจ ชุมชนมีความตื่นตัวต่อการพัฒนาพื้นที่และคุณภาพชีวิตตนเอง และเป็นไปในทิศทางของการพัฒนาเพื่อความยั่งยืนของชุมชน ในด้านการจัดการเรียนรู้หากสามารถพัฒนาให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และเกิดความเข้าใจเกี่ยวกับพื้นที่ ทรัพยากร และวิถีชีวิต มีส่วนกับกิจกรรมต่างๆ ในบริเวณที่ศึกษามากขึ้น จะส่งผลให้ตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งที่ได้

เรียนรู้ หากสามารถดำเนินงานในลักษณะของโครงการที่เกิดจากความร่วมมือของทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน การดำเนินการจะประสบความสำเร็จเป็นรูปธรรมและเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชน ผู้เรียน และการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ทำการศึกษาเพื่อนำเสนอ รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน โดยมีลำดับขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้อง
2. กำหนดพื้นที่ศึกษา ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย
3. สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
4. ดำเนินการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูล
5. วิเคราะห์ข้อมูล
6. สรุปและอภิปรายผลการวิจัย ให้ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1. ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

1.1 ศึกษาข้อมูลจากหนังสือ เอกสาร วารสาร และงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศ เกี่ยวกับ หลักการและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนทางศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาและการศึกษานอกสถานที่

1.2 ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับกรณีศึกษาในการวิจัย คลองด่าน บางขุนเทียน และข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียนอายุ 21 -40 ปี ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องในด้านเนื้อหา การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อวิเคราะห์เนื้อหา ขั้นตอนการจัดกิจกรรม และแนวทางในการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้

1.3 ศึกษาหลักการและวิธีการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบบันทึกแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม แบบสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่วิจัย แบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางศิลปศึกษา และ/หรือศิลปวัฒนธรรม แบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม แบบสัมภาษณ์บุคคลที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม แบบสังเกตพฤติกรรมผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม และแบบสอบถามความพึงพอใจของผู้ร่วมกิจกรรมในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม เพื่อบันทึกข้อมูลที่จะนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้

2. กำหนดพื้นที่ศึกษา ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

2.1 พื้นที่ศึกษาในการวิจัยเรื่อง การนำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน กำหนดพื้นที่ศึกษา คือ เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน ซึ่งเส้นทางดังกล่าวอยู่ในพื้นที่เขตจอมทองและบางขุนเทียนของกรุงเทพมหานคร โดยศึกษา

แหล่งเรียนรู้ในเส้นทางคลองด่าน ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ศิลปกรรมและภูมิปัญญาไทย และการจัดการเรียนรู้ผ่านหลักวิธีการสอน เพื่อนำองค์ความรู้มาประมวลและสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

2.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย แบ่งเป็น 4 กลุ่ม โดยการเลือกแบบเจาะจง คือ

1. ผู้เชี่ยวชาญทางศิลปศึกษาและ/หรือศิลปวัฒนธรรมที่มีผลงานเผยแพร่ในวงวิชาการ ไม่ต่ำกว่า 5 ปี จำนวน 5 ท่าน
2. ผู้เชี่ยวชาญทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมไม่ต่ำกว่า 5 ปี จำนวน 5 ท่าน
3. ผู้เรียนที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมไม่ต่ำกว่า 3 ครั้ง อายุ 21 – 30 ปี จำนวน 10 คน และอายุ 31 – 40 ปี จำนวน 10 คน
4. ผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน ไม่ต่ำกว่า 20 ปี จำนวน 5 คน

3. สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มีรายละเอียดดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลเบื้องต้น โดยศึกษาจากเอกสารต่างๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ใช้เป็นกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือวิจัย
2. การศึกษาและวิเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ในการสร้างเครื่องมือวิจัย
3. ตรวจสอบและแก้ไขความถูกต้องของเครื่องมือวิจัย นำเครื่องมือวิจัยที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นปรึกษาและขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจแก้ไขความถูกต้องและความเหมาะสมทางด้านเนื้อหาและการใช้ภาษา เพื่อให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย
4. ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย นำเครื่องมือวิจัยที่ผ่านการตรวจสอบและแก้ไขโดยคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่านตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) ตามโครงสร้างและเนื้อหา ผู้ทรงคุณวุฒิจะพิจารณาโดยให้ความเห็นว่าใช้ได้หรือไม่ พร้อมทั้งให้คำแนะนำเพื่อแก้ไขปรับปรุง หากข้อพิจารณาจากทั้ง 3 ท่านตรงกันร้อยละ 80 ผู้วิจัยจะดำเนินการตามข้อพิจารณา หากใช้ไม่ได้จึงจะนำไปแก้ไข หากใช้ได้ ผู้วิจัยจะนำไปดำเนินการต่อ โดยกำหนดเกณฑ์การเลือกผู้ทรงคุณวุฒิ ในการตรวจเครื่องมือเพื่อการวิจัย ดังนี้

ผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้ที่จบการศึกษาขั้นต้นระดับปริญญาตรี และมีผลงานทางวิชาการหรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศิลปศึกษา ที่เผยแพร่ในวงวิชาการไม่ต่ำกว่า 5 ปี จำนวน 1 ท่าน

ผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้ที่จบการศึกษาขั้นต้นระดับปริญญาตรี และมีผลงานทางวิชาการหรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรม ที่เผยแพร่ในวงวิชาการไม่ต่ำกว่า 5 ปี จำนวน 1 ท่าน

ผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้ที่จบการศึกษาขั้นต้นระดับปริญญาตรี และมีผลงานทางวิชาการหรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ทางศิลปศึกษาและ/หรือศิลปวัฒนธรรมที่เผยแพร่ในวงวิชาการไม่ต่ำกว่า 5 ปี จำนวน 1 ท่าน

5. แก๊ซเครื่องมือวิจัย นำเครื่องมือวิจัยที่ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจพิจารณาแล้วมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำและให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบ

6. ตรวจสอบความสมบูรณ์ของเครื่องมือวิจัย นำเครื่องมือมาปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์เพื่อนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. เครื่องมือสำหรับเก็บข้อมูลเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

1.1 แบบบันทึกแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม มีลักษณะเป็นแบบบันทึกสภาพของแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมของเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน ในปัจจุบัน โดยบันทึกสภาพปัจจุบันของแหล่งเรียนรู้แต่ละแหล่ง และข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพ ความเหมาะสมสำหรับการนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ รายละเอียดอื่นๆ ของแหล่งเรียนรู้ที่พบระหว่างการลงพื้นที่ภาคสนาม

1.2 แบบสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่วิจัย มีลักษณะเป็นแบบบันทึกการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่วิจัย ในลักษณะแบบบันทึกภาพและคำถามปลายเปิด (Open Ended) โดยบันทึกความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อมูลในพื้นที่ศึกษาและบริบทของการจัดการเรียนรู้ในพื้นที่ รวมถึงแหล่งเรียนรู้และกิจกรรมที่แนะนำ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลสำหรับวิเคราะห์ในการจัดการเรียนรู้

1.3 แบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางศิลปศึกษาและ/หรือศิลปวัฒนธรรม จำนวน 5 ท่าน มีลักษณะเป็นแบบบันทึกความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ในลักษณะคำถามปลายเปิด (Open Ended) โดยบันทึกความคิดเห็นจากประสบการณ์การเข้าร่วมหรือเป็นผู้จัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม รูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสม ขั้นตอนและวิธีการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ในเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน รวมถึงคุณสมบัติของแหล่งเรียนรู้ ตลอดจนแนวโน้มและสิ่งที่อยากให้เกิดการพัฒนาในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

1.4 แบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม จำนวน 5 ท่าน มีลักษณะเป็นแบบบันทึกความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ในลักษณะคำถามปลายเปิด (Open Ended) โดยบันทึกความคิดเห็นจากประสบการณ์การในการเป็นผู้จัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม รูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสม ขั้นตอนและวิธีการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ แหล่ง

เรียนรู้ในเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน รวมถึงคุณสมบัติของแหล่งเรียนรู้ ตลอดจนแนวโน้มและสิ่งที่ยากให้เกิดการพัฒนาในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

1.5 แบบสัมภาษณ์บุคคลที่เคยมีประสบการณ์ในการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ไม่ต่ำกว่า 3 ครั้ง อายุ 21-30 ปี จำนวน 10 คน และอายุ 31-40 ปี จำนวน 10 คน มีลักษณะเป็นแบบบันทึกความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ในลักษณะคำถามปลายเปิด (Open Ended) โดยบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นจากประสบการณ์ในการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ประเภทของกิจกรรมและแหล่งเรียนรู้ที่สนใจ ตลอดจนตัวอย่างกิจกรรมเคยเรียนรู้และประทับใจ

2. เครื่องมือสำหรับประเมินคุณภาพของรูปแบบ

2.1 แบบสังเกตพฤติกรรมผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม มีลักษณะเป็นแบบบันทึกภาพและประเมินการสังเกตการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมของผู้เรียน โดยบันทึกพฤติกรรมระหว่างการเรียนรู้ที่ปรากฏ ในด้านความสนใจต่อสิ่งที่เรียนรู้ การติดตามเนื้อหาในการเรียนรู้โดยตั้งคำถามหรือตอบคำถามเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ การสังเกต การแสดงความคิดเห็น และการอธิบายถึงสิ่งที่ได้รับจากการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

2.2 แบบสอบถามความพึงพอใจของผู้ร่วมกิจกรรมในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม มีลักษณะเป็นสอบถามความพึงพอใจของผู้ร่วมกิจกรรมระหว่างการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน โดยผู้ร่วมกิจกรรมประเมินความพึงพอใจในด้านเนื้อหา สื่อที่ใช้ในการเรียนรู้ กิจกรรมระหว่างการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ การสรุปเนื้อหาและผลการเรียนรู้ ความเหมาะสมของระยะเวลา การอำนวยความสะดวกระหว่างการเรียนรู้ ความพึงพอใจในการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

4. การดำเนินการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยจะดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

1. เก็บข้อมูลของแหล่งเรียนรู้ทางศิลปกรรม ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาในเส้นทางคลองด่านบางขุนเทียน โดยผู้วิจัยเป็นผู้เก็บข้อมูลด้วยวิธีการสำรวจผ่านการลงพื้นที่ภาคสนาม
2. เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยเป็นผู้สัมภาษณ์
 - 2.1 เก็บข้อมูลจากผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่การวิจัย
 - 2.2 เก็บข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญทางศิลปศึกษาหรือศิลปวัฒนธรรม

2.3 เก็บข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

2.4 เก็บข้อมูลจากผู้ที่เคยผ่านการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

ขั้นตอนที่ 2 การทดลองคุณภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม โดยนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุระหว่าง 21 – 40 ปี

1. เก็บข้อมูลโดยแบบสังเกตพฤติกรรมผู้เรียน ระหว่างการทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้จำนวน 1 ครั้ง โดยผู้วิจัยเป็นผู้สังเกตและบันทึกพฤติกรรมของผู้เรียน

2. เก็บข้อมูลโดยแบบสอบถามความพึงพอใจในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ระหว่างการทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้จำนวน 1 ครั้ง โดยผู้ร่วมกิจกรรมเป็นผู้บันทึกข้อมูลหลังการเรียนรู้

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการนำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษาเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน วิเคราะห์ตามลักษณะของเครื่องมือ โดยวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

1.1 วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบบันทึกแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม แล้วนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง

1.2 วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่การวิจัย โดยวิเคราะห์ในรูปแบบความเรียง

1.3 วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางศิลปศึกษาและ/หรือศิลปวัฒนธรรม ผู้เชี่ยวชาญทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม และผู้ที่เคยมีประสบการณ์ในการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม โดยวิเคราะห์ในรูปแบบความเรียง

ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดลองคุณภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

2.1 วิเคราะห์ข้อมูลจากผู้เรียนระหว่างการทดลองใช้รูปแบบ โดยวิเคราะห์ในรูปแบบความเรียง

2.2 วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามความพึงพอใจระหว่างการเรียนรู้ โดยวิเคราะห์ในรูปแบบความเรียง

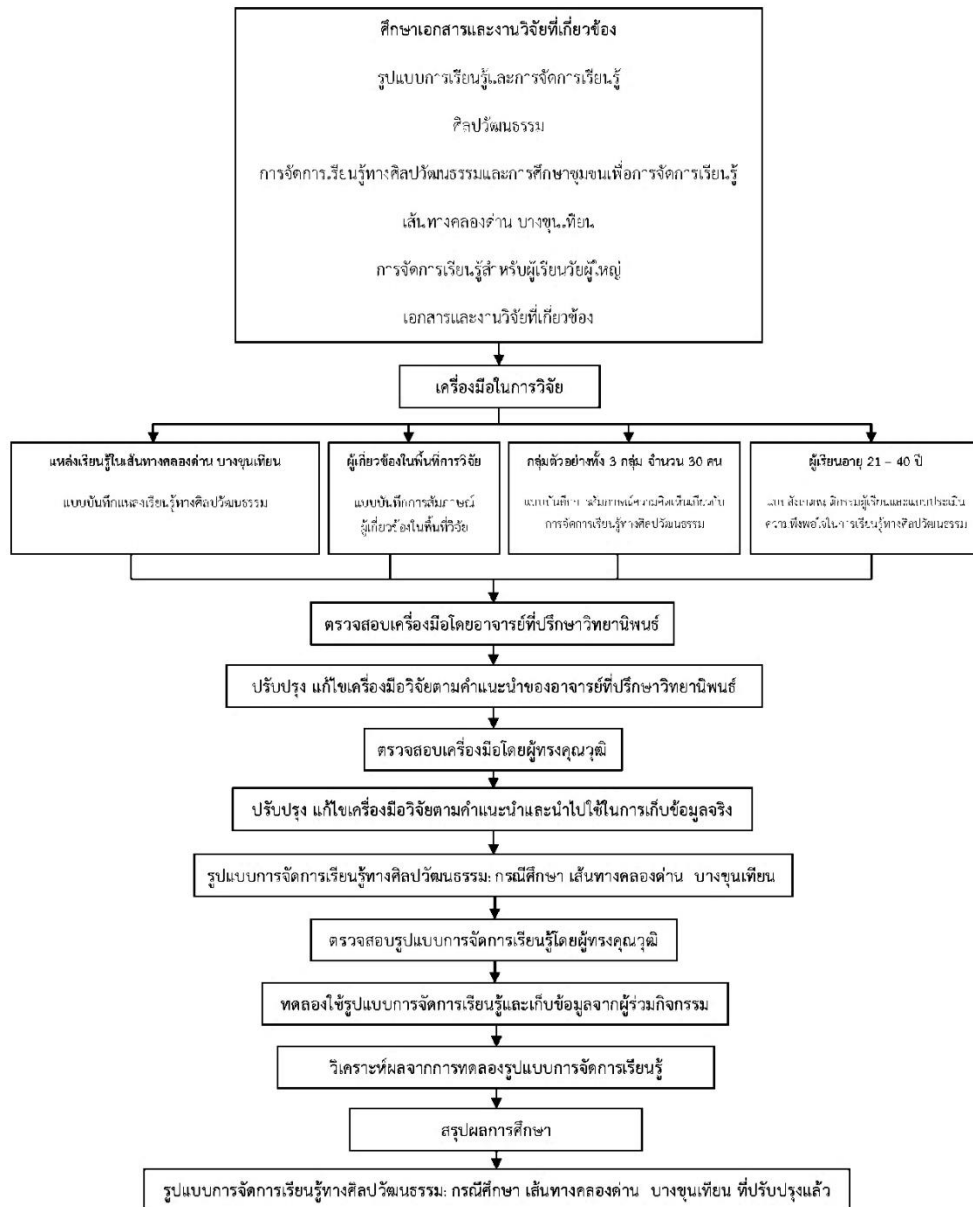
6. สรุป อภิปรายผลการวิจัย และให้ข้อเสนอแนะในการวิจัย

การนำเสนอผลการวิจัย เรื่อง การนำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน นำเสนอเป็นตารางประกอบความเรียง การอภิปราย พร้อมให้ข้อเสนอแนะในการวิจัย

กระบวนการดำเนินการวิจัย

การนำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเรื่อง การนำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม และเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน โดยผู้วิจัยทำการวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลในรูปแบบตารางประกอบความเรียงเป็น 7 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎีและหลักการที่เกี่ยวข้องในงานวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี และหลักการที่เกี่ยวข้องในงานวิจัย วิเคราะห์จากเอกสารและตำราที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม โดยแบ่งเป็น 4 ประเด็น ดังนี้

- 1.1 รูปแบบการเรียนรู้และการจัดการเรียนรู้
- 1.2 ศิลปวัฒนธรรมและการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม
- 1.3 เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน
- 1.4 การจัดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ตอนต้น

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์แหล่งเรียนรู้ในเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน

การวิเคราะห์ข้อมูลของแหล่งเรียนรู้ในเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน เพื่อพิจารณาถึงปัจจัยที่เหมาะสมในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม แบ่งเป็น 4 ประเด็น ดังนี้

- 2.1 การวิเคราะห์จากเอกสาร ตำราที่เกี่ยวข้อง และการสำรวจพื้นที่ภาคสนามโดยใช้แบบบันทึกแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือวิจัยในการเก็บข้อมูลโดยผู้วิจัย
- 2.2 การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลในเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์สภาพ ปัญหา และรูปแบบในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

การวิเคราะห์สภาพ ปัญหา และรูปแบบในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม วิเคราะห์จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางศิลปศึกษาและ/หรือศิลปวัฒนธรรม ผู้เชี่ยวชาญทางการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม และบุคคลที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ โดยแบ่งเป็น 4 ประเด็น ดังนี้

- 3.1 การจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม
- 3.2 รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม
- 3.3 แหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม
- 3.4 แนวโน้มในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

ตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียนจากผู้เชี่ยวชาญทางศิลปศึกษาและ/หรือศิลปวัฒนธรรม

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียนจากผู้เชี่ยวชาญทางการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

ตอนที่ 5 นำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน

5.1 การทดลองเส้นทางและรูปแบบเดินทางที่เหมาะสมในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน

5.2 รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน

5.3 การวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิที่มีต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน

5.4 การทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน

ตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสังเกตพฤติกรรมผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทาง ศิลปวัฒนธรรม

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสังเกตพฤติกรรมผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม
วิเคราะห์จากการสังเกตพฤติกรรมผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมระหว่างการจัดการ
เรียนรู้

ตอนที่ 7 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบประเมินความพึงพอใจในการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ ทางศิลปวัฒนธรรม

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบประเมินความพึงพอใจในการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทาง
ศิลปวัฒนธรรม จากผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ แบ่งเป็น 9 ด้าน ได้แก่ 1. ด้านเนื้อหาในการเรียนรู้
ทางศิลปวัฒนธรรม 2. ด้านสื่อที่ใช้ในการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม 3. ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ทาง
ศิลปวัฒนธรรม 4. ด้านแหล่งเรียนรู้ในเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน 5. ด้านการสรุปเนื้อหาและ
ผลการเรียนรู้ร่วมกัน 6. ด้านความเหมาะสมของระยะเวลาที่ใช้ในการเรียนรู้ 7. ด้านการอำนวยความสะดวก
ความสะดวกระหว่างการเรียนรู้ 8. ด้านความพึงพอใจในการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้โดยภาพรวม
9. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎีและหลักการที่เกี่ยวข้องในงานวิจัย

1.1 รูปแบบการเรียนรู้และการจัดการเรียนรู้ จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและหลักการที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า รูปแบบการเรียนรู้ คือ สภาพ ลักษณะของการเรียนการสอนที่ครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญซึ่งได้รับการจัดไว้อย่างเป็นระเบียบ ตามหลักปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิด หรือความเชื่อต่างๆ ประกอบด้วย กระบวนการหรือขั้นตอน รวมทั้งวิธีและเทคนิคต่างๆ ที่สามารถช่วยให้สภาพการเรียนรู้นั้นเป็นไปตามทฤษฎี หลักการหรือแนวคิดที่ยึดถือและได้รับการพิสูจน์ทดสอบหรือยอมรับว่ามีประสิทธิภาพ สามารถใช้เป็นแบบแผนในการจัดการเรียนรู้ให้บรรลุวัตถุประสงค์เฉพาะของรูปแบบ จำเป็นต้องมีองค์ประกอบสำคัญๆ ดังนี้ มีปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิดหรือความเชื่อที่เป็นพื้นฐานหรือเป็นหลักของรูปแบบนั้นๆ มีการบรรยายและอธิบายสภาพของการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับหลักการที่ยึดถือ มีการจัดระบบ คือ มีการจัดองค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบเพื่อนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมายของระบบหรือกระบวนการนั้นๆ มีการอธิบายหรือให้ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการและเทคนิคต่างๆ อันจะช่วยให้กระบวนการนั้นๆ เกิดประสิทธิภาพสูงสุด รูปแบบการเรียนการสอนจะต้องได้รับการพิสูจน์ทดสอบ สามารถทำนายผลที่จะเกิดตามมาและมีศักยภาพในการสร้างความคิดรวบยอดและความสัมพันธ์ใหม่ๆ (ทิตินา แชมมณี, 2554)

หากนำเอากระบวนการสร้างความรู้มาใช้ในการจัดการเรียนรู้เพื่อทำให้เกิดการรวบรวมองค์ความรู้มาจัดกระทำอย่างเป็นระบบโดยให้ทุกคนสามารถเข้าถึงความรู้นั้นๆ ได้ จะส่งผลให้การจัดการความรู้เพื่อให้เกิดความรู้ใหม่ นวัตกรรมใหม่ที่สามารถนำมาใช้ในงานอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น จึงมีความจำเป็นที่ต้องจัดการความรู้เพื่อให้ความรู้ได้รับการต่อยอด ส่งผลให้เกิดการพัฒนาทางการเรียนรู้นอกจากนี้อาจฝึกฝนให้ผู้เรียนสามารถสร้างนวัตกรรมของตนเองขึ้น ซึ่งจะเป็นการเตรียมผู้เรียนให้เข้าสู่สังคมในยุคปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม (เนาวนิตย์ สงคราม, 2556) โดยการเรียนรู้เชิงรุกตามแนวคิด (Fink, 2013) ที่กล่าวถึง Taxonomy of Significant Learning เป็นพื้นฐานแนวคิดที่สนับสนุนผู้เรียนให้เรียนรู้จากประสบการณ์โดยยึดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง Fink เล็งเห็นว่าแนวทางการเรียนเชิงรุก เหมาะกับผู้เรียนในยุคปัจจุบัน เพราะการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นได้ผู้เรียนต้องเป็นผู้เข้าใจ สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง โดยมีผู้สอนเป็นผู้ช่วยเหลือสนับสนุนให้การเรียนรู้นั้นสมบูรณ์และได้รับความรู้ตามที่ผู้เรียนสนใจอย่างแท้จริง ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 6 หมวดหมู่การเรียนรู้ที่สำคัญ ประกอบด้วย

ความรู้พื้นฐาน (Foundation Knowledge) การประยุกต์ (Application) การบูรณาการ (Integration) การเรียนรู้ในมิติของตนเองและผู้อื่น (Human Dimension) การพัฒนาความรู้สึก (Caring) ความมั่นใจ ความสนใจ ตระหนักในคุณค่า (Values) และการพัฒนาทักษะในการให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง (Learning how to learn)

โดยสรุปแล้ว หมวดหมู่การเรียนรู้ทั้ง 6 หมวดข้างต้นจะสนับสนุนลักษณะการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อตอบสนองความแตกต่างของผู้เรียนอย่างมีความหมาย ซึ่ง Fink เน้นกิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดทำขึ้นโดยผู้เรียนมีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ให้มากที่สุด โดยการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นไม่ได้มาจากการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่เพียงลำพัง แต่ควรมาจากการทำกิจกรรมหลายๆ อย่าง เช่น กิจกรรมกระบวนการกลุ่มที่มีการกระตุ้นให้ผู้เรียนเรียนรู้อยู่ตลอดเวลาและกิจกรรมต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสวงหา แลกเปลี่ยน ลงมือปฏิบัติและสร้างองค์ความรู้ได้จากกิจกรรมที่มีความหลากหลายด้วยตัวของผู้เรียนเอง การเรียนรู้เชิงรุกมุ่งเน้นการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในบทบาทการเรียนรู้ของตนเองมากกว่าการรับความรู้โดยผู้สอนเป็นผู้ถ่ายทอดเพียงฝ่ายเดียว เพื่อให้ผู้เรียนได้สร้างองค์ความรู้จากประสบการณ์ที่ได้รับจากการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก โดยสามารถทำให้เกิดขึ้นโดยการทำกิจกรรมหลายๆ อย่าง เช่น กิจกรรมกระบวนการกลุ่มที่มีการกระตุ้นให้ผู้เรียนเรียนรู้อยู่ตลอดเวลาและกิจกรรมต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสวงหา แลกเปลี่ยน ลงมือปฏิบัติและสร้างองค์ความรู้เพื่อการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับ การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เน้นรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ (learning community) เน้นการศึกษาผ่านปวงชน (educational for all) เน้นการร่วมมือจากปวงชน (all for education) เป็นการศึกษาที่เน้นการเรียนรู้วิธีการเรียนรู้ (learn how to learn) เน้นการเรียนรู้แบบร่วมมือและการเรียนรู้แบบรวมพลัง (co-operative and collaborative learning) การเรียนการสอนเน้นการสอนที่ให้ผู้เรียนสร้างความรู้เอง เน้นการเรียนรู้ที่ถ่องถื่นและความเป็นสากล เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง คือ การจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนใช้ปัญญาในการสร้างความรู้และผลผลิตด้วยตนเองที่มีค่าต่อสังคม

1.2 ศิลปวัฒนธรรมและการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

เมื่อศิลปะเชื่อมโยงกับบริบททางวัฒนธรรม ศิลปะอาจเป็นภาพสะท้อนวัฒนธรรม (Cultural Reflection) อาจเป็นสื่อในการแสดงออก (Expression) อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด สติปัญญา อาจเป็นการสำรวจตรวจสอบ การขุดค้น (Exploration) ที่ส่งผลกระทบต่อผู้คน ชุมชน สภาพแวดล้อม หรืออาจเป็นปรากฏการณ์ที่แสดงมโนทัศน์ (Conceptualization) กระตุ้นความคิด ความอ่าน ด้วยความซับซ้อนหลากหลายในตัวตน ศิลปะจึงอยู่กับวัฒนธรรมอย่างผสมผสานกลมกลืนและมีความหลากหลาย (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2552) แหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม หมายถึง แหล่งข้อมูลสารสนเทศ และประสบการณ์ทางทัศนศิลป์ที่สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนใฝ่เรียนรู้ แสวงหาความรู้และเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ภายในชุมชนหนึ่งอาจจัดแบ่งแหล่งการเรียนรู้ได้ 6 กลุ่ม คือ แหล่งเรียนรู้ประเภทสถานที่ แหล่งการ

เรียนรู้ประเภทกิจกรรม แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล แหล่งการเรียนรู้ประเภทวัตถุ แหล่งการเรียนรู้ประเภทสื่อ และแหล่งการเรียนรู้ประเภททรัพยากรธรรมชาติ (ชุตินา เวทการ, 2551) ซึ่งแหล่งเรียนรู้ทุกประเภท ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนให้ดำเนินอย่างมีประสิทธิภาพ สร้างประสบการณ์เรียนรู้แก่ผู้เรียนให้เข้าใจเรื่องที่ศึกษาโดยตรง ผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้ ตระหนักถึงคุณค่า หากผู้จัดการเรียนรู้เลือกแหล่งการเรียนรู้โดยคำนึงถึงองค์ประกอบอย่างเหมาะสมก็จะส่งผลให้กระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนเกิดประโยชน์เป็นอย่างยิ่ง

1.3 เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน

เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน เป็นเส้นทางสายประวัติศาสตร์ที่มีเรื่องราวความเป็นมาอันยาวนาน นับตั้งแต่แม่น้ำเจ้าพระยาสมัยโบราณที่ไหลลงมาจากทางเหนือ เมื่อถึงปากคลองบางกอกน้อยลำแม่น้ำสายเดิมไหลไปทางคลองบางกอกน้อยวกไปออกคลองบางกอกใหญ่หรือคลองบางหลวง แล้วไปออกอ่าวไทย จึงกล่าวได้ว่า คลองบางกอกน้อยและคลองบางกอกใหญ่เป็นแม่น้ำเจ้าพระยาสายเดิม บริเวณคลองบางกอกใหญ่หรือคลองบางหลวง มีคลองแยกสายหนึ่งชื่อคลองด่าน เชื่อมระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยาสายเดิมกับปากแม่น้ำท่าจีน จังหวัดสมุทรสาคร ที่อยู่ไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ คลองด่านมีความสำคัญตั้งแต่สมัยอยุธยา เพราะเป็นเส้นทางคมนาคม เรียกว่า “เส้นทางคลองด่าน” ซึ่งเป็นเส้นทางสำหรับการเดินทางออกทะเลและไปยังบ้านเมืองที่อยู่ทางใต้และทางตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยกรุงธนบุรีและรัตนโกสินทร์ เส้นทางสายนี้เป็นเส้นทางที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์เป็นอย่างยิ่ง สองฝั่งของเส้นทางคลองด่าน มีเลือดเนื้อ ชีวิต และจิตวิญญาณของผู้คนชาวสยาม มีทั้งเรื่องราวทางศิลปวัฒนธรรมและทางสังคมวัฒนธรรมหลายยุคหลายสมัย แต่ยุคสมัยที่มากที่สุดคือ รัตนโกสินทร์ ซึ่งมีกรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลาง โดยสรุปแล้ว เส้นทางคลองด่าน เป็นเส้นทางที่มีความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ในแง่ของเส้นทางคมนาคม วิถีชีวิตของผู้คน เต็มไปด้วยเรื่องราวทางประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์พื้นที่ ซึ่งกำลังเลือนหายไปจากการลดความสำคัญของวิธีการคมนาคมในปัจจุบัน รายละเอียดของวิถีชีวิตหลายประการเริ่มสูญหาย ทั้งเรื่องราวของเส้นทางที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์เป็นอย่างยิ่ง ตลอดสองฝั่งของเส้นทางคลองด่าน มีเลือดเนื้อ ชีวิต และจิตวิญญาณของผู้คนชาวสยาม มีทั้งเรื่องราวทางศิลปวัฒนธรรมและทางสังคมวัฒนธรรมหลายยุคหลายสมัย ซึ่งควรเก็บรวบรวมไว้ก่อนจะสาบสูญไปทั้งหมดตามกาลเวลา ในอดีตสองฝั่งคลองบางหลวงต่อเนื่องถึงปากเส้นทางคลองด่านสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์เต็มไปด้วยเรือแพ นาวาและผู้คนมากมาย เพราะเป็นย่านการค้าบนเส้นทางคมนาคมที่สำคัญ ตลอดเส้นทางประกอบด้วยเรือกสวนไร่นา ถิ่นฐานบ้านเรือนและผู้คน เช่น ละแวกวัดอัปสรสวรรค์ที่เรียกกันว่า บริเวณแจ็กขายหมู มอญบางกระบือ เขมรวัดทุ่ง สวนหลวง นาหลวง คู้งเผาถ่าน คู้งข้าวหลาม ตลาด

น้ำบางขุนเทียน ชุมชนข้าหลวงเดิมที่บางนางนอง ชาวสวนบางนางนอง เป็นต้น (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2544) นอกจากนี้เส้นทางนี้ยังที่เต็มไปด้วยวัดวาอาราม ซึ่งโดยส่วนมากเป็นงานศิลปกรรมรูปแบบพระราชนิยมในรัชกาลที่ 3 ที่รับอิทธิพลจากศิลปะจีนมาผสมผสานจนเกิดรูปแบบเฉพาะตัว (สันติ เล็กสุขุม, 2550) และศิลปกรรมที่มีร่องรอยของรูปแบบบอกชัดว่ามีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา (ประยูร อุลุชาฎะ, 2541) ศิลปกรรมในเส้นทางคลองด่านประกอบด้วยสองยุคสมัยด้วยกัน ได้แก่ ศิลปะอยุธยา และศิลปะรัตนโกสินทร์ ซึ่งมีรูปแบบที่พัฒนาสืบเนื่องกันมา โดยในการศึกษาค้นคว้าวิจัยได้ทำการศึกษาจากเอกสาร ตำราที่เกี่ยวข้องและการลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน

1.4 การจัดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ตอนต้น

วัยผู้ใหญ่เป็นช่วงสุดท้ายของพัฒนาการชีวิต ซึ่งมีระยะเวลายาวนานที่สุด คือ ตั้งแต่อายุประมาณ 21 ปี เป็นต้นไป ดังนั้นในช่วงนี้จึงแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ วัยผู้ใหญ่ตอนต้น วัยผู้ใหญ่ตอนกลางและวัยผู้ใหญ่ตอนปลาย ซึ่งแต่ละระยะมีลักษณะเด่นๆ ที่ผู้สอนควรทราบ เพื่อจะได้สามารถดำเนินการสอนและได้รับความร่วมมือจากวัยผู้ใหญ่ได้ดีขึ้น

ลักษณะของผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ตอนต้น (อายุประมาณ 21-40 ปี)

ผู้ใหญ่ตอนต้นเป็นระยะที่มีพัฒนาการของความเจริญเติบโตทางร่างกายที่สมบูรณ์เต็มที่ โดยอวัยวะทุกส่วนทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ในด้านอารมณ์ ระยะนี้จะมีความสามารถในการควบคุมอารมณ์ได้เป็นอย่างดี และมีความมั่นคงในความรู้สึกมากกว่าช่วงวัยรุ่น รวมทั้งสามารถคิดพิจารณาและประเมินสถานการณ์อย่างมีเหตุผลก่อนที่จะมีการตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่ง ระยะนี้กลุ่มเพื่อนเริ่มลดความสำคัญลง และจะเปลี่ยนแปลงมาสู่สัมพันธภาพและความผูกพันกับเพื่อนต่างเพศแบบชีวิตคู่ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการสร้างครอบครัวในอนาคต อย่างไรก็ตาม สำหรับผู้ใหญ่ที่ยังไม่มีคู่ครอง หรือยังไม่มีครอบครัวก็ยังคงให้ความสำคัญกับกลุ่มเพื่อนในวัยเดียวกันต่อไป แต่มีได้ยึดกลุ่มเพื่อนเป็นที่พึ่งทางใจเพื่อให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นและเกิดความเชื่อมั่นในตนเองเช่นเดียวกับความรู้สึกในช่วงวัยรุ่น จะเห็นได้ว่าชีวิตในวัยนี้โดยรวมจะเกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ การเลือกคู่ครอง การปรับตัวในชีวิตสมรส และการเลี้ยงดูบุตร หรือการปรับตัวสำหรับชีวิตโสด มีผู้เรียกระยะนี้ว่าเป็นระยะสำรวจ (Exploratory Period) (ศรีเรือน แก้วกังวาน, 2530)

การจัดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ตอนต้น ซึ่งเป็นวัยแห่งการสำรวจเพื่อสร้างรากฐานให้แก่อนาคต ไม่ว่าจะเป็นด้านครอบครัวหรือด้านอาชีพ ดังนั้นผู้สอนควรจัดประสบการณ์ต่างๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ใหญ่วัยนี้ เช่น การทำงานกลุ่มเพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสพบปะเพื่อนใหม่ๆ โดยเฉพาะเพื่อนต่างเพศ เพื่อให้เขาได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเรียนรู้ซึ่งกันและ

กัน หรือการให้บุคคลได้รับทราบข้อมูลที่ทันสมัย โดยเฉพาะข่าวสารด้านอาชีพ ความก้าวหน้าในการอาชีพ การปรับตัวในการทำงานกับสถานการณ์ที่แปรเปลี่ยนตลอดเวลา (นุชลี อุปภัย, 2556)

กิจกรรมการเรียนรู้

หลักการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มีแนวทางในการจัดการเรียนรู้ดังต่อไปนี้

1. กิจกรรมที่เน้นการเห็นคุณค่าศิลปะ โดยมีขั้นตอนต่อไปนี้

1. การเรียนรู้เรื่องราว ประวัติความเป็นมาและความเชื่อต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับ

ผลงาน

2. การเรียนรู้เรื่องความงาม การชื่นชมผลงานศิลปะ

3. การวิพากษ์วิจารณ์งานศิลปะ

4. การปฏิบัติงานศิลปะ ซึ่งในการปฏิบัติงานศิลปะนี้ สามารถนำเอากระบวนการเรียนรู้ศิลปะของช่างพื้นบ้านมาใช้ได้ ผู้เรียนจะเรียนจากสถานการณ์จริง

2. กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมต่างๆ ของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิตหรือศาสนา ประเพณีต่างๆ

3. กิจกรรมที่เน้นการเข้าไปมีส่วนร่วมด้วยชุมชน เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้งานศิลปะไปพร้อมกับการเรียนรู้วิถีชีวิตการอยู่ร่วมกันของชุมชน

4. กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนให้มีพฤติกรรมและคุณลักษณะตามที่กำหนด คือ เป็นผู้แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง เช่น การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองจากเอกสาร สื่อบุคคล คอมพิวเตอร์ ฯลฯ

5. กิจกรรมที่สร้างความภาคภูมิใจ ทำให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของตนเองและอุทิศตนเพื่อชุมชน แสดงความสามารถ ความมีน้ำใจ ความรับผิดชอบและความเสียสละเพื่อชุมชน

6. กิจกรรมที่ก่อให้เกิดอารมณ์ความรู้สึกกระทบกับงานนั้น เช่น การเรียนในบรรยากาศจริง เช่น การวาดภาพจากประสบการณ์การเข้าร่วมในพิธีกรรมต่างๆ การตกแต่งเครื่องสักการะเพื่อไปประกอบพิธีทางศาสนาถวายเป็นพุทธบูชาหรืออุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษผู้ล่วงลับ

7. กิจกรรมเหมาะสมกับเวลาและเหตุการณ์ ควรคำนึงถึงวงจรชีวิตเกี่ยวกับประเพณีต่างๆ ของชุมชนในรอบปี คำนึงถึงธรรมชาติของผู้เรียน ฤดูกาล ความสะดวกของวิทยากร และช่วงเวลาที่มีกิจกรรมงานประเพณีต่างๆ ในชุมชน

8. กิจกรรมสอดคล้องกับความสนใจ วัย เพศ และความสามารถของผู้เรียน

9. กิจกรรมเสริมการเรียนรู้อื่นๆ (ชุตินา เวทการ, 2551)

การประเมินผลการเรียนรู้

การประเมินผลการเรียนรู้มีขั้นตอนในการประเมิน ดังนี้ 1. กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการประเมิน 2. พิจารณาขอบเขต เกณฑ์ วิธีการ สิ่งที่จะประเมิน ส่วนขอบเขตที่จะประเมิน ได้แก่ ด้านความรู้ ด้านทักษะ ความรู้สึกและคุณลักษณะ ฯลฯ 3. พิจารณากำหนดองค์ประกอบและผู้ประเมิน เช่น ผู้เรียนประเมินตนเอง ผู้สอน ชุมชน หรือผู้ที่เกี่ยวข้อง ฯลฯ 4. เลือกใช้เทคนิคและเครื่องมือในการประเมินที่หลากหลาย เหมาะสมกับวัตถุประสงค์และเกณฑ์การประเมิน เช่น การทดสอบ การสัมภาษณ์ การบันทึกพฤติกรรม แบบสำรวจความคิดเห็น บันทึกจากผู้เกี่ยวข้อง ฯลฯ 5. กำหนดเวลาและสถานที่ที่จะประเมิน เช่น ประเมินระหว่างการเรียนรู้ ฯลฯ 6. วิเคราะห์ผลและจัดการข้อมูลการประเมิน ได้แก่ กระบวนการ แฟ้มสะสมผลงาน การบันทึกข้อมูล 7. สรุปผลการประเมิน เพื่อพัฒนาและปรับปรุงข้อบกพร่องการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียน รวมทั้งปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอน (ชุตินา เวทการ, 2551)

จากข้อมูลข้างต้นผู้วิจัยจะพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม โดยปฏิบัติตามหลักในการจัดการเรียนรู้ ดังนี้ 1. กำหนดจุดมุ่งหมายในการจัดการเรียนรู้และเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้อง 2. วิเคราะห์เนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนรู้ที่จะนำมาจัดการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน 3. ออกแบบเก็บข้อมูลที่จะนำมาใช้ในการวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 4. สืบค้นและบันทึกข้อมูล 5. รวบรวมข้อมูล 6. ศึกษาวิเคราะห์และจัดทำกระบวนการเรียนรู้ 7. เตรียมการจัดการเรียนรู้โดยเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ที่มีสาระสำคัญ เกณฑ์การวัดผลและการประเมินผลการเรียนรู้ 8. ปฏิบัติตามแผนการจัดการเรียนรู้ 9. ประเมินผลตามจุดประสงค์การเรียนรู้ (ปริยาภรณ์ ตั้งคุณานันต์, 2557)

โดยผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องดังที่กล่าวมา ประกอบกับการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ เพื่อใช้ในการสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน โดยสรุปในตารางวิเคราะห์ ตารางที่ ตารางแสดงที่มาของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน ในตอนที่ 5 การนำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์แหล่งเรียนรู้ในเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน

การวิเคราะห์ข้อมูลของแหล่งเรียนรู้ในเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน วิเคราะห์จากเอกสารและตำราที่เกี่ยวข้อง การสำรวจพื้นที่ภาคสนามโดยใช้แบบบันทึกแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือวิจัยในการเก็บข้อมูล ประกอบกับการสัมภาษณ์บุคคลในชุมชนเพื่อพิจารณาถึงปัจจัยที่เหมาะสมในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม พบว่า แหล่งเรียนรู้ในเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน ซึ่งผู้วิจัยทำการสำรวจพื้นที่ภาคสนามโดยอ้างอิงเส้นทางจากการสำรวจในอดีตของสุจิตต์ วงษ์เทศ ที่ระบุในหนังสือ “แม่น้ำลำคลองสายประวัติศาสตร์” โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเส้นทางคมนาคมทางน้ำและทางบกในปัจจุบันประกอบการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเพื่อขอข้อเสนอแนะเกี่ยวกับสถานที่ที่ควรทำการศึกษา คัดเลือกอย่างเฉพาะเจาะจงในเขตพื้นที่ เส้นทางคมนาคม และความเหมาะสมของเวลาในการจัดการเรียนรู้ และทำการสำรวจในการศึกษาคั้งนี้จำนวน 13 แหล่งเรียนรู้ ได้แก่ วัดราชโอรส วัดนางนอง วัดหนัง วัดปากน้ำ วัดอัมพรสวรรค์ วัดขุนจันทน์ วัดนางชี วัดศาลาครืน กลุ่มวัดบางขุนเทียนนอก วัดบางขุนเทียนกลาง วัดบางขุนเทียนใน และชุมชนใกล้เคียง วัดบางประทุนนอก วัดแก้วไพฑูรย์ วัดไทร และวัดสิงห์ โดยศึกษาวิเคราะห์และนำเสนอเป็น ตารางที่ 5 ตารางวิเคราะห์แหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน ซึ่งพบว่า วัดและชุมชนที่มีปัจจัยเอื้อต่อความเหมาะสมในการจัดการเรียนรู้ เพื่อศึกษารูปแบบทางศิลปกรรม ศิลปวัฒนธรรม และวิถีชีวิต ได้แก่ วัดราชโอรส วัดนางนอง วัดหนัง วัดอัมพรสวรรค์ วัดนางชี ชุมชนละแวกวัดบางขุนเทียนนอก วัดบางขุนเทียนกลาง และวัดบางขุนเทียนใน วัดบางประทุนนอก วัดแก้วไพฑูรย์ วัดไทรและร้านค้าริมคลอง และวัดสิงห์ รวม 10 แหล่งเรียนรู้สำหรับชุมชนและวัดที่ผ่านการปฏิสังขรณ์แล้วจำนวน 3 แห่ง ได้แก่ วัดปากน้ำ วัดขุนจันทน์ และวัดศาลาครืน ไม่ได้นำมาใช้ในการจัดรูปแบบการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมในการศึกษาคั้งนี้ โดยผู้วิจัยได้นำสถานที่ทั้ง 10 แห่งมาพิจารณาถึงความเหมาะสมของเส้นทางและระยะเวลา เพื่อสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

แหล่งเรียนรู้ในเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน

วัดราชโอรส

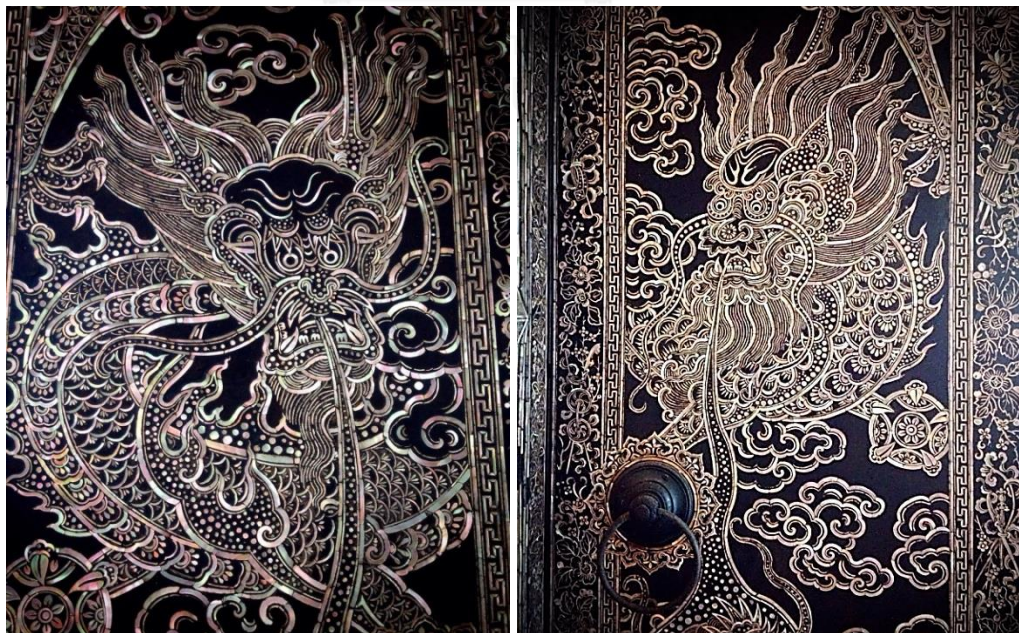
รูปที่ 1 พระพุทธรูปนันทคุณอดุลยญาณบพิตร พระประธานในพระอุโบสถวัดราชโอรส

วัดราชโอรสหรือวัดจอมทอง เป็นวัดเก่าของชุมชนดั้งเดิมที่มีมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาในพระราชพงศาวดารระบุนว่า “เป็นวัดข้าหลวงเดิมได้ทรงกระทำมาแต่ยังเป็นกรมอยู่” หมายความว่ารัชกาลที่ 3 ทรงปฏิสังขรณ์วัดเก่านี้เมื่อยังดำรงพระยศเป็นกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ เมื่อเริ่มปฏิสังขรณ์วัดราชโอรสใน พ.ศ. 2360 ทรงมีพระชนมายุประมาณ 29 – 30 พรรษา ตอนหนึ่งของกลอนเพลงยาวสรรเสริญพระเกียรติที่เสมียมิแต่งขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายรัชกาลที่ 3 ที่ว่า “เป็นวัดเดิมเริ่มสร้างไม่อย่างไร” นั้น หนังสือตำนานวัดอุสานต่างๆ บอกไว้ตรงตามประวัติศาสตร์และประเพณีว่า การที่ทรงสร้างวัดจอมทองขึ้นเดิมไม่ได้เกี่ยวข้องกับราชการ จึงทรงพระราชดำริเปลี่ยนแปลงแบบอย่างสร้างตามพอพระราชหฤทัย มักเอากระบวนแบบอย่างเงินมาใช้และสร้างโดยฝีมืออันประณีต พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีบทบาทในกิจการสำคัญๆ มาตั้งแต่พระชนมายุได้เพียง 23 พรรษา แล้วในที่สุดก็ได้ว่าราชการกรมท่า จนได้พระนามว่า เจ้าสัว เพราะทรงชำนาญในการแต่งสำเภาไปค้าขายกับจีนจนมีพระราชทรัพย์มากมาย นอกจากนั้นยังทรงเป็นแม่กองงานโยธา ก่อสร้างป้อมปราการที่เมืองต่างๆ รวมทั้งทรงเป็นแม่กองงานก่อสร้างพระราชอุทยานของสวนขวาอันวิจิตรพิสดารในพระบรมมหาราชวัง (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2544)

เมื่อครั้งทรงรับราชการอยู่ในแผ่นดินสมเด็จพระราชาธิบดี คือ สมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เพราะความที่มีสัมพันธ์การค้าขายกับจีน จึงทรงนิยมศิลปะแบบแผนของจีน ทรงจ้างช่างจีนเข้ามาทำการก่อสร้างวัดในสวนบางขุนเทียนซึ่งเดิมชื่อวัดจอมทอง โปรดให้สร้างใหม่แต่สร้างแปลงเป็นสถาปัตยกรรมแบบจีน พระวิหารหลังคาแบบศาลเจ้าจีน วัดนี้เมื่อสร้างเสร็จได้รับพระราชทานนามจากรัชกาลที่ 2 พระราชาธิบดีว่า “วัดราชโอรสาราม” กล่าวกันว่างามนัก ครอเฟิร์ต ราชทูตอังกฤษนั่งเรือประทุนเข้ามาเที่ยวแถบนี้ถึงกับบันทึกไว้ว่าเป็นวัดที่งามที่สุดในบางกอก ถือกันว่าเป็นอาคารพุทธศาสนาของไทยที่รับอิทธิพลจากศิลปะจีนเป็นปฐม จากนั้นวัดไทยก็ได้รับแบบแผนจากจีนเข้ามาปฏิรูปศิลปะจนเป็นแบบแผนเฉพาะตัวประจำรัชกาลที่ 3 เป็นศิลปะรูปแบบใหม่อันเป็นแบบของสถาปัตยกรรมรัตนโกสินทร์ซึ่งแปลกไปจากศิลปะอยุธยา (ประยูร อุลุชาฎะ, 2530)

รูปที่ 2 ทวารบาลแบบจีน (เขี้ยวกาง, เลี้ยวกาง) ตึกตากระเบียงเคลือบด้านหน้าพระอุโบสถ

รูปที่ 3 มังกรต้นเมฆ ลวดลายประดับมุกบนบานประตูพระอุโบสถวัดราชโอรส

ภายในวัดราชโอรสประกอบด้วยศิลปกรรมแบบแผนงโโบราณ สร้างขึ้นโดยรับอิทธิพลจาก ศิลปะจีน เครื่องตกแต่งต่างๆ สั้่งทำมาจากเมืองจีน เช่น ตุ๊กตาเคลือบ สลุปเจดีย์สลักหินขนาดใหญ่ ซึ้นส่วนของฐานเจดีย์ รูปปั้นมังกรประดับกระเบื้องสี ลวดลายประดับมุกสลักบานประตูประอุโบสถ รูปมังกรต้นเมฆ หลังคาพระวิหารประดับรูปปั้นมังกรล่อแก้วสองตัวติดกันเหนือสันหลังคาแทนบราลี ของเดิม หน้าบันพระอุโบสถกับพระวิหารก็ปั้นรูปโขดเขา รูปสัตว์จตุบาททวิบาท ต้นไม้ดอกไม้ประดับประดับด้วยกระเบื้องสีแวววาว เป็นต้น (ประยูร อุลูชาฎะ, 2541) การเอาแผ่นมุกเป็น แผ่นๆ มาปะโดยถมให้เต็มบนพื้นรักนั้นเพ็งจะเคยปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 3 โดยการเอาอย่างมาจาก จีน (ประยูร อุลูชาฎะ, 2530)

รูปแบบของพระอุโบสถวัดราชโอรสคล้ายแก่่งจีน กรอบหน้าบรรพไม่มีช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ เป็นงานประดับหน้าบรรพที่เปลี่ยนจากแผ่นไม้แกะสลักมาเป็นก่ออิฐถือปูนและประดับด้วยชั้นกระเบื้องสี เสาก็มักเป็นสี่เหลี่ยมทึบใหญ่ ไม่มีบัวหัวเสา (สุภัทรดิศ ดิศกุล, 2550)

รูปแบบศิลปกรรมภายในวัดได้รับอิทธิพลจากศิลปะแบบจีน ไม่ว่าจะเป็้น จิตรกรรมฝาผนัง เป็นภาพโต๊ะบูชาแบบจีน ประติมากรรมตกแต่ง รอบพระอุโบสถ ตลอดจนกระเบื้องประดับหน้าบันพระอุโบสถล้วนให้ความหมายมงคลตามความเชื่อของจีนทั้งหมด มีการอนุรักษ์สภาพให้สมบูรณ์ จากเอกสารทางประวัติศาสตร์ระบุว่าวัดนี้ใช้เวลาก่อสร้างนานถึง 14 ปี นอกจากจะใช้กระเบื้องเคลือบที่สั่งทำจากเมืองจีนแล้ว สลุปบางองค์ก็ออกไปส่งไปทำที่เมืองจีนด้วย งานเหล่านี้จึงใช้เวลา และมีรายละเอียดมาก

เจดีย์ทรงปรางค์ วัดราชโอรสไม่ได้เป็นเจดีย์ประธานของวัด แต่เป็นเจดีย์ประกอบอยู่ที่มุม กำแพงแก้ว ด้านหน้าพระอุโบสถ 2 องค์คู่กัน เป็นเจดีย์ทรงปรางค์ขนาดเล็ก จากตำแหน่งที่ตั้งอาจมีที่มาจากความนิยมในสมัยอยุธยาตอนปลายที่มักสร้างเจดีย์ขนาดเล็กไว้หน้าพระอุโบสถ อาจเป็นเจดีย์คู่ ซึ่งจากหลักฐานที่ปรากฏในปัจจุบันมีทั้งเจดีย์ทรงปรางค์และเจดีย์ทรงเครื่อง

รูปแบบของเจดีย์ทรงปรางค์ วัดราชโอรส มีลักษณะโดยรวมแล้วเหมือนกับเจดีย์ทรงปรางค์ ในสมัยรัชกาลที่ 3 โดยทั่วไป คือมีขนาดเล็กและเรียวย แต่มีลักษณะที่แตกต่างจากปรางค์องค์อื่นๆ เล็กน้อย ได้แก่ ส่วนฐานเชิงทำเป็นฐานอยู่ในผังกลม อีกส่วนหนึ่งที่นับว่าเป็นสิ่งสำคัญ คือเรือนธาตุที่เจาะเป็นช่องจรณะเล็กๆ และแคบ ภายในไม่ได้ประดับรูปเทวดาเหมือนปรางค์องค์อื่นๆ ที่พบ โดยทั่วไปในปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่าเป็นงานที่สืบทอดมาจากสมัยอยุธยา ส่วนนี้มีขนาดเล็กและไม่มีเนื้อที่ประดับงานประติมากรรม ซึ่งสอดคล้องกับหลักฐานการก่อสร้างว่าวันนี้มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา และเป็นวัดแรกที่รัชกาลที่ 3 ทรงสถาปนาขึ้นขณะยังทรงดำรงพระยศเป็นกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ ในเวลาต่อมากลับมาเริ่มทำอีกครั้งหนึ่ง แต่ได้ปรับเปลี่ยนจากเดิมที่เป็นพระพุทธรูปมาเป็นเทวดาแทน (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2551)

จิตรกรรมฝาผนังพระอุโบสถวัดราชโอรส ภาพตำหนักจีนย้อมเป็นฝีมือช่างจีน รวมทั้งบานหน้าต่างเป็นภาพเครื่องแขวนอย่างจีน ที่ผ่านการบูรณะมาแล้ว เหนือขึ้นไปจากระดับหน้าต่างเป็นภาพเครื่องบูชาอันเป็นมงคลอย่างจีนเช่นกัน ซึ่งมีกระจกไม้กรอบลายทอง เรียกกรอบนี้ว่า กระจกกระຈัง ประดับเหนือช่องหน้าต่าง (สันติ เล็กสุขุม, 2550)

รูปที่ 4 จิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถ วัดราชโอรส

สำหรับคติความนิยมศิลปะจีนในจิตรกรรมเครื่องบูชาจีนภายในพระอุโบสถวัดราชโอรสมีหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นจิตรกรรมฝาผนังเหนือบานประตูหน้าต่าง แสดงภาพเครื่องบูชาที่หลากหลายภายในช่องต่างๆ โดยไม่มีการจัดวางที่เป็นระเบียบเด่นชัด ข้อสังเกตสำคัญคือแต่ละช่อง

ก็มีขนาดเท่ากัน คล้ายมีการซ้อนทับกันอยู่ สำหรับจิตรกรรมฝาผนังระหว่างช่องประตูหน้าต่าง แบ่งได้เป็นสองรูปแบบ คือกลุ่มจิตรกรรมเครื่องบูชาบนโต๊ะและจิตรกรรมเครื่องบูชาบนโต๊ะภายในกำแพง โดยมีความหมายของภาพมงคลที่แตกต่างกันไป (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2544)

ผลจากการศึกษาในครั้งนี้

จากการสำรวจในการศึกษาครั้งนี้ พบว่า วัดราชโอรสมีการอนุรักษ์สภาพให้สมบูรณ์ มีการบูรณปฏิสังขรณ์ และจัดภูมิทัศน์ให้สวยงามอยู่เสมอ ระหว่างการศึกษาในครั้งนี้ยังอยู่ในช่วง สำหรับจิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถบางแห่งได้ลบเลือนไปตามกาลเวลา และปัจจัยความชื้น วัดแห่งนี้ เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ผู้เชี่ยวชาญทางศิลปศึกษาและ/หรือศิลปวัฒนธรรม แนะนำให้ทำการศึกษาเป็นลำดับแรก เนื่องจากเป็นต้นแบบของศิลปะแบบพระราชนิยม ของรัชกาลที่ 3 รวมถึงการศึกษาเอกสารจากวัดแห่งนี้ก็พบว่า วัดราชโอรสอาราม เป็นวัดแรกที่มีการสร้างพระอุโบสถที่ไม่มีช่อฟ้า ใบระกา และหางหงส์ สำหรับสันนิษฐานมูลเหตุชื่อวัดว่าคงได้จากชื่อเจ้าอาวาสในอดีตประกอบเข้ากับคำที่ชาวบ้านเรียกพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวผู้สถาปนาวัดนี้ที่ทรงมีพระราชทรัพย์มาก และฝังเงินทองไว้เป็นกองๆ จึงเรียกวัดกองทอง ภายหลังเปลี่ยนเป็นวัดจอมทองตามเหตุการณ์เมื่อครั้งที่พระองค์เคยเสด็จผ่านมาที่วัดนี้ในฐานะเป็นจอมทัพ กล่าวคือ ในสมัยรัชกาลที่ 2 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นพระเจ้าลูกเธอ กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ ทรงเป็นจอมทัพนำไพร่พลผ่านมาและประทับแรม ทำพิธีเบิกโกลนทวารที่หน้าวัดนี้ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่กองทัพ ก่อนเดินทางไปตั้งทัพสกัดพม่าที่ด่านเจดีย์สามองค์ กาญจนบุรี (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2551)

นอกจากนี้วัดราชโอรสยังมีสภาพแวดล้อมที่ติดถนน ริมคลองด่าน และทางรถไฟ เหมาะสำหรับเป็นจุดเริ่มต้นในการศึกษาศิลปกรรมตามเส้นทาง หรือจุดพักระหว่างการศึกษา วิถีชีวิตรอบวัด ได้แก่ ห้องแถวตรงข้ามฝั่งคลองของวัด มีลักษณะเป็นห้องแถวริมน้ำเรียงราย แต่ละหลังประกอบอาชีพค้าขายและเป็นที่อยู่อาศัย สามารถชมวัดจากฝั่งตรงข้ามและเดินทางผ่านห้องแถวเหล่านี้เพื่อไปถึงวัดนางนองได้ นอกจากนี้ยังมีตำนานเล่าว่าสมัยที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ เสด็จมาในเวลาค่ำ โดยให้มหาดเล็กพายเรือเลียบไปตามแนวลำคลองซึ่งมีกุฎีเรียงราย หากทอดพระเนตรเห็นแสงไฟและทรงสดับเสียงท่องบ่นสาธยาย ก็จะทรงให้หยุดเรือพระที่นั่ง และทรงให้เคาะหน้าต่าง เมื่อพระภิกษุเปิดหน้าต่างออกมาก็จะทรงเอาน้ำมันมะพร้าวถวาย และยังมีจารึกตำรายาวัดราชโอรสเป็นจารึกบนแผ่นหินอ่อนสีเทารูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาด 33 x 33 เซนติเมตรทุกแผ่น การประดับจะติดตามแนวเส้นทแยงมุมเป็นแนวตั้ง จึงส่งผลให้จำนวนอักษรในแต่ละบรรทัดไม่เท่ากันเพื่อความทุกแผ่นจะขึ้นว่า “สิทธิการิยะ” แปลว่า ความสำเร็จจะมี การติดประดับจารึกรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสตามแนวทแยงมุมเป็นสิ่งที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน สันนิษฐานว่าคงได้รับอิทธิพลการประดับจากศิลปะจีน ซึ่งจะรับกับรูปแบบสถาปัตยกรรมและประดับตกแต่งภายในที่ได้รับอิทธิพลศิลปะจีนที่ปรากฏอยู่ในวัดแห่ง

นี้ (รุ่งโรจน์ ภิรมย์อนุกุล, 2552) ระหว่างการศึกษาครั้งนี้ มีการบูรณะวัดราชโอรส โดยบริเวณรอบพระอุโบสถที่ติดระดับจารึกตำรายายังอยู่ระหว่างการก่อสร้าง จึงไม่ได้ทำการบันทึกภาพบริเวณดังกล่าวมาประกอบการศึกษาในครั้งนี้

กิจกรรมที่สามารถจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

การเรียนรู้ทางศิลปกรรมภายในวัดราชโอรสสามารถเรียนรู้รูปแบบทางศิลปกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะรูปแบบพระราชานิยมในรัชกาลที่สาม ซึ่งวัดแห่งนี้เป็นวัดแรกที่มีการสร้างพระอุโบสถที่ไม่มีช่อฟ้า ใบระกา และหางหงส์ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของรูปแบบศิลปกรรมดังกล่าว โดยรูปแบบพระอุโบสถและพระวิหาร “แบบพระราชานิยม” เป็นการก่อสร้างอาคารหลังคาคลุมในสมัยรัชกาลที่ 3 ถือได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการก่อสร้างครั้งสำคัญในงานสถาปัตยกรรมไทยที่มีการศึกษาและกล่าวถึงมากที่สุด คือ การสร้างอาคารที่มีลักษณะของอิทธิพลจีน ที่เรียกว่า “แบบนอกอย่าง” หรือ “แบบพระราชานิยม” คือ การปรับเปลี่ยนโครงสร้างของหลังคา โดยเฉพาะส่วนหน้าบ้านทำเป็นงานก่ออิฐถือปูน ไม่ประดับช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ ส่วนหน้าบ้านประดับลวดลายอย่างจีน กับแบบประเพณีนิยม ได้แก่ อาคารที่สร้างตามแบบอย่างที่เคยมีมาแต่เดิม (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2551) จากข้อมูลดังกล่าวสามารถจัดการเรียนรู้ทางศิลปะในด้านประวัติศาสตร์ในด้านความเป็นมาของการสร้างศิลปกรรม ด้านสุนทรียศาสตร์และศิลปวิจารณ์ในด้านรูปแบบศิลปกรรมแบบพระราชานิยมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เปรียบเทียบกับแบบไทยประเพณีที่เป็นที่พบเห็นโดยส่วนมาก นอกจากนี้ยังสามารถจัดกิจกรรมประเภทศิลปะสร้างสรรค์ เช่น การออกแบบผลงานที่ได้รับแรงบันดาลใจจากรูปแบบศิลปกรรม หากมีเวลาในการเรียนรู้เพียงพอสำหรับกิจกรรมการเรียนรู้ทางด้านภูมิปัญญาสามารถศึกษาด้านวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนริมฝั่งคลองด่าน โดยเฉพาะบริเวณห้องแถวตรงข้ามฝั่งคลองด่านหน้าวัดราชโอรส ศึกษาขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อทางจากงานในวัดซึ่งมีการจัดงานทุกวันสำคัญทางศาสนา เรื่องเล่าพื้นบ้าน เช่น ตำนานเล่าว่าสมัยที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ ให้มหาดเล็กพายเรือเลียบไปตามแนวลำคลองซึ่งมีกุฎิเรียงราย หากทอดพระเนตรเห็นแสงไฟและทรงสดับเสียงท่องบ่นสารถาย ก็จะทรงให้หยุดเรือพระที่นั่ง และทรงให้เคาะหน้าต่าง เมื่อพระภิกษุเปิดหน้าต่างออกมา ก็จะทรงเอาน้ำมันมะพร้าวถวาย รวมถึงศิลปะและงานช่างจากผลงานศิลปกรรมแบบพระราชานิยมซึ่งปรากฏภายในวัด

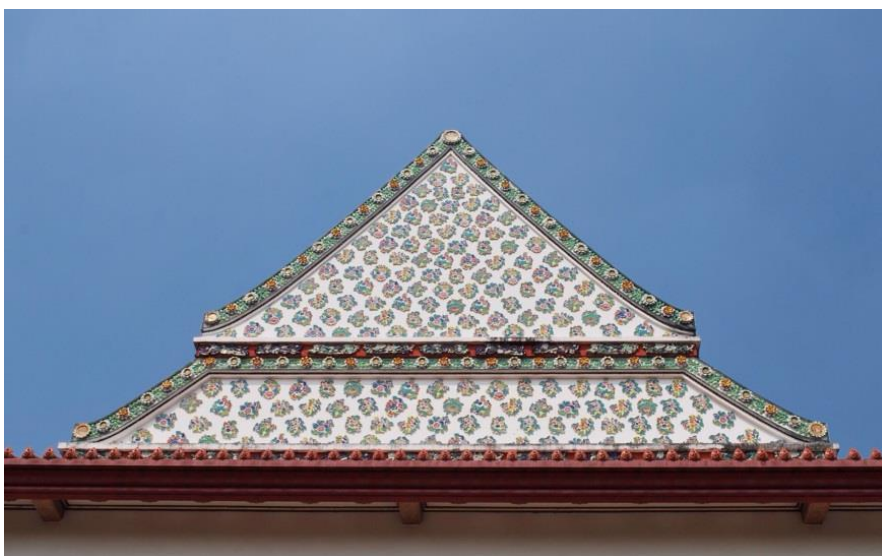
วัดนางนอง

วัดนางนองอยู่บนเส้นทางคลองด่าน ฝั่งตรงข้ามวัดหนัง เยื้องวัดราชโอรส บริเวณบางนางนองเป็นชุมชนที่มีมาตั้งแต่สมัยต้นกรุงศรีอยุธยา แต่ไม่พบหลักฐานว่ามีวัดนางนองหรือยัง (สุจิตต์

วงศ์เทศ, 2544) น. ณ ปากน้ำ พบร่องรอยเก่าที่วัดนางนองว่ามีอายุถึงรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ฯ แล้วปฏิสังขรณ์ใหม่เมื่อสมัยรัชกาลที่ 3 ดังนี้ บริเวณวิหารวัดนางนองด้านเหนือ เมื่อยืนตรงพาไลด้านทิศเหนือ แล้วแหงนขึ้นไปบนผนังสูงจนจรดเพดานชายคาของพาไลซึ่งชำรุดหักพังลงมา จะเห็นผนังด้านในที่ปิดไว้ เจาะเป็นช่องต้นรูปอาร์คโค้งอันเป็นศิลปะสมัยพระนารายณ์ แสดงว่าวัดนี้ย่อมเป็นวัดที่มีมาแล้วตั้งแต่สมัยอยุธยา แล้วมาปฏิสังขรณ์แบบใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 3 (ประยูร อุตุชาฎะ, 2541)

รูปที่ 5 พระอุโบสถ วัดนางนอง
CHULALONGKORN UNIVERSITY

รูปที่ 6 หน้าบันพระอุโบสถวัดนางนอง

รูปที่ 7 พระประธานในพระอุโบสถวัดนางนอง พระพุทธรูปทรงเครื่องอย่างจักรพรรดิราช

ศิลปกรรมภายในวัดนางนองมีความสำคัญหลายประการ เช่น พระประธานวัดนางนองซึ่งตั้งอยู่บนฐานชุกชี ปั้นลายปิดทองประดับกระจกตามแบบอย่างสมัยนิยมในยุคนั้น เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย พระพักตร์ และพุทธศิลป์เป็นแบบสมัยสุโขทัยและเป็นพระพุทธรูปทรงเครื่ององค์ใหญ่ที่ทำเครื่องทรงประดับตกแต่งต่างหากจากองค์พระ ซึ่งควรนับเป็นงานประติมากรรมชั้นยอดชิ้นหนึ่งของช่างสมัยรัชกาลที่ 3

สำหรับมณฑุประดับพระประธานองค์ปัจจุบันเป็นมณฑุองค์ที่สอง เนื่องจากองค์แรกนั้นได้ถูกย้ายไปติดบนยอดนภศูลของพระปราสาทวัดอรุณราชวราราม พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้ย้ายมณฑุวัดนางนอง เนื่องจากมณฑุซึ่งประดิษฐานอยู่บนพระเศียรพระพุทธรูปพระประธานทรงเครื่องได้ผ่านพิธีกรรมอันเข้มขลัง และศักดิ์สิทธิ์จนกระทั่งมีความสมบูรณ์ตามพระราชดำริของพระองค์ จึงได้อัญเชิญไปประดิษฐานเหนือยอดนภศูลพระปราสาท

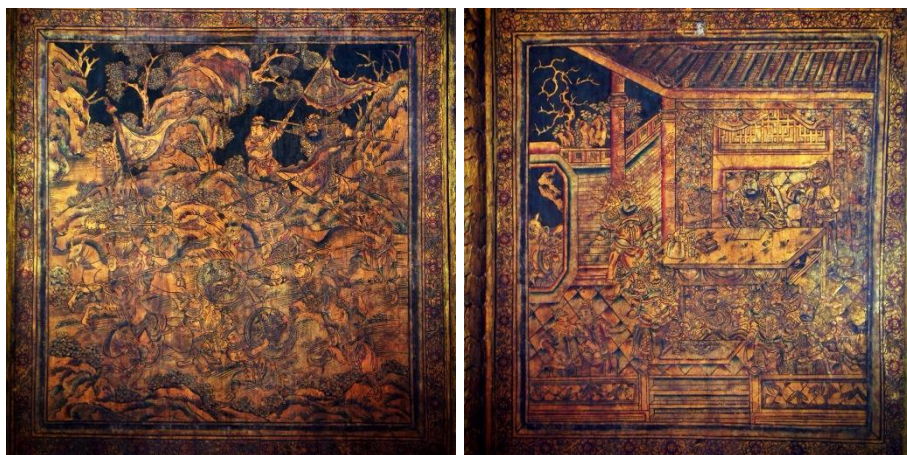
นอกจากนี้ภาพเขียนภายในพระอุโบสถวัดนางนองยังเป็นอีกศิลปกรรมที่มีความสำคัญสำหรับตอนบนที่เป็นภาพสีฝุ่นนั้นลบเลือนไปมาก ส่วนภาพตอนล่างที่กรุไม้ระหว่างตอนหน้าต่าง เป็นภาพเล่าเรื่องสามก๊ก ด้วยวิธีการแบบลายก้ำมะลอ ซึ่งเป็นกระบวนการเขียนลายแบบรักผสมสี เป็นลายรดน้ำผสมสีแบบจีน ส่วนหลังบานเป็นลายรดน้ำแบบไทย เป็นภาพสวรรค์มีพระอาทิตย์ พระจันทร์ เทพแบบต่างๆ จับเป็นคู่ๆ (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2544)

รูปที่ 8 ลวดลายมงคลเครื่องมงคลจีนลงรักประดับมุกแผ่นบนบานประตูพระอุโบสถวัดนางนอง

รูปที่ 9 หน้าบันวิหารทิศเหนือ ประดับตกแต่งด้วยกระเบื้องเคลือบ

รูปที่ 10 ลายกำมะลอ เรื่อง สามก๊ก ที่ผนังระหว่างช่องหน้าต่างภายในพระอุโบสถวัดนางนอง

ผลจากการศึกษาในครั้งนี้

จากการศึกษาในครั้งนี้ พบว่า พระอุโบสถของวัดนางนองหันหน้าด้านคลองด่านซึ่งเป็นทิศตะวันตก แตกต่างจากคติการสร้างพระอุโบสถทั่วไปที่มักหันหน้าทางทิศตะวันออก จึงถือว่าการสร้างยึดทิศทางของการคมนาคมเป็นหลัก สถาปัตยกรรมประเภทจิตรกรรมฝาผนังลบล้างเลื่อนค่อนข้างมาก หากเป็นประเภทลายก้ามปูค่อนข้างสมบูรณ์ ประติมากรรมที่สำคัญและยังอยู่ในสภาพสมบูรณ์ได้แก่ พระประธาน จิตรกรรมลวดลายก้ามปูเรื่องสามก๊ก และกระเบื้องประดับหน้าบันพระอุโบสถ สถาปัตยกรรมต่างๆ ภายในวัดได้รับการดูแลเป็นอย่างดี มีการตกแต่งด้วยประติมากรรมกระเบื้องประดับงานสถาปัตยกรรมในรูปแบบเดียวกัน กิจกรรมทางศาสนาระหว่างโรงเรียนและวัดค่อนข้างใกล้ชิด สำหรับการสัญจรสามารถเดินทางได้ทั้งทางรถยนต์และเรือ โดยสามารถเดินจากวัดราชโอรสหรือวัดหนึ่งได้ เนื่องจากอยู่ในบริเวณที่ใกล้กัน

กิจกรรมที่สามารถจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

กิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปกรรมภายในวัดนางนอง ปรากฏร่องรอยโครงสร้างของรูปแบบศิลปกรรมในสมัยอยุธยาตอนปลาย แต่โดยมากเป็นการบูรณะใหม่ในสมัยรัตนโกสินทร์ ในรูปแบบพระราชนิยม ของรัชกาลที่ 3 โดยสามารถศึกษาได้ทั้งจิตรกรรม ในส่วนของจิตรกรรมฝาผนังและลวดลายก้ามปูประดับพื้นที่ระหว่างบานหน้าต่างในพระอุโบสถ ประติมากรรม พระพุทธรูปทรงเครื่อง และสถาปัตยกรรมแบบพระราชนิยม

นอกจากนี้ยังมี เจดีย์ทรงเครื่อง วัดนางนอง ในฐานะเจดีย์ประธานของวัด สร้างขึ้นในคราวที่รัชกาลที่ 3 ทรงบูรณปฏิสังขรณ์วัด จากตำแหน่งที่ตั้งของเจดีย์ไม่ใช่ตำแหน่งเจดีย์ประธานตามระบบแผนผังเดิม ที่ต้องตั้งอยู่หลังพระอุโบสถหรือวิหาร แต่ที่วัดนี้เจดีย์ตั้งอยู่ด้านหน้าพระอุโบสถ และมีพระวิหารขนาดทั้งสองข้าง เหตุที่อาจจัดเป็นเจดีย์ประธานได้ คงได้แก่ เจดีย์ตั้งอยู่ในตำแหน่งศูนย์กลางตามแกนหลักของผัง และมีขนาดใหญ่ ถ้าอนุโลมว่าเจดีย์ทรงเครื่องวัดนางนองฯ เป็นเจดีย์ประธาน ย่อมหมายความว่าในสมัยนี้ได้มีการปรับเปลี่ยนแนวคิดเรื่องตำแหน่งของเจดีย์ประธานด้วยว่า ไม่ได้ตั้งอยู่เฉพาะด้านหลังพระอุโบสถ หรือวิหารเท่านั้น แต่จะตั้งอยู่บริเวณใดก็ได้โดยมีขนาดใหญ่และเป็นศูนย์กลาง (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2551)

สำหรับการเรียนรู้ทางศิลปสามารถเรียนรู้ได้ทั้งด้านประวัติศาสตร์ เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของวัดนางนองและชื่อชุมชนนางนองซึ่งเป็นชุมชนเก่าแก่ในสมัยอยุธยา สุนทรียศาสตร์ของความงามที่ปรากฏผ่านงานศิลปกรรม ตลอดจนกระบวนการวิจารณ์งานศิลปกรรมที่พบในวัด และกระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปะ ที่ได้จากแรงบันดาลใจและเทคนิคที่พบ บริเวณวัดนางนองยังคงมีภาพของวิถีชีวิตชุมชนริมน้ำให้พบเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ยังศึกษาด้านขนบธรรมเนียมประเพณี

ความเชื่อทางศาสนา จากกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนาของวัด และปรัชญาความเชื่อในเรื่องจักรพรรดิราช ซึ่งสันนิษฐานเป็นแนวคิดที่รัชกาลที่ 3 ใช้ในการออกแบบพระอุโบสถ รวมถึงเรื่องเล่าพื้นบ้านที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางของบริเวณนี้ และความสัมพันธ์เกี่ยวกับต้นตระกูลทางพระมารดาของรัชกาลที่ 3 และศิลปงานช่าง โดยผลงานที่โดดเด่นที่สุดของวัดได้แก่พระประธานทรงเครื่อง ซึ่งพระพุทธรูปทรงเครื่ององค์ใหญ่ที่ทำเครื่องทรงประดับตกแต่งต่างหากจากองค์พระ ซึ่งควรนับเป็นงานประติมากรรมชิ้นยอดเยี่ยมหนึ่งของช่างสมัยรัชกาลที่ 3 และเรื่องราวของมณฑลภูมิตั้งพระประธานองค์ปัจจุบันเป็นมณฑลภูมิตั้งที่สอง เนื่องจากองค์แรกนั้นได้ถูกย้ายไปติดบนยอดนภศูลของพระปราสาทวัดอรุณราชวราราม

วัดหนัง

วัดหนังเป็นวัดราษฎร์อยู่บนเส้นทางคลองด่าน ฝั่งเดียวกับวัดราชโอรส เชื่อกันว่าเป็นวัดเก่าที่มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา เพราะมีจารึกที่ระฆังของวัดนี้กล่าวว่าสร้างตั้งแต่ พ.ศ. 2260 แต่ยังไม่แน่ชัดเนื่องจากระฆังเป็นสิ่งที่เคลื่อนย้ายได้ ในรัชสมัยของรัชกาลที่ 3 สมเด็จพระศรีสุลาลัย พระบรมราชชนนี หรือ “ท่านเรียม” ทรงสถาปนาใหม่เกือบทั่วทั้งพระอาราม ระหว่าง พ.ศ. 2367 – 2378 เนื่องจากบริเวณนี้เป็นนิเวศสถานเดิมของ “ท่านเพ็ง” (ยายของรัชกาลที่ 3) สิ่งก่อสร้างจากการสถาปนาในครั้งนี้ ได้แก่ พระอุโบสถ ก่ออิฐถือปูนเป็นชนิดมุขอัด 5 ห้อง เกลี้ยงรอบมีเสาด้านรับ มีช่อฟ้า ใบระกา หน้าบันประดับกระจกพื้นลาดปูนขาว กรอบประตูหน้าต่างปั้นลวดลายประกอบ บานหน้าต่างด้านนอกเขียนลายรดน้ำ ด้านในลงพื้นฝุ่นน้ำมัน เขียนลายทองประเภทช่อพะเนียง ผนังด้านในเขียนลายทองประเภทดอกไม้ร่วง ฯลฯ ต่อมารัชกาลที่ 3 ทรงปฏิสังขรณ์ใหม่ แต่ไม่ทราบรายละเอียด สมัยรัชกาลที่ 5 ทรงปฏิสังขรณ์อีกครั้งเนื่องจากมีความทรุดโทรมลง สิ่งสำคัญภายในวัด ได้แก่ พระอุโบสถ พระวิหาร พระปราสาท (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2544)

พระอุโบสถ สร้างแบบก่ออิฐถือปูน เกลี้ยงโดยรอบมีเสารองรับ หลังคาประดับช่อฟ้า ใบระกา ทำเป็นมุขลดสองชั้น ผนังระหว่างเสากรุกระเบื้องปูลู หลังคามุขลดยื่นลงมาอีกชั้นหนึ่ง หน้าบันประดับกระจก ประตูด้านหน้ามีสองช่อง ด้านหลังมีสองช่อง หน้าต่างด้านละห้าช่อง กรอบประตูและหน้าต่างประดับลายปูนปั้น บานหน้าต่างด้านนอกเขียนลายรดน้ำ ด้านในลงพื้นฝุ่นน้ำมัน เขียนลายทองประเภทช่อพะเนียง เหนือกรอบหน้าต่างประดับภาพกระจกออยู่ในกรอบทอง ผนังภายในพระอุโบสถเขียนลายทองเป็นลายดอกไม้ร่วง ชุ่มสีมารอบพระอุโบสถก่ออิฐถือปูน

ฐานชุกชีที่ประดิษฐานพระประธานเป็นฐานแฉกฟ้าสองชั้น ปั้นลวดลายปิดทองประดับกระจก ระดับต่ำลงมาเป็นที่ประดิษฐานพระสาวกสององค์ ชั้นล่างเป็นที่ประดิษฐานพระสาวกสามองค์

พระประธานในพระอุโบสถ คือ พระพุทธปฏิมากร เป็นพระพุทธรูปหล่อโลหะปางมารวิชัย สูง 2 เมตร 50 เซนติเมตร หน้าตักกว้าง 1 เมตร 80 เซนติเมตร เป็นพระฝีมือช่างสุโขทัยสมัยที่รวมกับอยุธยาแล้ว (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2544)

รูปที่ 11 พระปราสาท ลिंगก่อสร้างประธานของวัด

รูปที่ 12 รูปสลักหินจีน (อับเฉา) ด้านหน้าพระปราสาทวัดหนึ่ง

นอกจากนี้ยังมีพระปรารักษ์ สิ่งก่อสร้างประธานของวัด ขนาบข้างด้วยพระอุโบสถ และพระวิหาร องค์พระปรารักษ์สร้างอยู่ในผังแปดเหลี่ยม รองรับด้วยฐานประทักษิณ 2 ชั้น ถัดขึ้นมาเป็นชุดฐานสิงห์ 3 ฐาน รองรับองค์เรือนธาตุที่อยู่ในผังรูปสี่เหลี่ยม ผันของเรือนธาตุมีซุ้มที่แต่เดิมเคยประดิษฐานรูปเทวดาตามอย่างความนิยมในสมัยรัชกาลที่ 3 เหนือขึ้นไปเป็นชั้นซ้อนประดับด้วยชั้นเชิงบาตร ครุฑแบก กลีบขนุนติดกับผนังของชั้นซ้อน ในการปฏิสังขรณ์โดยพระภิกษุโกศลเถร ได้สวมฉัตรเข้าที่ส่วนยอด (นิรินธน์ ภูคำ & ปติสร เพ็ญสุต, 2552)

ผลจากการศึกษาในครั้งนี้

จากการศึกษาในครั้งนี้ พบว่า วัดหนึ่งมีการดูแลรักษาศาสนสถาน และบริเวณโดยรอบในด้านความสะอาดได้อย่างดีเยี่ยม ทั้งความร่วมมือร่วมใจของพระสงฆ์และฆราวาสภายในวัด บรรยากาศในการชมศิลปกรรมของวัดหนึ่งจึงเป็นที่เจริญศรัทธา และสงบร่มเย็น มีการตกแต่งต้นไม้ ไม้ตัดแบบจีน ภายในวัดมีพิพิธภัณฑ์วัดหนึ่งอยู่ใกล้กลุ่มกุฏิของพระสงฆ์ จัดแสดงเรื่องราวของวิถีชีวิตผู้คนรอบวัด เครื่องมือเครื่องไม้ในสวนและโบราณวัตถุที่พบภายในวัด นอกจากนี้บริเวณตรงข้ามทางเข้าวัดหนึ่งยังมีกัวยเตี้ยวนื้อชื่อดังที่เป็นที่นิยมของผู้คนอีกด้วย

กิจกรรมที่สามารถจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

กิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมภายในวัดหนึ่งสามารถเรียนรู้ศิลปกรรมทั้งจิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรมในสมัยรัตนโกสินทร์ โดยภายในวัดเป็นรูปแบบศิลปกรรมแบบประเพณี ซึ่งแตกต่างไปจากการบูรณะวัดในสมัยรัชกาลที่ 3 โดยผู้บูรณะคือเจ้าจอมมารดาเรียบ พระชนนีของรัชกาลที่ 3 เนื่องจากบริเวณนี้เป็นนิวาสนสถานเดิมของ “ท่านเพ็ง” (ยายของรัชกาลที่ 3) สำหรับการเรียนรู้ทางศิลปะ สามารถเรียนรู้ในด้านประวัติศาสตร์ การบูรณะ ซึ่งมีระฆังที่จารึกว่าวัดนี้สร้างตั้งแต่ พ.ศ. 2260 แม้จะยังไม่ใช่ข้อสรุปทั้งหมดเนื่องจากระฆังเป็นสิ่งที่เคลื่อนย้ายได้ สำหรับด้านสุนทรียศาสตร์และศิลปวิจารณ์ วัดนี้เปรียบเสมือนภาพแสดงการผสมผสานของรูปแบบไทยประเพณีซึ่งเป็นรูปแบบหลักที่พบโดยมากของวัด กับแบบพระราชานิยมซึ่งปรากฏในรายละเอียดบางอย่างเช่น หน้าบัน ตุ๊กตาอับเฉา การตกแต่งสวนแบบจีน นอกจากนี้ภายในวัดยังมีพิพิธภัณฑ์วัดหนึ่งซึ่งจัดแสดงอุปกรณ์การประกอบอาชีพต่างๆ ซึ่งสะท้อนวิถีชีวิตของผู้คนบริเวณนี้ตั้งแต่อดีตได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะการทำสวน ซึ่งพิพิธภัณฑ์เป็นภาพสะท้อนทางภูมิปัญญา ทางวิถีการดำเนินชีวิต วัฒนธรรมนิยมประเพณี เรื่องเล่าพื้นบ้าน ความเชื่อทางศาสนา และศิลปะงานช่าง ที่ถูกจัดการความรู้และนำเสนอในรูปแบบการจัดแสดงเป็นหมวดหมู่

วัดอัปสรสวรรค์

รูปที่ 13 พระพุทธรูป 28 องค์ พระประธานวัดอัปสรสวรรค์

วัดอัปสรสวรรค์ หรือชาวบ้านเรียกว่า วัดหมู เนื่องจากเอกสารสมัยต้นรัตนโกสินทร์ระบุว่า ละแวกสวนดังกล่าวมีคนจีนเข้ามาเลี้ยงหมู ทำสวนปลูกผัก และหมากพลูจำนวนมาก นอกจากนี้ยัง เคยมีหมูที่ชาวบ้านเอามาปล่อยเพื่อแก้บนในวัดจนออกลูกแพร่พันธุ์จำนวนมาก และมีชาวญวนแอบ มาขโมยหมูบ่อยครั้ง

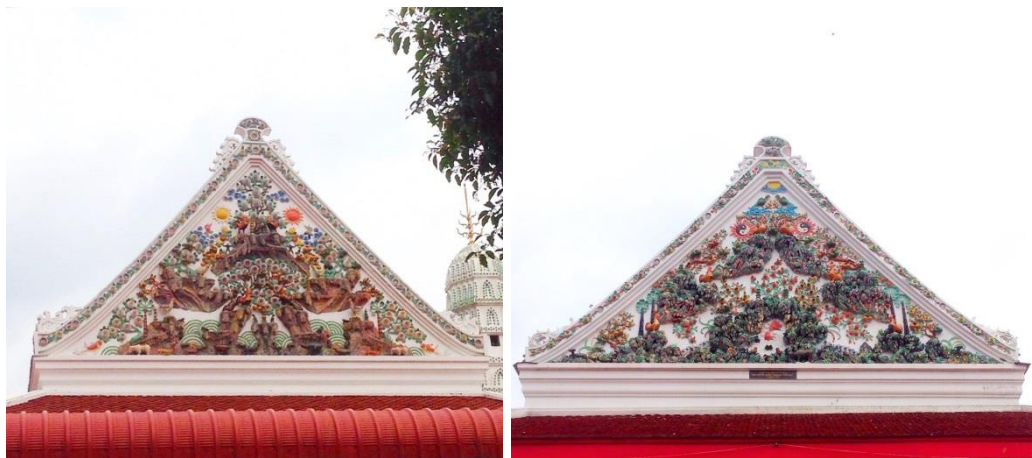
พระอุโบสถของวัดแห่งนี้อยู่ทางทิศเหนือ ก่ออิฐถือปูนแบบจีน มีกำแพงแก้วล้อมรอบ ภายในประดิษฐานพระพุทธรูป 28 องค์ ถือเป็นพระประธานทุกองค์ และเป็นพระพุทธรูปปางมาร วิชัยหล่อเท่ากันหมด หน้าตักกว้างหนึ่งศอก สูงหนึ่งศอกสี่นิ้ว ตั้งอยู่บนฐานชุกชีเตี้ยลาดหลั่นเป็นทรง จอมสูง มีพระนามจารึกทุกองค์ น. ณ ปากน้ำกล่าวว่าพระอุโบสถและพระวิหาร เป็นสถาปัตยกรรม แบบจีนเลียนแบบวัดราชโอรสาราม ในโบสถ์มีภาพเขียนแต่โดนปฏิสังขรณ์หมดแล้ว พระวิหารอยู่ทาง ทิศใต้ ก่ออิฐถือปูนทรงแบบจีนเหมือนกันพระอุโบสถ มีพระพุทธรูปปางมารวิชัยประดิษฐานอยู่สอง องค์ นอกจากนี้ยังมีหอไตรปฏิมาที่ประดิษฐานอยู่กลางสระ เป็นหอไตรที่มีทรงทรงงดงาม สมเด็จ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต เคยทอดพระเนตรแล้วนำแบบไปจัดรูปหอเขียน สมัยอยุธยาที่วังสวนผักกาด

รูปที่ 14 หอไตรปฏิภกกลางสระน้ำ วัดอัสพรสวรรค์

สำหรับการปฏิสังขรณ์วัดในสมัยรัชกาลที่ 3 เจ้าจอมน้อยเห็นวัดหมู่ทรุดโทรมลงมากเลยใคร่จะปฏิสังขรณ์เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ท่านเจ้าคุณบิดาจึงกราบบังคมทูลขอพระกรุณาต่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ให้สถาปนาวัดนี้ใหม่ทั้งวัด และพระราชทานนามว่า วัดอัสพรสวรรค์ เพื่อเป็นที่ระลึกแด่เจ้าจอมน้อยที่มีความสามารถในการแสดงละครอิเหนาเป็นตัวละครนางได้ดีจนมีฉายาว่า เจ้าจอมน้อยสุหรานากง (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2544)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

รูปที่ 15 หน้าบันพระอุโบสถ วัดอัสพรสวรรค์

ผลจากการศึกษาในครั้งนี้

จากการศึกษาในครั้งนี้พบว่า วัดอัปสรสวรรค์เป็นวัดขนาดกะทัดรัด ภายในรักษาความสะอาดดี มีอุบาสก อุบาสิกาที่คอยให้คำแนะนำผู้ที่มาสักการะพระประธานทั้ง 28 พระองค์ บริเวณทำนํามีเรือท่องเที่ยวจอดเป็นจำนวนมาก เนื่องจากอยู่ใกล้ปากคลองด่านที่จะเชื่อมไปทางคลองบางกอกใหญ่และบางกอกน้อยเพื่อออกแม่น้ำเจ้าพระยา บริเวณทางเข้าวัดฝั่งติดถนนจะพบคณะสิงโต บางช่วงเวลากลับพบบรรยากาศการซ้อมเชิดสิงโต และการฝึกหัดเด็กๆ ในคณะ

สำหรับพระอดีตพระพุทธเจ้า 28 พระองค์ พระประธานวัดอัปสรสวรรค์ รูปแบบของงานประติมากรรม มีลักษณะของงานศิลปกรรมเหมือนกันทุกพระองค์ และเหมือนกับประติมากรรมทั่วไปในสมัยรัชกาลที่ 3 คติการสร้างพระอดีตพระพุทธเจ้าปรากฏในงานศิลปกรรมทุกยุคทุกสมัย แต่ที่ผ่านมานั้นส่วนใหญ่ปรากฏอยู่ในงานจิตรกรรม เท่าที่พบหลักฐานที่สามารถสืบค้นได้ในสมัยสุโขทัย ในศิลปะล้านนา และสมัยอยุธยาตอนต้น ซึ่งปรากฏหลักฐานค่อนข้างมากที่เขียนไว้บนผนังคูหาปราสาท จนอาจกล่าวได้ว่าเป็นคตินิยมที่สำคัญควบคู่มากับการสร้างปราสาทในสมัยอยุธยา สำหรับการสร้างจะมีจำนวน 24 พระองค์บ้าง 27 พระองค์บ้าง และ 28 พระองค์บ้าง โดยในคติพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทก็มีคติหนึ่งที่กล่าวถึงพระอดีตพระพุทธเจ้า ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปองค์ปัจจุบัน คือ พระศรีศากยมุนี ซึ่งเป็นความหมายที่อธิบายได้ว่า 24 พระองค์หมายถึงพระอดีตพระพุทธเจ้าที่ทรงพยากรณ์ว่าพระศรีศากยมุนีจะมาเป็นพระพุทธรูปองค์ปัจจุบัน ถ้าเป็น 27 พระองค์ก็จะรวมพระอดีตพระพุทธเจ้าในสารมณฑลอีก 3 พระองค์ที่ไม่ได้ให้คำพยากรณ์ด้วย และถ้าเป็น 28 พระองค์ จะหมายถึงการนับรวมพระพุทธรูปเจ้าศรีศากยมุนีด้วยอีกพระองค์หนึ่ง (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2551)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

กิจกรรมที่สามารถจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

สำหรับการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมภายในวัดอัปสรสวรรค์ สามารถศึกษาศิลปกรรมในรูปแบบพระราชนิยม ภายในวัดซึ่งได้รับอิทธิพลการบูรณะจากวัดราชโอรส สำหรับวัดอัปสรสวรรค์มีความโดดเด่นในด้านประติมากรรม พระประธานซึ่งมี 28 พระองค์และมีชื่อทุกพระองค์ นอกจากนี้บริเวณนี้ และวัดปากน้ำซึ่งอยู่ข้างกัน ยังเกิดการสันนิษฐานจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ว่าน่าจะเป็นที่ตั้งของด่านขนอนเดิม และเป็นที่มาของชื่อคลองด่านสายนี้

วัดนางชี

รูปที่ 16 พระวิหาร วัดนางชี

วัดนางชีเป็นวัดเก่าแก่ที่มีมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา ซึ่ง น. ณ ปากน้ำได้ทำการสำรวจและมีรายงานไว้ในหนังสือ “ศิลปกรรมในบางกอก” ดังนี้ วัดนางชีมีปราสาทใหญ่เป็นหลักของวัด มีพระอุโบสถขนาดบายชายขวา โดยพระอุโบสถอยู่ด้านซ้ายขององค์ปราสาท พระวิหารและพระอุโบสถสูงเท่ากันขนาดเท่ากับวัดราชโอรส รูปทรงก็เหมือนกัน วัดนางชีนี้มีเจดีย์ย่อมุม 12 เรียงรายถึง 4 องค์ และเจดีย์ทรงลังกาอยู่มุมกำแพงมุมละ 2 องค์ ตรงกลางระหว่างพระอุโบสถและพระวิหารมีพระปราสาท 8 เหลี่ยมอีกองค์หนึ่งด้วย จะปฏิสังขรณ์ขึ้นจากของโบราณหรือว่าเป็นคติสมัยใหม่รัชกาลที่สามยังจับเค้าไม่ได้ เพราะที่พระอุโบสถของวัดมีร่องรอยหลายประการแสดงว่าเป็นของที่มีมาแล้วตั้งแต่สมัยอยุธยา เช่น องค์พระประธานขนาดใหญ่ตั้งห่างผนังด้านหลังมาก หลังพระประธานเป็นพระนอนแม้ว่าจะถูกปฏิสังขรณ์แล้วก็ยังเห็นเค้าอยุธยาชัดเจน อีกอย่างหนึ่งคือโบเสมาซึ่งทำด้วยหินทรายสีขาว ตั้งบนแท่นเสมาแบบอยุธยาตอนปลายยอดตัด และเป็นเสมาสมัยพระนารายณ์มหาธาอย่างแน่นอน (ประยูร อุลุชาฎะ, 2541)

รูปที่ 17 หน้าบันพระอุโบสถวัดนางชี

พระอุโบสถขนาดย่อมหลังคาลด 2 ชั้น แต่ไม่มีช่อฟ้าใบระกา หน้าบันประดับด้วยกระเบื้องเคลือบจีนเป็นรูปเครื่องบูชาและกระเช้าดอกไม้ ตรงซุ้มประตูและหน้าต่างประดับกระเบื้องเคลือบสีลายดอกเบญจมาศ บานประตูสลักเป็นรูปเขี้ยวทางเหยียบสิงห์ บานหน้าต่างเขียนลายรดน้ำรูปมังกรต้นเมฆ ส่วนด้านในลงรักประดับมุกเป็นรูปต้นไม้และดอกไม้ ส่วนพระวิหารอยู่ทางด้านขวาของพระอุโบสถ หลังคาแบบเดียวกัน ด้านนอกมีระเบียงเดินได้โดยรอบ พระประธานเป็นพระปางป่าเลไลยก์ (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2544) มีสัตว์ที่มาปรนนิบัติพระพุทธเจ้าได้แก่ พญาช้างและพญาลิง มีพระพุทธรูปต่างๆ รอบพระประธานอีกหลายองค์

บานประตูจำหลักไม้ พระอุโบสถวัดนางชี ประวัตติของทหารเอกพระเจ้าถังไท่จง หรือหลี่ซีปิ่น ซึ่งมีอยู่สองคน คือ ซินซกโป้ และอวยซีจิง ตามประวัติว่าสองขุนพลนี้ ชื่อสัตย์ต่อกษัตริย์ยิ่งนัก ล่วงมาถึงสมัยปัจจุบัน ซึ่งเนิ่นนานกว่าพันปีมาแล้ว คนจีนก็ยังนิยมยกย่องความซื่อสัตย์กตัญญูนั้นอยู่ จึงเขียนรูปและจำหลักรูปของทั้งสองท่านไว้ สองบานประตูเข้าศาลเจ้าหรือเข้าสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ถือว่าเป็นเทพเจ้า อาจปกป้องภัยอันตรายได้สารพัด (ประยูร อุรุชาภูษะ, 2530)

รูปที่ 18 พระปางปาเลไลยก์ พระประธานพระวิหารวัดนางนอง

ผลจากการศึกษาในครั้งนี้

จากการศึกษาพบว่า ปัจจุบันวัดนางนองยังมีประเพณีงานชักพระวัดนางนอง ในวันแรม 2 ค่ำ เดือน 12 ของทุกปี เป็นงานชักพระแห่งเดียวในกรุงเทพมหานคร แต่ไม่เหมือนกับการชักพระในภาคใต้ คือไม่ได้อัญเชิญพระพุทธรูปประดิษฐานยังบุษบกแล้วให้ชาวบ้านช่วยกันลาก แต่ได้อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุ และพระธาตุสาวกซึ่งปกติประดิษฐานในผอบบุษบาไว้ในกุฏิเจ้าอาวาส มาประดิษฐานยังบุษบก แล้วชักแห่ไปทางเรือ จากหน้าวัดไปทางคลองบางกอกน้อยถึงวัดไก่อี๋ย ตลิ่งชันก่อนเพล แล้วเลี้ยงพระที่วัดไก่อี๋ยก่อนยกขบวนไปปากคลองบางกอกน้อยตามแม่น้ำเจ้าพระยาเข้าบางกอกใหญ่ วกเข้าคลองด่านกลับวัดนางนอง ปัจจุบันประเพณีนี้เปลี่ยนชื่อเป็น "งานแห่พระบรมสารีริกธาตุวัดนางนอง"

ระหว่างการศึกษาครั้งนี้ วัดนางนองอยู่ในช่วงบูรณปฏิสังขรณ์ครั้งใหญ่ จึงได้ทำการศึกษาด้านในของสถาปัตยกรรมเฉพาะพระวิหาร เนื่องจากพระอุโบสถยังคงอยู่ระหว่างการบูรณะ นอกจากนี้ยังมีอาหารชื่อดังหลายเจ้าในบริเวณตลาดพลูซึ่งอยู่ใกล้กัน เช่น ร้านก๋วยเตี๋ยวเป็ดวัดนางนอง ที่เป็นส่วนศึกษาวิถีชีวิตของผู้คนในละแวกนี้ ซึ่งมีชื่อเสียงด้านอาหารรสเลิศได้เป็นอย่างดี

กิจกรรมที่สามารถจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

สำหรับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมภายในวัดนางชี สามารถศึกษาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ สุนทรียศาสตร์ และศิลปะวิจารณ์ผ่านรูปแบบศิลปกรรมทั้งศิลปะสมัยอยุธยาและศิลปะสมัยรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะงานสถาปัตยกรรมซึ่งเป็นรูปแบบพระราชนิยม โดยสมัยอยุธยายังคงร่องรอยชัดเจนกว่าวัดในละแวกใกล้เคียงที่ผ่านการบูรณปฏิสังขรณ์แล้ว เช่น องค์พระประธานขนาดใหญ่ตั้งห่างผนังด้านหลังมาก และหลังพระประธานเป็นพระนอนซึ่งถูกปฏิสังขรณ์แล้ว แต่ยังคงพบเห็นเศียรอยุธยา อีกอย่างหนึ่งคือโบสถ์ซึ่งทำด้วยหินทรายสีขาว ตั้งบนแท่นเสมาแบบอยุธยาตอนปลาย ยอดตัด และเป็นเสมาสมัยพระนารายณ์มหาราช สำหรับรูปแบบศิลปกรรมในสมัยรัตนโกสินทร์ โดดเด่นในด้านสถาปัตยกรรมทั้งพระอุโบสถและวิหาร โดยอาคารทั้งสองมีขนาดเท่ากัน ตกแต่งด้วยกระเบื้องประดับงานสถาปัตยกรรมในรูปแบบพระราชนิยม ของรัชกาลที่ 3 อย่างงดงาม นอกจากนี้ยังสามารถจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์โดยให้ผู้ร่วมกิจกรรมสร้างผลงานสร้างสรรค์ผลงานที่ได้รับแรงบันดาลใจจากศิลปะแบบพระราชนิยม และการตามหาศิลปกรรม – ศิลปวัฒนธรรมที่ซ่อนตัวอยู่ตามลายแทงที่ปรากฏในใบงาน เพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการสังเกตระหว่างการเรียนรู้

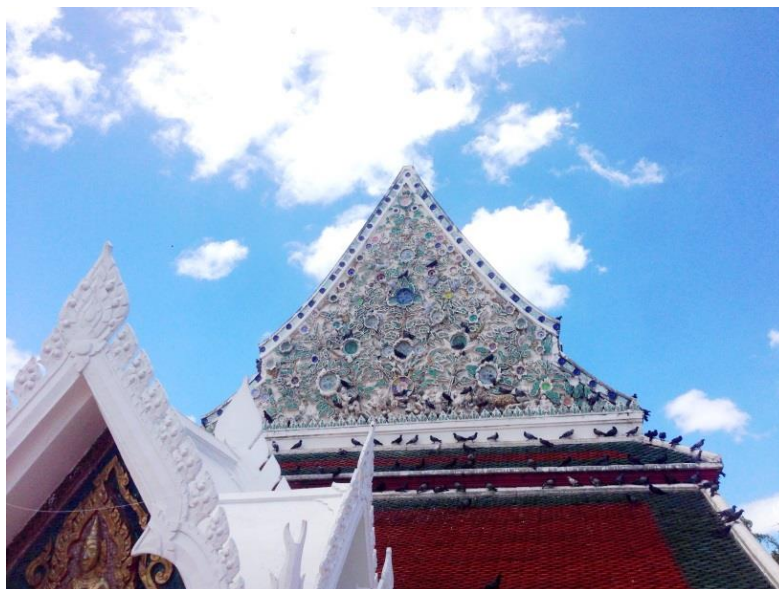
วัดบางขุนเทียนนอก วัดบางขุนเทียนกลาง วัดบางขุนเทียนใน และชุมชนใกล้เคียง

รูปที่ 19 พระอุโบสถ วัดบางขุนเทียนนอก

วัดบางขุนเทียนนอกอยู่คู่กันกับวัดบางขุนเทียนกลาง มีคูน้ำเล็กๆ กั้นระหว่างวัด และอยู่ตรงข้ามกับวัดบางขุนเทียนใน น. ณ ปากน้ำอธิบายว่าเป็นรูปทรงโบสถ์แบบเก่ามีจั่วปั้นปูน มีถ้ายชามประดับและมีเพิงยื่นออกด้านหลัง เสารับเพิงเป็นเสาเหลี่ยมย่อมุม 12 บัวหัวเสากลีบยาว สมัยอยุธยาตอนปลาย ในพระอุโบสถมีพระพุทธรูปสมัยอยุธยาขนาดใหญ่ ส่วนภาพเขียนเข้าใจว่าเป็นสมัย

รัตนโกสินทร์ สภาพพลเปลี่ยนมาก บ้านหน้าต่างเขียนรูปชายหญิงเป็นคู่ๆ ลักษณะสิบสองภาษา เช่น ไทย จีน ลาว มอญ ฝรั่งเศส พราหมณ์ ฯลฯ ทั้งหมดซ่อมแซมในสมัยรัตนโกสินทร์

รูปที่ 20 หน้าบันพระอุโบสถ วัดบางขุนเทียนนอก

รูปที่ 21 พระอุโบสถ วัดบางขุนเทียนกลาง

รูปที่ 22 หน้าบันพระอุโบสถ วัดบางขุนเทียนกลาง

สำหรับวัดบางขุนเทียนกลางมีลักษณะโบสถ์ทรวดทรงแบบอยุธยา และปฏิสังขรณ์ใหม่ในสมัยรัชกาลที่สาม เดิมมีภาพปูนปั้นเป็นภูเขาและสัตว์ต่างๆ ซ่อมแซมเปลี่ยนแปลงใหม่เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน สำหรับวัดบางขุนเทียนในแต่ก่อนมีพระพุทธรูปสลักหินชำรุดอยู่ข้างโบสถ์ เป็นศิลปกรรมสมัยอยุธยาทั้งสิ้น ส่วนอื่นๆ ในวัดทำขึ้นในสมัยรัชกาลที่สามและบูรณะเรื่อยมา มีเรื่องเล่าว่า พระพุทธเจ้าหลวงเคยเสด็จประพาสต้นมาละแวกนี้หลายครั้ง แต่งตัวแบบคนจีนใส่เสื้อกุยเฮงนุ่งกางเกงแพรบั้งลิ้น เคยเสด็จประทับวัดบางขุนเทียนกลางที่ศาลาทำน้ำหลังที่ชาวบ้านเรียกกันว่าศาลายาว โดยเสด็จออกช่วงเช้าถึงบางขุนเทียนตอนกลางวันและเสด็จออกทางคลองด่านในตอนเย็น เพราะเวลาน้ำขึ้นลงที่เดินเรือสะดวกในยุคนั้น สำหรับวัดบางขุนเทียนในเคยใช้เป็นฉากวัดมหาบุศย์เพื่อถ่ายทำภาพยนตร์แม่นาคพระโขนง โดยเสน่ห์ โกมารชุนเป็นผู้สร้าง (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2544)

รูปที่ 23 คุณกานต์นิสา กมลลัมสกุล นำชมสวนบางขุนเทียน

ผลจากการศึกษาในครั้งนี้

จากการศึกษาในครั้งนี้พบว่า วัดบางขุนเทียนนอก วัดบางขุนเทียนกลาง และวัดบางขุนเทียนใน มีความกว้างขวางและดูแลรักษาความสะอาดพอใช้ มักมีผู้คนในละแวกใกล้เคียงมาเล่นกีฬาและพักผ่อนหย่อนใจบริเวณริมคลองด้านในยามเย็น วัดบางขุนเทียนกลางซึ่งเป็นวัดที่ตระกูลคำพมัย ชมราวาสในย่านนี้ทำนุบำรุงศาสนาอย่างสม่ำเสมอ ในชุมชนโดยรอบยังมีการทำสวนซึ่งเป็นสวนผลไม้ได้แก่ กัลล้วย ส้มโอ มะม่วง ลิ้นจี่ ซึ่งคุณกานต์นิสา กมลลิมสกุล (สกุลเดิม คำพมัย) ได้บอกเล่าถึงเรื่องราวของวิถีชีวิตชาวสวนริมคลองด้าน อาชีพดั้งเดิมของบรรพบุรุษ ในปัจจุบันยังมีการทำสวนผลไม้อยู่บริเวณใกล้เคียงกลุ่มวัดทั้งสามวัดนี้ แต่ปัจจุบันยังไม่ได้มีการจัดให้บุคคลภายนอกเข้าชมสวนเนื่องจากบริเวณสวนค่อนข้างกว้างใหญ่และมีสุนัขที่เลี้ยงไว้สำหรับเฝ้าสวนจำนวนมาก แต่สามารถแวะพักผ่อนหย่อนใจ รับประทานผลไม้จากในสวนบริเวณศาลาริมน้ำได้ รวมถึงเรียนรู้เรื่องราวจากบุคคลที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้ตั้งแต่กำเนิด และวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย แต่บางสิ่งปฏิบัติกันเพื่อสืบทอดวิถีชีวิตและพุทธศาสนายังคงรักษาไว้เช่นเดิม

กิจกรรมที่สามารถจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

บริเวณแหล่งเรียนรู้แห่งนี้ สามารถศึกษาศิลปกรรมภายในวัดทั้งสามได้ ทั้งหน้าบันพระอุโบสถที่มีการประดับตกแต่งด้วยกระเบื้องเคลือบและถ้วยชาม ซึ่งเป็นรูปแบบที่ได้รับการบูรณะในสมัยรัชกาลที่ 3 นอกจากนี้พระอุโบสถวัดบางขุนเทียนยังมีระดับที่ต่ำกว่าพื้นปัจจุบัน ซึ่งได้รับการบูรณะไว้แสดงให้เห็นถึงระดับของพื้นที่ในอดีตได้เป็นอย่างดี รวมถึงเรื่องเล่าในการเสด็จประพาสทางน้ำของรัชกาลที่ 5 ซึ่งทรงเสด็จมาประทับบริเวณศาลาท่าน้ำวัดบางขุนเทียนกลาง สำหรับบริเวณสวนผลไม้สามารถเรียนรู้บรรยากาศวิถีชีวิต และการประกอบอาชีพของผู้คนละแวกนี้ได้เป็นอย่างดี

วัดบางปะทุนอก

พระอุโบสถเก่ามีผนังหลังอุดตันแบบที่เรียกกันว่ามหาอุดซึ่งเป็นสมัยอยุธยา มีเพิงยื่นออกทางด้านหน้า แม้จะได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์เปลี่ยนรูปทรงไปบ้างในสมัยรัชกาลที่ 3 แต่ก็ยังมีเค้าร่องรอยแบบอยุธยาอยู่ ส่วนหน้าต่างหลอกที่ผนังข้างช่องแรกจากด้านหลังนั้น น. ณ ปากน้ำมีความเห็นว่าเป็นสิ่งที่ทำขึ้นมาภายหลัง เพราะของเดิมสมัยอยุธยาต้องการทำแบบมหาอุดจึงเป็นผนังทึบต่อจากผนังหลังมาช่วงหนึ่ง สำหรับวิหารเป็นแบบอยุธยา โดยเฉพาะหน้าต่างโค้งยอดแหลม เป็นแบบนิยมในสมัยพระนารายณ์ (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2544) ปัจจุบันได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์เรื่อยมาด้วยฝีมือช่างรุ่นใหม่

ผลจากการศึกษาในครั้งนี้

จากการศึกษาในครั้งนี้พบว่าวัดบางประทุนนอก เป็นวัดที่รักษาความสะอาดของศิลปกรรม และสภาพแวดล้อมในวัดได้เป็นอย่างดี บริเวณริมน้ำมีต้นไม้ใหญ่ร่มเย็น มีทางรถไฟแล่นผ่านด้านหน้าวัดแต่ไม่มีสถานีหยุดรถ วัดแห่งนี้อยู่บริเวณทางแยกของคลองบางประทุนและคลองด่านซึ่งบางบ้านยังไม่มีถนนตัดถึง ในวันสำคัญทางศาสนาผู้คนจะนั่งเรือหรือขับเรือมาจากบ้านของตนเองเพื่อทำบุญ ซึ่งเป็นกิจวัตรของพุทธศาสนิกชนในคลองบางประทุนแห่งนี้

รูปที่ 24 บ้านเรือนริมทางรถไฟบริเวณวัดบางประทุน

CHULALONGKORN UNIVERSITY

กิจกรรมที่สามารถจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

แหล่งเรียนรู้แห่งนี้สามารถศึกษาพระอุโบสถเก่าที่มีผนังหลังอุดตันแบบที่เรียกกันว่ามหาอุด รูปแบบศิลปกรรมสมัยอยุธยา ซึ่งได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์เปลี่ยนรูปทรงไปบ้างในสมัยรัชกาลที่ 3 แต่ก็ยังมีเค้าร่องรอยแบบอยุธยาอยู่ และมีการบูรณปฏิสังขรณ์เรื่อยมาด้วยฝีมือช่างรุ่นใหม่ สามารถใช้เป็นจุดพักหากศึกษาต่อเนื่องหลายเส้นทาง เนื่องจากท่าเทียบเรือของวัดมีความสะดวกในการขึ้นลงมาก นอกจากนี้ยังจะพบบรรยากาศการรอเรือรับจ้างซึ่งผู้คนในคลองใช้สัญจรโดยโทรศัพท์นัดหมายเพื่อให้คนขับเรือขับมารับเมื่อเดินไปข้างนอกหรือเดินทางมาทำบุญที่วัด รวมถึงการศึกษาวชิชีวิตบริเวณทางเข้าวัดซึ่งอยู่ติดกับทางรถไฟ แม้ไม่มีสถานีหยุด แต่ริมทางรถไฟยังคงมีบ้านเรือนและร้านค้าซึ่งแต่ละหลังหันหน้าเข้าสู่ทางรถไฟและมีการตกแต่งหน้าบ้านอย่างเฉพาะตัวตามการประกอบอาชีพ

วัดแก้วไพฑูรย์

ศิลปกรรมภายในวัดมี วิหารผนังหลังอุดตันแบบที่เรียกกันว่ามหาอุด ตามคติเก่าในอยุธยา ตอนต้นและตอนกลางเช่นกัน สิ่งที่ถือว่าเหมือนมณีล้ำค่าคือศาลาการเปรียญพื้นต่ำหลังคาทรงจั่วที่มีปีกนกรอบ มีลายสลักอย่างประณีตที่จัดว่าเป็นงานสลักไม้ที่มีลวดลายสอดประสานกลมกลืนกับรูปทรงทางสถาปัตยกรรมสมบูรณ์ บานประตูเขียนลายทองรูปเชี้ยวกางแบบคติจีนซึ่งเป็นเหมือนเทพทวารบาลของคติไทยที่สวยงาม กรอบและหย่องหน้าต่างแม้จะดูคล้ายกับจะมีเค้าลักษณะของจีนผสมอยู่ แต่จังหวะเส้นกรอบการเข้ามุมไม้ตลอดจนจังหวะลวดลายสลักดูวิจิตรวิเศษยิ่งนัก นอกจากนี้ในศาลาการเปรียญมีธรรมาสน์ไม้สมัยอยุธยาตอนปลายที่มีความวิจิตรไม่น้อยกว่าสิ่งอื่นใดเลย (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2544)

ผลจากการศึกษาในครั้งนี้

วัดแก้วไพฑูรย์หรือบางประทุนใน อยู่คู่กันกับวัดบางประทุนนอก โดยวัดแก้วไพฑูรย์อยู่ลึกเข้าไปอีกทางฝั่งเหนือคลองบางประทุน วัดแก้วไพฑูรย์มีทัศนียภาพและการดูแลความสะอาดภายในวัดและริมคลองที่สะอาด นอกจากนี้ศาลาการเปรียญในวัดแก้วไพฑูรย์ เพิ่งได้รับการบูรณะเสร็จในปี 2559 โดยบริษัท มติชน จำกัด (มหาชน) โดยการบูรณะครั้งนี้มีนายช่างจากกรมศิลปากรศึกษาการเขียนลวดลายที่หน้าบันศาลาการเปรียญของวัดแก้วไพฑูรย์ ซึ่งวาดจากร่องรอยของลวดลายเดิมที่ชำรุด ผสมผสานกับลายที่สันนิษฐาน โดยเทียบเคียงจากการศึกษาลายหน้าบันของวัดโบราณที่ร่วมสมัยกับวัดแก้วไพฑูรย์ รวมถึงวัดในย่านบางขุนเทียน เพื่อให้ได้ลวดลายที่ใกล้เคียงกับของดั้งเดิมมากที่สุด

กิจกรรมที่สามารถจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

ศึกษารูปแบบศิลปกรรมภายในวัดซึ่งมีอายุตั้งแต่สมัยอยุธยา และได้รับการบูรณะเรื่อยมาในสมัยรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะศาลาการเปรียญพื้นต่ำหลังคาทรงจั่วที่มีปีกนกรอบ มีลายไม้ที่มีลวดลายสอดประสานกลมกลืนกับรูปทรงทางสถาปัตยกรรมอย่างสมบูรณ์ บานประตูเขียนลายทองรูปเชี้ยวกางแบบคติจีน ซึ่งเป็นเหมือนเทพทวารบาลของคติไทยที่สวยงามมาก กรอบและหย่องหน้าต่างแม้จะดูคล้ายกับจะมีเค้าลักษณะของจีน แต่จังหวะเส้นกรอบการเข้ามุมไม้ตลอดจนจังหวะลวดลายสลักมีความงดงาม

วัดไทร

รูปที่ 25 ตำหนักทอง วัดไทร

วัดไทรเป็นวัดใหญ่ที่มีความสำคัญมาตั้งแต่สมัยอยุธยา เพราะมีหลักฐานพระพุทธรูปสลักหินทรายสีแดงปางต่างๆ เช่น ปางสมาธิ ปางมารวิชัย พระทรงเครื่อง อยู่ในพระวิหารจำนวนมาก ปัจจุบันมีเสมาสลักหินทรายสีแดงสมัยอยุธยาอยู่ด้านตะวันตกพระอุโบสถเหลืออยู่หนึ่งหลัก มีจารึกระบุชัดเจนว่าวัดไทรได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ในสมัยรัชกาลที่ 4 และ 5 ภายในวัดไทรมีตำหนักทองซึ่งเชื่อกันว่าเป็นของพระเจ้าเสือทรงพระราชอุทิศให้เป็นกุฏิสงฆ์ตั้งอยู่ริมคลองด้าน ที่เรียกตำหนักทอง เพราะเป็นตำหนักที่ลงรักปิดทองทั้งด้านนอกและด้านในทั้งหลังดูแพรวพราวสวยงามแต่ก็อยู่ในสภาพที่ลบลือนมาก (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2544) แต่บางข้อสันนิษฐานก็กล่าวว่ารูปแบบสถาปัตยกรรมเป็นสมัยรัตนโกสินทร์ซึ่งอาจเกิดจากการบูรณะในสมัยรัชกาลที่ 4 และ 5 นั้นเอง

ผลจากการศึกษาในครั้งนี้

จากการศึกษาในครั้งนี้พบว่า ในอดีตบริเวณนี้เคยเป็นตลาดน้ำวัดไทรที่มีความคึกคักมาก เนื่องจากเป็นศูนย์รวมการค้าขายของชาวสวนต่างๆ และยังมีนักท่องเที่ยวมาเยือนเป็นจำนวนมาก แต่เมื่อมีการตัดถนน การค้าขายสะดวกขึ้นก็นำสินค้ามาทางบกและขายบริเวณริมทำน้ำแทน ปัจจุบันร้านค้าริมคลองปิดไปเกือบทั้งหมด คงเหลืออยู่ประมาณ 2-3 ร้าน แต่บ้านเรือนบริเวณใกล้เคียงก็ยังคงสัญจรทางเรือเพราะไม่มีถนนตัดผ่าน มีทำน้ำหน้าบ้านและบ้านริมคลองที่เปิดเป็นหน้าร้านขายของชำต่างกันเป็นระยะ บริเวณนี้ยังเป็นที่จอดเรือรับจ้างของชาวบ้าน และมีเรืออาหารมาขายเป็นประจำทุกวัน เช่น เรือก๋วยเตี๋ยว เรือมะพร้าว เป็นต้น นอกจากนี้ยังสามารถเดินทางโดยเส้นทางรถไฟวงเวียนใหญ่-มหาชัย และลงที่สถานี วัดไทร

กิจกรรมที่สามารถจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

กิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมที่สามารถศึกษาในแหล่งเรียนรู้แห่งนี้ หากเป็นด้านศิลปกรรมสามารถศึกษาจาก ตำหนักทอง ซึ่งตำนานบอกเล่าว่าเป็นของพระเจ้าเสือทรงพระราชอุทิศให้เป็นกุฏิสงฆ์ตั้งอยู่ริมคลองด่าน เป็นตำหนักที่ลงรักปิดทองทั้งด้านนอกและด้านในทั้งหลัง บางข้อสันนิษฐานก็กล่าวว่ารูปแบบสถาปัตยกรรมเป็นสมัยรัตนโกสินทร์ซึ่งอาจเกิดจากการบูรณะในสมัยรัชกาลที่ 4 และ 5 สำหรับด้านวิถีการดำเนินชีวิต สามารถศึกษาได้จากตลาดบักวัดไทร ซึ่งย้ายมาจากตลาดน้ำเนื่องจากผู้คนสามารถบรรทุกสินค้ามาทางถนนได้แล้ว นอกจากบริเวณตลาดและห้องแถวแต่ละห้องแล้ว เรือขายอาหารและผลไม้ยังคงมีให้พบอยู่บริเวณท่าน้ำวัดไทร รวมถึงการศึกษากฎมีปัญญาอาชีพจากอุปกรณ์ที่ขายในร้านค้าริมคลอง ซึ่งผู้เชี่ยวชาญทางศิลปวัฒนธรรมและการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมแนะนำว่าเครื่องมือและอุปกรณ์ต่างๆ ภายในร้านค้านี้สามารถบอกเล่าเรื่องราวของชีวิตของผู้คนในสองฝั่งคลองได้เป็นอย่างดี

รูปที่ 26 เรือขายก๋วยเตี๋ยวบริเวณท่าน้ำวัดไทร

รูปที่ 27 ร้านค้าริมคลอง ตรงข้ามท่าน้ำวัดไทร

วัดสิงห์

วัดสิงห์มีโบราณวัตถุและโบราณสถานที่น่าสนใจหลายยุคสมัย อุโบสถก่อผนังทรงวิลันดา สมัยอยุธยา หน้าบันปั้นรูปลายพะเนียงประดับเครื่องถ้วย ตอนล่างหน้าบันปั้นลักษณะจำลองเขามอ คันทวยสลักไม้สวยงามมาก ใบเสมาน่าจะสร้างในสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ มีอักษรจารึกคำว่า กวางตุ้งด้วย น่าจะสั่งทำจากกวางตุ้ง แต่ปัจจุบันทางวัดสร้างอุโบสถใหม่จึงถอนย้ายจากเขต วิสุคามสีมาไปด้วยและใช้เสมาเก่าเฉพาะใบที่สมบูรณ์ดีเท่านั้น จากการเคลื่อนย้ายครั้งนี้จึงพบว่า โบสถ์เก่าใช้ลูกนิมิตเป็นก้อนหินธรรมชาติ ไม่ได้สกัดแต่อย่างใด ศาลาการเปรียญอยู่ริมคลองเป็นศาลา พื้นเตี้ยหลังคาจั่วมีปีกนก รูปทรงคล้ายศาลาที่วัดแก้วไพฑูรย์ (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2544)

รูปที่ 28 สถานีรถไฟวัดสิงห์

ผลจากการศึกษาในครั้งนี้

วัดสิงห์มีการบูรณปฏิสังขรณ์ และสร้างสถาปัตยกรรมยุคใหม่ อีกทั้งยังเป็นที่ยึดถือปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาของผู้คนในละแวกนี้อย่างคับคั่ง นอกจากนี้ยังสามารถเดินทางโดยเส้นทางรถไฟวงเวียนใหญ่- มหาชัย และลงที่สถานีวัดสิงห์

กิจกรรมที่สามารถจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

กิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมในวัดสิงห์ สามารถศึกษาความหลากหลายของโบราณวัตถุและโบราณสถานที่น่าสนใจทั้งสมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ เช่น อุโบสถก่อผนังทรงวิไลนาคสมัยอยุธยา หน้าบันปั้นรูปลายพะเนียงประดับเครื่องถ้วย ตอนล่างหน้าบันปั้นลักษณะจำลองเขามอคันทวยสลักไม้ สำหรับใบเสมาน่าจะสร้างในสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ เนื่องจากมีอักษรจารึกคำว่ากวางตุ้งด้วย จึงสันนิษฐานว่าน่าจะสั่งทำจากกวางตุ้ง

2.2 การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลในเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน

ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่วิจัย เพื่อสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ในเส้นทางประกอบการพิจารณาแหล่งเรียนรู้ที่จะนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ โดยทำการสัมภาษณ์บุคคลในพื้นที่ ซึ่งมีช่วงอายุตั้งแต่ 25 – 80 ปี ทุกคนอยู่ในพื้นที่คลองด่าน บางขุนเทียนมากกว่า 20 ปีขึ้นไป ตั้งแต่กำเนิดและเริ่มตั้งรกราก ประกอบอาชีพที่หลากหลาย แต่โดยดั้งเดิมเป็นอาชีพชาวสวนริมคลองด่าน บางขุนเทียน

ผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่วิจัยส่วนใหญ่เห็นว่าพื้นที่ละแวกบ้านเรือนของตนเองแม้ว่าจะมีการตัดถนนสำหรับรถยนต์ และรถไฟฟ้ามอเตอร์เวย์ พร้อมกับผู้อยู่อาศัยใหม่เข้ามา แต่วิถีชีวิตหลายอย่างที่ดำเนินมาตั้งแต่ในอดีตไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงมากนัก หลายบ้านยังคงใช้เรือสัญจร และบางบ้านที่ไม่มีถนนตัดถึงจะนั่งเรือออกมาบริเวณสถานีรถไฟฟ้ามอเตอร์เวย์เพื่อเดินทางไปสถานที่ต่างๆ ยังมีการใช้เรือโดยสารรับจ้างซึ่งนัดหมายกันทางโทรศัพท์ ก่อนที่เรือจะมารับบริเวณศาลา ท่าหน้าของบ้านตนเอง ยังมีการทำสวนอยู่บ้าง แม้จะลดลงไปค่อนข้างเยอะเพราะน้ำท่วม สำหรับผลไม้ที่ปลูก ได้แก่ กล้วย ส้มโอ มะม่วง ลิ้นจี่ มีคนดูแลสวนและรับจ้างเก็บเกี่ยวผลผลิตซึ่งเป็นคนละแวกบ้านริมคลองด่านเช่นกัน ก่อนจะมีเรือมารับซื้อหรือถ้าเป็นรถก็จะสามารถสัญจรโดยใช้เส้นทางซอยจอมทอง 13 บางสวนจะนำผลผลิตไปขายเอง เช่น เรือมะพร้าวหน้าวัดไทร ผู้คนในพื้นที่ให้ความสำคัญกับการบำรุงรักษาทรัพยากรทางธรรมชาติ และสืบทอดประเพณีทางศาสนา มีการสร้างพระในวัดบางขุนเทียนกลาง และร่วมบุญในวัดใกล้เคียงสม่ำเสมอ ยังคงโดยสารทางเรือเพื่อไปวัดทำบุญในวันพระเช่นที่เคยปฏิบัติมา ยังคงมีเรือ

ขายอาหารตามช่วงเวลา เช่น กลางวันมีเรือขายกล้วยเดี่ยว กลางคืนมีเรือขายโจ๊ก ผู้คนจะออกมารอซื้อบริเวณศาลาริมน้ำของบ้านตนเอง

รูปที่ 29 มะพร้าวและกล้วยในสวนบางขุนเทียน

สำหรับการเรียนรู้แนะนำให้มาในช่วงกลางวัน เรียนรู้ศิลปกรรมในวัดต่างๆ บุคคลในพื้นที่แนะนำวัดราชโอรส วัดนางนอง เพราะยังคงความดั้งเดิม มีของโบราณและรักษาความสะอาดดีขึ้นกว่าเมื่อก่อนมาก แต่ถ้าเป็นด้านวิถีชีวิต อาหารการกิน แนะนำร้านริมคลองบริเวณวัดไทร วัดสิงห์ วัดบางพระทุนจะเยอะกว่าบริเวณอื่น นอกจากนี้จะเป็นบริเวณตลาดพลูซึ่งเป็นร้านที่นิยม เช่น ร้านเต็กเฮงหมี่กรอบจีนหลี เปิดมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ร้านกล้วยเดี่ยวเปิดวัดนางชี เป็นต้น ซึ่งน่าจะเยี่ยมชมและชิมอาหารหากเดินทางไปบริเวณวัดอัปสรสวรรค์หรือวัดนางชี

สำหรับสวนตามปกติไม่ได้เปิดให้คนนอกเข้าชม แต่สามารถแวะพักผ่อนบริเวณศาลาริมน้ำได้ หากผ่านมาบริเวณนี้ นอกจากนี้อยากให้เกิดการพัฒนาความสะอาดของคลองอย่างสม่ำเสมอเพราะจะมีบางช่วงมีกลิ่น หากการจัดการเรียนรู้มีอย่างต่อเนื่อง และมีผู้สนใจสัญจรทางน้ำมากขึ้น ทางราชการน่าจะพัฒนาความสะอาดมากขึ้นกว่าเดิม ซึ่งเป็นส่วนที่ส่งเสริมกันและได้ประโยชน์ร่วมกันทุกฝ่าย

ตารางที่ 7 ตารางวิเคราะห์กิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมของแหล่งเรียนรู้ในเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน

ตารางที่ 7 ตารางวิเคราะห์กิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมของแหล่งเรียนรู้ในเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน

ลำดับ	แหล่งเรียนรู้ในเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน	จุดเด่นของแหล่งเรียนรู้	กิจกรรมที่สามารถจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม
1	วัดราชโอรส	<ul style="list-style-type: none"> - วัดแห่งแรกที่สร้างแบบพระราชนิยม - สถาปัตยกรรมที่โดดเด่น รัชศกองค์ต้น และพุทธศิลป์ เด่นหายากทั้งเป็นจุดเริ่มต้นในการศึกษาศิลปกรรมตามเส้นทาง หรือจุดที่กระจายการศึกษาศิลปกรรม - วิถีชีวิตของผู้คนจากท้องแถวต่างจังหวัด 	<ul style="list-style-type: none"> - เรียนรู้รูปแบบทางศิลปกรรมแบบพระราชนิยม เอกสิทธิ์แห่งแรกที่ก่อรูปแบบในสมัยรัตนโกสินทร์ - สามารถอธิบายเรื่องราวของเส้นทางคลองด่านตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันอย่างทันภาพชัดเจน เนื่องจากเป็นจุดรวมของอาคารคนมาทุกประเภท - วิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนในรัชศกองค์ต้น
2	วัดบางกอก	<ul style="list-style-type: none"> - ศิลปรูปแบบพระราชนิยม - พระประธานพระเครื่อง และแนวคิดจักรพรรดิราชภายในพระอุโบสถ - ลานกึ่งในงานจิตรกรรมเพดานคาน้ำ - ความสัมพันธ์ของวัดบางกอกและชื่อชุมชนบางกอกซึ่งเป็นชุมชนเก่าแก่ในสมัยอยุธยา 	<ul style="list-style-type: none"> - เรียนรู้รูปแบบทางศิลปกรรมแบบพระราชนิยม และแนวคิดจักรพรรดิราชภายในพระอุโบสถ - เรียนรู้ลักษณะในงานจิตรกรรมเพดานคาน้ำ - เรียนรู้วิถีชีวิตสัมพันธ์ของที่คาถาทำน้ำ และแนวคิดในการสร้างศาลกาน้ำในรัชศกองค์ต้น
3	วัดหอนี	<ul style="list-style-type: none"> - มีวาลงกาน้ำเดิมของ "ท่านฟ้า" (ชายของรัชกาลที่ 3) - พระประธาน ลึงก่อสร้างประธานของวัด ชนบทช้างเผือกพระอุโบสถ และพระวิหาร - สถาปัตยกรรมผสมผสานระหว่างรูปแบบ "ไทยประเพณี" และ "พระราชนิยม" - จิตวิญญาณเพื่อการศึกษาก่อนในวัดหอนี 	<ul style="list-style-type: none"> - เรียนรู้ความสำคัญชุมชนที่อาศัยในพื้นที่แห่งนี้ในอดีต - เรียนรู้ความแตกต่างระหว่างรูปแบบศิลปกรรมแบบ "ไทยประเพณี" และ "พระราชนิยม" โดยมีตัวอย่างเช่นแหล่งเรียนรู้ที่เห็นชัดเจน - เรียนรู้วิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่ตั้งแต่อดีต ผ่านการจัดแสดงเครื่องใช้ประกอบอาชีพภายในพิพิธภัณฑ์
4	วัดสี่ปลารวรรค์	<ul style="list-style-type: none"> - พระประธานเป็นพระพุทธรูป 20 องค์ และเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยองค์เท่ากันหมด - ท่อโสรที่ปากคลองที่ประดิษฐานอยู่กลางสระ เป็นท่อโสรที่มีพระพรหมสถม สันแบบรูปท่อเขียนสมัยอยุธยาที่วิเศษนัก - อยู่ใกล้ปากคลองด่านที่จะเชื่อมไปทางคลองบางกอกใหญ่และบางกอกน้อยเพื่อออกแม่น้ำเจ้าพระยา 	<ul style="list-style-type: none"> - เรียนรู้ศึการสร้างพระอศิลพระพุทธรูป 20 พระองค์ พระประธานวัดสี่ปลารวรรค์ ซึ่งศึการสร้างพระอศิลพระพุทธรูปปางกฏในศิลปกรรมทุกยุคทุกสมัย แต่ที่ผ่านมานั้นส่วนใหญ่ปางกฏอยู่ในงานจิตรกรรม - เรียนรู้การสร้างท่อโสร กลางสระน้ำ - เรียนรู้วัฒนธรรมจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ว่าบริเวณน่าจะเป็นที่ตั้งของด่านขนอมเดิม และเป็นต้นกำเนิดชื่อคลองด่านสายนี้
5	วัดบางขี	<ul style="list-style-type: none"> - ปรางค์ใหญ่เป็นภิกษุของวัด - พระอุโบสถชนบทช้างเผือกองค์ปรางค์ โดยพระอุโบสถอยู่ด้านซ้ายขององค์ปรางค์ พระวิหารและพระอุโบสถอยู่ด้านขวา 	<ul style="list-style-type: none"> - เรียนรู้รูปแบบศิลปกรรมแบบพระราชนิยม ที่มีศาสนเป็นสัญลักษณ์ โดยบูรณะจากวัดเดิมในสมัยอยุธยา

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์สภาพ ปัญหา และรูปแบบในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

ผู้วิจัยศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลด้านสภาพ ปัญหา และรูปแบบในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

ผู้เชี่ยวชาญทางศิลปศึกษาและ/หรือศิลปวัฒนธรรม ทั้งหมด 5 ท่าน โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 4 ท่าน (ร้อยละ 80) เป็นเพศชาย แต่ละท่านจบการศึกษาในระดับปริญญาบัณฑิต – ดุษฎีบัณฑิต โดยสถาบันการศึกษาที่สำเร็จการศึกษามีความหลากหลายทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ผู้เชี่ยวชาญทั้งหมดเคยผ่านประสบการณ์การเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมและผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน (ร้อยละ 60) มีประสบการณ์ในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมมาก่อน และมีประสบการณ์มากกว่า 20 ปี

ผู้เชี่ยวชาญทางการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ทั้งหมด 5 ท่าน โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 4 ท่าน (ร้อยละ 80) เป็นเพศชาย แต่ละท่านจบการศึกษาในระดับมหาบัณฑิต – ดุษฎีบัณฑิต โดยสถาบันการศึกษาที่สำเร็จการศึกษามีความหลากหลายทั้งในประเทศและต่างประเทศ ผู้เชี่ยวชาญทั้งหมดเคยผ่านประสบการณ์การเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม และผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน (ร้อยละ 80) ร้อยละ 60 มีประสบการณ์มากกว่า 20 ปี

บุคคลที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมจำนวน 20 ท่าน โดยผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ประเภทบุคคลที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม อายุ 21-30 ปี จำนวน 8 คน (ร้อยละ 80) เป็นเพศหญิง จบการศึกษาในระดับปริญญาบัณฑิตและมหาบัณฑิต สำหรับสถาบันการศึกษาที่สำเร็จการศึกษามีความหลากหลายทั้งในประเทศและต่างประเทศ ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ทุกท่านเคยร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมมากกว่า 3 ครั้ง

ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ประเภทบุคคลที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม อายุ 31- 40 ปี เป็นเพศชาย ร้อยละ 50 และเพศหญิง ร้อยละ 50 จบการศึกษาในระดับปริญญาบัณฑิตและมหาบัณฑิต โดยสถาบันการศึกษาที่สำเร็จการศึกษามีความหลากหลายทั้งในประเทศและต่างประเทศ ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ทุกท่านเคยร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมมากกว่า 3 ครั้ง

โดยผู้วิจัยได้นำมาพิจารณาแนวทางในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม โดยแบ่งเป็น 4 ประเด็น ได้แก่ 3.1 การจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม 3.2 รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม 3.3 แหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม และ 3.4 แนวโน้มในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

3.1 การจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

3.1.1 ความคิดเห็นด้านการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมจากผู้เชี่ยวชาญทางศิลปศึกษาและ/หรือศิลปวัฒนธรรม

ผู้เชี่ยวชาญทั้งหมดเคยผ่านประสบการณ์การจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมและผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน (ร้อยละ 60) มีประสบการณ์ในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมมาก่อน โดยส่วนมากเป็นการจัดกิจกรรมให้แก่ผู้เรียนในระดับอุดมศึกษาและผู้สนใจทั่วไปในวัยผู้ใหญ่ จากการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมที่ผู้เชี่ยวชาญเคยเข้าร่วมหรือเคยจัดทั้งในประเทศและต่างประเทศ ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นตรงกันว่าหากเป็นการศึกษาในสถานที่จริงจะได้รับความสนใจจากผู้ร่วมกิจกรรมเป็นอย่างมาก กิจกรรมส่วนใหญ่มีรูปแบบการจัดกิจกรรมคล้ายกัน คือ เริ่มจากการฟังบรรยายหรือรับทราบเนื้อหาเบื้องต้นจากผู้จัดการเรียนรู้อ่อนสัมผัสสถานที่จริง เมื่อพบสถานที่จริงแล้วผู้เรียนจะเริ่มสังเกตจากสิ่งที่ได้รับรู้ก่อนหน้า เอาความรู้เดิมที่มีและความรู้ที่ได้จากการฟังบรรยายมาเปรียบเทียบ และเริ่มซักถามตามความสนใจของตน เช่น บางคนสนใจกระบวนการสร้างสรรค์ บางคนสนใจความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ หากเราสร้างรูปแบบการเรียนรู้และกิจกรรมได้สอดคล้อง ครอบคลุมกับความสนใจของผู้เรียนจะส่งผลให้การจัดการเรียนรู้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ผู้เชี่ยวชาญทั้งหมดมีความเห็นตรงกันว่าในปัจจุบันการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมกำลังได้รับความสนใจมากขึ้นเรื่อยๆ มีทั้งกลุ่มเฉพาะที่เคยให้ความสนใจอยู่แล้ว และกลุ่มใหม่ที่กำลังให้ความสนใจตามกระแสการท่องเที่ยววิถีไทย แต่ในปัจจุบันผู้จัดการเรียนรู้อย่างคมีน้อยกว่าผู้ที่สนใจและพื้นที่การเรียนรู้ยังไม่กระจายตัวออกไปจากกระแสหลัก เช่น ในกรุงเทพมหานคร ผู้คนจะรู้จักแต่สถานที่เมืองฝั่งพระนครมากกว่าฝั่งธนบุรีหรือพื้นที่โดยรอบ

3.1.2 ความคิดเห็นด้านการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมจากผู้เชี่ยวชาญทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

ผู้เชี่ยวชาญทั้งหมดเคยมีประสบการณ์ในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมมากกว่า 5 ปี โดยส่วนมากเป็นการจัดกิจกรรมให้แก่ผู้เรียนในระดับอุดมศึกษาและโครงการบริการวิชาการแก่บุคคลภายนอกทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยผลของการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมเป็นไปในทางที่ดี มีกลุ่มคนที่สนใจศึกษาเรื่องราวทางศิลปกรรมและวัฒนธรรมเป็นจำนวนมาก หากเปิดรับสมัครกิจกรรมจะมีผู้สนใจสมัครร่วมกิจกรรมอย่างรวดเร็ว ในระยะหลังนี้มีการประชาสัมพันธ์ผ่านเครือข่ายออนไลน์ต่างๆ ซึ่งบุคคลทั่วไปที่มีความสนใจทางประวัติศาสตร์ ศิลปกรรมและชุมชนมีการรวมตัวกันเป็นจำนวนมาก และใช้วันหยุดสุดสัปดาห์ในการเข้าร่วมกิจกรรมสม่ำเสมอ นอกจากนี้การรวมกลุ่มเพื่อเรียนรู้ดังกล่าวยังพัฒนาไปเป็นพลังในการอนุรักษ์โบราณสถาน ชุมชนและวิถีชีวิต

ของผู้คนในย่านต่างๆ ซึ่งสื่อออนไลน์เป็นปัจจัยสำคัญในการสื่อสารเพื่อให้บุคคลทั่วไปได้รับรู้และค่อนข้างได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี

3.1.3 ความคิดเห็นด้านการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมจากผู้ที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

บุคคลที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมจำนวน 16 ท่าน (ร้อยละ 80) มีความสนใจทางประวัติศาสตร์และรูปแบบศิลปกรรม และบุคคลที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมทั้งหมดมีความสนใจในด้านวิถีชีวิตชุมชน สำหรับสาเหตุที่ทำให้ความสนใจเนื่องจากชอบการเรียนรู้วัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากวิถีชีวิตปัจจุบัน ทั้งความเป็นอยู่ อาหารการกินพื้นถิ่น เครื่องนุ่งห่ม การแต่งกาย การประกอบอาชีพ สนใจวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในอดีต ไม่อยากให้มรดกทางวัฒนธรรมสูญหายไปตามกาลเวลา

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

จากการศึกษา พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นตรงกันว่า หากจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมโดยทำการศึกษาในสถานที่จริงจะได้รับความสนใจจากผู้ร่วมกิจกรรมเป็นอย่างมาก กิจกรรมส่วนใหญ่มีรูปแบบการจัดกิจกรรมคล้ายกัน คือ เริ่มจากการฟังบรรยายหรือรับทราบเนื้อหาเบื้องต้นจากผู้จัดการเรียนรู้ก่อนเรียนรู้ในสถานที่จริง เมื่อพบสถานที่จริงแล้วผู้เรียนจะเริ่มสังเกตจากสิ่งที่ได้รับรู้ก่อนหน้า นำความรู้เดิมที่มีและความรู้ที่ได้จากการฟังบรรยายมาเปรียบเทียบ และเริ่มซักถามตามความสนใจของตน เช่น บางคนสนใจกระบวนการสร้างสรรค์ บางคนสนใจความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ หากเราสร้างรูปแบบการเรียนรู้และกิจกรรมได้สอดคล้อง ครอบคลุมกับความสนใจของผู้เรียนจะส่งผลให้การจัดการเรียนรู้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ในปัจจุบันการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมกำลังได้รับความสนใจมากขึ้นเรื่อยๆ มีทั้งกลุ่มเดิมที่เคยให้ความสนใจอยู่แล้ว และกลุ่มใหม่ที่กำลังให้ความสนใจตามกระแสการท่องเที่ยววิถีไทย แต่ในปัจจุบันผู้จัดการเรียนรู้อย่างมีน้อยกว่าผู้ที่สนใจ และพื้นที่การเรียนรู้ยังไม่กระจายตัวออกไปจากกระแสหลัก เช่น ในเขตกรุงเทพมหานคร ผู้คนจะรู้จักแต่สถานที่ในฝั่งพระนครมากกว่าฝั่งธนบุรีหรือพื้นที่โดยรอบ

ผลของการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมเป็นไปในทางที่ดี เนื่องจากมีกลุ่มคนที่สนใจศึกษาเรื่องราวทางศิลปกรรม และศิลปวัฒนธรรมเป็นจำนวนมาก หากเปิดรับสมัครกิจกรรมต่างๆ จะมีผู้สนใจสมัครร่วมกิจกรรมอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในระยะหลังนี้มีการประชาสัมพันธ์ผ่านเครือข่ายออนไลน์ซึ่งบุคคลทั่วไปที่มีความสนใจทางประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม และชุมชน มีการรวมตัว

กันเป็นจำนวนมาก และใช้วันหยุดสุดสัปดาห์ในการเข้าร่วมกิจกรรมสม่ำเสมอ นอกจากนี้ยังมีการรวมกลุ่มเพื่อเรียนรู้ สิ่งที่เกิดขึ้นดังกล่าวยังพัฒนาไปเป็นพลังในการอนุรักษ์โบราณสถาน ชุมชน และวิถีชีวิตของผู้คนในย่านต่างๆ ซึ่งสื่อออนไลน์เป็นปัจจัยสำคัญในการสื่อสาร เพื่อให้บุคคลทั่วไปได้รับรู้ และได้รับความร่วมมือรวมพลังเป็นอย่างดี

สำหรับบุคคลที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม มีความสนใจในด้านวิถีชีวิตชุมชนเป็นพิเศษ โดยสาเหตุที่ทำให้ความสนใจเนื่องจากชอบการเรียนรู้วัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากวิถีชีวิตปัจจุบัน ทั้งความเป็นอยู่ อาหารการกินพื้นถิ่น เครื่องนุ่งห่ม การแต่งกาย การประกอบอาชีพ สนใจวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในอดีต ไม่อยากให้มรดกทางวัฒนธรรมสูญหายไปตามกาลเวลา เมื่อได้ร่วมกิจกรรม เรียนรู้เรื่องราว ความเป็นมา วิถีชีวิตชุมชน และรับรู้ปัญหาที่ชุมชนประสบก็พร้อมรวมพลังในการยื่นข้อเสนอกับหน่วยงานที่จะส่งผลให้เกิดการทำลายชุมชนดั้งเดิม เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ให้โบราณสถานและชุมชนดั้งเดิมคงอยู่ต่อไป

3.2 รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

3.2.1 ความคิดเห็นด้านรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม จากผู้เชี่ยวชาญทางศิลปศึกษาและ/หรือศิลปวัฒนธรรม

ผู้เชี่ยวชาญทั้งหมดมีความเห็นตรงกันว่าควรบรรยาย ให้ความรู้เบื้องต้น และขอบเขตของสถานที่ที่จะทำการศึกษาก่อนเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อให้ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ได้เห็นขอบเขตทั้งหมดของสิ่งที่ทำการเรียนรู้ หลังจากนั้นจึงนำเข้าสู่การชมสถานที่จริง โดยลำดับสถานที่ตามกลุ่มเพื่อสร้างความเข้าใจให้กับผู้เรียน เช่น กลุ่มยุคสมัยศิลปกรรม กลุ่มรูปแบบศิลปกรรม วิถีชีวิตของผู้คน อาหารการกิน การประกอบอาชีพ ระหว่างทำการเรียนรู้ผู้จัดการเรียนรู้ก็เสริมข้อมูลเพิ่มเติม ร่วมกันวิเคราะห์สิ่งที่พบเจอ กิจกรรมระหว่างการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ที่ศึกษา เช่น ใบกิจกรรมที่ระบุภาพของวัตถุที่จะพบเจอในเส้นทางการเรียนรู้ ให้ผู้ร่วมกิจกรรมสังเกตและตอบคำถาม ลงในใบกิจกรรม หรือกิจกรรมที่สอดแทรกการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมอื่นๆ ออกแบบกิจกรรมให้ผู้เรียนได้สัมผัสวิถีชีวิตที่แท้จริงของชุมชน เน้นการสร้างประสบการณ์ตรง บอกเล่าถึงเรื่องราวความเป็นมาในอดีตจนถึงปัจจุบัน ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง นำเสนอข้อมูลตามความจริงที่พบ หากบางอย่างเปลี่ยนไปตามยุคสมัยแล้วก็ให้อธิบายปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้ทราบข้อมูล และสรุปผลการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมเมื่อจบกิจกรรมการเรียนรู้

3.2.2 ความคิดเห็นด้านรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม จากผู้เชี่ยวชาญ ทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 4 ท่าน (ร้อยละ 80) เห็นว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้ในปัจจุบันมีความหลากหลายตามความสามารถของผู้จัดการเรียนรู้และเครือข่าย ก่อนหน้านี้เคยถูกละเลย ขาดแคลนบุคลากรในการจัดการเรียนรู้ ส่วนมากมักจัดการเรียนรู้แห่งเดิม ในพื้นที่การเรียนรู้เดิมที่มีคนรู้จักอยู่แล้ว มีการจัดฉากวิถีชีวิต ซึ่งในการเรียนรู้ควรเรียนรู้ตามสภาพธรรมชาติของท้องถิ่น อาชีพ ภูมิปัญญา อาหารการกิน ในการดำเนินการเรียนรู้ควรแนะนำเส้นทางก่อนว่า การศึกษาครั้งนี้มีสถานที่ใดบ้างที่จะทำการศึกษา อาจจะกำหนดหัวข้อความรู้หลักในการศึกษาแต่ละครั้ง เช่น บุคคลสำคัญ รูปแบบศิลปกรรม วิถีชีวิตริมน้ำ สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ซึ่งการจัดการเรียนรู้มีส่วนช่วยให้คนในท้องถิ่นเห็นคุณค่าสถานที่ของตนเองและเป็นกำลังสำคัญในการจัดการเรียนรู้และอนุรักษ์

3.2.3 ความคิดเห็นด้านรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมจากผู้ที่เคยเข้าร่วม กิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

บุคคลที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมให้ความสนใจการเรียนรู้ที่ได้สัมผัสสถานที่จริง มีประสบการณ์ตรงในการเรียนรู้ ต้องการการบรรยายก่อนชมสถานที่จริง และสนใจการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในอดีต ไม่ว่าจะเป็นด้านวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ อาหารการกิน การอยู่ร่วมกันแบบพึ่งพากัน

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

จากการศึกษา พบว่า ผู้เชี่ยวชาญทั้งหมดมีความเห็นตรงกันว่าการบรรยาย ให้ความรู้เบื้องต้น และบอกขอบเขตของสถานที่ที่จะทำการศึกษาก่อนเป็นสิ่งสำคัญ ควรแนะนำเส้นทางก่อนว่า การศึกษาครั้งนี้มีสถานที่ใดบ้างที่จะทำการศึกษา หลังจากนั้นจึงนำเข้าสู่การชมสถานที่จริง โดยลำดับสถานที่ตามกลุ่มเพื่อสร้างความเข้าใจให้กับผู้เรียน เช่น กลุ่มยุคสมัยศิลปกรรม กลุ่มรูปแบบศิลปกรรม วิถีชีวิตของผู้คน อาหารการกิน การประกอบอาชีพ เป็นต้น

ระหว่างทำการเรียนรู้ ผู้จัดการเรียนรู้ควรเสริมข้อมูลเพิ่มเติม และร่วมกันวิเคราะห์สิ่งที่พบเจอ ออกแบบกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ที่ศึกษา เช่น ใบบันทึกการระบุนภาพของวัตถุที่จะพบเจอ ในเส้นทางการเรียนรู้ให้ผู้ร่วมกิจกรรมสังเกต และตอบคำถามลงในใบบันทึกการ หรือกิจกรรมที่สอดแทรกการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมอื่นๆ ออกแบบกิจกรรมให้ผู้เรียนได้สัมผัสวิถีชีวิตที่แท้จริงของชุมชน โดยเน้นการสร้างประสบการณ์ตรง และบอกเล่าถึงเรื่องราวความเป็นมาในอดีตจนถึงปัจจุบัน ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง นำเสนอข้อมูลตามความจริงที่พบ หากบางเรื่องราวม

ความเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ควรอธิบายปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้ทราบข้อมูล และสรุปผลการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมเมื่อจบกิจกรรมการเรียนรู้

รูปแบบการจัดการเรียนรู้ในปัจจุบันมีความหลากหลายตามความสามารถของผู้จัดการเรียนรู้ และเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งก่อนหน้านี้เคยถูกละเลย และขาดแคลนบุคลากรในการจัดการเรียนรู้ ส่วนมากมักจัดการเรียนรู้ในพื้นที่การเรียนรู้เดิมที่มีคนรู้จักอยู่แล้ว มีการจัดฉากวิถีชีวิต ซึ่งในการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ควรเรียนรู้ตามสภาพธรรมชาติของวิถีชีวิตท้องถิ่น อาชีพ ภูมิปัญญา อาหารการกิน โดยการจัดการเรียนรู้จะส่งผลให้คนในพื้นที่เห็นคุณค่าสถานที่ของตนเอง และเป็นกำลังสำคัญในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งจะพัฒนาเป็นความร่วมมือ ร่วมพลังในการอนุรักษ์ต่อไป สำหรับบุคคลที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ให้ความสนใจรูปแบบการเรียนรู้ที่ได้ศึกษาในสถานที่จริง ได้รับประสบการณ์ตรงในการเรียนรู้ ต้องการฟังบรรยายก่อนเข้าชมสถานที่ และสนใจการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในอดีต ไม่ว่าจะเป็นด้านวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ อาหารการกิน การอยู่ร่วมกันแบบพึ่งพากัน

3.3 แหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

3.3.1 ความคิดเห็นด้านแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม จากผู้เชี่ยวชาญทางศิลปศึกษา และ/หรือศิลปวัฒนธรรม

แหล่งเรียนรู้ที่จะใช้ในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมทั้ง 6 ประเภท ได้แก่ แหล่งเรียนรู้ประเภทสถานที่ แหล่งเรียนรู้ประเภทกิจกรรม แหล่งเรียนรู้ประเภทบุคคล แหล่งเรียนรู้ประเภทวัตถุ แหล่งเรียนรู้ประเภทสื่อ และแหล่งเรียนรู้ประเภททรัพยากรธรรมชาติ

ผู้เชี่ยวชาญทางศิลปศึกษาและ/หรือศิลปวัฒนธรรมให้ความเห็นว่าแหล่งเรียนรู้ประเภทสถานที่ที่จะนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ ควรคัดสรรจากความสอดคล้องของเนื้อหาที่จะเรียนรู้ เช่น รูปแบบศิลปกรรม คำนึงถึงการเดินทางจากสถานที่หนึ่งไปยังสถานที่ต่อไป ควรให้ความสำคัญกับความสะดวกในการเดินทางและความสะอาดสะอาดอันของสถานที่ ซึ่งความสะอาดของสถานที่เป็นปัจจัยที่สำคัญควรคำนึงถึงเป็นลำดับต้นๆ เนื่องจากส่งผลต่อผู้ร่วมกิจกรรมระหว่างการเรียนรู้โดยตรง

สำหรับแหล่งเรียนรู้ประเภทกิจกรรม ผู้เชี่ยวชาญทั้งหมดเสนอแนะให้เลือกแหล่งเรียนรู้จากวิถีชีวิตและศิลปกรรมของสถานที่ที่ทำการจัดการเรียนรู้ โดยรูปแบบกิจกรรมอาจเป็นใบกิจกรรมที่ระบุภาพของวัตถุที่จะพบเจอในเส้นทางการเรียนรู้ ให้ผู้ร่วมกิจกรรมสังเกตและตอบคำถามลงในใบกิจกรรม หรือกิจกรรมที่สอดแทรกการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมอื่นๆ ผู้ร่วมกิจกรรมจะได้เรียนรู้วิถีชีวิตและสิ่งของที่พบเจอขณะเรียนรู้ไปพร้อมกัน นอกจากนี้ผู้จัดการเรียนรู้สามารถนำกิจกรรมเหล่านี้มาใช้ในการสรุปบทเรียนในการเรียนรู้ครั้งนี้ได้

แหล่งเรียนรู้ประเภทบุคคล ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่เสนอแนะให้คัดสรรจากบุคคลในพื้นที่ หรือ ผู้ที่มีความรู้ทางศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิตในพื้นที่ ในกรณีศึกษาเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน อาจ เป็นผู้นำทางการสัญจรทางน้ำระหว่างการเรียนรู้ เนื่องจากมีความชำนาญในเส้นทางและรู้จักกับผู้คน ในพื้นที่เป็นอย่างดี

แหล่งเรียนรู้ประเภทวัตถุ ผู้เชี่ยวชาญทุกท่านเสนอแนะให้เลือกสรรจากวัตถุในสถานที่ที่ ศึกษา แต่ไม่ควรเน้นเฉพาะเจาะจงไปที่วัตถุเพียงอย่างเดียว ควรมีทางวิถีชีวิตร่วมด้วย เช่น เรือ ไม้พาย อาคารบ้านเรือน มีความหลากหลาย

แหล่งเรียนรู้ประเภทสื่อ ผู้เชี่ยวชาญทุกท่านเสนอให้ทำแผนที่หรือแผ่นพับสำหรับการเรียนรู้ ทางศิลปวัฒนธรรม เพื่อให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้ทราบพิกัดคร่าวๆ ของการเรียนรู้และภาพรวมของ เส้นทางทั้งหมด อาจมีข้อมูลของแหล่งเรียนรู้โดยย่อเพื่อทำความเข้าใจร่วมกับการเรียนรู้ไปพร้อมกัน

แหล่งเรียนรู้ประเภททรัพยากรธรรมชาติ ผู้เชี่ยวชาญทุกท่านเสนอให้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ที่พบเจอให้เกิดประโยชน์ ในกรณีศึกษาของผู้วิจัย เป็นเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน อยู่แล้ว สามารถใช้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของเส้นทางน้ำที่มีความสำคัญในอดีต และข้อมูลทาง ประวัติศาสตร์มาบอกเล่าความเป็นมาตั้งแต่ต้นจนถึงความเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันและสิ่งที่ยังคงอยู่ให้ ผู้เรียนได้เรียนรู้ระหว่างการจัดการเรียนรู้

สำหรับระยะเวลาในการจัดกิจกรรมขึ้นอยู่กับขอบเขตของเนื้อหา พื้นที่ศึกษาและระยะเวลา ในการเดินทาง โดยต้องพิจารณาหลายปัจจัยเข้าด้วยกัน

3.3.2 ความคิดเห็นด้านแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม จากผู้เชี่ยวชาญทางการจัด กิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

สำหรับแหล่งเรียนรู้ที่จะใช้ในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมทั้ง 6 ประเภท ได้แก่ แหล่งเรียนรู้ประเภทสถานที่ แหล่งเรียนรู้ประเภทกิจกรรม แหล่งเรียนรู้ประเภทบุคคล แหล่ง เรียนรู้ประเภทวัตถุ แหล่งเรียนรู้ประเภทสื่อ และแหล่งเรียนรู้ประเภททรัพยากรธรรมชาติ

ผู้เชี่ยวชาญทั้งหมดเห็นว่าแหล่งเรียนรู้ประเภทสถานที่ที่จะนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ ควร คัดสรรจากความสอดคล้องของเนื้อหาที่จะเรียนรู้ มีการอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ที่เข้ามาศึกษา เส้นทางสัญจรมีความปลอดภัย ผู้เรียนสามารถมาแหล่งเรียนรู้เองได้ในโอกาสต่อไป อาจใช้ พิพิธภัณฑสถานเป็นอีกสถานที่ในการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้อื่นๆ แหล่งเรียนรู้ควรมีประวัติศาสตร์ ความเป็นมา แต่ในการจัดการเรียนรู้อาจไม่ต้องบอกเนื้อหาทั้งหมด อาจบอกเป็นเนื้อหาสำคัญของ สถานที่และให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม และความสะอาดของสถานที่เป็นสิ่งสำคัญ

สำหรับแหล่งเรียนรู้ประเภทกิจกรรม ผู้เชี่ยวชาญร้อยละ 80 เสนอแนะกิจกรรมที่ผู้เรียนได้เรียนรู้วิถีชีวิตและศิลปกรรมของสถานที่ที่ทำการจัดการเรียนรู้ โดยให้ผู้เรียนได้สัมผัสและมีส่วนร่วมมากที่สุด สามารถเรียนรู้เรื่องราวตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันผ่านกิจกรรมได้ หากมีการบริหารจัดการ คำนึงถึงเวลาในการเรียนรู้ตลอดทั้งวัน ควรเน้นกิจกรรมที่สอดแทรกการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมไปในการจัดการเรียนรู้ ผู้ร่วมกิจกรรมจะได้เรียนรู้วิถีชีวิตและสิ่งเกิดสิ่งที่พบเจอขณะเรียนรู้ไปพร้อมกัน กิจกรรมไม่ควรเป็นไปในทางศึกษากับโบราณสถานเพียงอย่างเดียว พิซพรรณ ขนม อาหารในเส้นทางการเรียนรู้ สามารถนำมาเป็นกิจกรรมในการเรียนรู้ที่มีชีวิตชีวาได้ทั้งหมด นอกจากนี้ผู้จัดการเรียนรู้สามารถนำกิจกรรมเหล่านี้มาใช้ในการสรุปบทเรียนในการเรียนรู้ครั้งนี้ได้

แหล่งเรียนรู้ประเภทบุคคล ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่เสนอแนะให้คัดสรรจากบุคคลในพื้นที่ หรือผู้ที่มีความรู้ทางศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิตในพื้นที่ ในกรณีศึกษาเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน อาจเป็นผู้สูงอายุในพื้นที่ที่บอกเล่าเรื่องราวความเป็นมาในพื้นที่จากประสบการณ์ของตนเองได้เป็นอย่างดี

แหล่งเรียนรู้ประเภทวัตถุ ผู้เชี่ยวชาญทุกท่านเสนอแนะให้เลือกสรรจากวัตถุในสถานที่ที่ศึกษา แต่ไม่ควรเน้นเฉพาะเจาะจงไปที่วัตถุเพียงอย่างเดียว ควรมีทางวิถีชีวิตร่วมด้วย อาจหาเป็นสถานที่สำคัญของชุมชนหรือข้าวของในชีวิตประจำวัน เช่น เรือ ไม้พาย อาคารบ้านเรือน มีความหลากหลาย หากสิ่งใดที่ห้ามจับต้องเนื่องจากอาจก่อให้เกิดความเสียหาย ควรแจ้งให้ผู้เรียนทราบก่อน สร้างพฤติกรรมมารับชมอย่างถูกต้องให้ผู้ร่วมกิจกรรม

แหล่งเรียนรู้ประเภทสื่อ ผู้เชี่ยวชาญทุกท่านเสนอให้ทำแผนที่หรือแผ่นพับสำหรับการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม เพื่อให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้ทราบพิถีพิถันต่างๆ ของการเรียนรู้และภาพรวมของเส้นทางทั้งหมด อาจมีข้อมูลของแหล่งเรียนรู้โดยย่อเพื่อทำความเข้าใจร่วมกับการเรียนรู้ไปพร้อมกัน

แหล่งเรียนรู้ประเภททรัพยากรธรรมชาติ ผู้เชี่ยวชาญทุกท่านเสนอให้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่พบเจอให้เกิดประโยชน์ ในกรณีศึกษาของผู้วิจัย เป็นเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน อยู่แล้วสามารถใช้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของเส้นทางน้ำที่มีความสำคัญในอดีต และข้อมูลทางประวัติศาสตร์มาบอกเล่าความเป็นมาตั้งแต่ต้นจนถึงความเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันและสิ่งที่ยังคงอยู่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ระหว่างการจัดการเรียนรู้

สำหรับระยะเวลาในการจัดกิจกรรมขึ้นอยู่กับขอบเขตของเนื้อหา พื้นที่ศึกษาและระยะเวลาในการเดินทาง โดยต้องพิจารณาหลายปัจจัยเข้าด้วยกัน สอดคล้องกับผู้เชี่ยวชาญทางศิลปศึกษา และ/หรือศิลปวัฒนธรรม

3.3.3 ความคิดเห็นด้านแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม จากผู้ที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

สำหรับแหล่งเรียนรู้ที่ผู้ร่วมกิจกรรมให้ความสนใจมากที่สุด ได้แก่ แหล่งเรียนรู้ประเภทสถานที่ รองลงมาคือประเภท วัตถุ ทรัพยากรธรรมชาติ สื่อ บุคคลและกิจกรรม

สำหรับกิจกรรมในการเรียนรู้ สนใจองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม วิถีชีวิต อาหารการกิน สำหรับระยะเวลาในการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมทุกท่านเห็นตรงกันว่าภายในหนึ่งวันเหมาะสมมากที่สุด และควรให้เวลาในการศึกษาแต่ละสถานที่อย่างเหมาะสม ไม่โยกย้ายสถานที่ในระยะเวลากระชั้นชิด ไม่เหนื่อยล้าจนเกินไป

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับคุณสมบัติของแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมที่เหมาะสมสำหรับการจัดการเรียนรู้ ทั้ง 6 ประเภท ได้แก่ แหล่งเรียนรู้ประเภทสถานที่ แหล่งเรียนรู้ประเภทกิจกรรม แหล่งเรียนรู้ประเภทบุคคล แหล่งเรียนรู้ประเภทวัตถุ แหล่งเรียนรู้ประเภทสื่อ และแหล่งเรียนรู้ประเภททรัพยากรธรรมชาติ ดังนี้

แหล่งเรียนรู้ประเภทสถานที่ ควรคัดสรรจากความสอดคล้องของเนื้อหาที่จะเรียนรู้ เช่น รูปแบบศิลปกรรม ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต เป็นต้น ควรคำนึงถึงการเดินทางจากสถานที่หนึ่งไปยังสถานที่ต่อไป ควรให้ความสำคัญกับความสะดวกในการเดินทางที่จะทำให้การเรียนรู้ดำเนินอย่างราบรื่น และต้องคำนึงถึงความสะอาดของสถานที่ ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญลำดับต้นๆ เนื่องจากส่งผลต่อผู้ร่วมกิจกรรมระหว่างการเรียนรู้โดยตรง นอกจากนี้สถานที่ควรมีการอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เข้ามาศึกษา เช่น ห้องน้ำ จุดพักพิงบรรยาย เส้นทางสัญจรมีความปลอดภัย ผู้เรียนรู้สามารถมาแหล่งเรียนรู้นี้เองได้ในโอกาสต่อไป หากมีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นอาจใช้เป็นสถานที่ในการศึกษาแหล่งเรียนรู้อื่นๆ แต่ในการจัดการเรียนรู้อาจไม่ต้องบอกเนื้อหาทั้งหมด อาจบอกเป็นเนื้อหาสำคัญของสถานที่ และให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม

แหล่งเรียนรู้ประเภทกิจกรรม ควรเลือกแหล่งเรียนรู้จากวิถีชีวิตและศิลปกรรมของสถานที่ที่ทำการจัดการเรียนรู้ รูปแบบกิจกรรมอาจเป็นใบกิจกรรมที่ระบุภาพของวัตถุซึ่งผู้ร่วมกิจกรรมจะพบเจอในเส้นทางการเรียนรู้ โดยให้ผู้ร่วมกิจกรรมสังเกตและตอบคำถามลงในใบกิจกรรม หรือกิจกรรมที่สอดแทรกการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมอื่นๆ ผู้ร่วมกิจกรรมจะได้เรียนรู้วิถีชีวิตและสังเกตสิ่งที่พบเจอขณะเรียนรู้ไปพร้อมกัน โดยให้ผู้เรียนได้สัมผัสและมีส่วนร่วมมากที่สุด สามารถเรียนรู้เรื่องราวตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันผ่านกิจกรรมได้ หากมีการสาธิตควรคำนึงถึงเวลาในการเรียนรู้ตลอดทั้งวัน ควรเน้นกิจกรรมที่สอดแทรกการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมไปในการจัดการเรียนรู้ ผู้ร่วมกิจกรรมจะ

ได้เรียนรู้วิถีชีวิต และสังเกตสิ่งที่พบเจอขณะเรียนรู้ไปพร้อมกัน กิจกรรมไม่ควรศึกษากับโบราณสถาน เพียงอย่างเดียว พิษพรรณ ขนมห อาหารในเส้นทางการเรียนรู้ สามารถนำมาเป็นกิจกรรมในการเรียนรู้ที่มีชีวิตชีวาได้ทั้งหมด นอกจากนี้ผู้จัดการเรียนรู้สามารถนำกิจกรรมเหล่านี้มาใช้ในการสรุปบทเรียนในการเรียนรู้ครั้งนี้ได้

แหล่งเรียนรู้ประเภทบุคคล ควรคัดสรรจากบุคคลในพื้นที่ หรือผู้ที่มีความรู้ทาง ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิตในพื้นที่ สำหรับเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน อาจเป็นผู้นำทางการสัญจร ทางน้ำระหว่างการเรียนรู้ เนื่องจากมีความชำนาญในเส้นทาง และรู้จักกับผู้คนในพื้นที่เป็นอย่างดี หรือผู้สูงอายุในพื้นที่ที่สามารถบอกเล่าเรื่องราวความเป็นมาจากประสบการณ์ของตนเองได้เป็นอย่างดี

แหล่งเรียนรู้ประเภทวัตถุ ควรคัดสรรจากวัตถุในสถานที่ที่ศึกษา แต่ไม่ควรเน้น เฉพาะเจาะจงไปที่วัตถุเพียงอย่างเดียว ควรมีทางวิถีชีวิตร่วมด้วย เช่น เรือ ไม้พาย อาคารบ้านเรือน ซึ่งสามารถเชื่อมโยงไปถึงการบอกเล่าเรื่องราวของวิถีชีวิต การประกอบอาชีพของผู้คนในชุมชน ระหว่างการจัดการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี หากสิ่งใดที่ห้ามจับต้องเนื่องจากอาจก่อให้เกิดความเสียหาย ผู้จัดการกิจกรรมควรแจ้งให้ทราบก่อน เพื่อสร้างพฤติกรรมการรับชมอย่างถูกต้องให้ผู้ร่วมกิจกรรม

แหล่งเรียนรู้ประเภทสื่อ ควรทำแผนที่หรือแผ่นพับสำหรับการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม เพื่อให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้ทราบพิกัดของสถานที่ที่จะทำการเรียนรู้ และภาพรวมของเส้นทางทั้งหมด อาจมีข้อมูลของแหล่งเรียนรู้โดยย่อเพื่อทำความเข้าใจร่วมกับการเรียนรู้ไปพร้อมกัน

แหล่งเรียนรู้ประเภททรัพยากรธรรมชาติ ควรใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่พบเจอให้เกิด ประโยชน์ ในกรณีศึกษาของผู้วิจัย เป็นเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน สามารถใช้ข้อมูลทาง ประวัติศาสตร์ของเส้นทางน้ำที่มีความสำคัญในอดีต การขุดเส้นทางคลองด่าน และข้อมูลทาง ประวัติศาสตร์มาบอกเล่าความสำคัญของเส้นทาง ความเป็นมาตั้งแต่ต้นจนถึงความเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน และสิ่งที่ยังคงอยู่ให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้เรียนรู้ระหว่างการจัดการเรียนรู้ นอกจากนี้ผู้เชี่ยวชาญเสนอแนะว่าระยะเวลาในการจัดกิจกรรมขึ้นอยู่กับขอบเขตของเนื้อหา พื้นที่ ศึกษา และระยะเวลาในการเดินทาง โดยต้องพิจารณาหลายปัจจัยเข้าด้วยกัน เพื่อสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ให้เกิดประสิทธิภาพที่สุด

สำหรับแหล่งเรียนรู้ที่ผู้ร่วมกิจกรรมให้ความสนใจมากที่สุด ได้แก่ แหล่งเรียนรู้ประเภท สถานที่ รองลงมาคือประเภท วัตถุ ทรัพยากรธรรมชาติ สื่อ บุคคลและกิจกรรม สำหรับกิจกรรม ในการเรียนรู้ ผู้ร่วมกิจกรรมสนใจองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม วิถีชีวิต อาหารการกิน สำหรับระยะเวลาในการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมทุกท่านเห็นตรงกันว่าภายในหนึ่งวันเหมาะสมมากที่สุด และควรให้เวลาในการศึกษาแต่ละสถานที่อย่างเหมาะสม ไม่โยกย้ายสถานที่ในระยะเวลา กระชั้นชิด ผู้ร่วมกิจกรรมจะได้ไม่เหนื่อยล้าจนเกินไป

3.4 แนวโน้มในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

3.4.1 ความคิดเห็นด้านแนวโน้มในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมจากผู้เชี่ยวชาญทางศิลปศึกษาและ/หรือศิลปวัฒนธรรม

ผู้เชี่ยวชาญทางศิลปศึกษาและ/หรือศิลปวัฒนธรรมให้ความคิดเห็นว่า แนวโน้มในการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมจะพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพราะมีเครือข่ายการรวมตัวของผู้ที่สนใจในด้านนี้เพิ่มขึ้นจำนวนมาก โดยเฉพาะในปัจจุบันการติดต่อสื่อสารมีความสะดวกมากขึ้น ส่งผลให้ผู้คนที่มีความสนใจในเรื่องเดียวกันสามารถรวมกลุ่มและนัดหมายกันได้รวดเร็วกว่าเดิม ตลอดจนแผนการพัฒนาเศรษฐกิจด้านการท่องเที่ยวที่เน้นการท่องเที่ยววิถีท้องถิ่น ซึ่งส่งผลให้ผู้คนแสวงหาแหล่งเรียนรู้สำหรับท่องเที่ยวและพักผ่อนหย่อนใจทางศิลปวัฒนธรรมกันมากขึ้นเรื่อยๆ ทางด้านนักวิชาการที่เกี่ยวข้องก็มีการจัดอบรมความรู้สำหรับบุคคลทั่วไปและมัคคุเทศก์อยู่เสมอ สำหรับปัจจัยที่อยากให้เกิดการพัฒนาเป็นอย่างยิ่ง ได้แก่ เรื่องความสะอาดของสถานที่ เนื่องจากความสะอาดโดยเฉพาะภายในวัดที่เข้าไปทำการเรียนรู้จะช่วยให้เกิดการเจริญศรัทธา สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี มีความประทับใจระหว่างการเรียนรู้ ซึ่งหลายที่ก็มีการพัฒนาให้สะอาดสะอ้านมากขึ้นแล้ว น่าจะตอบรับการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมและส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ให้ดีขึ้นอีกมาก

3.4.2 ความคิดเห็นด้านแนวโน้มในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมจากผู้เชี่ยวชาญทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

ผู้เชี่ยวชาญทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมเห็นตรงกันว่า การเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมโดยพาผู้เรียนไปสัมผัสถึงประสบการณ์จริงในพื้นที่ที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะผู้คนในยุคปัจจุบันมักจะชอบเรื่องราวที่บอกเล่าถึงอดีต โหยหาอดีต ในอนาคตจะยิ่งดีขึ้นเรื่อยๆ การเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมหรือการท่องเที่ยวในเชิงเรียนรู้ประวัติศาสตร์จะได้รับการสนับสนุนมากขึ้นเรื่อยๆ มีการผู้จัดการเรียนรู้เพิ่มขึ้นหลายกลุ่มหรือหน่วยงาน และจะเน้นไปในด้านวิถีชีวิตมากขึ้น เช่น เรียนรู้ขนม อาหาร มากกว่าสถาปัตยกรรม สำหรับสิ่งที่อยากให้เกิดการเปลี่ยนแปลง คือ อยากรู้ให้คนเมืองไม่เห็นศิลปวัฒนธรรมเป็นเรื่องไกลตัว เป็นของสูงส่ง เพราะแท้จริงแล้วก็คือวิถีชีวิตซึ่งมีความแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ นอกจากนี้การจัดการเรียนรู้แต่ละหน่วยงานในประเทศยังไม่ได้ทำร่วมกันอย่างเป็นระบบ หากทุกฝ่ายร่วมมือกันการจัดการเรียนรู้ในลักษณะนี้จะเกิดประสิทธิภาพเป็นอย่างยิ่ง

3.4.3 ความคิดเห็นจากผู้ที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

ผู้ที่เคยร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม มีความคาดหวังในการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม คือ ได้ทราบประวัติความเป็นมาของพื้นที่ ศิลปกรรม วัฒนธรรม วิถีชีวิต อาคาร บ้านเรือน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อยากให้มีแผ่นพับหรือแผนที่ในการเรียนรู้เพื่อจะได้เก็บเป็นข้อมูล และใช้ค้นคว้าศึกษาเพิ่มเติมต่อไปได้ เรียนรู้อย่างสนุกสนาน ไม่เน้นศิลปกรรมจนเกินไป ได้รับประทานอาหารในพื้นที่นั้น และมีเวลาในการชมเพิ่มเติมหลังจากบรรยายในแต่ละสถานที่ บุคคลที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมจำนวน 16 ท่าน (ร้อยละ 80) เสนอแนะว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ควรรักษาเวลาในการจัดการเรียนรู้ให้ดี มีการอำนวยความสะดวกสำหรับการเรียนรู้ที่เหมาะสม และมีการจัดเวลาให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ศึกษาเพิ่มเติมหลังจากการบรรยายตามสมควร

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านแนวโน้มในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

ผู้เชี่ยวชาญให้ความคิดเห็นว่า แนวโน้มในการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมจะพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพราะมีเครือข่ายการรวมตัวของผู้ที่สนใจในด้านนี้เพิ่มขึ้นจำนวนมาก โดยเฉพาะในปัจจุบันการติดต่อสื่อสารมีความสะดวกมากขึ้น ส่งผลให้ผู้ที่มีความสนใจในเรื่องเดียวกันสามารถรวมกลุ่มและนัดหมายกันได้รวดเร็วกว่าเดิม ตลอดจนแผนการพัฒนาเศรษฐกิจด้านการท่องเที่ยวก็เน้นการท่องเที่ยววิถีไทย วิถีท้องถิ่น ซึ่งส่งผลให้ผู้คนแสวงหาสถานที่สำหรับท่องเที่ยว และพักผ่อนหย่อนใจทางศิลปวัฒนธรรมกันมากขึ้นเรื่อยๆ การเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมโดยพาผู้เรียนไปสัมผัสถึงประสบการณ์จริงในพื้นที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะผู้คนในยุคปัจจุบันมักจะชอบเรื่องราวที่บอกเล่าถึงอดีต มีความโหยหาอดีตซึ่งในอนาคตจะยิ่งพัฒนาขึ้น การเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมหรือการท่องเที่ยวในเชิงเรียนรู้ประวัติศาสตร์จะได้รับการสนับสนุนมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง มีการผู้จัดการเรียนรู้เพิ่มขึ้นหลายกลุ่มหรือหน่วยงาน และจะเน้นไปในด้านวิถีชีวิตมากขึ้น เช่น เรียนรู้ขนม อาหารการกิน มากกว่าสถาปัตยกรรม

ทางด้านนักวิชาการที่เกี่ยวข้องก็มีการจัดอบรมความรู้สำหรับบุคคลทั่วไปและมัคคุเทศก์อยู่เสมอ สำหรับปัจจัยที่อยากให้เกิดการพัฒนาเป็นอย่างยิ่ง ได้แก่ เรื่องความสะอาดของสถานที่ เนื่องจากความสะอาดโดยเฉพาะภายในวัดที่เข้าไปทำการเรียนรู้จะช่วยให้เกิดการเจริญศรัทธา สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี มีความประทับใจระหว่างการเรียนรู้ ซึ่งหลายที่ก็มีการพัฒนาความสะอาดมากขึ้นแล้ว ปัจจัยเหล่านี้ น่าจะตอบรับการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม และส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ให้พัฒนาอย่างต่อเนื่อง หากทำให้คนเมืองไม่มองศิลปวัฒนธรรมเป็นเรื่องไกลตัว เป็นของสูงส่งจะยิ่งส่งผลการเรียนรู้ให้ดำเนินอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะแท้จริงแล้วศิลปวัฒนธรรมก็คือวิถี

ชีวิต ซึ่งมีความแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ นอกจากนี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้แต่
ละหน่วยงานยังไม่ได้ทำร่วมกันอย่างเป็นระบบ หากทุกฝ่ายร่วมมือกันการจัดการเรียนรู้ในลักษณะนี้
จะเกิดประสิทธิภาพเป็นอย่างยิ่ง

ตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา
เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน

**4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการจัดการเรียนรู้ทาง
ศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียนจากผู้เชี่ยวชาญทางศิลปศึกษาและ/
หรือศิลปวัฒนธรรม**

ผู้เชี่ยวชาญทางศิลปศึกษาและ/หรือศิลปวัฒนธรรม ให้ความเห็นตรงกันว่า ในการจัดการ
เรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน ควรเริ่มต้นจากการบรรยาย
บอกหมายกำหนดการ และสถานที่ที่จะทำการศึกษา โดยมีแผนที่ของเส้นทางหรือจัดทำแผนที่
เส้นทางการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม คลองด่าน บางขุนเทียน สำหรับเนื้อหาในการเรียนรู้ ควร
บอกประวัติความเป็นมาของคลองด่าน เส้นทางสายประวัติศาสตร์ ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 4 ท่าน (ร้อยละ
80) แนะนำกลุ่มวัดที่ควรศึกษาศิลปกรรมแบบพระราชนิยม จำนวน 3 วัด ได้แก่ วัดราชโอรส วัด
นางนองและวัดหนึ่ง เนื่องจากมีความสมบูรณ์ของเนื้อหาที่จะศึกษาและสามารถทำกิจกรรมการ
เรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ดังกล่าวได้ นอกจากรูปแบบศิลปกรรมแล้ว เรื่องราวของเส้นทางคลองด่าน
ในช่วงถัดมาเช่น บริเวณวัดไทร ก็สามารถบอกเล่าถึงประวัติศาสตร์การเดินทางทางน้ำของพระเจ้า
แผ่นดินในสมัยอยุธยา ที่ยังคงหลงเหลือหลักฐานระหว่างการเดินทางอยู่ สิ่งเหล่านี้เป็นเกร็ดความรู้ที่
สร้างความสนใจให้แก่ผู้เรียน นอกจากนี้วิถีชีวิตริมน้ำและอาหารการกินก็เป็นสิ่งที่ควรได้เรียนรู้
ไม่ใช่เรียนรู้แต่เพียงความงามของศิลปกรรมเพียงอย่างเดียว

ผู้เชี่ยวชาญทางศิลปศึกษาและ/หรือศิลปวัฒนธรรมให้ความคิดเห็นเพิ่มเติมว่า ควรศึกษาทั้ง
ทางศิลปกรรมและวิถีชีวิตควบคู่กันไป ในการจัดการเรียนรู้หากเสนอรูปแบบศิลปกรรมมากไปผู้เรียน
อาจจะเกิดความเบื่อหน่ายได้ การพาไปชมวิถีชีวิตผ่านการล่องเรือและเปรียบเทียบรูปแบบศิลปกรรม
ของแต่ละวัด พร้อมแทรกเกร็ดความรู้จะสร้างความสนใจในการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมให้เกิด
ความสนุกสนานและได้ประโยชน์จากการเรียนรู้ไปพร้อมกัน

**4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการจัดการเรียนรู้ทาง
ศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียนจากผู้เชี่ยวชาญทางการจัดการเรียนรู้
ทางศิลปวัฒนธรรม**

ผู้เชี่ยวชาญทางการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม จำนวน 4 ท่าน (ร้อยละ 80) ให้
ความเห็นว่าการจัดการเรียนรู้ต้องหาจุดเด่นและประเด็นที่หยิบยกขึ้นมา อาจจะมีหลายมิติ เช่น
รูปแบบศิลปกรรมแบบพระราชนิยม อาหารการกินของผู้คนในละแวกนั้น มีการแนะนำตลอด
เส้นทางว่ากำลังพบเจออะไรบ้างพร้อมสอดแทรกเกร็ดทางประวัติศาสตร์ เรื่องเล่า หรือตำนานเพื่อ

สร้างความน่าสนใจในการเรียนรู้ เช่น เรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลสำคัญทางประวัติศาสตร์ในเส้นทาง ทำแผนที่เส้นทางคลองด่านในจุดที่จะทำการจัดการเรียนรู้ ลงเป็นจุดสำคัญ และให้ข้อมูลคร่าวๆ เกี่ยวกับสถานที่และเหตุการณ์ในเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน

ผู้เชี่ยวชาญทางการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมให้ความคิดเห็นเพิ่มเติมว่า ควรศึกษาทั้งทางศิลปกรรมและวิถีชีวิตควบคู่กันไป ในการจัดการเรียนรู้หากเสนอรูปแบบศิลปกรรมมากไปผู้เรียนอาจจะเกิดความเบื่อหน่ายได้ การพาไปชมวิถีชีวิตผ่านการล่องเรือและเปรียบเทียบรูปแบบศิลปกรรมของแต่ละวัด พร้อมแทรกเกร็ดความรู้จะสร้างความสนใจในการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมให้เกิดสอดคล้องกับผู้เชี่ยวชาญทางศิลปศึกษาและ/หรือศิลปวัฒนธรรม

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม:

กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน

ผู้เชี่ยวชาญให้ความคิดเห็นว่า การจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ในเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน ควรเริ่มต้นจากการบรรยาย บอกกำหนดการ และสถานที่ที่จะทำการศึกษา โดยมีแผนที่ของเส้นทาง หรือจัดทำแผนที่เส้นทาง การเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม คลองด่าน บางขุนเทียน ทำเครื่องหมายในจุดสำคัญ และให้ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับสถานที่ และเหตุการณ์ในเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน โดยเนื้อหาในการเรียนรู้ ควรบอกประวัติความเป็นมาของคลองด่าน เส้นทางสายประวัติศาสตร์ ผู้เชี่ยวชาญทางศิลปวัฒนธรรมแนะนำกลุ่มวัดที่ควรศึกษาศิลปกรรมแบบพระราชานิยม จำนวน 3 วัด ได้แก่ วัดราชโอรส วัดนางนอง และวัดหนัง เนื่องจากมีความสมบูรณ์ของเนื้อหาที่จะศึกษา สามารถทำกิจกรรมการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ดังกล่าวได้ และการเดินทางระหว่างสามวัดนี้ค่อนข้างสะดวกเพียงเดินข้ามฝั่งคลอง

นอกจากรูปแบบศิลปกรรมแล้ว เรื่องราวของเส้นทางคลองด่านในช่วงถัดมาเช่น บริเวณวัดไทร ก็สามารถบอกเล่าถึงประวัติศาสตร์การเดินทางทางน้ำของพระเจ้าแผ่นดินในสมัยอยุธยาที่ยังคงหลงเหลือหลักฐานระหว่างการเดินทางอยู่ สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องเล่าพื้นบ้าน และเกร็ดความรู้ที่สร้างความสนใจให้แก่ผู้เรียน นอกจากนี้วิถีชีวิตริมน้ำ การประกอบอาชีพ และอาหารการกินก็เป็นสิ่งที่ควรได้เรียนรู้ ไม่ใช่เรียนรู้แต่เพียงความงามของศิลปกรรมเพียงอย่างเดียว ในการจัดการเรียนรู้ต้องหาจุดเด่นและประเด็นที่หยิบยกขึ้นมา อาจจะมีหลายมิติ เช่น รูปแบบศิลปกรรมแบบพระราชานิยม อาหารการกินของผู้คนในละแวกนั้น ควรแนะนำตลอดเส้นทางว่ากำลังพบเจอสิ่งใดบ้าง พร้อมสอดแทรกเกร็ดทางประวัติศาสตร์ เรื่องเล่า หรือตำนาน เพื่อสร้างความน่าสนใจในการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

ตอนที่ 5 การนำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน

การจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน มีปัจจัยที่นำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ ได้แก่ 1. หลักการและทฤษฎีในการจัดการเรียนรู้ 2. บริบทของการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมของไทยในปัจจุบัน ในที่นี้หมายถึงสภาพและปัญหาในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมในประเทศไทย ซึ่งทั้งสองสิ่งนี้ต้องมีความสอดคล้องและสัมพันธ์กัน จากนั้นผู้วิจัยจึงจะนำมาพัฒนาเป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน โดยรูปแบบดังกล่าว ประกอบด้วยข้อมูลจาก 3 ส่วน ซึ่งนำเสนอไว้ในตอนที่ 1-4 คือ

1. แนวคิด ทฤษฎีและหลักการที่เกี่ยวข้องในงานวิจัย ซึ่งประกอบด้วย

- 1.1 รูปแบบการเรียนรู้และการจัดการเรียนรู้
- 1.2 ศิลปวัฒนธรรมและการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม
- 1.3 เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน
- 1.4 การจัดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ตอนต้น

2. ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ในเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน

ข้อมูลแหล่งเรียนรู้ในเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน วิเคราะห์จากเอกสารและตำราที่เกี่ยวข้อง การสำรวจพื้นที่ภาคสนามโดยใช้แบบบันทึกแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือวิจัยในการเก็บข้อมูล ประกอบกับการสัมภาษณ์บุคคลในชุมชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อพิจารณาถึงปัจจัยที่เหมาะสมในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม และนำมาใช้ในการสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้

3. ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพ ปัญหา และรูปแบบในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและปัญหาในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน ซึ่งผู้วิจัยศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลด้านสภาพ ปัญหา และรูปแบบในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางศิลปศึกษาและ/หรือศิลปวัฒนธรรม จำนวน 5 ท่าน ผู้เชี่ยวชาญทางการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม 5 ท่าน และบุคคลที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมจำนวน 20 ท่าน เพื่อนำมาพิจารณาแนวทางในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

ตารางที่ 8 ตารางแสดงที่มาของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา
เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน

ตารางที่ 8 ตารางแสดงที่มาของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน

รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน	ที่มาของรูปแบบ			แหล่งอ้างอิงที่มา *, ** (ชื่อแบบเต็มภาษาณ/ชื่อที่) *** (ชื่อผู้แต่ง/ปีพิมพ์/ชื่อหนังสือ)
	*ผู้ช่วยชอ ทางศิลปะศึกษา และ/หรือ ศิลปวัฒนธรรม	**ผู้ช่วยชอ ทางการจัดการ เรียนรู้ทาง ศิลปวัฒนธรรม	***ศากร แนวคิด ทฤษฎี	
รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ดังนี้ องค์ประกอบที่ 1 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ รูปแบบการ จัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บาง ขุนเทียน มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจทาง ศิลปวัฒนธรรมผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ในเส้นทางคลองด่าน บางขุน เทียน โดยผู้เรียนจะได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของพื้นที่ รูปแบบ ศิลปกรรม ศิลปวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของผู้คนในเส้นทางคลองด่าน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จากการเรียนรู้ในสถานที่จริง สังเกตและ ศึกษาค้นคว้า เพื่อให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าและความสำคัญของการ อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม	✓	✓	✓	*แนวเส้นภาษาผู้ช่วยชอทางศิลปะศึกษา และ/หรือศิลปวัฒนธรรม ข้อ 1-5 **แบบเส้นภาษาผู้ช่วยชอทางการจัดการ เรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ข้อ 1-5 ***นารินทร์ สงคราม, 2557. การศึกษา นอกสถานที่และการศึกษานอกสถานที่ เสมือนเพื่อการเรียนรู้เชิงรุก. การจัดการ เรียนรู้แบบการศึกษา นอกสถานที่ ***งานวิจัยศิลปศึกษา คณะศิลปกรรม ศาสตร์, 2545. พฤติศาสตร์ศึกษา. พฤกษศาสตร์ศึกษาเชิงปฏิบัติการไทย

ตารางที่ 8 ตารางแสดงที่มาของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปะวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน

รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปะวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน	ที่มาของรูปแบบ			แหล่งอ้างอิงที่มา * ** (ชื่อแบบต้นฉบับ/ชื่อที่) *** (ชื่อผู้แต่ง/ปีพิมพ์/ชื่อหนังสือ)
	* ผู้เชี่ยวชาญ ทางศิลปะศึกษา และ/หรือ ศิลปวัฒนธรรม	** ผู้เชี่ยวชาญ ทางการจัดการ เรียนรู้ทาง ศิลปวัฒนธรรม	*** ศาสนา แมคคิด ทฤษฎี	
องค์ประกอบที่ 2 แหล่งการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม แหล่งเรียนรู้เป็นองค์ประกอบสำคัญในการจัดการเรียนรู้ทาง ศิลปวัฒนธรรม ควรให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสถานที่จริง ควรคัดสรร จากความสำเร็จของเนื้อหาที่จะเรียนรู้ ควรให้ความสำคัญกับ ความสะดวกในการเดินทางและความสะอาดของสถานที่ ควรมีแผนที่ หรือแผนที่สำหรับจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม เพื่อให้ผู้ร่วม กิจกรรมได้ทราบทิศทางของเรียนรู้และภาพรวมของเส้นทางทั้งหมด อาจมีข้อมูลของแหล่งเรียนรู้โดยย่อเพื่อทำความเข้าใจร่วมกับกร เรียนรู้ไปพร้อมกัน และสามารถนำข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของ เส้นทางนี้ที่มีความสำคัญในอดีต และข้อมูลทางประวัติศาสตร์มา บอกเล่าความเป็นมาตั้งแต่ต้นจนถึงความเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน	✓	✓	✓	*แบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางศิลปะศึกษา และ/หรือศิลปวัฒนธรรม ข้อ 7 **แบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางการจัดการ เรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ข้อ 7 *** ศักดิ์ชัย สาอึ้งงษ์, 2541. งานช่าง อนุรักษ์ พระนั่งเกล้าฯ *** สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2544. แม่น้ำเจ้าพระยา สายประวัติศาสตร์. *** ประยูร อุลุชาฎะ, 2541. ศิลปกรรมใน บางกอก.

ตารางที่ 8 ตารางแสดงที่มาของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางการลงค่าน บางขุนเทียน

รูปแบบการจัดการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางการลงค่าน บางขุนเทียน	ที่มาของรูปแบบ			แหล่งอ้างอิงที่มา *...*(ชื่อแบบฉบับภาคฯ/ชื่อที่) ****(ชื่อผู้แต่ง/วิพินท์/ชื่อหนังสือ)
	*ผู้เชี่ยวชาญ ทางศิลปศึกษา และ/หรือ ศิลปวัฒนธรรม	**ผู้เชี่ยวชาญ ทางการจัดการ เรียนรู้ทาง ศิลปวัฒนธรรม	***คำภา แนวคิด ทฤษฎี	
องค์ประกอบที่ 3 กิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้เรียนรู้วิถีชีวิต พร้อมกับศิลปกรรมและศิลปวัฒนธรรม สามารถเรียนรู้เรื่องราว ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันผ่านกิจกรรมได้ ควรเน้นกิจกรรมที่ สอดแทรกการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมไปในการจัดการเรียนรู้ ผู้ ร่วมกิจกรรมจะได้เรียนรู้วิถีชีวิตและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่พบเจอขณะเรียนรู้ไป พร้อมกัน โดยลักษณะของกิจกรรมอาจเป็นใบกิจกรรมที่จะบอกภาพของ วัตถุที่จะพบเจอในเส้นทางการเรียนรู้ ให้ผู้ร่วมกิจกรรมสังเกตและ ตอบคำถามลงในใบกิจกรรม นอกจากนี้ผู้จัดการเรียนรู้สามารถนำ กิจกรรมเหล่านี้มาใช้ในการสรุปทบทวนใบการเรียนรู้ครั้งนี้ได้	✓	✓	✓	*แบบเรียนภาษาของผู้เชี่ยวชาญทางศิลปศึกษา และ/หรือศิลปวัฒนธรรม ข้อ 6, 10 **แบบเรียนภาษาของผู้เชี่ยวชาญทางการจัดการ เรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ข้อ 6, 10 ***อุดม เวทการ, 2551. การจัดการ เรียนรู้วิถีชีวิตที่ศิลปวัฒนธรรม ชุมชน ***เนาวรัตน์ สงคราม, 2557. การศึกษา นอกสถานที่และการศึกษาออกสถานที่ เสมือนเพื่อการเรียนรู้เชิงรุก

ตารางที่ 8 ตารางแสดงที่มาของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน

รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน	ที่มาของรูปแบบ			แหล่งอ้างอิงที่มา * ** (ชื่อแบบสัมภาษณ์/ชื่อที่) *** (ชื่อผู้แต่ง/วิพินท์/ชื่อหนังสือ)
	* ผู้เชี่ยวชาญ ทางศิลปศึกษา และ/หรือ ศิลปวัฒนธรรม	** ผู้เชี่ยวชาญ ทางการจัดการ เรียนรู้ทาง ศิลปวัฒนธรรม	*** ตำรา แนวคิด ทฤษฎี	
องค์ประกอบที่ 4 การประเมินผลการเรียนรู้ทาง ศิลปวัฒนธรรม ประเมินผลการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน ควรประเมินจากสภาพ จริงโดยการสังเกตพฤติกรรมและการสอบถามความพึงพอใจในการ จัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมหลังการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้	✓	✓	✓	* แบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางศิลปศึกษา และ/หรือศิลปวัฒนธรรม ข้อ 6, 8 ** แบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางการจัดการ เรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ข้อ 6, 8 *** ฐิตินา เวทการ, 2551. <i>การจัดการ เรียนรู้สาระทัศนศิลป์บนพื้นฐานวัฒนธรรม ชุมชน</i> *** ปริญญาวัฒน์ ตั้งคุณานันต์, 2557. <i>การ จัดการท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้</i>

5.1 รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน

รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน มีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อให้ผู้จัดการเรียนรู้นำไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ และให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้ศึกษาเรื่องราวของศิลปกรรม ภูมิปัญญา และวิถีชีวิต เป็นรูปแบบที่พัฒนาให้มีความเหมาะสมกับวัยผู้ใหญ่ตอนต้น (อายุ 21 – 40 ปี)

โดยรูปแบบนี้สามารถใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ และสามารถปรับรายละเอียดตามความเหมาะสมของพื้นที่การเรียนรู้ ผู้วิจัยได้พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมด้วยวิธีการศึกษาสภาพ ปัญหา และข้อเสนอแนะในการจัดการเรียนรู้จากผู้เชี่ยวชาญ วิเคราะห์ร่วมกับแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องดังที่กล่าวไว้ในข้างต้น ตลอดจนศึกษาวิธีการเดินทางที่หลากหลายเพื่อนำวิธีที่เหมาะสมทั้งการคมนาคม เนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้ มาออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ในการศึกษาครั้งนี้ โดยกระบวนการทดลองวิธีการเดินทางต่างๆ สามารถสรุปได้ดังแผนภาพนี้

รูปที่ 30 แผนภาพการทดสอบวิธีการเดินทางในเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน

เมื่อทำการทดสอบเส้นทางแล้ว ผู้วิจัยจึงได้เลือกใช้วิธีการเดินทางด้วยรถไฟและเรือ เนื่องจากมีเหมาะสมทั้งการคมนาคม เนื้อหาที่สามารถบอกเล่าถึงการคมนาคมที่ทำให้คล่องด้านลดความสำคัญลง ตลอดจนการศึกษาวិถีชีวิตที่หลากหลายตลอดเส้นทาง และปัจจัยที่เอื้อต่อการกิจกรรมการเรียนรู้ หลังจากนั้นจึงออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับรูปแบบการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ก่อนให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบรูปแบบการเรียนรู้ พร้อมวิเคราะห์ ปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ และได้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมที่มีส่วนประกอบ 2 ส่วน คือ องค์ประกอบของรูปแบบ และขั้นตอนการจัดการเรียนรู้

รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ดังนี้

รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน

รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ

องค์ประกอบที่ 1 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ

เพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจทางศิลปวัฒนธรรมผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ในเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน เพื่อให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าและความสำคัญของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม

องค์ประกอบที่ 2 แหล่งการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

แหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน ซึ่งมีปัจจัยที่เหมาะสมในการจัดการเรียนรู้ เพื่อศึกษารูปแบบทางศิลปกรรม ศิลปวัฒนธรรมและวิถีชีวิต รวม 10 แหล่งเรียนรู้ ได้แก่ บริเวณวัดราชโอรส วัดหนัง วัดนางนอง วัดอัมพรสวรรค์ วัดนางชี ชุมชนละแวกวัดบางขุนเทียนนอก กลางและใน วัดบางพระทูนอก วัดแก้วโพธิ์ชัย วัดไทร และวัดสิงห์ ซึ่งได้นำมาพิจารณาถึงความเหมาะสมของระยะเวลา และการเดินทางเพื่อสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ในลำดับต่อไป

องค์ประกอบที่ 3 กิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

กิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดขึ้นสามารถส่งเสริมให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้เรียนรู้วิถีชีวิตพร้อมกับศิลปกรรมและศิลปวัฒนธรรม โดยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องราวตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันผ่านกิจกรรมได้ ผู้ร่วมกิจกรรมจะได้เรียนรู้วิถีชีวิต และสิ่งของที่พบเจอขณะเรียนรู้ไปพร้อมกัน ผ่านการเรียนรู้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน ตามแผนการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม เรื่อง “ลัดเลาะเลียบริมคลอง” และไปกิจกรรมตามหาการซ่อนตัวของศิลปกรรม – ศิลปวัฒนธรรม โดยฝึกทักษะการสังเกตระหว่างการเรียนรู้ผ่านใบกิจกรรมซึ่งแสดงภาพบางส่วนของผลงานให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้สังเกตและค้นพบรายละเอียดของภาพดังกล่าว ตลอดจนกิจกรรมการเรียนรู้ด้านอื่นๆ เช่น วิถีชีวิตของผู้คนในเส้นทางคลองด่าน ตำนาน เรื่องเล่าพื้นบ้าน

องค์ประกอบที่ 4 การประเมินผลการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

ประเมินสภาพจริงโดยการสังเกตพฤติกรรมผู้ร่วมกิจกรรม และการสอบถามความพึงพอใจในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม หลังการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้

องค์ประกอบที่ 1 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: ทัศนศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจทางศิลปวัฒนธรรมผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ในเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน โดยผู้เรียนจะได้เรียนรู้ประวัติความเป็นมาของพื้นที่ รูปแบบศิลปกรรม ศิลปวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของผู้คนในเส้นทางคลองด่าน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จากการเรียนรู้ในสถานที่จริง สังเกต และศึกษาค้นคว้า เพื่อให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าและความสำคัญของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม

องค์ประกอบที่ 2 แหล่งการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม แหล่งเรียนรู้เป็นองค์ประกอบสำคัญในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ควรให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสถานที่จริง ควรคัดสรรจากความสอดคล้องของเนื้อหาที่จะเรียนรู้ เช่น รูปแบบศิลปกรรม วิถีชีวิต อาหารการกิน ควรคำนึงถึงการเดินทางจากสถานที่หนึ่งไปยังสถานที่ต่อไป ควรให้ความสำคัญกับความสะดวกในการเดินทาง และความสะอาดของสถานที่ ซึ่งความสะอาดของสถานที่ที่เป็นปัจจัยที่สำคัญควรคำนึงถึงเป็นลำดับต้นๆ เนื่องจากส่งผลต่อผู้ร่วมกิจกรรมระหว่างการเรียนรู้โดยตรง หากเป็นบุคคลควรคัดสรรจากบุคคลในพื้นที่ หรือผู้ที่มีความรู้ทางศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิตในพื้นที่ สำหรับเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน อาจเป็นผู้นำทางการสัญจรทางน้ำระหว่างการเรียนรู้ เนื่องจากมีความชำนาญในเส้นทาง และรู้จักกับผู้คนในพื้นที่เป็นอย่างดี สำหรับโบราณวัตถุผู้เชี่ยวชาญทุกท่านเสนอแนะให้เลือกสรรจากวัตถุในสถานที่ที่ศึกษา แต่ไม่ควรเน้นเฉพาะเจาะจงไปที่วัดเพียงอย่างเดียว ควรมีวัตถุหรือเครื่องมือที่แสดงถึงวิถีชีวิต และการประกอบอาชีพร่วมด้วย เช่น เรือ ไม้พาย อาคารบ้านเรือน อุปกรณ์ทำสวน นอกจากนี้ควรมีแผนที่หรือแผ่นพับสำหรับการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม เพื่อให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้ทราบพิภพทิศทางการเรียนรู้ และภาพรวมของเส้นทางทั้งหมด อาจมีข้อมูลของแหล่งเรียนรู้โดยสังเขป เพื่อทำความเข้าใจร่วมกับการเรียนรู้ไปพร้อมกัน และสามารถใช้อินโฟกราฟิกของเส้นทางน้ำที่มีความสำคัญในอดีต และข้อมูลทางประวัติศาสตร์มาบอกเล่าความเป็นมาตั้งแต่ต้นจนถึงความเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน และสิ่งที่ยังคงอยู่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ระหว่างการจัดการเรียนรู้

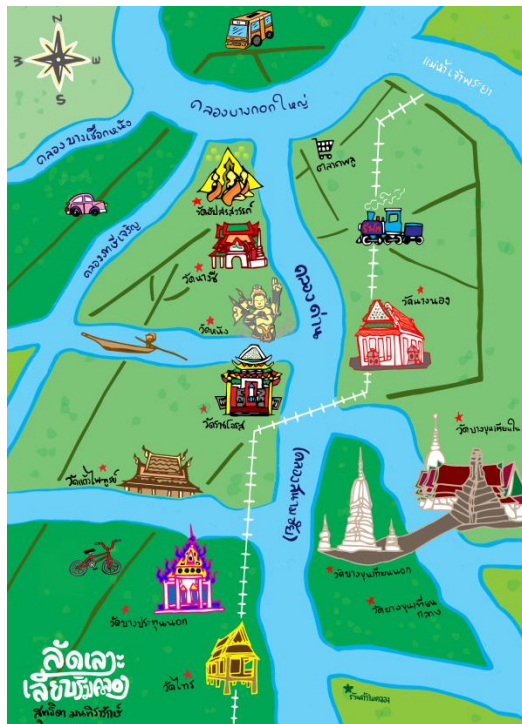
จากการศึกษาข้อมูล ลงพื้นที่ภาคสนามและการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยสามารถสรุปแนวทางที่เป็นไปได้ในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: ทัศนศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน โดยพบแหล่งเรียนรู้ที่มีปัจจัยเอื้อต่อความเหมาะสมในการจัดการเรียนรู้ เพื่อศึกษารูปแบบทางศิลปกรรม ศิลปวัฒนธรรมและวิถีชีวิต รวม 10 แหล่งเรียนรู้ ได้แก่ บริเวณวัดราชโอรส วัดหนึ่ง วัดนางนอง วัดอัปสรสวรรค์ วัดนางชี ชุมชนสะพานวัดบางขุนเทียนนอก วัดบางขุนเทียนกลาง และวัดบางขุนเทียนใน วัดบางปะทุนอก วัดแก้วไพฑูรย์ วัดไทรรวมถึงร้านคำริมคลอง และวัดสิงห์ ซึ่งได้นำมาพิจารณาถึงความเหมาะสมของระยะเวลา และการเดินทางเพื่อสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ในลำดับต่อไป

องค์ประกอบที่ 3 กิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้เรียนรู้วิถีชีวิตพร้อมกับศิลปกรรมและศิลปวัฒนธรรม โดยให้ผู้เรียนได้สัมผัสและมีส่วนร่วมมากที่สุด สามารถเรียนรู้เรื่องราวตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันผ่านกิจกรรมได้ หากมีการสาธิตควรคำนึงถึงเวลาในการเรียนรู้ตลอดทั้งวัน ควรเน้นกิจกรรมที่สอดแทรกการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ผู้ร่วมกิจกรรมจะได้เรียนรู้วิถีชีวิต และสังเกตสิ่งที่พบเจอขณะเรียนรู้ไปพร้อมกัน กิจกรรมไม่ควรศึกษาโบราณสถานเพียงอย่างเดียว พิซพรรณ ขนม อาหารในเส้นทางการเรียนรู้สามารถนำมาเป็นกิจกรรมในการเรียนรู้ที่มีชีวิตชีวาได้ทั้งหมด โดยลักษณะของกิจกรรมอาจเป็นใบกิจกรรมที่ระบุภาพของวัตถุที่จะพบเจอในเส้นทางการเรียนรู้ ให้ผู้ร่วมกิจกรรมสังเกตและตอบคำถามลงในใบกิจกรรม หรือกิจกรรมที่สอดแทรกการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมอื่นๆ ผู้ร่วมกิจกรรมจะได้เรียนรู้วิถีชีวิต และสังเกตสิ่งที่พบเจอขณะเรียนรู้ไปพร้อมกัน นอกจากนี้ผู้จัดการเรียนรู้สามารถนำกิจกรรมเหล่านี้มาใช้ในการสรุปบทเรียนในการเรียนรู้ครั้งนี้ได้ จากปัจจัยข้างต้นในการศึกษาครั้งนี้จึงมีกิจกรรมในการเรียนรู้ ดังนี้

- 1) เรียนรู้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน ตามแผนการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม เรื่อง “ลัดเลาะเลียบริมคลอง” โดยเรียนรู้เรื่องราวตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ความสำคัญของเส้นทางในอดีตจนถึงการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้ลดความสำคัญลง โบราณสถาน โบราณวัตถุในเส้นทางการเรียนรู้ และวิถีชีวิตของผู้คนในเส้นทางคลองด่าน
- 2) กิจกรรมตามหาการซ่อนตัวของศิลปกรรม – ศิลปวัฒนธรรม โดยฝึกทักษะการสังเกตระหว่างการเรียนรู้ผ่านใบกิจกรรมซึ่งแสดงภาพบางส่วนของผลงานให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้สังเกตและค้นพบรายละเอียดของภาพดังกล่าว
- 3) กิจกรรมการเรียนรู้ด้านอื่นๆ เช่น วิถีชีวิตของผู้คนในเส้นทางคลองด่าน ตำนาน เรื่องเล่าพื้นบ้าน

รูปที่ 32 คู่มือสำหรับกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม “ลัดเลาะเลียบริมคลอง”

ลัดเลาะ เลียบวังหลวง

คำชี้แจง
ให้ผู้ร่วมกิจกรรมตามหาตำแหน่งของศิลปกรรม - ศิลปวัฒนธรรม
จากภาพที่กำหนดให้ พร้อมระบุชื่อ ที่ตั้ง และรายละเอียดของภาพ

ผู้คิดค้น อภศิริรักษ์

1

ชื่อ: _____
ที่ตั้ง: _____
รายละเอียด: _____

2

ชื่อ: _____
ที่ตั้ง: _____
รายละเอียด: _____

3

ชื่อ: _____
ที่ตั้ง: _____
รายละเอียด: _____

4

ชื่อ: _____
ที่ตั้ง: _____
รายละเอียด: _____

ลัดเลาะ เลียบวังหลวง

คำชี้แจง
ให้ผู้ร่วมกิจกรรมตามหาตำแหน่งของศิลปกรรม - ศิลปวัฒนธรรม
จากภาพที่กำหนดให้ พร้อมระบุชื่อ ที่ตั้ง และรายละเอียดของภาพ

ผู้คิดค้น อภศิริรักษ์

5

ชื่อ: _____
ที่ตั้ง: _____
รายละเอียด: _____

6

ชื่อ: _____
ที่ตั้ง: _____
รายละเอียด: _____

7

ชื่อ: _____
ที่ตั้ง: _____
รายละเอียด: _____

8

ชื่อ: _____
ที่ตั้ง: _____
รายละเอียด: _____

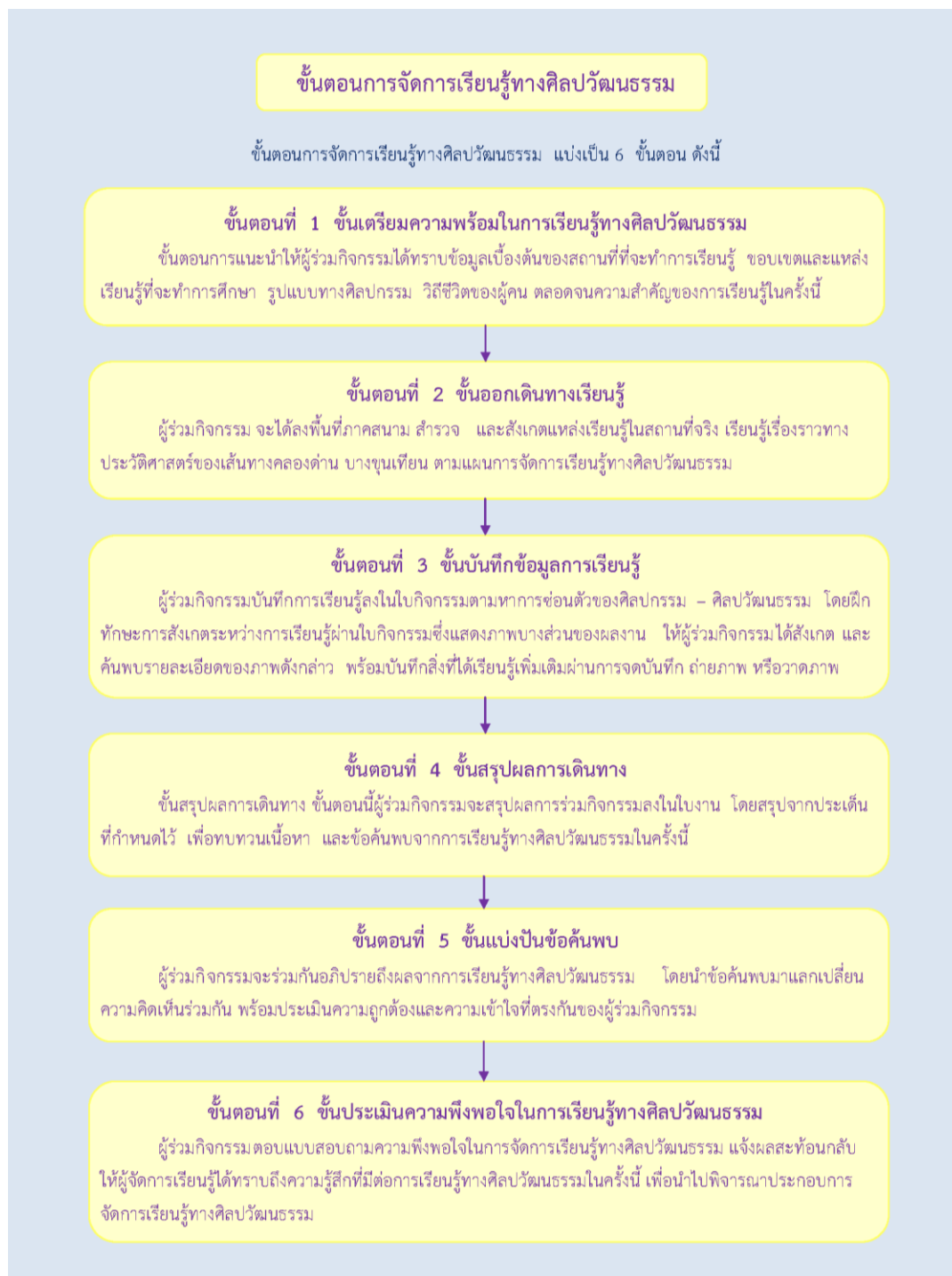
รูปที่ 33 แผนที่ แผนภาพการเดินทาง และใบงานสำหรับกิจกรรมการเรียนรู้

องค์ประกอบที่ 4 การประเมินผลการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ประเมินผลการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน ควรประเมินสภาพจริงโดยการสังเกตพฤติกรรม และการสอบถามความพึงพอใจในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม หลังการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ โดยใช้เครื่องมือวิจัยกลุ่มเครื่องมือสำหรับประเมินคุณภาพของรูปแบบ ได้แก่ แบบสังเกตพฤติกรรมผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม และแบบสอบถามความพึงพอใจของผู้ร่วมกิจกรรมในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน แบ่งเป็น 6 ขั้นตอน ดังนี้

รูปที่ 34 ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นเตรียมความพร้อมในการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

ขั้นเตรียมความพร้อมในการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม เป็นขั้นตอนการแนะนำให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้ทราบข้อมูลเบื้องต้นของสถานที่ที่จะทำการเรียนรู้ ประวัติความเป็นมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ขอบเขตและแหล่งเรียนรู้ที่จะทำการศึกษา รูปแบบทางศิลปกรรม วิถีชีวิตของผู้คน ตลอดจนความสำคัญของการเรียนรู้ในครั้งนี้

ขั้นตอนที่ 2 ขั้นออกเดินทางเรียนรู้

ขั้นออกเดินทางเรียนรู้เป็นขั้นตอนที่ผู้ร่วมกิจกรรมได้ลงพื้นที่ภาคสนาม สสำรวจ และสังเกตแหล่งเรียนรู้ในสถานที่จริง เรียนรู้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน ตามแผนการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม เรื่อง “ลัดเลาะเลียบริมคลอง” ทั้งรูปแบบศิลปกรรม ศิลปวัฒนธรรม และกิจกรรมการเรียนรู้ด้านอื่นๆ เช่น วิถีชีวิตของผู้คนในเส้นทางคลองด่านจากบุคคลในพื้นที่ ตำนาน เรื่องเล่าพื้นบ้าน

ขั้นตอนที่ 3 ขั้นบันทึกข้อมูลการเรียนรู้

ขั้นบันทึกข้อมูลการเรียนรู้ ผู้เรียนบันทึกการเรียนรู้ลงในใบกิจกรรมตามหาการซ่อนตัวของศิลปกรรม – ศิลปวัฒนธรรม โดยฝึกทักษะการสังเกตระหว่างการเรียนรู้ผ่านใบกิจกรรมซึ่งแสดงภาพบางส่วนของผลงาน ให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้สังเกต และค้นพบรายละเอียดของภาพดังกล่าว พร้อมบันทึกสิ่งที่ได้เรียนรู้เพิ่มเติมผ่านการจดบันทึก ถ่ายภาพ หรือวาดภาพ

ขั้นตอนที่ 4 ขั้นสรุปผลการเดินทาง

ขั้นสรุปผลการเดินทาง ขั้นตอนนี้ผู้ร่วมกิจกรรมจะสรุปผลการร่วมกิจกรรมลงในใบงาน โดยสรุปจากประเด็นที่กำหนดไว้ เพื่อทบทวนเนื้อหา และข้อค้นพบจากการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

ขั้นตอนที่ 5 ขั้นแบ่งปันข้อค้นพบ

ขั้นแบ่งปันข้อค้นพบ ขั้นตอนนี้ผู้ร่วมกิจกรรมจะร่วมกันอภิปรายถึงผลจากการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม โดยนำข้อค้นพบมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน พร้อมประเมินความถูกต้องและความเข้าใจที่ตรงกันของผู้ร่วมกิจกรรม

ขั้นตอนที่ 6 ขั้นประเมินความพึงพอใจในการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

ขั้นประเมินความพึงพอใจในการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ในขั้นตอนนี้ผู้เรียนจะตอบแบบสอบถามความพึงพอใจในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม แจกผลสะท้อนกลับให้ผู้จัดการเรียนรู้ได้ทราบถึงความรู้สึกที่มีต่อการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมในครั้งนี้ เพื่อนำไปพิจารณาประกอบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน

องค์ประกอบที่ 1
วัตถุประสงค์ของรูปแบบ

องค์ประกอบที่ 2
แหล่งการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

องค์ประกอบที่ 3
กิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

องค์ประกอบที่ 4
การประเมินผลการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

3.2 การวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิที่มีต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทาง

ศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน

ผู้วิจัยได้นำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความตรงของเนื้อหา ความเหมาะสมขององค์ประกอบ และขั้นตอนของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม โดยผลการตรวจสอบและความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม มีดังนี้

ด้านองค์ประกอบของรูปแบบการจัดการเรียนรู้

ผู้ทรงคุณวุฒิให้ความคิดเห็นว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน ซึ่งประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ วัตถุประสงค์ของรูปแบบ แหล่งการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม กิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม และการประเมินผลการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม มีความเหมาะสมสำหรับการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม เนื่องจากองค์ประกอบดังกล่าวสามารถส่งเสริมให้ผู้ร่วมกิจกรรมเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ มีวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้ที่ชัดเจน ได้เรียนรู้โดยตรงจากแหล่งเรียนรู้ในเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต ตั้งแต่ดั้งเดิมจนถึงปัจจุบัน ซึ่งสามารถบอกเล่าเรื่องราวของพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิถีชีวิต และสังเกตสิ่งที่พบเจอขณะเรียนรู้ไปพร้อมกัน การประเมินผลการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมจากสภาพจริงโดยการสังเกตพฤติกรรม และการสอบถามความพึงพอใจในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมหลังการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ มีความเหมาะสม และทำให้ผู้วิจัยได้ทราบถึงผลสะท้อนกลับเพื่อนำไปพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมให้เกิดประสิทธิภาพต่อไป

ด้านขั้นตอนการจัดการเรียนรู้

ผู้ทรงคุณวุฒิให้ความคิดเห็นว่า ขั้นตอนในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมทั้ง 6 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นเตรียมความพร้อมในการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ขั้นออกเดินทางเรียนรู้ ขั้นบันทึกข้อมูลการเรียนรู้ ขั้นสรุปผลการเดินทาง ขั้นแบ่งปันข้อค้นพบ และขั้นประเมินความพึงพอใจในการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม มีความเหมาะสมสำหรับการจัดการเรียนรู้ในเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน เนื่องจากมีการเตรียมความพร้อมในการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมสำหรับผู้ร่วมกิจกรรมให้ทราบข้อมูลเบื้องต้นของสถานที่ที่จะทำการเรียนรู้ ตลอดจนความสำคัญของการเรียนรู้ในครั้งนี้ ผู้ร่วมกิจกรรมได้ลงพื้นที่ภาคสนาม สืบค้นและสังเกตแหล่งเรียนรู้ในสถานที่จริง เรียนรู้เรื่องราวทาง

ประวัติศาสตร์ของเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน อีกทั้งยังได้บันทึกการเรียนรู้ลงในใบกิจกรรมที่ส่งเสริมทักษะการสังเกต และค้นพบรายละเอียดของภาพดังกล่าว พร้อมบันทึกสิ่งที่ได้เรียนรู้เพิ่มเติมผ่านการจดบันทึก และมีการสรุปผลการเดินทางเพื่อทบทวนเนื้อหา และข้อค้นพบจากการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม รวมถึงการอภิปรายผลจากการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมในครั้งนี้ เพื่อประเมินความถูกต้อง และความเข้าใจที่ตรงกันของผู้ร่วมกิจกรรม รวมถึงได้แจ้งผลสะท้อนกลับจากการเรียนรู้ของตนเองในขั้นประเมินความพึงพอใจในการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมให้ผู้จัดการเรียนรู้ได้ทราบถึงความรู้สึกที่มีต่อการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมในครั้งนี้ และนำไปพิจารณาประกอบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมต่อไป

นอกจากนี้ผู้ทรงคุณวุฒิยังให้ข้อเสนอเพิ่มเติมในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม สำหรับการเน้นข้อหัวข้อสำคัญในแหล่งเรียนรู้แต่ละสถานที่ เช่น วัดราชโอรส – ศิลปะแบบพระราชนิยม แห่งแรก วัดนางนอง – สามก๊กในงานจิตรกรรม เพื่อสร้างความน่าสนใจให้แก่ผู้ร่วมกิจกรรม รวมถึงการแนะนำให้ผู้ร่วมกิจกรรมสังเกตข้าวของเครื่องใช้ในร้านคำริมคลอง เพื่อพิจารณาถึงวิถีชีวิตจากสิ่งของที่จำหน่าย ซึ่งสามารถบอกได้อย่างชัดเจนว่าในเส้นทางคลองด่านสายนี้ประกอบอาชีพอะไร รวมถึงบรรยายระหว่างการดำเนินกิจกรรมว่าสิ่งที่ผู้ร่วมกิจกรรมได้พบเห็นขณะนี้ เป็นฉากชีวิตที่แท้จริงไม่ใช่การแสดง เป็นวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมที่ไม่คาดคิดว่าจะยังคงมีในกรุงเทพมหานครยุคปัจจุบัน และควรระวังเรื่องเวลาในการเรียนรู้ของแหล่งเรียนรู้แต่ละสถานที่ ต้องควบคุมเวลาและผู้ร่วมกิจกรรมให้อยู่ในกำหนดการที่จัดไว้ หากเกิดเหตุฉุกเฉินควรมีการปรับเวลาในกิจกรรมลำดับต่อมา และยืดหยุ่นเวลาตามความเหมาะสม

3.3 การทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน

สำหรับทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลของแหล่งเรียนรู้ เส้นทางและวิธีการเดินทาง ประกอบกับข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ และผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ “ลัดเลาะเลียบริมคลอง” ซึ่งนำเสนอแผนการจัดการเรียนรู้ ในภาคผนวก ง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย สำหรับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในครั้งนี้ จัดขึ้นเมื่อวันที่ วันที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2559 เวลา 08.00 – 16.30 น. โดยผู้ร่วมกิจกรรมจะเริ่มเดินทางด้วยการโดยสารรถไฟเส้นทางวงเวียนใหญ่ – มหาชัย ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียนลดความสำคัญลง พร้อมการฟังบรรยายเรื่องราว ประวัติความเป็นมา และทราบถึงสถานที่ที่จะทำการศึกษา โดยมีลำดับของสถานที่ที่จะทำการเรียนรู้ ดังนี้

รูปที่ 36 แผนภาพลำดับการเดินทางเรียนรู้ กิจกรรม “ลัดเลาะเลี้ยวริมคลอง”

ผู้ร่วมกิจกรรมพบกันที่สถานีรถไฟวงเวียนใหญ่ เดินทางถึงสถานีจอมทอง ศึกษาศิลปกรรม วัดราชโอรส เดินเลียบห้องแถวริมคลองด้านตรงข้ามวัดราชโอรสเพื่อไปวัดนางนอง และวัดหนังก

รูปที่ 37 รถไฟสายวงเวียนใหญ่ - มหาชัย สถานีจอมทอง

รูปที่ 38 ผู้ร่วมกิจกรรมศึกษาศิลปกรรมวัดราชโอรส วัดนางนอง วัดหนัง และวิถีชีวิตท้องถิ่นแคววมคลอง

ผู้ร่วมกิจกรรมลงเรือเดินทางไปวัดอัปสรสวรรค์ รับประทานอาหารกลางวันที่ร้านอาหารชื่อดังบริเวณวัดนางชี ศึกษาศิลปกรรมวัดนางชี

รูปที่ 39 ศึกษาศิลปวัฒนธรรมวัดอัปสรสวรรค์

รูปที่ 40 ผู้ร่วมกิจกรรมศึกษาศิลปกรรมวัดนางชี

ผู้ร่วมกิจกรรมล่องเรือชมวัดวาอารามที่ได้ทำการศึกษาในช่วงเช้าผ่านมุมมองการสัญจรทางน้ำซึ่งเป็นเส้นทางหลักในอดีต ตั้งแต่วัดหนึ่ง วัดนางนอง วัดราชโอรส หลังจากนั้นเดินทางเข้าสู่คลองลัดเพื่อชมบ้านเรือน และสวนผลไม้บริเวณ วัดบางขุนเทียนนอก วัดบางขุนเทียนกลาง และ

วัดบางขุนเทียนใน พร้อมการบอกเล่าบรรยากาศในอดีตจากวิทยากรในชุมชน ก่อนเลี้ยวออกบริเวณ
โค้งน้ำวัดไทร ขึ้นฝั่งที่ท่าน้ำวัดไทร

รูปที่ 41 ชมบ้านเรื่อน และสวนผลไม้บริเวณ กลุ่มวัดบางขุนเทียน

ผู้ร่วมกิจกรรมเยี่ยมชมร้านค้าริมคลอง เช่น ร้านถิ่นไพบูลย์ ชมศิลปกรรมภายในวัดไทร
สรุปผลการร่วมกิจกรรมลงในใบงานบริเวณริมท่าน้ำวัดไทร ก่อนร่วมกันอภิปรายถึงผลจากการเรียนรู้
ทางศิลปวัฒนธรรม

รูปที่ 42 ผู้ร่วมกิจกรรมเยี่ยมชมร้านค้าริมคลอง ศิลปกรรมภายในวัดไทร สรุปผลการร่วมกิจกรรม

ล่องเรือออกเดินทางผ่านคลองดาวคะนองสู่ม้าน้ำเจ้าพระยา อุทยานผลิตภัณฑจากสวนผัก และเรือสินค้า ผู้ร่วมกิจกรรมประเมินความพึงพอใจในการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมผ่านการตอบแบบสอบถามความพึงพอใจในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม แจ้งผลสะท้อนกลับให้ผู้จัดการเรียนรู้ได้ทราบถึงความรู้สึกที่มีต่อการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมในครั้งนี้ เพื่อนำไปพิจารณาประกอบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม และเดินทางถึงท่าเรือสะพานตากสินโดยสวัสดิภาพ ผู้ร่วมกิจกรรมเดินทางกลับด้วยการโดยสารรถไฟฟ้า ซึ่งเป็นการเดินทางในยุคปัจจุบัน

รูปที่ 43 ล่องเรือออกเดินทางผ่านคลองดาวคะนองสู่ม้าน้ำเจ้าพระยา ผู้ร่วมกิจกรรมเดินทางกลับด้วยการโดยสารรถไฟฟ้า ซึ่งเป็นการเดินทางในยุคปัจจุบัน

ตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสังเกตพฤติกรรมผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทาง ศิลปวัฒนธรรม

การวิเคราะห์ข้อมูลด้านพฤติกรรมกรรมการเรียนรู้ของผู้ร่วมกิจกรรม วิเคราะห์จากการสังเกตโดยผู้วิจัยระหว่างการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม โดยใช้เครื่องมือการวิจัย แบบสังเกตพฤติกรรมผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

จากการสังเกตพฤติกรรมของผู้ร่วมกิจกรรม จำนวน 10 คน โดยจัดกิจกรรมในวันที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2559 เวลา 08.00 – 16.30 น. โดยผู้ร่วมกิจกรรมเป็นเพศหญิง จำนวน 8 คน และเพศชาย จำนวน 2 คน อายุระหว่าง 21 – 40 ปี และจบการศึกษาระดับปริญญาบัณฑิตและมหาบัณฑิต โดยสถาบันการศึกษาที่สำเร็จการศึกษามีความหลากหลายทั้งในและต่างประเทศ เคยร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมจำนวน 8 คน และไม่เคยร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมจำนวน 2 คน พบว่า ผู้ร่วมกิจกรรมทั้งหมดมีความสนใจในการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม โดยระหว่างเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมในเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน ผู้ร่วมกิจกรรมทุกท่านติดตามการบรรยายระหว่างการเรียนรู้ รวมถึงให้ความสนใจเรื่องราวที่ผู้จัดการเรียนรู้บอกเล่า มีผู้ร่วมกิจกรรมจำนวน 7 คน (ร้อยละ 70) ตั้งคำถามหรือตอบคำถามเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ที่พบเห็นระหว่างการเรียนรู้ โดยตั้งคำถามหลังจบการบรรยายแต่ละหัวข้อ และตั้งคำถามระหว่างศึกษาศิลปกรรมและศิลปวัฒนธรรมระหว่างการเรียนรู้ อีกทั้งยังสังเกตและบรรยายละเอียดที่สังเกตได้จากผลงานศิลปกรรมและภูมิปัญญาพร้อมช่วยกันระบุข้อมูลลงในใบงานกลุ่ม และมีการซักถามผู้จัดการเรียนรู้เป็นระยะเมื่อพบภาพที่ตรงกับใบกิจกรรม

ผู้ร่วมกิจกรรมจำนวน 9 คน (ร้อยละ 90) แสดงความคิดเห็นเชื่อมโยงระหว่างสถานที่ในการเรียนรู้ โดยแสดงความคิดเห็นถึงลักษณะของงานประติมากรรมกระเบื้องเคลือบแบบจีนที่ประดับตกแต่งสถาปัตยกรรมแบบพระราชนิยม เปรียบเทียบถึงความแตกต่างที่พบเจอ พร้อมเปิดดูภาพถ่ายที่บันทึกไว้ในแหล่งเรียนรู้ก่อนหน้ากับแหล่งเรียนรู้ที่กำลังทำการศึกษา รวมถึงที่ตั้งและตำแหน่งของวัดซึ่งสถาปัตยกรรมส่วนใหญ่หันหน้าออกสู่เส้นทางคลองด่าน เส้นทางสัญจรหลักในอดีต นอกจากนี้ผู้ร่วมกิจกรรมทั้งหมดยังอธิบายความรู้สึกส่วนตัวที่มีต่อผลงานศิลปกรรมและภูมิปัญญาที่พบระหว่างการเรียนรู้ โดยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างการเรียนรู้ซึ่งกันและกันในขั้นตอนแบ่งปันข้อค้นพบในการเรียนรู้

สำหรับการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ในเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน ผู้วิจัยพบข้อสังเกตเพิ่มเติม ดังนี้ ผู้ร่วมกิจกรรมให้ความสนใจกับเรื่องราวของวิถีชีวิตและอาหารการกินที่พบในเส้นทาง โดยซักถามถึงพิกัดของร้านอาหารชื่อดังในคลองด่านอยู่เป็นระยะ รวมถึงการอุดหนุนผลิตภัณฑ์ของร้านค้าตามท้องแถวต่างๆ ทั้งผลผลิตทางเกษตรและของที่ระลึก ผู้ร่วมกิจกรรมทุก

ท่านให้ความสนใจในช่วงการสัญจรโดยรถยนต์ตามเส้นทางคลองด่านจนกระทั่งออกสู่น้ำ
เจ้าพระยาหลังจบการเรียนรู้ เนื่องจากเป็นประสบการณ์ที่ไม่เคยสัมผัส และมีความตื่นตาตื่นใจกับวิถี
ชีวิตริมน้ำตลอดสองฝั่งคลองเป็นอย่างยิ่ง

ตอนที่ 7 การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบประเมินความพึงพอใจในการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทาง ศิลปวัฒนธรรม

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบประเมินความพึงพอใจในการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทาง
ศิลปวัฒนธรรม โดยให้ผู้ร่วมกิจกรรมประเมินความพึงพอใจผ่านเครื่องมือวิจัยพร้อมให้ข้อเสนอแนะที่
มีต่อการจัดการเรียนรู้ โดยการวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งเป็น 9 ด้าน ได้แก่ 1. ด้านเนื้อหาในการ
เรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม 2. ด้านสื่อที่ใช้ในการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม 3. ด้านกิจกรรมการเรียนรู้
ทางศิลปวัฒนธรรม 4. ด้านแหล่งเรียนรู้ในเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน 5. ด้านการสรุปเนื้อหา
และผลการเรียนรู้ร่วมกัน 6. ด้านความเหมาะสมของระยะเวลาที่ใช้ในการเรียนรู้ 7. ด้านการอำนวยความสะดวก
ระหว่างการเรียนรู้ 8. ด้านความพึงพอใจในการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้โดยภาพรวม
9. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

จากการสำรวจความพึงพอใจในการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ซึ่งจัดขึ้นเมื่อ
วันที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2559 เวลา 08.00 – 16.30 น. พบว่า

ด้านเนื้อหาในการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ผู้ร่วมกิจกรรมจำนวน 8 คน (ร้อยละ 80) มี
ความพึงพอใจในเนื้อหาการเรียนรู้ในระดับมากที่สุด และผู้ร่วมกิจกรรมจำนวน 2 คน (ร้อยละ 20) มี
ความพึงพอใจในระดับมาก โดยผู้ร่วมกิจกรรมให้ความสนใจกับความเป็นมาของเส้นทางรวมถึงการ
เปลี่ยนแปลงจากอดีตสู่ปัจจุบัน มีความประทับใจรูปแบบของศิลปกรรมที่พบเจอ โดยเฉพาะศิลปะ
แบบพระราชนิยมในรัชกาลที่ 3 เนื่องจากเป็นรูปแบบที่แตกต่างจากแบบแผนของศิลปะไทยโดยมาก
และแตกต่างจากประสบการณ์เดิมของตนเองที่เคยพบเจอ ผู้ร่วมกิจกรรมให้ความสนใจเป็นอย่างยิ่ง
กับเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ทั้งการประกอบอาชีพชาวสวนและการค้าขาย ตลอดจนการสัญจร
ของผู้คนในปัจจุบัน เช่น การนั่งเรือจากหน้าบ้านไปขึ้นรถไฟฟ้า

ด้านสื่อที่ใช้ในการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ผู้ร่วมกิจกรรมจำนวน 9 คน (ร้อยละ 90) มี
ความพึงพอใจสื่อที่ใช้ในการเรียนรู้ระดับมากที่สุด และผู้ร่วมกิจกรรมจำนวน 1 คน (ร้อยละ 10) มี
ความพึงพอใจในระดับมาก โดยสื่อที่ใช้ในการเรียนรู้ครั้งนี้ได้แก่ คู่มือการเรียนรู้ “ลัดเลาะเลียบริม
คลอง” แผนที่ ใบความรู้และใบกิจกรรม ซึ่งผู้ร่วมกิจกรรมได้ใช้ศึกษาและทำกิจกรรมด้วยการ
บันทึกข้อมูลตลอดการเรียนรู้ มีความพึงพอใจในคุณภาพของข้อมูลที่ปรากฏในสื่อและวัสดุที่ผู้จัดการ
เรียนรู้ออกแบบพิมพ์ลงกระดาษอาร์ตมันและหมึกพิมพ์กันน้ำ เพื่อความคมชัดและข้อมูลไม่เลือนหาย
หากสัมผัสน้ำระหว่างการเดินทาง สามารถเรียนรู้ข้อมูลเบื้องต้นของแหล่งเรียนรู้ต่างๆ จากสื่อการ

เรียนรู้ได้เป็นอย่างดีและสามารถใช้คู่มือ “ลัดเลาะเลียบริมคลอง” ประกอบการทำกิจกรรมในใบงาน ขณะศึกษาตามแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ได้

ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ผู้ร่วมกิจกรรมจำนวน 9 คน (ร้อยละ 90) มีความพึงพอใจสื่อที่ใช้ในกิจกรรมระหว่างการเรียนรู้ระดับมากที่สุด และผู้ร่วมกิจกรรมจำนวน 1 คน (ร้อยละ 10) มีความพึงพอใจในระดับมาก ผู้ร่วมกิจกรรมให้ความสนใจในการฟังบรรยายเพื่อบอก ข้อมูลเบื้องต้นทุกแหล่งเรียนรู้ มีการซักถามข้อมูลเป็นระยะ และผู้ร่วมกิจกรรมได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ในการตามหาวัตถุที่ปรากฏในภาพอย่างสนุกสนาน สำหรับกิจกรรมเรียนรู้วิถีชีวิตผู้ร่วมกิจกรรมให้ ความสนใจทั้งการสอบถามเรื่องราว ข้อมูลจากบุคคลในพื้นที่และการอุดหนุนผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่น ต่างๆ อย่างคึกคัก ไม่ว่าจะเป็นอาหาร เครื่องดื่ม พืชผัก และของใช้ ของตกแต่งบ้านเรือน รวมถึงให้ ความสนใจในอุปกรณ์ทำสวนที่พบในร้านคำริมคลอง

ด้านแหล่งเรียนรู้ในเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน ผู้ร่วมกิจกรรมจำนวน 8 คน (ร้อยละ 80) มีความพึงพอใจแหล่งเรียนรู้ในเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียนระดับมากที่สุด และผู้ร่วม กิจกรรมจำนวน 2 คน (ร้อยละ 20) มีความพึงพอใจในระดับมาก โดยผู้ร่วมกิจกรรมทุกท่านสนใจ แหล่งเรียนรู้ทั้งแหล่งเรียนรู้ทางศิลปกรรม ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญา มีการซักถามข้อมูลเพิ่มเติม หลังการเยี่ยมชมด้วยตนเองเมื่อจบการบรรยาย ถ่ายภาพสิ่งที่สนใจ และเผยแพร่ภาพวิถีชีวิตที่ไม่เคย สัมผัสแก่ผู้คนในโลกออนไลน์

ด้านการสรุปเนื้อหาและผลการเรียนรู้ร่วมกัน ผู้ร่วมกิจกรรมจำนวน 8 คน (ร้อยละ 80) มีความพึงพอใจในการสรุปเนื้อหาและผลการเรียนรู้ร่วมกันระดับมากที่สุด และผู้ร่วมกิจกรรมจำนวน 2 คน (ร้อยละ 20) มีความพึงพอใจในระดับมาก โดยผู้ร่วมกิจกรรมแลกเปลี่ยนสิ่งที่ค้นพบระหว่าง การเรียนรู้ผ่านใบกิจกรรม รวมถึงบอกเล่าความประทับใจของตนเอง ทั้งความประทับใจรูปแบบ ศิลปกรรมที่แปลกตา ความสะอาดของศาสนสถานี่พบ ความร่มรื่นของศาลาริมคลองด่านตามวัด ต่างๆ ตลอดจนความมีชีวิตชีวาของห้องแถว และศาลาท่าน้ำที่เป็นจุดพักระหว่างการเรียนรู้ วิถีชีวิตของผู้คนที่ยังคงเอกลักษณ์ในอดีตไว้เป็นส่วนมาก ซึ่งปรากฏในรูปแบบที่เหนือความคาดหมาย และไม่คิดว่าจะพบในยุคสมัยนี้ พร้อมสอบถามข้อมูลของการเดินทางหากสนใจจะมาเรียนรู้ด้วย ตนเองและครอบครัวในโอกาสต่อไป

ด้านความเหมาะสมของระยะเวลาที่ใช้ในการเรียนรู้ ผู้ร่วมกิจกรรมจำนวน 9 คน (ร้อยละ 90) มีความพึงพอใจกับความเหมาะสมของระยะเวลาที่ใช้ในการเรียนรู้ระดับมากที่สุด และผู้ร่วม กิจกรรมจำนวน 1 คน (ร้อยละ 10) มีความพึงพอใจในระดับมาก ด้วยความร่วมมือของผู้ร่วม กิจกรรมที่รักษาเวลาตามที่ผู้จัดการเรียนรู้กำหนด รวมพลในจุดนัดหมายหลังชมแหล่งเรียนรู้ด้วย ตนเองเมื่อฟังการบรรยายจบค่อนข้างตรงเวลา ส่งผลให้ผู้จัดการเรียนรู้กับผู้ร่วมกิจกรรมไปยังแหล่ง การเรียนรู้ลำดับต่อไปเพื่อเรียนรู้ในเวลาที่สุดคล้องกับแผนการจัดการเรียนรู้ และผู้ร่วมกิจกรรมได้

ใช้เวลาเรียนรู้ด้วยตนเองเพิ่มเติมในทุกแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสม ไม่รู้สึกว่าการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมในแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ใช้ระยะเวลาสั้นเกินไป

ด้านการอำนวยความสะดวกระหว่างการเรียนรู้ ผู้ร่วมกิจกรรมทั้งหมดมีความพึงพอใจในการอำนวยความสะดวกระหว่างการเรียนรู้ในระดับมากที่สุด โดยมีความพอใจในจุดยังชีพที่จัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกไว้ให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้ใช้ระหว่างการเรียนรู้ อาหารว่างและอาหารกลางวันเพียงพอต่อจำนวนผู้ร่วมกิจกรรมทุกท่าน

ด้านความพึงพอใจในการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้โดยภาพรวม ผู้ร่วมกิจกรรมจำนวน 9 คน (ร้อยละ 90) มีความพึงพอใจในการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้โดยภาพรวมระดับมากที่สุด และผู้ร่วมกิจกรรมจำนวน 1 คน (ร้อยละ 10) มีความพึงพอใจในระดับมาก โดยผู้ร่วมกิจกรรมมีการซักถามถึงแหล่งเรียนรู้อื่นๆ ในเส้นทางและวิธีการเดินทางเพิ่มเติม รวมถึงการติดต่อผู้นำการสัญจรทางน้ำและผู้คนในชุมชนหากต้องการมาเยี่ยมชมด้วยตนเองในโอกาสถัดไป และการบอกเล่าความประทับใจส่วนบุคคลให้ทราบจนกระทั่งจบการเรียนรู้

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ร่วมกิจกรรมจำนวน 6 คน (ร้อยละ 60) ต้องการให้เพิ่มระยะเวลาในการศึกษาอีกเล็กน้อย เพื่อขยายระยะเวลาในช่วงการเรียนรู้ด้วยตนเองเพิ่มเติม และต้องการให้จัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อศึกษาในแหล่งเรียนรู้ของเส้นทางคลองด่านบางขุนเทียนที่ยังไม่ได้พบในกิจกรรมครั้งนี้ ตลอดจนพึงพอใจในกิจกรรมการเรียนรู้ที่ได้ตอบคำถามลงในใบกิจกรรมระหว่างการเรียนรู้ตามสถานที่ต่างๆ และการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่ตนเองตอบคำถามร่วมกัน เพื่อเรียนรู้ข้อมูลทางศิลปกรรมและศิลปวัฒนธรรมอย่างถูกต้อง พร้อมให้ความคิดเห็นว่า หากมีการจัดกิจกรรมในครั้งต่อไปจะมาร่วมกิจกรรมอย่างแน่นอน เนื่องจากประทับใจในวิถีชีวิตริมสองฝั่งคลองซึ่งได้สัมผัสถึงเรื่องราวทั้งคุณค่าทางศิลปกรรม ซึ่งเป็นมรดกที่บรรพบุรุษได้สร้างไว้ น่าจะประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่ทราบกันทั่วไป เพื่อให้ทุกคนได้มาเรียนรู้ตลอดจนร่วมพลังในการอนุรักษ์ และประทับใจในวิถีชีวิตดั้งเดิมซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นรากฐานของชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยในอดีต ซึ่งผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ไม่คิดว่าจะยังมีอยู่ในเมืองหลวงที่การพัฒนาทุกสิ่งในปัจจุบันดำเนินอย่างก้าวกระโดด

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การนำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน” มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน 2) เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน

การวิจัยในครั้งนี้ทำการศึกษาสภาพปัจจุบันของแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ในเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน โดยการสำรวจ และลงพื้นที่ภาคสนามโดยผู้วิจัย นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ร่วมกับการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางศิลปศึกษาและ/หรือศิลปวัฒนธรรม และผู้เชี่ยวชาญทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม จำนวน 10 ท่าน โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 6 ท่าน (ร้อยละ 60) มีประสบการณ์ในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมมากกว่า 20 ปีขึ้นไป และสัมภาษณ์ผู้เรียนที่เคยมีประสบการณ์จากการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม จำนวน 20 ท่าน และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ในเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

1. เครื่องมือสำหรับเก็บข้อมูลเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม
 - 1.1 แบบบันทึกแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม
 - 1.2 แบบสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่วิจัย
 - 1.3 แบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางศิลปศึกษาและ/หรือศิลปวัฒนธรรม
 - 1.4 แบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม
 - 1.5 แบบสัมภาษณ์บุคคลที่เคยมีประสบการณ์ในการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม
2. เครื่องมือสำหรับประเมินคุณภาพของรูปแบบ
 - 2.1 แบบสังเกตพฤติกรรมผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม
 - 2.2 แบบสอบถามความพึงพอใจของผู้ร่วมกิจกรรมในการจัดการเรียนรู้ทาง

ศิลปวัฒนธรรม

สรุปผลการวิจัย

การสรุปผลการวิจัย เรื่อง “การนำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน” แบ่งเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

1. แหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมในเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน
2. รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน
3. การทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน

1. แหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมในเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน

แหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ในเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน ซึ่งผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากเครื่องมือวิจัยสำหรับเก็บข้อมูลเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ได้แก่ แบบบันทึกแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม แบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและบุคคลในพื้นที่ พบว่าสภาพปัจจุบันของแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมในเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน ที่เหมาะสมสำหรับการศึกษารูปแบบทางศิลปกรรม ศิลปวัฒนธรรม และวิถีชีวิต เพื่อนำมาในการจัดการเรียนรู้มีจำนวน 10 แหล่งเรียนรู้ ได้แก่ วัดราชโอรส วัดหนัง วัดนางนอง วัดอัมพรสวรรค์ วัดนางชี ชุมชนทะเลวักวัดบางขุนเทียนนอก วัดบางขุนเทียนกลาง และบางขุนเทียนใน วัดบางประทุนนอก วัดแก้วไพฑูรย์ วัดไทร และวัดสิงห์

โดยผู้วิจัยได้นำมาพิจารณาถึงความเหมาะสมของเส้นทาง และระยะเวลาเพื่อสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ และได้คัดเลือกแหล่งเรียนรู้ที่นำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ดังนี้ วัดราชโอรส วัดหนัง วัดนางนอง วัดอัมพรสวรรค์ วัดนางชี วัดบางขุนเทียนนอก วัดบางขุนเทียนกลาง วัดบางขุนเทียนในและชุมชนใกล้เคียง และวัดไทรรวมถึงบริเวณร้านค้าใกล้เคียง รวม 7 แหล่งเรียนรู้ เนื่องจากการเดินทางโดยเรือไปยังวัดบางประทุนนอก วัดแก้วไพฑูรย์ และวัดสิงห์ ต้องใช้ระยะเวลาในการเดินทางค่อนข้างมาก และเส้นทางของคลองสายแยกมีความกว้างที่เล็กกว่าเส้นทางสายหลัก เรือที่ใช้เป็นยานพาหนะระหว่างการเรียนรู้เคลื่อนผ่านไม่สะดวก นอกจากนี้จำนวนแหล่งเรียนรู้ที่เลือกใช้มีจำนวนค่อนข้างเหมาะสมสำหรับการเดินทางระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

2. รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน

รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน จากการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม จากข้อมูล 3 ส่วน ได้แก่

1. แนวคิด ทฤษฎีและหลักการที่เกี่ยวข้องในงานวิจัย ซึ่งประกอบด้วย 1.1 รูปแบบการเรียนรู้และการจัดการเรียนรู้ 1.2 ศิลปวัฒนธรรมและการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม 1.3 เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน 1.4 การจัดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ตอนต้น

2. ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ในเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน วิเคราะห์จากเอกสารและตำราที่เกี่ยวข้อง การสำรวจพื้นที่ภาคสนามโดยใช้แบบบันทึกแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือวิจัยในการเก็บข้อมูล ประกอบกับการสัมภาษณ์บุคคลในชุมชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อพิจารณาถึงปัจจัยที่เหมาะสมในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม และนำมาใช้ในการสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้

3. ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพ ปัญหา และรูปแบบในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ซึ่งผู้วิจัยศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลด้านสภาพ ปัญหา และรูปแบบในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางศิลปศึกษาและ/หรือศิลปวัฒนธรรม จำนวน 5 ท่าน ผู้เชี่ยวชาญทางการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม 5 ท่าน และบุคคลที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมจำนวน 20 ท่าน

หลังจากการสังเคราะห์ข้อมูลทั้ง 3 ส่วนข้างต้น ผู้วิจัยจึงนำมาสร้าง รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ซึ่งประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่

1. ด้านวัตถุประสงค์ ควรกำหนดให้ผู้ร่วมกิจกรรมเกิดความรู้ความเข้าใจทางศิลปวัฒนธรรม ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ในเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน และเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม

2. ด้านแหล่งการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ควรคัดสรรจากความสอดคล้องของเนื้อหาที่จะเรียนรู้ คำนึงถึงการเดินทางจากสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่ง ควรให้ความสำคัญกับความสะดวกในการเดินทาง และความสะอาดของสถานที่

3. ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ควรบรรยายให้ความรู้เบื้องต้น และขอบเขตของสถานที่ที่จะทำการศึกษาหลังจากนั้นจึงนำเข้าสู่การชมสถานที่จริง โดยลำดับสถานที่ตามกลุ่ม เพื่อสร้างความเข้าใจให้กับผู้เรียน เช่น กลุ่มยุคสมัยศิลปกรรม กลุ่มรูปแบบศิลปกรรม วิถีชีวิตของผู้คน อาหารการกิน การประกอบอาชีพ

4. ด้านการประเมินผลการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ควรประเมินสภาพจริงโดยการสังเกต พฤติกรรม และสอบถามความพึงพอใจในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมหลังการร่วมกิจกรรม การเรียนรู้

โดยมีขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมแบ่งเป็น 6 ขั้นตอน ดังนี้ 1. ขั้นเตรียมความพร้อมในการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม 2. ขั้นตอนการเดินทางเรียนรู้ 3. ขั้นบันทึกข้อมูลการเรียนรู้ 4. ขั้นสรุปผลการเดินทาง 5. ขั้นแบ่งปันข้อค้นพบ และ 6. ขั้นประเมินความพึงพอใจในการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

3. การทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน

การทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน โดยจัดกิจกรรมในวันที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2559 เวลา 08.00 – 16.30 น. โดยผู้ร่วมกิจกรรมเป็นเพศหญิง จำนวน 8 คน และเป็นเพศชาย จำนวน 2 คน อายุระหว่าง 21 – 40 ปี และมีระดับการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาบัณฑิตและมหาบัณฑิต สำหรับสถาบันการศึกษาที่สำเร็จ การศึกษามีความหลากหลายทั้งในและต่างประเทศ มีผู้ร่วมกิจกรรมที่เคยร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมจำนวน 8 คน และไม่เคยร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมจำนวน 2 คน

โดยผู้วิจัยเก็บข้อมูลระหว่างการทดลองรูปแบบจากเครื่องมือวิจัยสำหรับประเมินคุณภาพของรูปแบบ ได้แก่ แบบสังเกตพฤติกรรมผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม และแบบสอบถามความพึงพอใจของผู้ร่วมกิจกรรมในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม พบว่าผู้ร่วมกิจกรรมทั้งหมดมีความสนใจในการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม โดยระหว่างเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมในเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน ผู้ร่วมกิจกรรมทุกท่านติดตามการบรรยายระหว่างการเรียนรู้ รวมถึงให้ความสนใจในเรื่องราวที่ผู้จัดการเรียนรู้บอกเล่า มีผู้ร่วมกิจกรรมจำนวน 7 คน (ร้อยละ 70) ตั้งคำถามหรือตอบคำถามเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ที่พบเห็นระหว่างการเรียนรู้ โดยตั้งคำถามหลังจบการบรรยายแต่ละหัวข้อ และตั้งคำถามระหว่างศึกษาศิลปกรรมและศิลปวัฒนธรรมระหว่างการเรียนรู้ อีกทั้งยังสังเกตและระบุรายละเอียดที่สังเกตได้จากผลงานศิลปกรรมและภูมิปัญญาได้ทุกท่านพร้อมช่วยกันระบุข้อมูลลงในใบงานกลุ่ม และมีการซักถามผู้จัดการเรียนรู้เป็นระยะเมื่อพบภาพที่ตรงกับใบกิจกรรม

ผู้ร่วมกิจกรรมจำนวน 9 คน (ร้อยละ 90) แสดงความคิดเห็นเชื่อมโยงระหว่างสถานที่ในการเรียนรู้ โดยแสดงความคิดเห็นถึงลักษณะของงานประติมากรรมกระเบื้องเคลือบแบบจีนที่ประดับตกแต่งสถาปัตยกรรมแบบพระราชนิยม รวมถึงที่ตั้งและตำแหน่งของวัดซึ่งสถาปัตยกรรมส่วนใหญ่

หันหน้าออกสู่เส้นทางคลองด่าน เส้นทางสัญจรหลักในอดีต นอกจากนี้ผู้ร่วมกิจกรรมทั้งหมดยังอธิบายความรู้สึกส่วนตัวที่มีต่อผลงานศิลปกรรมและภูมิปัญญาที่พบระหว่างการเรียนรู้ โดยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างการเรียนรู้ซึ่งกันและกันในขั้นตอนแบ่งปันข้อค้นพบในการเรียนรู้

สำหรับการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ในเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน ผู้วิจัยพบข้อสังเกตเพิ่มเติม ดังนี้ ผู้ร่วมกิจกรรมให้ความสนใจกับเรื่องราวของวิถีชีวิตตลอดจนอาหารการกินที่พบในเส้นทาง พร้อมการอุดหนุนผลิตภัณฑ์ของร้านค้าตามห้องแถวต่างๆ ทั้งผลผลิตทางเกษตรและของที่ระลึก ผู้ร่วมกิจกรรมทุกท่านให้ความสนใจในการเดินทางจากคลองด่านสู่แม่น้ำเจ้าพระยา เนื่องจากเป็นประสบการณ์ที่ไม่เคยสัมผัส และมีความตื่นตาตื่นใจกับวิถีชีวิตริมน้ำตลอดสองฝั่งคลองเป็นอย่างยิ่ง

สำหรับความพึงพอใจในการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม จากผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ แบ่งเป็น 9 ด้าน ได้แก่ 1. ด้านเนื้อหาในการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม 2. ด้านสื่อที่ใช้ในการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม 3. ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม 4. ด้านแหล่งเรียนรู้ในเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน 5. ด้านการสรุปเนื้อหาและผลการเรียนรู้ร่วมกัน 6. ด้านความเหมาะสมของระยะเวลาที่ใช้ในการเรียนรู้ 7. ด้านการอำนวยความสะดวกระหว่างการเรียนรู้ 8. ด้านความพึงพอใจในการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้โดยภาพรวม 9. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

ด้านเนื้อหาในการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ผู้ร่วมกิจกรรมจำนวน 8 คน (ร้อยละ 80) มีความพึงพอใจในเนื้อหาการเรียนรู้ในระดับมากที่สุด และผู้ร่วมกิจกรรมจำนวน 2 คน (ร้อยละ 20) มีความพึงพอใจในระดับมาก โดยผู้ร่วมกิจกรรมให้ความสนใจกับความเป็นมาของเส้นทางรวมถึงการเปลี่ยนแปลงจากอดีตสู่ปัจจุบัน ประทับใจรูปแบบของศิลปกรรมที่พบเจอ โดยเฉพาะศิลปะแบบพระราชนิยมในรัชกาลที่ 3 เนื่องจากเป็นรูปแบบที่แตกต่างจากแบบแผนของศิลปะไทยโดยมาก ผู้ร่วมกิจกรรมให้ความสนใจเป็นอย่างยิ่งกับเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตทั้งการประกอบอาชีพชาวสวนและค้าขายตลอดจนการสัญจรของผู้คนในปัจจุบัน เช่น การนั่งเรือจากหน้าบ้านไปขึ้นรถไฟฟ้า

ด้านสื่อที่ใช้ในการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ผู้ร่วมกิจกรรมจำนวน 9 คน (ร้อยละ 90) มีความพึงพอใจสื่อที่ใช้ในการเรียนรู้ระดับมากที่สุด และผู้ร่วมกิจกรรมจำนวน 1 คน (ร้อยละ 10) มีความพึงพอใจในระดับมาก โดยสื่อที่ใช้ในการเรียนรู้ครั้งนี้ได้แก่ แผนที่ ใบความรู้และใบกิจกรรม ซึ่งผู้ร่วมกิจกรรมได้ใช้ศึกษาและทำกิจกรรมด้วยการบันทึกข้อมูลตลอดการเรียนรู้ มีความพึงพอใจในคุณภาพของข้อมูลที่ปรากฏในสื่อและวัสดุที่ผู้จัดการเรียนรู้ออกแบบ เนื่องจากมีความคมชัด และข้อมูลไม่เลือนหายหากสัมผัสน้ำระหว่างการเดินทาง

ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ผู้ร่วมกิจกรรมจำนวน 9 คน (ร้อยละ 90) มีความพึงพอใจสื่อที่ใช้ในกิจกรรมระหว่างการเรียนรู้ระดับมากที่สุด และผู้ร่วมกิจกรรมจำนวน 1 คน

(ร้อยละ 10) มีความพึงพอใจในระดับมาก ผู้ร่วมกิจกรรมให้ความสนใจในการฟังบรรยายเพื่อบอกข้อมูลเบื้องต้นทุกแห่งเรียนรู้ มีการซักถามข้อมูลเป็นระยะ และผู้ร่วมกิจกรรมได้ทำกิจกรรมร่วมกันในการตามหาวัตถุที่ปรากฏในภาพอย่างสนุกสนาน สำหรับกิจกรรมเรียนรู้วิถีชีวิตผู้ร่วมกิจกรรมให้ความสนใจทั้งการสอบถามเรื่องราว ข้อมูลจากบุคคลในพื้นที่ และการอุดหนุนผลิตภัณฑ์ในห้องแถวต่างๆ รวมถึงให้ความสนใจในอุปกรณ์ทำสวนที่จำหน่ายในร้านคำริมคลอง

ด้านแหล่งเรียนรู้ในเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน ผู้ร่วมกิจกรรมจำนวน 8 คน (ร้อยละ 80) มีความพึงพอใจแหล่งเรียนรู้ในเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียนระดับมากที่สุด และผู้ร่วมกิจกรรมจำนวน 2 คน (ร้อยละ 20) มีความพึงพอใจในระดับมาก โดยผู้ร่วมกิจกรรมทุกท่านสนใจแหล่งเรียนรู้ทั้งแหล่งเรียนรู้ทางศิลปกรรม ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญา มีการซักถามข้อมูลเพิ่มเติมหลังการเยี่ยมชมด้วยตนเองเมื่อจบการบรรยาย ถ่ายภาพสิ่งที่สนใจและเผยแพร่ภาพวิถีชีวิตที่ไม่เคยสัมผัสแก่ผู้คนในโลกออนไลน์

ด้านการสรุปเนื้อหาและผลการเรียนรู้ร่วมกัน ผู้ร่วมกิจกรรมจำนวน 8 คน (ร้อยละ 80) มีความพึงพอใจในการสรุปเนื้อหาและผลการเรียนรู้ร่วมกันระดับมากที่สุด และผู้ร่วมกิจกรรมจำนวน 2 คน (ร้อยละ 20) มีความพึงพอใจในระดับมาก โดยผู้ร่วมกิจกรรมแลกเปลี่ยนสิ่งที่ค้นพบระหว่างการเรียนรู้ผ่านใบกิจกรรม รวมถึงบอกเล่าความประทับใจของตนเอง ทั้งความประทับใจรูปแบบศิลปกรรมที่แปลกตา ความสะอาดของศาสนสถานที่พบ ความร่มรื่นของศาลาริมคลองด้านตามวัดต่างๆ ห้องแถวและศาลาท่าน้ำที่เป็นจุดพักระหว่างการเรียนรู้ วิถีชีวิตของผู้คนที่ยังคงเอกลักษณ์ในอดีตและไม่คิดว่าจะได้พบในยุคสมัยนี้ พร้อมสอบถามข้อมูลของการเดินทางหากสนใจจะมาเรียนรู้ด้วยตนเอง ครอบครัวและมิตรสหายในโอกาสต่อไป

ด้านความเหมาะสมของระยะเวลาที่ใช้ในการเรียนรู้ ผู้ร่วมกิจกรรมจำนวน 9 คน (ร้อยละ 90) มีความพึงพอใจกับความเหมาะสมของระยะเวลาที่ใช้ในการเรียนรู้ระดับมากที่สุด และผู้ร่วมกิจกรรมจำนวน 1 คน (ร้อยละ 10) มีความพึงพอใจในระดับมาก ด้วยความร่วมมือของผู้ร่วมกิจกรรมที่รักษาเวลาตามที่ผู้จัดการเรียนรู้กำหนด รวมพลในจุดนัดหมายหลังชมแหล่งเรียนรู้ด้วยตนเองเมื่อฟังการบรรยายจบค่อนข้างตรงเวลา ส่งผลให้ผู้จัดการเรียนรู้นำผู้ร่วมกิจกรรมไปยังแหล่งการเรียนรู้ลำดับต่อไปเพื่อเรียนรู้ในเวลาที่สุดคล้องกับแผนการจัดการเรียนรู้ และผู้ร่วมกิจกรรมได้ใช้เวลาเรียนรู้ด้วยตนเองเพิ่มเติมในทุกแห่งเรียนรู้อย่างเต็มที่

ด้านการอำนวยความสะดวกระหว่างการเรียนรู้ ผู้ร่วมกิจกรรมทั้งหมดมีความพึงพอใจในการอำนวยความสะดวกระหว่างการเรียนรู้ในระดับมากที่สุด โดยพอใจในถุงยังชีพที่จัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกไว้ให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้ใช้ระหว่างการเรียนรู้ อาหารว่างและอาหารกลางวันที่ยังพอต่อจำนวนผู้ร่วมกิจกรรมทุกท่าน

ด้านความพึงพอใจในการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้โดยภาพรวม ผู้ร่วมกิจกรรมจำนวน 9 คน (ร้อยละ 90) มีความพึงพอใจในการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้โดยภาพรวมระดับมากที่สุด และผู้ร่วมกิจกรรมจำนวน 1 คน (ร้อยละ 10) มีความพึงพอใจในระดับมาก โดยผู้ร่วมกิจกรรมมีการชักถามถึงแหล่งเรียนรู้อื่นๆ ในเส้นทาง และวิธีการเดินทางเพิ่มเติม รวมถึงวิธีการติดต่อผู้นำการสัญจรทางน้ำ และผู้คนในชุมชนหากต้องการมาเยี่ยมชมด้วยตนเองในโอกาสถัดไป อีกทั้งยังบอกเล่าความประทับใจส่วนบุคคลให้ทราบจนกระทั่งจบการเรียนรู้ และมีความต้องการให้จัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อศึกษาในแหล่งเรียนรู้ที่ยังไม่ได้พบในกิจกรรมครั้งนี้เพิ่มเติม พร้อมให้ความคิดเห็นว่าต้องการมาร่วมกิจกรรมการเรียนรู้หากมีการจัดกิจกรรมในโอกาสต่อไป

ด้านข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ร่วมกิจกรรมจำนวน 6 คน (ร้อยละ 60) ต้องการให้เพิ่มระยะเวลาในการศึกษาอีกเล็กน้อย เพื่อขยายระยะเวลาในช่วงการเรียนรู้ด้วยตนเองเพิ่มเติม และต้องการให้จัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อศึกษาในแหล่งเรียนรู้ของเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียนที่ยังไม่ได้พบในกิจกรรมครั้งนี้ ตลอดจนพึงพอใจในกิจกรรมการเรียนรู้ที่ได้ตอบคำถามลงในใบกิจกรรมระหว่างการเรียนรู้ตามสถานที่ต่างๆ และการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่ตนเองตอบคำถามร่วมกัน เพื่อเรียนรู้ข้อมูลทางศิลปกรรมและศิลปวัฒนธรรมอย่างถูกต้อง พร้อมให้ความคิดเห็นว่า หากมีการจัดกิจกรรมในครั้งต่อไปจะมาร่วมกิจกรรมอย่างแน่นอน เนื่องจากประทับใจในวิถีชีวิตริมสองฝั่งคลองซึ่งได้สัมผัสถึงเรื่องราวทั้งคุณค่าทางศิลปกรรม ซึ่งเป็นมรดกที่บรรพบุรุษได้สร้างไว้ น่าจะประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่ทราบกันทั่วไป เพื่อผู้คนจะได้มาเรียนรู้ตลอดจนร่วมพลังในการอนุรักษ์ และประทับใจในวิถีชีวิตดั้งเดิมซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นรากฐานของชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยในอดีต ซึ่งผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ไม่คิดว่าจะยังมีอยู่ในเมืองหลวงที่การพัฒนาทุกสิ่งในปัจจุบันดำเนินอย่างก้าวกระโดด

ผลจากการทดลองรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

ผลจากการวิเคราะห์ระหว่างการสังเกตพฤติกรรมของผู้ร่วมกิจกรรมโดยผู้วิจัย และการประเมินความพึงพอใจโดยผู้ร่วมกิจกรรมมีความสอดคล้องกัน ผลการทดลองพบว่า ผู้ร่วมกิจกรรมทั้งหมดมีความสนใจในการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม โดยระหว่างเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมในเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน ผู้ร่วมกิจกรรมทุกท่านติดตามการบรรยายระหว่างการเรียนรู้ รวมถึงให้ความสนใจในเรื่องราวที่ผู้จัดการเรียนรู้บอกเล่า มีพฤติกรรมการตั้งคำถามหรือตอบคำถามเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ที่พบเห็นระหว่างการเรียนรู้ รวมถึงมีการสังเกตและระบุรายละเอียดที่สังเกตได้จากผลงานศิลปกรรมและภูมิปัญญาได้ทุกท่านพร้อมช่วยกันระบุข้อมูลลงในใบงานกลุ่ม และมีการชักถามผู้จัดการเรียนรู้เป็นระยะเมื่อพบภาพที่ตรงกับใบกิจกรรม พร้อมร่วมกันตรวจสอบข้อมูลความถูกต้องที่ตนเองได้บันทึกลงในใบกิจกรรม รวมถึงการเรียนรู้ผ่านคู่มือการเรียนรู้ “ลัดเลาะเลียบริมคลอง”

ระหว่างที่ทำการเรียนรู้ด้วยตนเองเพิ่มเติม และการเรียนรู้เส้นทางระหว่างแหล่งเรียนรู้ไปยังอีกแหล่งเรียนรู้หนึ่งจากแผนที่และแผนภาพลำดับเส้นทางการเรียนรู้ นอกจากนี้ยังมีการแสดงความคิดเห็นเชื่อมโยงระหว่างสถานที่ในการเรียนรู้ เช่น ลักษณะของงานประติมากรรมกระเบื้องเคลือบแบบจีนที่ประดับตกแต่งสถาปัตยกรรมแบบพระราชนิยม รวมถึงที่ตั้ง และตำแหน่งของวัดซึ่งสถาปัตยกรรมส่วนใหญ่หันหน้าออกสู่เส้นทางคลองด่าน ซึ่งเป็นเส้นทางสัญจรหลักในอดีต พร้อมอธิบายความรู้สึกส่วนตัวที่มีต่อผลงานศิลปกรรมและภูมิปัญญาที่พบระหว่างการเรียนรู้ โดยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างการเรียนรู้ซึ่งกันและกันในช่วงตอนแบ่งปันข้อค้นพบในการเรียนรู้

นอกจากนี้ผู้ร่วมกิจกรรมให้ความสนใจกับเรื่องราวของวิถีชีวิตตลอดจนอาหารการกินที่พบในเส้นทาง พร้อมการอุดหนุนผลิตภัณฑ์ของร้านค้าตามห้องแถวต่างๆ ทั้งผลผลิตทางเกษตรและของที่ระลึก ผู้ร่วมกิจกรรมทุกท่านให้ความสนใจในการเดินทางจากคลองด่านสู่ม้าน้ำเจ้าพระยา เนื่องจากเป็นประสบการณ์ที่ไม่เคยสัมผัส และมีความตื่นตาตื่นใจกับวิถีชีวิตริมน้ำตลอดสองฝั่งคลองเป็นอย่างดี โดยผู้ร่วมกิจกรรมต้องการให้เพิ่มระยะเวลาในการศึกษา เพื่อขยายระยะเวลาในช่วงการเรียนรู้ด้วยตนเองเพิ่มเติม และต้องการให้จัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อศึกษาในแหล่งเรียนรู้ของเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียนที่ยังไม่ได้พบในกิจกรรมครั้งนี้ ตลอดจนถึงพึงพอใจในกิจกรรมการเรียนรู้ที่ได้ตอบคำถามลงในใบกิจกรรมระหว่างการเรียนรู้ตามสถานที่ต่างๆ และการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่ตนเองตอบคำถามร่วมกัน เพื่อเรียนรู้ข้อมูลทางศิลปกรรมและศิลปวัฒนธรรมอย่างถูกต้อง พร้อมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันว่ามีความประทับใจในวิถีชีวิตริมสองฝั่งคลองที่ได้สัมผัสถึงเรื่องราวทั้งคุณค่าทางศิลปกรรม ซึ่งเป็นมรดกที่บรรพบุรุษได้สร้างไว้ น่าจะประชาสัมพันธ์แหล่งเรียนรู้และเรื่องราวของชุมชนเหล่านี้ให้เป็นที่ทราบกันทั่วไป เพื่อผู้คนจะได้มาเรียนรู้ ตลอดจนร่วมพลังในการอนุรักษ์ และประทับใจในวิถีชีวิตดั้งเดิมซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นรากฐานของชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยในอดีต ซึ่งผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ไม่คิดว่าจะยังมีอยู่ในเมืองหลวงที่การพัฒนาทุกสิ่งในปัจจุบันดำเนินอย่างรวดเร็ว

อภิปรายผลการวิจัย

อภิปรายผลการวิจัย เรื่อง “การนำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน” อภิปรายผลการวิจัยตามกระบวนการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมได้ดังนี้

การดำเนินการจัดการเรียนรู้ในขั้นตอนที่ 1 ขั้นเตรียมความพร้อมในการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ซึ่งเป็นขั้นตอนแนะนำให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้ทราบข้อมูลเบื้องต้นของสถานที่ที่จะทำการเรียนรู้ ประวัติความเป็นมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ขอบเขตและแหล่งเรียนรู้ที่จะทำการศึกษาค้นคว้าตลอดจนความสำคัญของการเรียนรู้ในครั้งนี้ สอดคล้องกับหลักขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ของ ชูติมา เวทการ (2551) ที่กล่าวว่า ควรทราบในชุมชนมีแหล่งการเรียนรู้ใดบ้าง ทราบรายละเอียดว่าแหล่งเรียนรู้นั้นให้ความรู้ในด้านใด เช่น วัดเป็นแหล่งการเรียนรู้ด้านจิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม พิพิธภัณฑ์เป็นที่เก็บรวบรวมข้อมูลความรู้และของใช้พื้นบ้าน ผู้รู้ด้านประวัติศาสตร์หมู่บ้าน ผู้รู้ด้านความเชื่อท้องถิ่น แหล่งประกอบการด้านศิลปะ เป็นต้น เนื่องจากข้อมูลเหล่านี้จะช่วยให้มองเห็นความเชื่อมโยงระหว่างความต้องการที่จะเรียนรู้กับแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ได้ชัดเจน

ขั้นตอนที่ 2 ขั้นออกเดินทางเรียนรู้ เป็นขั้นตอนที่ผู้ร่วมกิจกรรมได้ลงพื้นที่ภาคสนามสำรวจและสังเกตแหล่งเรียนรู้ในสถานที่จริง เรียนรู้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน ตามแผนการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม เรื่อง “ลัดเลาะเลียบริมคลอง” ทั้งรูปแบบศิลปกรรม ศิลปวัฒนธรรม และกิจกรรมการเรียนรู้ด้านอื่นๆ เช่น วิถีชีวิตของผู้คนในเส้นทางคลองด่านจากบุคคลในพื้นที่ ตำนาน เรื่องเล่าพื้นบ้าน โดยมีสื่อที่ใช้ในการเรียนรู้ซึ่งจัดทำโดยผู้วิจัย ได้แก่ คู่มือการเรียนรู้ “ลัดเลาะเลียบริมคลอง” ซึ่งบอกเล่าเรื่องราวและข้อมูลเบื้องต้นของแหล่งเรียนรู้ แผนที่และแผนภาพของแหล่งเรียนรู้ในเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน ในขั้นตอนนี้ผู้ร่วมกิจกรรมจะได้เชื่อมโยงความรู้ที่ได้รับในขั้นตอนแรก รวมถึงประสบการณ์เดิมของตนเองกับสิ่งที่ได้พบ ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้สังเกตและเรียนรู้ไปพร้อมกัน สอดคล้องกับ ดำริ บุญชู (2548) ที่ว่า การเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้ ซึ่งเป็นที่รวมขององค์ความรู้ที่หลากหลายทำให้ผู้ร่วมกิจกรรมเกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุข เกิดความสนุกสนาน มีความสนใจที่จะเรียนรู้ ค้นคว้าด้วยกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการคิดได้เอง ปฏิบัติเอง และสร้างความรู้ด้วยตนเอง ขณะเดียวกันก็สามารถเข้าร่วมกิจกรรม และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ปลูกฝังให้รู้และรักผ่านการมองเห็นคุณค่าและตระหนักถึงปัญหาในชุมชน นอกจากนี้ยังทำให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ และยังสอดคล้องกับ เนาวนิตย์ สงคราม (2557) ที่ว่า กิจกรรมการศึกษานอกสถานที่เป็นกิจกรรมที่มีคุณค่า เพราะผู้ร่วมกิจกรรมจะเกิดการเรียนรู้และได้รับประสบการณ์ตรง ตลอดจนส่งเสริมทักษะด้านต่างๆ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมกิจกรรม ได้ลงมือปฏิบัติ สังเกต สำรวจ แก้ปัญหา พัฒนาการคิด

ของผู้เรียนให้เรียนรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัวอย่างมีความหมาย สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันของผู้ร่วมกิจกรรมต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 ขั้นบันทึกข้อมูลการเรียนรู้ เป็นขั้นตอนที่ผู้ร่วมกิจกรรมบันทึกการเรียนรู้ลงในใบกิจกรรมตามหาการซ่อนตัวของศิลปกรรมและศิลปวัฒนธรรม โดยกิจกรรมนี้จะฝึกทักษะการสังเกตระหว่างการเรียนรู้ผ่านใบกิจกรรมซึ่งแสดงภาพบางส่วนของผลงานให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้สังเกตและค้นพบรายละเอียดของภาพดังกล่าว พร้อมบันทึกสิ่งที่ได้เรียนรู้เพิ่มเติมผ่านการจดบันทึก ถ่ายภาพหรือวาดภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Millan (1995) ที่ว่า การศึกษานอกสถานที่จะประสบความสำเร็จได้ ถ้าผู้เรียนมีส่วนร่วม มีประสบการณ์โดยตรงอย่างใกล้ชิดกับความเป็นจริงซึ่งเป็นประโยชน์สูงสุดสำหรับผู้เรียน และการจัดการเรียนรู้ควรนำแหล่งความรู้มาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุด และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ กิ่งแก้ว อารีรักษ์ (2548) ที่ว่า การกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยอาศัยการมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อที่หลากหลายจะช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้ให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นโดยใช้เวลาในการรวบรวมข้อมูล และสะท้อนความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อมูล กิจกรรมดังกล่าวเสริมสร้างการเรียนรู้และทักษะในการแสวงหาข้อมูลที่มีประสิทธิภาพ โดยอาศัยการสร้างความรู้ความตระหนักเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับธรรมชาติและ ความแตกต่างของข้อมูล ตลอดจนการประเมินข้อมูลอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งส่งผลอย่างยิ่งต่อการเรียนรู้ด้านเนื้อหา เจตคติ และการคิดอย่างมีวิจารณญาณโดยอาศัยแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายในการเรียนรู้

ขั้นตอนที่ 4 ขั้นสรุปผลการเดินทาง ในขั้นตอนนี้ผู้ร่วมกิจกรรมจะสรุปผลการร่วมกิจกรรมลงในใบงาน โดยสรุปจากประเด็นที่กำหนดไว้เพื่อเป็นข้อค้นพบจากการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมในครั้งนี้ ขั้นตอนนี้เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สำรวจตนเอง ทบทวนและเขียนสรุปสิ่งที่เรียนรู้ สอดคล้องกับ เนาวนิตย์ สงคราม (2557) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้ในสถานที่จริงเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถเกิดแนวคิดใหม่ๆ ในขณะที่ได้เรียนรู้ ข้อมูลที่ผู้เรียนได้รับจะสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดแนวคิดใหม่ หลังกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้เรียนควรวิเคราะห์และสังเคราะห์สิ่งที่ตนเองได้เรียนรู้และนำมาแลกเปลี่ยนกัน ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้จะฝึกกระบวนการช่างสังเกต และช่วยให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทางความคิดเพิ่มขึ้น โดยผู้สอนควรแนะนำจุดที่ผู้เรียนควรสังเกต และออกแบบกิจกรรมที่ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ

ขั้นตอนที่ 5 ขั้นแบ่งปันข้อค้นพบ ในขั้นตอนนี้ผู้ร่วมกิจกรรมจะร่วมกันอภิปรายถึงผลจากการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม โดยนำข้อค้นพบมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน พร้อมประเมินความถูกต้องและความเข้าใจที่ตรงกันของผู้ร่วมกิจกรรม เรียนรู้คุณค่าของศิลปวัฒนธรรมในเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน พิจารณาและตระหนักถึงคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมของชาติจากการเรียนรู้ผ่านงานศิลปกรรมและวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน สอดคล้องกับ Fink (2013) ซึ่งสนับสนุนลักษณะการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อตอบสนองความแตกต่างของผู้เรียนอย่างมีความหมาย โดยการ

เรียนรู้ที่เกิดขึ้นไม่ได้มาจากการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่เพียงลำพัง แต่ควรมาจากการทำกิจกรรมหลายๆ อย่าง เช่น กิจกรรมกระบวนการกลุ่มที่มีการกระตุ้นให้ผู้เรียนเรียนรู้อยู่ตลอดเวลาและกิจกรรมต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสวงหา แลกเปลี่ยน ลงมือปฏิบัติและสร้างองค์ความรู้ได้จากกิจกรรมที่มีความหลากหลายด้วยตัวของผู้เรียนเอง การเรียนรู้เชิงรุกมุ่งเน้นการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในบทบาทการเรียนรู้ของตนเองมากกว่าการรับความรู้โดยผู้สอนเป็นผู้ถ่ายทอดเพียงฝ่ายเดียว เพื่อให้ผู้เรียนได้สร้างองค์ความรู้จากประสบการณ์ที่ได้รับจากการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับชีวสิทธิ์ บุญเกียรติ (2555) ที่กล่าวถึง การดำเนินการเพื่อปกป้องวัฒนธรรมพื้นบ้านของประเทศญี่ปุ่นซึ่งเจ้าของวัฒนธรรมพื้นบ้านอาจไม่สามารถดูแลและสืบทอดภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมได้เพียงลำพัง ดังนั้นการสนับสนุนการสืบทอดวัฒนธรรมไปยังคนรุ่นใหม่ การผลิตเอกสารและสื่อทัศนศึกษาเพื่อการเผยแพร่ และการจัดอบรมให้กับสาธารณชนในวงกว้างเป็นการทำงานเพื่อการรักษาและสืบทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เพราะภูมิปัญญาเป็นสิ่งที่สะท้อนความหลากหลายทางวัฒนธรรม และการรักษามรดกวัฒนธรรมจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง

ขั้นตอนที่ 6 ขั้นประเมินความพึงพอใจในการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ในขั้นตอนนี้ผู้เรียนจะตอบแบบสอบถามความพึงพอใจในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม แจ้งผลสะท้อนกลับให้ผู้จัดการเรียนรู้ได้ทราบถึงความรู้สึกที่มีต่อการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมในครั้งนี้ เพื่อนำไปพิจารณาประกอบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม สอดคล้องกับ พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์ (2557) ที่กล่าวถึงกระบวนการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม สอดคล้องกับ พิมพันธ์ เดชะคุปต์ (2557) ที่กล่าวถึงกระบวนการทัศน์ใหม่ของการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นการเรียนรู้เพื่อสนองความต้องการของผู้เรียน ควบคู่กับการเรียนรู้ท้องถิ่นและความเป็นสากล โดยผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ ซึ่งเป็นกระบวนการสืบค้นและค้นพบด้วยตนเอง ว่า “จะเรียนอย่างไร” “คิด” และ “สร้างสรรค์” โดยมุ่งหวังการเรียนรู้ด้วยความสนุกสนานและผู้เรียนได้รับรางวัลไปในตัว

รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมดังที่กล่าวมานี้ จะเป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้ทราบถึงเรื่องราวและคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ทั้งด้านคุณค่าทางศิลปกรรมของไทย โดยเฉพาะศิลปกรรมรูปแบบพระราชนิยมซึ่งเป็นรูปแบบที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวรูปแบบหนึ่งในสมัยรัตนโกสินทร์ เรื่องราวของวิถีชีวิต ภูมิปัญญาของผู้คนในสองฝั่งคลองซึ่งเป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมของไทยตั้งแต่อดีต เรียนรู้มรดกทางวัฒนธรรมของไทยในเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน โดยกิจกรรมการเรียนรู้ที่ได้จัดขึ้นในครั้งนี้เสริมสร้างความเข้าใจในเรื่องราวอันมีคุณค่าอย่างยิ่งแก่ผู้ร่วมกิจกรรม ซึ่งการเรียนรู้และความเข้าใจในเรื่องราวความเป็นมาของประวัติศาสตร์พื้นที่ ลักษณะและรูปแบบของศิลปกรรม วิถีชีวิตและภูมิปัญญา ส่งผลให้ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทาง

ศิลปวัฒนธรรม ในเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน ตระหนักถึงคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ซึ่งจะพัฒนาไปเป็นพื้นฐานในการอนุรักษ์ต่อไป นอกจากนี้ผู้คนที่ในพื้นที่เมื่อพบว่าท้องถิ่นของตนเองได้รับความสนใจในการเข้ามาเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมก็จะเกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง เกิดความรู้สึกรักและหวงแหน ต้องการนำเสนอเรื่องราวที่มีคุณค่าให้แก่ผู้ที่มาเรียนรู้ บุคคลในพื้นที่จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมของตนเอง ซึ่งการให้ความสำคัญกับคุณค่าของปัจจัยที่เกี่ยวข้องเหล่านี้ เป็นพื้นฐานสำคัญของการอนุรักษ์ พื้นฟู เพื่อให้ผู้คนตระหนักและเรียนรู้ว่าสิ่งที่กำลังจะมาร่วมกันนั้นเป็นสิ่งสำคัญที่ควรร่วมมือกัน เพื่อสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมอันดีงามซึ่งสร้างสรรค์โดยบรรพบุรุษและดูแลรักษาโดยผู้คนในยุคนี้ให้คงอยู่กับประเทศชาติของเราต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน สามารถนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับการจัดการเรียนรู้ในพื้นที่อื่นๆ ได้ โดยศึกษาสภาพแหล่งเรียนรู้ในเส้นทางหรือพื้นที่ก่อนจัดกิจกรรมการเรียนรู้

1.2 การวิจัยในครั้งนี้ศึกษาสภาพของแหล่งเรียนรู้ เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน และออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตามการสำรวจและค้นพบในปัจจุบัน หากมีการจัดการเรียนรู้ในอนาคต ควรสำรวจสภาพของแหล่งเรียนรู้เพื่อจัดกิจกรรมอย่างเหมาะสม เนื่องจากสถานที่ทุกแห่งมีความเปลี่ยนแปลงที่ขึ้นอยู่กับปัจจัยแวดล้อมโดยรวม

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ในการวิจัยครั้งต่อไปสามารถศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอนาคต เนื่องจากปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม มีการพัฒนาควบคู่กับเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นอยู่เสมอ

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กรมวิชาการ. (2540). **สุนทรียภาพทางศิลปวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2538). **การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน: โดยถือมนุษย์เป็นศูนย์กลาง**. กรุงเทพมหานคร: สมาคมทอเล็กแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.
- กิ่งแก้ว อารีรักษ์. (2548). **การจัดการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบหลากหลาย**. กรุงเทพมหานคร: อัลฟามี เลิร์นเนียม.
- ไขแสง ศุขะวัฒน์. (2525). **วัดพุทธศาสนาที่ได้รับอิทธิพลศิลปะจีนในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จิตราพันธ์ แสงศรีจันทร์. (2555). **แนวทางการจัดการภูมิปัญญาการเล่นท้องถิ่นชุมชนย่านวัดดุสิตาราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร**. สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- จรีพร กาญจนการุณ. (2546). **การนำเสนอแนวทางการพัฒนาและการใช้ประโยชน์แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนบางขุนเทียน**. สาขาวิชาพัฒนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชีวลีสิทธิ์ บุญยเกียรติ. (2555). **การปกป้องมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในประเทศไทย - บทเรียนจากสถาบันการวิจัยแห่งชาติ โดย ชิเกยุกิ มียาตะ**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ชุตินา เวทการ. (2542). **การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นวิชาศิลปศึกษา ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 จากผลการศึกษาโบราณวัตถุสถานที่วัดไพล่หิน**. ลำปาง: สถาบันราชภัฏลำปาง.
- ชุตินา เวทการ. (2551). **การจัดการเรียนรู้สาระทัศนศิลป์บนพื้นฐานวัฒนธรรมชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- คำริ บุญชู. (2548). **การใช้ประโยชน์จากแหล่งการเรียนรู้ในสถานศึกษา**. *วารสารวิชาการ*, 8(1), 27-31.
- ทิตนา แคมมณี. (2554). **รูปแบบการเรียนการสอน: ทางเลือกที่หลากหลาย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นันท์พร ลิทธิยา. (2551). **การศึกษากระบวนการจัดการความรู้โดยชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ**. สาขาวิชาพัฒนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นิภาพร ย่องเจริญ. (2551). **การศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระทัศนศิลป์ในโรงเรียน
ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดน
ภาคใต้.** สาขาวิชาศิลปศึกษา ภาควิชาศิลปะ ดนตรี และนาฏศิลป์ศึกษา คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นิรินธน์ ภูคำ และปติสร เพ็ญสุด. (2552). **สามวัตประวัติศาสตร์.** กรุงเทพมหานคร: มติชน.

นุชลี อุปภัย. (2556). **จิตวิทยาการศึกษา.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

เนาวนิตย์ สงคราม. (2556). **การสร้างนวัตกรรม: เปลี่ยนผู้เรียนให้เป็นผู้สร้างนวัตกรรม.**

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เนาวนิตย์ สงคราม. (2557). **การศึกษานอกสถานที่และการศึกษานอกสถานที่เสมือนเพื่อการเรียนรู้
เชิงรุก.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประยูร อุลุชาฎะ. (2530). **ศิลปะจีนและคนจีนในไทย.** กรุงเทพมหานคร: เมืองโบราณ.

ประยูร อุลุชาฎะ. (2541). **ศิลปกรรมในบางกอก.** กรุงเทพมหานคร: 2020 เวิลด์ มีเดีย.

ประยูร อุลุชาฎะ. (2550). **ความงามในศิลปะไทย.** กรุงเทพมหานคร: เมืองโบราณ.

ปรียาภรณ์ ตั้งคุณานันต์. (2557). **การจัดการห้องเรียนและแหล่งเรียนรู้.** กรุงเทพมหานคร: มีน
เซอร์วิส ซัพพลาย.

ปรีดา พูลสิน. (2554). **การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการความรู้ทางศิลปวัฒนธรรม:**

กรณีศึกษาชุมชนวัดโสมนัส. สาขาบริหารงานวัฒนธรรม การจัดการมรดกวัฒนธรรม และ
อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ วิทยาลัยนวัตกรรมการศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พรรณนิภา ปินทวณิช และสุชล มัลลิกะมาลย์. (2555-2556). **ชุมชนพณิชยกรรมเก่าวังกรด: มิติทาง
ประวัติศาสตร์ การนิยามความหมาย และการฟื้นฟู. วารสารหน้าจั่ว, 9(กันยายน 2555 –
สิงหาคม 2556), 187- 214.**

พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์ และเพียว ยินดีสุข. (2557). **การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21.**

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มณฑล ประภากรเกียรติ. (2556). **กรุงเทพฯ น่ารู้ ตอน ลำคลอง.** กรุงเทพมหานคร: มติชน.

มะลิฉัตร เอื้ออานันท์. (2545). **แนวโน้มศิลปศึกษาร่วมสมัย.** กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ตำราและ
เอกสารทางวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- มะลิฉัตร เอื้ออานันท์. (2545). ศิลปศึกษาแนวปฏิรูปฯ: ความเป็นมา ปรัชญาหลักการ
 วิชาการด้านหลักสูตรทฤษฎีการเรียนการสอน และการค้นคว้าวิจัย. กรุงเทพมหานคร:
 ศูนย์ตำราและเอกสารทางวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รินฤทัย รอดสุวรรณ. (2554). การนำเสนอแนวทางการสอนศิลปะไทยในระดับมัธยมศึกษา
 ตอนต้นตามความคิดของผู้เชี่ยวชาญ. สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย.
- วิรุณ ตั้งเจริญ. (2552). วิสัยทัศน์ศิลปวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
 นครินทร์วิโรฒ.
- ศรีเรือน แก้วกังวาน. (2530). จิตวิทยาพัฒนาการ. กรุงเทพมหานคร: ประกายพริก.
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2551). งานช่าง สมัยพระนั่งเกล้าฯ. กรุงเทพมหานคร: มติชน.
- สน วัฒนสิน. (2544). การศึกษาปัญหาการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษา โดยใช้ภูมิปัญญา
 ท้องถิ่นในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษาในสามจังหวัดชายแดน
 ภาคใต้. สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สันติ เล็กสุขุม. (2550). ความสัมพันธ์จีน-ไทย โยงใยในลวดลายประดับ. กรุงเทพมหานคร: เมือง
 โบราณ.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2541). รายงานการวิจัยเรื่อง แนวทางส่งเสริมภูมิ
 ปัญญาไทยในการจัดการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดี.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2544). แม่น้ำลำคลอง สายประวัติศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: มติชน.
- สุนทร สุนันท์ชัย. (2544). เอกสารการสอนชุดวิชาการศึกษาตลอดชีวิตและการศึกษานอกระบบ.
 นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สุภัทรดิศ ดิศกุล. (2550). ศิลปะในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: มติชน.
- สุมาลี สังข์ศรี. (2543). รายงานการวิจัยการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อสังคมไทยในศตวรรษที่ 21.
 กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- สุวัฒน์ วัฒนวงศ์. (2549). การวิจัยและประเมินผลการศึกษาผู้ใหญ่. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
 แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- หน่วยศึกษานิเทศก์. (2552). คัมภีร์ กศน. กรุงเทพมหานคร: เอ็น เอ รัตนะเทรตดีง.
- อัศวิน วิบูลย์ชาติ. (2553). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับวิถีชีวิต
 ชาวบ้านริมแม่น้ำนครชัยศรี กรณีศึกษาตลาดน้ำลำพญา อ. บางเลน จังหวัดนครปฐม.
 สาขาวิชาการประกอบการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อุณา นพคุณ. (2528). แนวคิดทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการพัฒนาชุมชนเรื่อง คิดเป็น
 กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานครพิมพ์

ภาษาอังกฤษ

- Chung, S. K. (2004). **Social Reconstructionism in Art Education: Art, Critical Pedagogy and Empowerment in a junior high setting.** (Doctor of Education), University of Illinois at Urbana-Champaign.
- Fink, L. D. (2013). **Creating Significant Learning Experiences: An Integrated Approach to Designing College Courses.** New York City: John Wiley and Sons.
- Gilbertson, K. L. (1990). **Environmental Literacy: Outdoor Education Training and its Effect on Knowledge and Attitude Toward the Environment.** (Doctor of Philosophy), University of Ohio.
- Goldblatt, P. F. (1996). **The Usefulness of Art in Education in and out of The Classroom** (Doctor of Education), University of Toronto.
- Jaw, S.-J. (1997). **The development and analysis of incorporating traditional Chinese art education and discipline-based art education in a museum setting.** (Doctor of Education), College of Education, University of Northern Colorado.
- Keeves, J. P. (1997). **Models and model building.** J.P. Keeves (Ed) **Educational research, Methodology, and Measurement. An International Handbook.** Great Britain Cambridge University Press.
- Lambeth, V. R. (2000). **An evaluation of factors which affect the utilization of out-of-classroom experiences in selected middle schools in Arkansas.** (Doctor of Education), University of Memphis.
- Millan, D. A. (1995). **Field Trips: Maximizing the Experience.** Washington, D.C.: Educational Resources Information Center. ERIC No. ED39803.
- Probst, G. (2000). **Managing knowledge : building blocks for success.** Chichester, England: Wiley.
- Wang, C. Y. (2004). **Investigating a Cultural Product: Folk Art in K-12 Art Curricula.** USA: University of Illinois Press.
- Zeilma da Cunha, Isobel R. Contento, and Morin, K. (2000). A case-study of a

curriculum development process in nutrition education using empowerment as organizational policy. **Ecology of Food and Nutrition**, 39(6), 417-435.

ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจเครื่องมือวิจัย 3 ท่าน

1. รองศาสตราจารย์ ดร. เนื่ออ่อน ขรรค์ทองเขียว

อาจารย์ประจำ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

2. รองศาสตราจารย์ ปิยะแสง จันทรวงศ์ไพศาล

อาจารย์ประจำ สาขาวิชาการออกแบบนิเทศศิลป์

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

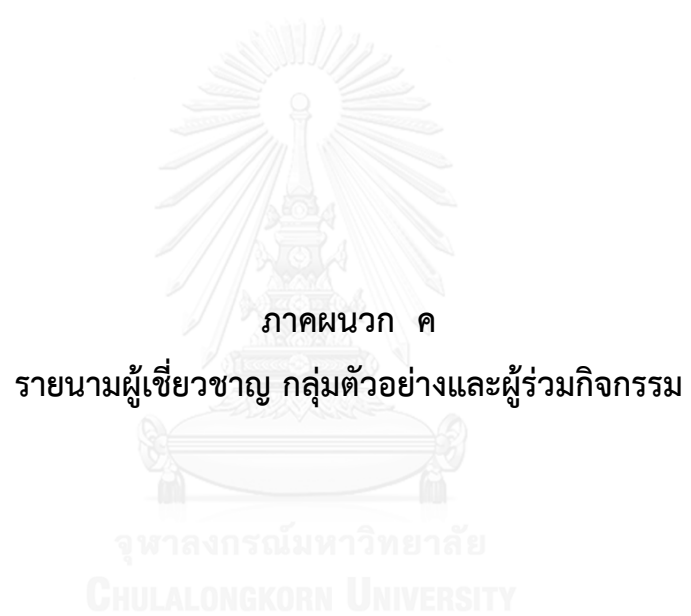
3. อาจารย์ ดร.อินทิรา พรหมพันธุ์

อาจารย์ประจำ สาขาวิชาศิลปศึกษา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ผู้เชี่ยวชาญทางศิลปศึกษาและ/หรือศิลปวัฒนธรรม

1. ศาสตราจารย์ ดร. ศักดิ์ชัย สายสิงห์
2. รองศาสตราจารย์สัญญา วงศ์อร่าม
3. อาจารย์สนั่น รัตนะ
4. อาจารย์ ดร. โสมฉาย บุญญานันต์
5. คุณกรกิจ ดิษฐาน

ผู้เชี่ยวชาญทางการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศุภชัย อารีรุ่งเรือง
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. รุ่งโรจน์ ภิรมย์อนุกุล
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์เพ็ญพรรณ เจริญพร
4. อาจารย์สุเมธ พัดเอี่ยม
5. คุณระพีพัฒน์ เกษโกศล

ผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่วิจัย

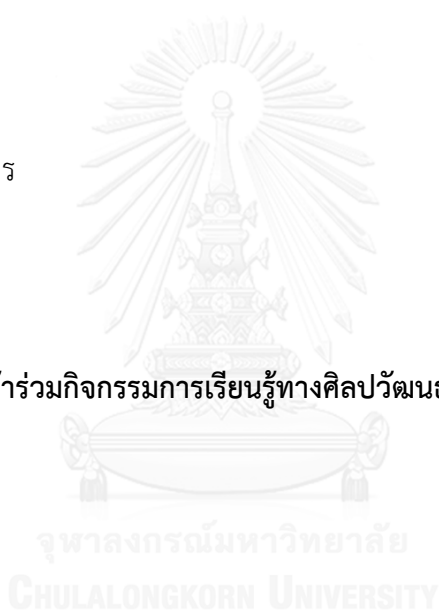
1. คุณรวีช อนุกุลกิจพานิช
2. คุณกัญณภัท งามลลิมสกุล
3. คุณเพ็ญศรี แซ่ไค้ว
4. คุณณัฐธวินค์ คำพมัย
5. คุณชงบัว แซ่ลิ้ม

บุคคลที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม อายุ 21 – 30 ปี

1. คุณกิตติมา วัลย์รักษ์
2. คุณม้นนาน มามะ
3. คุณสุนทรี จิตสกุล
4. คุณเบญจรวาห์ เรือนทิพย์
5. คุณจุฑามาส อภินหศักดิ์
6. คุณลลิตา ศรีพลอย
7. คุณวรัญญา ไทยานนท์
8. คุณกรณาธิป เย็นเกล้า
9. คุณอนรุทธ เปรมนิรันดร
10. คุณชาติรี เขตเขาเม็ง

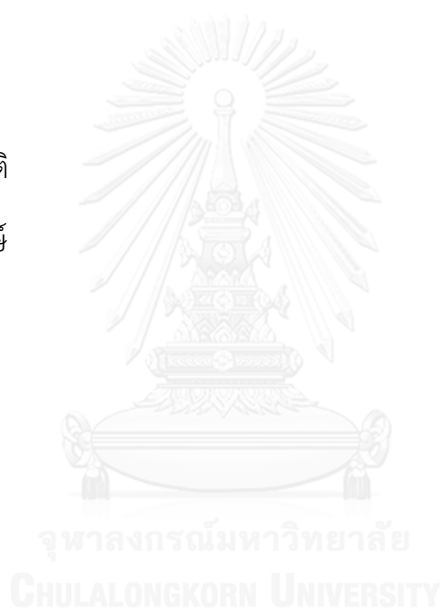
บุคคลที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม อายุ 31 – 40 ปี

1. คุณฐิตา ครุฑขึ้น
2. คุณณัฐกานต์ ประทุม
3. คุณนภัสกร สุรวะดิน
4. คุณสมฤดี อุคมปัญญาวิทย์
5. คุณชนาธิป ต่านสิริสันติ
6. คุณธีระ มาลีหวน
7. คุณมณูญ พวงมณี
8. คุณบรรพต ปิ่นแก้ว
9. คุณคณากร จูม่น
10. คุณสกุลศักดิ์ น้อยพิมพ์

ผู้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน

1. คุณจิตา ครุฑชื่น
2. คุณณัฐกานต์ ประทุม
3. คุณมณีนาน มามะ
4. คุณชาติรี เขตเขาเม็ง
5. คุณวรพล โมทะกุล
6. คุณวรัญญา ไทยานนท์
7. คุณวีระพร มานะสุขุม
8. คุณกรณาธิป เย็นเกล้า
9. คุณชนาธิป ด่านสิริสันติ
10. คุณกิตติมา ถวัลย์รักษ์

ภาคผนวก ง
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

แบบบันทึกแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมสำหรับการสำรวจพื้นที่ภาคสนาม
ในการวิจัยเรื่อง การนำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม:
กรณีศึกษา เส้นทางคลองต่าน บางขุนเทียน

แบบบันทึกฉบับนี้แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของแหล่งเรียนรู้

ตอนที่ 2 รูปแบบ รายละเอียดและสภาพทางศิลปกรรมของแหล่งเรียนรู้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของแหล่งเรียนรู้

1. ลำดับที่ของแหล่งเรียนรู้ ครั้งที่ส่งพื้นที่ภาคสนามของแหล่งเรียนรู้แห่งนี้
2. ชื่อแหล่งเรียนรู้
3. ที่ตั้ง
4. วันที่บันทึก เวลา
5. ผู้รับผิดชอบแหล่งเรียนรู้

แผนที่ระบุพิกัดของแหล่งเรียนรู้

ภาพแหล่งเรียนรู้ที่บันทึกระหว่างการเดินทางที่ภาคสนาม

ตอนที่ 2 รูปแบบ รายละเอียดและสภาพทางศิลปกรรมของแหล่งเรียนรู้

1. ยุคสมัยของศิลปกรรม

.....

2. รูปแบบทางศิลปกรรม / ภูมิปัญญา

.....

.....

3. ประวัติ ความเป็นมาของแหล่งเรียนรู้

.....

.....

.....

.....

.....

4. สภาพและรายละเอียดของจิตรกรรม

.....

.....

.....

.....

.....

5. สภาพและรายละเอียดของประติมากรรม

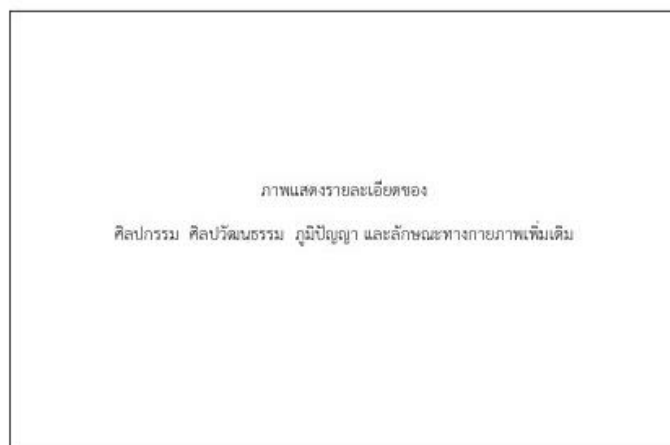
.....
.....
.....

6. สภาพและรายละเอียดของสถาปัตยกรรม

.....
.....
.....

7. สภาพและรายละเอียดของศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่พบ

.....
.....
.....

8. รายละเอียด/ความเหมาะสมของสภาพพื้นที่ในการจัดการเรียนรู้

.....
.....
.....

9. กิจกรรมการเรียนรู้ที่พบในพื้นที่

.....
.....
.....

10. การประยุกต์ใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้แห่งนี้ในอดีต

.....
.....
.....

11. ข้อค้นพบเพิ่มเติม/ข้อสังเกตอื่น

.....
.....
.....

12. แนวทางในการจัดการเรียนรู้ อนุรักษ์ พัฒนา และสืบทอด

.....
.....
.....

แบบสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่วิจัย
ในการวิจัยเรื่อง การนำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม:
กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน

แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพพื้นที่ การเรียนรู้ในพื้นที่วิจัย และการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ภาพระหว่างการสัมภาษณ์

1. วันที่สัมภาษณ์ เวลา สถานที่
2. ชื่อ - นามสกุล
3. เพศ ชาย หญิง อายุ ปี
4. ระยะเวลาที่อยู่ในพื้นที่ ปี อาชีพ/บทบาทในชุมชน
5. ที่อยู่
6. เบอร์โทรศัพท์
7. กิจกรรมที่เคยเข้าร่วมในชุมชน

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพพื้นที่ การเรียนรู้ในพื้นที่วิจัย และการจัดการเรียนรู้ทาง
ศิลปะวัฒนธรรม: กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน

1. ชุมชนของท่านมีประเพณีทางศิลปะวัฒนธรรมใดบ้าง
.....
.....
.....
2. ลักษณะของกิจกรรมที่จัดเป็นกิจกรรมประเภทใด (เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ วิธีการดำเนินชีวิต	☐ ขนบธรรมเนียมประเพณี
☐ ปรัชญาความเชื่อ	☐ เรื่องเล่าพื้นบ้าน
☐ ความเชื่อทางศาสนา	☐ การละเล่นพื้นบ้าน
☐ ศิลปะและงานช่าง	☐ ภูมิปัญญาภูมิปัญญา
3. กิจกรรมใดที่ท่านคิดว่าเป็นจุดเด่นหรือเอกลักษณ์ของชุมชน
.....
.....
.....
4. กิจกรรมใดในชุมชนที่ท่านประทับใจมากที่สุด
.....
.....
.....
5. ความคิดเห็นต่อแหล่งเรียนรู้ทางศิลปะวัฒนธรรมและภูมิปัญญาในชุมชน
.....
.....
.....

6. หากแนะนำแหล่งเรียนรู้ของชุมชนประเภทดังต่อไปนี้ ท่านแนะนำแหล่งใดบ้าง

แหล่งเรียนรู้ประเภทสถานที่

แหล่งเรียนรู้ประเภทกิจกรรม

แหล่งเรียนรู้ประเภทบุคคล

แหล่งเรียนรู้ประเภทวัตถุ

แหล่งเรียนรู้ประเภทสื่อ

แหล่งเรียนรู้ประเภททรัพยากรธรรมชาติ

7. ท่านอยากให้จัดกิจกรรมการเรียนรู้รูปแบบใดในพื้นที่ และท่านจะเข้าไปมีบทบาทในกิจกรรมนั้นๆ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

8. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

แบบสัมภาษณ์ ผู้เชี่ยวชาญทางศิลปศึกษาและ/หรือศิลปวัฒนธรรม
ในการวิจัยเรื่อง การนำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม:
กรณีศึกษา เส้นทางคลองต๋าน บางขุนเทียน

แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ภาพระหว่างการสัมภาษณ์

1. วันที่สัมภาษณ์ เวลา สถานที่
2. ชื่อ - นามสกุล
3. เพศ ชาย หญิง อายุ ปี
4. เบอร์โทรศัพท์
5. วุฒิการศึกษา
 - ปริญญาตรี สาขา..... มหาวิทยาลัย
 - ปริญญาโท สาขา..... มหาวิทยาลัย
 - ปริญญาเอก สาขา..... มหาวิทยาลัย
 - อื่นๆ
6. ตำแหน่งทางวิชาการ/ความเชี่ยวชาญ (ถ้ามี)
7. สถานที่ทำงาน
8. ประสบการณ์ทางการสอนศิลปศึกษา/ศิลปวัฒนธรรม ปี

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

1. กิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมที่ท่านเคยจัดหรือเคยเข้าร่วมได้แก่กิจกรรมใดบ้าง

.....

.....

.....

2. ผลจากการจัดกิจกรรมหรือเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

3. กิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม รูปแบบใดที่ท่านประทับใจมากที่สุด ขั้นตอนของกิจกรรมดังกล่าวเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

4. ท่านคิดว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ในปัจจุบันเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

5. ท่านคิดว่าการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ควรดำเนินในรูปแบบใด

.....

.....

.....

6. ท่านคิดว่าจะรูปแบบกิจกรรมในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน ควรเป็นเช่นใด

.....

.....

.....

7. ท่านคิดว่าแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมดังต่อไปนี้ควรมีคุณสมบัติเช่นใด

แหล่งเรียนรู้ประเภทสถานที่

.....

แหล่งเรียนรู้ประเภทกิจกรรม

.....

แหล่งเรียนรู้ประเภทบุคคล

.....

แหล่งเรียนรู้ประเภทวัตถุ

.....

แหล่งเรียนรู้ประเภทสื่อ

.....

แหล่งเรียนรู้ประเภททรัพยากรธรรมชาติ

.....

8. ท่านคิดว่าระยะเวลาสำหรับการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมให้แก่บุคคลในช่วงวัย 21 – 40 ปี ในหนึ่งวัน ควรใช้เวลาเท่าใดและควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประเภทใดบ้าง

ระยะเวลาในการจัดกิจกรรม

ประเภทของกิจกรรมการเรียนรู้

.....

9. ท่านคิดว่าแนวโน้มในการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมในอนาคตจะเป็นไปในลักษณะใด

.....

.....

10. สิ่งที่ท่านอยากให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือเกิดการพัฒนาในการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

.....

.....

.....

11. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

แบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม
ในการวิจัยเรื่อง การนำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม:
กรณีศึกษา เส้นทางคลองต๋าน บางขุนเทียน

แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ภาพระหว่างการสัมภาษณ์

1. วันที่สัมภาษณ์ เวลา สถานที่
2. ชื่อ - นามสกุล
3. เพศ ชาย หญิง อายุ ปี
4. เบอร์โทรศัพท์
5. วุฒิการศึกษา
 - ปริญญาตรี สาขา..... มหาวิทยาลัย
 - ปริญญาโท สาขา..... มหาวิทยาลัย
 - ปริญญาเอก สาขา..... มหาวิทยาลัย
 - อื่นๆ
6. ตำแหน่งทางวิชาการ/ความเชี่ยวชาญ (ถ้ามี)
7. สถานที่ทำงาน
8. ประสบการณ์ในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ปี

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

1. กิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมที่ท่านเคยจัดการเรียนรู้ได้แก่กิจกรรมใดบ้าง

.....

.....

.....

2. ผลจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

3. กิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม รูปแบบกิจกรรมใดที่เคยจัดและท่านประทับใจมากที่สุด ชั้นตอนของกิจกรรมดังกล่าวเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

4. ท่านคิดว่าการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ในปัจจุบันเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

5. ท่านคิดว่าการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ควรดำเนินในรูปแบบใด

.....

.....

.....

6. ท่านคิดว่าเนื้อหาในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม เส้นทางคล่องตัว บางขุนเทียน ควรเป็นเช่นใด

.....

.....

.....

7. ท่านคิดว่าแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมดังต่อไปนี้ควรมีคุณสมบัติเช่นใด

แหล่งเรียนรู้ประเภทสถานที่

.....

แหล่งเรียนรู้ประเภทกิจกรรม

แหล่งเรียนรู้ประเภทบุคคล

แหล่งเรียนรู้ประเภทวัตถุ

แหล่งเรียนรู้ประเภทสื่อ

แหล่งเรียนรู้ประเภททรัพยากรธรรมชาติ

8. ท่านคิดว่าระยะเวลาสำหรับการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมให้แก่บุคคลในช่วงวัย 21 – 40 ปี ในหนึ่งวัน ควรใช้เวลาเท่าใดและควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประเภทใดบ้าง

ระยะเวลาในการจัดกิจกรรม

ประเภทกิจกรรมการเรียนรู้

9. ท่านคิดว่าแนวโน้มในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมในอนาคตจะเป็นไปในลักษณะใด

10. สิ่งที่ท่านอยากให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือเกิดการพัฒนาในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

11. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

**แบบสัมภาษณ์บุคคลที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม
ในการวิจัยเรื่อง การนำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม:
กรณีศึกษา เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน**

แบบบันทึกฉบับนี้แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ภาพระหว่างการสัมภาษณ์

1. วันที่สัมภาษณ์ เวลา สถานที่
2. ชื่อ - นามสกุล
3. เพศ ชาย หญิง อายุ ปี
4. เบอร์โทรศัพท์
5. วุฒิการศึกษา
 - ปริญญาตรี สาขา..... มหาวิทยาลัย
 - ปริญญาโท สาขา..... มหาวิทยาลัย
 - ปริญญาเอก สาขา..... มหาวิทยาลัย
- อื่นๆ
6. ตำแหน่งทางวิชาการ/ความเชี่ยวชาญ (ถ้ามี)
7. สถานที่ทำงาน
8. ประสบการณ์ในการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ครั้ง

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

1. กิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมที่ท่านเคยเข้าร่วมได้แก่กิจกรรมใดบ้าง

1.1 ชื่อกิจกรรม จัดโดย

วันที่เข้าร่วมกิจกรรม ระยะเวลาที่เข้าร่วม

2. กิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม กิจกรรมใดที่ท่านประทับใจมากที่สุด รายละเอียดของกิจกรรมดังกล่าวเป็นอย่างไร

.....

3. เหตุใดท่านจึงสนใจการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

.....

4. ท่านมีความสนใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อและศาสนา

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านภาษา วรรณกรรม ศิลปกรรมและโบราณคดี

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านนันทนาการ การพักผ่อนหย่อนใจ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ วิทยาการ

5. ท่านให้ความสนใจกับแหล่งเรียนรู้ประเภทใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

แหล่งเรียนรู้ประเภทสถานที่ แหล่งเรียนรู้ประเภทกิจกรรม แหล่งเรียนรู้ประเภทบุคคล

แหล่งเรียนรู้ประเภทวัตถุ แหล่งเรียนรู้ประเภทสื่อ แหล่งเรียนรู้ทางทรัพยากรธรรมชาติ

6. กิจกรรมการเรียนรู้ประเภทใดที่ท่านเคยเข้าร่วมและชอบมากที่สุด

.....

7. จากการเข้าร่วมกิจกรรมที่ยกตัวอย่างมานี้ ท่านพบข้อดีและข้อควรพัฒนาอย่างไรบ้าง

ข้อดี

ข้อควรพัฒนา

8. กิจกรรมลักษณะใดที่ท่านอยากให้เกิดขึ้นในการเรียนรู้

.....
.....
.....

9. ท่านคิดว่าระยะเวลาสำหรับการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมในหนึ่งวัน ควรใช้เวลาเท่าใดและมีความสนใจในกิจกรรมลักษณะใดบ้าง

ระยะเวลาในการจัดกิจกรรม

กิจกรรมการเรียนรู้

10. ท่านคาดหวังสิ่งใดจากการเข้าร่วมกิจกรรมเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน

.....
.....
.....

11. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....
.....
.....

แบบสังเกตพฤติกรรมผู้ร่วมกิจกรรมในการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

แบบสังเกตฉบับนี้แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ร่วมกิจกรรม

ตอนที่ 2 พฤติกรรมของผู้ร่วมกิจกรรมในการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ร่วมกิจกรรม

บรรยายภาพระหว่างการเรียนรู้, พฤติกรรมของผู้ร่วมกิจกรรม
--

1. ลำดับที่ วันที่ เวลา

2. ชื่อ - นามสกุล

3. อายุ ปี เบอร์โทรศัพท์

ทำเครื่องหมาย / ลงในช่องบันทึกพฤติกรรม

รายการ	มีพฤติกรรม	ไม่มีพฤติกรรม
1. มีความสนใจในการเรียนรู้		
2. ตั้งคำถามหรือตอบคำถามเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ที่พบเห็น		
3. สังเกตและระบุรายละเอียดที่สังเกตได้จากผลงานศิลปกรรมและภูมิปัญญา		
4. แสดงความคิดเห็นเชื่อมโยงระหว่างสถานที่ระหว่างการเรียนรู้		
5. อธิบายความรู้สึกส่วนตัวที่มีต่อผลงานศิลปกรรมและภูมิปัญญาที่พบระหว่างการเรียนรู้		

ข้อสังเกตเพิ่มเติม

.....

แบบสอบถามความพึงพอใจของผู้ร่วมกิจกรรมในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

แบบสอบถามความพึงพอใจฉบับนี้แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ร่วมกิจกรรม

ตอนที่ 2 แบบสอบถามความพึงพอใจในการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ร่วมกิจกรรม

1. ชื่อ - นามสกุล
2. เพศ ชาย หญิง อายุ ปี
3. เบอร์โทรศัพท์
4. วุฒิการศึกษา
 - ปริญญาตรี สาขา..... มหาวิทยาลัย
 - ปริญญาโท สาขา..... มหาวิทยาลัย
 - ปริญญาเอก สาขา..... มหาวิทยาลัย
- อื่นๆ
5. ตำแหน่งทางวิชาการ/ความเชี่ยวชาญ (ถ้ามี)
6. สถานที่ทำงาน
7. ประสบการณ์ในการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ครั้ง

ตอนที่ 2 แบบสอบถามความพึงพอใจในการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง □ ที่ตรงกับความเป็นจริงเกี่ยวกับความพึงพอใจของท่านที่มีต่อการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม โดยแบ่งระดับความพึงพอใจดังนี้

5 = มากที่สุด, 4 = มาก, 3 = ปานกลาง, 2 = พอใช้, 1 = ควรปรับปรุง

ลำดับ	ข้อความ	ระดับความพึงพอใจ				
		5	4	3	2	1
1	เนื้อหาในการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม					
2	สื่อที่ใช้ในการเรียนรู้ (แผนที่ - ใบความรู้, ใบกิจกรรม)					
3	กิจกรรมระหว่างการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม					
4	แหล่งเรียนรู้ในเส้นทางคลองด่าน					
5	การสรุปเนื้อหา, ผลการเรียนรู้ร่วมกัน					
6	ความเหมาะสมของเวลาที่ใช้ในการเรียนรู้					
7	การอำนวยความสะดวกระหว่างการเรียนรู้ (ถุงยังชีพ, อาหารกลางวัน, อาหารว่าง)					
8	ความพึงพอใจในการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้โดยภาพรวม					

ข้อเสนอแนะเพื่อให้เกิดการพัฒนา รูปแบบการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบพระคุณที่เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

**แผนการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม:
กรณีศึกษา เส้นทางคลองดำเนิน บางขุนเทียน**

เรื่อง ลัดเลาะเลียบริมคลอง วันที่ พฤษภาคม พ.ศ. 2559 เวลา 08.00 – 16.30 น.

สาระสำคัญ

กิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ลัดเลาะเลียบริมคลอง เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ในเส้นทางคลองดำเนิน บางขุนเทียน โดยเรียนรู้เรื่องราวของประวัติศาสตร์พื้นที่ รูปแบบศิลปกรรม ศิลปวัฒนธรรมในพื้นที่ ทั้งด้านวิถีชีวิต อาหารการกิน การประกอบอาชีพ ความเปลี่ยนแปลงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยทำการเรียนรู้ในสถานที่จริง สังเกตและศึกษาค้นคว้า เพื่อให้ผู้ร่วมกิจกรรมเห็นคุณค่าและความสำคัญของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม

วัตถุประสงค์การเรียนรู้

1. เพื่อให้ผู้ร่วมกิจกรรมมีความรู้ความเข้าใจทางศิลปวัฒนธรรมในเส้นทางคลองดำเนิน บางขุนเทียน
2. เพื่อให้ผู้ร่วมกิจกรรมเห็นคุณค่าและความสำคัญของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม

ขั้นตอนที่ 1 ชั้นเตรียมความพร้อมในการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

ตารางกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม “ลัดเลาะเลียบริมคลอง” มีกำหนดการในการดำเนินการเรียนรู้ ดังนี้

08.00 น. พบกันที่สถานีรถไฟวงเวียนใหญ่ ลงทะเบียนพร้อมรับแผนที่การเดินทางและอุปกรณ์ในการเรียนรู้ หลังจากนั้นรับฟังการบรรยายประวัติความเป็นมาของเส้นทางคลองด่านและพิภคสถานที่จะเรียนรู้บนขบวนรถไฟวงเวียนใหญ่ – มหาชัย ซึ่งเส้นทางรถไฟสายนี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของเส้นทางในอดีตจากการสัญจรทางน้ำเป็นการเดินทางโดยรถไฟและถนนในเวลาต่อมา

เริ่มกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการบรรยายให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้ทราบประวัติความเป็นมาของเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน โดยบอกเล่าตั้งแต่แม่น้ำเจ้าพระยาสมัยโบราณที่ไหลลงมาจากทางเหนือ เมื่อถึงปากคลองบางกอกน้อยลำแม่น้ำสายเดิมไหลไปทางคลองบางกอกน้อยวกไปออกคลองบางกอกใหญ่หรือคลองบางหลวง แล้วไปออกอ่าวไทย คลองบางกอกน้อยและคลองบางกอกใหญ่เป็นแม่น้ำเจ้าพระยาสายเดิม บริเวณคลองบางกอกใหญ่หรือคลองบางหลวงมีคลองแยกสายหนึ่งชื่อคลองด่านเชื่อมระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยาสายเดิมกับปากแม่น้ำท่าจีน จังหวัดสมุทรสาครที่อยู่ไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้

คลองด่านมีความสำคัญตั้งแต่สมัยอยุธยา เพราะเป็นเส้นทางคมนาคม เรียกว่า “เส้นทางคลองด่าน” ซึ่งเป็นเส้นทางสำหรับการเดินทางออกทะเลและไปยังบ้านเมืองที่อยู่ทางใต้และทางตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยกรุงธนบุรีและรัตนโกสินทร์ นอกจากนี้ยังเป็นเส้นทางเดินทัพในสมัยโบราณ เช่น ในสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชยกทัพจากกรุงธนบุรีไปตามเส้นทางคลองด่านจนถึงค่ายบางกุ้งเพื่อขับไล่กองทัพพม่าที่มายึดค่ายเอาไวได้

ในสมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อ พ.ศ. 2328 ทรงยกทัพออกไปต่อสู้กับทัพพม่าที่ค่ายด่านเจดีย์สามองค์ จังหวัดกาญจนบุรี เส้นทางเดินทัพออกจากกรุงเทพฯ ก็เริ่มตั้งแต่คลองบางหลวง จากนั้นจึงผ่านคลองด่านจนไปถึงจังหวัดสมุทรสงครามแล้วไปทางแม่น้ำแม่กลองต่อด้วยแม่น้ำแควน้อยแล้วจึงไปไทรโยค กองทัพไทยได้ตีทัพพม่าที่มีกำลังพลมากกว่าจนแตกทัพพ่ายไปในที่สุด เส้นทางสายนี้จึงเป็นเส้นทางที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์เป็นอย่างยิ่ง มีทั้งเรื่องราวทางศิลปวัฒนธรรมและทางสังคมวัฒนธรรมหลายยุคหลายสมัย แต่ยุคสมัยที่มากที่สุดคือรัตนโกสินทร์ ซึ่งมีกรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลาง (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2544)

สำหรับคำว่า “ด่าน” มีหลักฐานอยู่ในกฎหมายตราสามดวงสมัยอยุธยาว่า มีตำแหน่ง นายพระขนอนธนบุรี ซึ่งขนอนแปลว่าด่าน แสดงว่าตำแหน่งนี้คือนายด่านตรวจตราตามที่กฎหมายระบุ หลักฐานอีกอย่างหนึ่งคือพระราชนิพนธ์และนิราศในสมัยรัชกาลที่ 1-2 ปรากฏชื่อด่านบริเวณคลองที่เชื่อมต่อกับคลองบางหลวงซึ่งก็คือ คลองด่าน สมัยโบราณมีด่านอยู่หลายแบบ เช่น ด่านภาษี ด่านตรวจสินค้า ด่านตรวจคนเข้าออกพื้นที่ เป็นต้น ด่านภาษีที่ว่าตามคำบอกเล่าและบันทึกโบราณอาจเก็บเป็นสลิปต่อหนึ่ง เช่น มีมะพร้าวมาสิบลูกนายด่านก็ไปหยิบมาหนึ่งลูกเป็นอันว่าเสียภาษีไปแล้ว ดังนั้น คลองด่าน จึงเป็นด่านสำหรับเก็บภาษีนั่นเอง (มณฑลประภากรเกียรติ, 2556)

ศิลปวัฒนธรรมในเส้นทางคลองด่านบางขุนเทียน สองฝั่งคลองบางหลวงต่อเนื่องถึงปากเส้นทางคลองด่านสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์เต็มไปด้วยเรือแพนาวาและผู้คนมากมายเพราะเป็นย่านการค้าบนเส้นทางคมนาคมที่สำคัญ ตลอดเส้นทางประกอบด้วยเรือสวนไร่นา ถิ่นฐาน

บ้านเรือนและผู้คน เช่น ละแวกวัดอัมพรสวรรค์ที่เรียกกันว่าบริเวณเจ๊กชายหมู่ ตลาดน้ำบางขุนเทียน ชุมชนข้าหลวงเดิมที่บางนางนอง ชาวสวนบางนางนอง เป็นต้น (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2544) นอกจากนี้เส้นทางนี้ยังที่เต็มไปด้วยวัดวาอารามซึ่งโดยส่วนมากเป็นงานศิลปกรรมรูปแบบพระราชนิยมในรัชกาลที่ 3 ที่รับอิทธิพลจากศิลปะจีนมาผสมผสานจนเกิดรูปแบบเฉพาะตัว (สันติ เล็กสุขุม, 2550) และศิลปกรรมที่มีร่องรอยของรูปแบบบอกซ์ตัวมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา (ประยูร อุลุชาฎะ, 2541)

ศิลปกรรมในเส้นทางคลองค่านประกอบด้วยสองยุคสมัยด้วยกัน ได้แก่ ศิลปะอยุธยา และศิลปะรัตนโกสินทร์ ซึ่งมีรูปแบบที่พัฒนาสืบเนื่องกันมา สำหรับเส้นทางคลองค่าน บางขุนเทียน มีแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมที่ผู้เรียนจะได้พบในการเรียนรู้ ดังนี้ วัดราชโอรส วัดนางนอง วัดหนึ่ง วัดอัมพรสวรรค์ วัดนางชี ชุมชนบริเวณวัดบางขุนเทียนนอก กลางและใน วัดไทร

ขั้นตอนที่ 2 ขั้นตอนการเดินทางเรียนรู้ และขั้นตอนที่ 3 ขั้นตอนทักข้อมูลการเรียนรู้

08.35 น. ออกเดินทางจากสถานีรถไฟวงเวียนใหญ่ ผ่านสถานีตลาดพลูและคลองต้นไทร

- 08.45 น. เดินทางถึงสถานีจอมทอง อธิบายรายละเอียดในใบกิจกรรมซึ่งให้ผู้ร่วมกิจกรรมตามหาการซ่อนตัวของศิลปกรรมและศิลปวัฒนธรรม เพื่อให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้สังเกตและค้นพบ พร้อมบันทึกสิ่งที่ได้เรียนรู้เพิ่มเติมผ่านการจดบันทึก ถ่ายภาพหรือวาดภาพ โดยจัดกลุ่มผู้เรียนออกเป็นกลุ่มละ 3-4 คนในการร่วมเรียนรู้และค้นหาที่ตั้งของศิลปกรรมและศิลปวัฒนธรรมที่ปรากฏในใบงาน

หน้าบันพระอุโบสถวัดราชโอรส

- 09.00 น. **วัดราชโอรส ศิลปะแบบพระราชนิยมแห่งแรก “เพชรน้ำเอกจรัสแสง แห่งคลองด่าน”**
เริ่มศึกษาศิลปกรรมวัดราชโอรส ซึ่งเป็นวัดที่พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 3 โปรดเกล้าฯ ให้มีการบูรณะตั้งแต่ครั้งยังดำรงพระอิสริยยศพระเจ้าลูกเธอ กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ ในสมัยรัชกาลที่ 2 สำหรับรูปแบบศิลปกรรมภายในวัดสามารถแบ่งได้เป็น 2 แบบ ได้แก่ ศิลปกรรมแบบพระราชนิยมในรัชกาลที่ 3 แสดงอิทธิพลศิลปกรรมจีนอย่างเต็มที่ แตกต่างไปจากพระอารามดั้งเดิมที่เป็นแบบไทยประเพณี มักปรากฏในสถาปัตยกรรมเป็นส่วนใหญ่ และศิลปกรรมแบบไทยประเพณี ได้แก่ พระพุทธรูปแบบต่างๆ เจดีย์แบบย่อมุมไม้สิบสอง ทั้งหมดที่กล่าวมาเป็นรูปแบบศิลปกรรมรัตนโกสินทร์ สมัยรัชกาลที่ 2-3 และพระพุทธรูปในวิหารพระยืนซึ่งเป็นศิลปะอยุธยาตอนปลาย มีข้อสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นพระอุโบสถเก่าของวัด ผู้ร่วมกิจกรรมเรียนรู้ตามอัธยาศัยและสักการะพระพุทธรูปที่ประดิษฐานในพระอุโบสถ วิหารพระนอน วิหารพระนั่งและวิหารพระยืน ก่อนพบกันที่ศาลาริมคลองด่านใกล้ทางรถไฟ

- 09.30 น. เดินข้ามคลองด่านด้วยสะพานริมทางรถไฟ พักจิบชาและกาแฟ ณ ร้านกาแฟริมคลองก่อนเดินทางไปวัดนางนองผ่านทางเดินริมน้ำ หน้าบ้านของห้องแถวที่เรียงรายตรงข้ามวัดราชโอรส สัมผัสวิถีชีวิตของห้องแถวแต่ละห้องซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวทั้งที่ทำค้าขายและที่อยู่อาศัย

10.00 น. **วัดนางนองวรวิหาร พระประธานทรงเครื่อง และสามก๊กในงานจิตรกรรม**

เริ่มศึกษาศิลปกรรมวัดนางนอง เชื่อกันว่าเป็นวัดที่มาจากตั้งแต่สมัยอยุธยา เมื่อถึงรัชกาลที่ 3 โปรดให้ก่อสร้างใหม่ทั้งพระอาราม ภายในพระอุโบสถประดิษฐานพระพุทธรูปทรงเครื่อง พระพักตร์อย่างหุ่นอันเป็นแบบสมัยรัชกาลที่ 3 จิตรกรรมฝาผนังอยู่ในสภาพลบเลือนมาก บางส่วนของผนังสกัดด้านหน้าพระประธานสังเกตได้บ้างว่าเป็นเรื่องพระพุทธรูปปราบท้าวชมพูบดี ภาพเขียนตอนล่างเป็นภาพก้ามละคอนแผ่นไม้ฉีกกับผนังระหว่างช่องหน้าต่าง ซึ่งเป็นการเขียนภาพหรือลวดลายสีทองบนพื้นรักโคนใซ้อย่างรักผสมสีนิยมใช้สีดำหรือสีแดง เขียนเรื่องสามก๊กเป็นตอนๆ ในช่องสี่เหลี่ยมขนาดประมาณ 60x60 เซนติเมตร เข้าใจว่าเป็นตอนกวนบึง (ลูกกวนอู) กับเล่าของจากฝ่ายจ๊กก๊กกำลังด้านทัพของแฉ่วตุน (ฝ่ายโจโฉ) ส่วนผนังระหว่างช่องประตูสกัดหน้าเป็นรูปมงคลอย่างจีน ผนังด้านตรงข้ามพระประธานบริเวณพื้นที่ระหว่างประตูเป็นภาพก้ามละคอนเขียนบนแผ่นไม้ฉีกกับผนังเป็นภาพเครื่องมงคลอย่างจีน เรียกว่า ฮก ลก ซิว พร้อมทั้งเครื่องมงคลอื่นๆ บนประตูที่ชนาบตกแต่งด้วยภาพหลายทองเรื่องทางไทย คือ รามเกียรติ์ ทางซ้ายตอนวิรุฬหชาปิ๊ง ทางขวาตอนศึกนาคบาศ นอกจากนี้ยังมีภาพเขียนสลับกระเจกโลกรอบสามกรอบเรื่องสามก๊กประดับเหนือประตูทางซ้าย (กรอบกลางใหญ่เป็นประธาน กรอบเล็กขวาข้าง โดยที่กรอบด้านขวาภาพเขียนหายไปแล้ว) ตำแหน่งเดียวกันของประตูทางขวาคงเคยมีเช่นกัน แต่หายไปทั้งหมด พื้นที่เหนือประตูเป็นภาพจิตรกรรมขนาดใหญ่ภาพซ้ำรูปมาก องค์ประกอบทั้งหมดภายในพระอุโบสถสะท้อนแนวคิดจักรพรรดิราช

สำหรับพระประธานวัดนางนองตั้งอยู่บนฐานชุกชี ปั้นลายปิดทองประดับกระเจกตามแบบสมัยนิยมในยุคนี้เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย พระพักตร์และพุทธศิลป์เป็นแบบสุโขทัยและเป็นพระพุทธรูปทรงเครื่อง เครื่องทรงต่างๆ เป็นเครื่องประดับตกแต่งต่างหากจากพระองค์ เป็นงานประติมากรรมชิ้นยอดเยี่ยมหนึ่งของช่างสมัยรัชกาลที่ 3 พระประธานองค์นี้มีความเกี่ยวข้องกับพระปรางค์วัดอรุณ เพราะมณฑกษัตริย์พระปรางค์วัดอรุณฮิมไปจากพระประธานวัดนางนอง โดยรัชกาลที่ 3 โปรดให้ย้ายมณฑกไปสวมยอดนภศูลอีกชิ้นหนึ่ง และทำมณฑกองค์ใหม่ให้พระประธานฯ

พระพุทธรูปทรงเครื่อง พระประธานวัดนางนอง

10.30 น. ผู้ร่วมกิจกรรมเรียนรู้ตามอรรถาถัย ค้นหาคำตอบเพิ่มเติมสำหรับใบกิจกรรมและสักการะพระพุทธรูปที่ประดิษฐานในพระอุโบสถ ก่อนพบกันที่ศาลาริมคลองด่านเพื่อเดินข้ามสะพานไปวัดหนึ่งราชมรรคาวิหาร

11.00 น. **วัดหนึ่งราชมรรคา เจ้าจอมมารดาเรียมสถาปนา ถิ่นข้าหลวงเดิม**
ศึกษาศิลปกรรมวัดหนึ่ง ซึ่งตั้งอยู่ฝั่งเดียวกับวัดราชโอรส เชื่อกันว่าเป็นวัดเก่าที่มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา เพราะมีจารึกที่ระฆังของวัดนี้กล่าวว่าสร้างตั้งแต่ พ.ศ. 2260 แต่ยังไม่แน่นอนนักจนถึงรัชสมัยของรัชกาลที่ 3 สมเด็จพระศรีสุลาลัย พระบรมราชชนนี หรือ “ท่านเรียม” ทรงสถาปนาใหม่เกือบทั่วทั้งพระอาราม ระหว่าง พ.ศ. 2367 - 2378 เนื่องจากบริเวณนี้เป็นนิวาสนสถานเดิมของ “ท่านเพ็ง” (ยายของรัชกาลที่ 3) ผู้ร่วมกิจกรรมเรียนรู้ตามอรรถาถัย ค้นหาคำตอบเพิ่มเติมสำหรับใบกิจกรรมและสักการะพระพุทธรูปที่ประดิษฐานในพระอุโบสถ องค์พระพุทธรูปหล่อด้วยสัมฤทธิ์ ประทับนั่งขัดสมาธิราบแสดงปางมารวิชัย มีจารึกอยู่ที่พระปฤษฎางค์ว่าหล่อขึ้นในปี พ.ศ. 1966 พระรัศมีเป็นรูปเปลว ขมวดพระเศวตเศกเล็ก พระพักตร์รูปไข่ พระขนงโก่ง พระนาสิกงุ้ม พระโอษฐ์อมยิ้มเล็กน้อย ฝีมือช่างแบบสุโขทัย ตั้งอยู่บนฐานชุกชียกสูง 3 ชั้น 2 ชั้นล่างประดิษฐานรูปพระสาวกไล่เรียงมาจากฐานชั้นล่างจำนวน 3 องค์ และ 2 องค์ตามลำดับ ซึ่งชวนให้นึกถึงปัญญาวัคคีย์ผู้ได้รับการแสดงปฐมเทศนาของพระพุทธเจ้า ณ ป่าอิสิปตมฤคทายวัน

พระประธาน 28 พระองค์ วัดอัปสรสวรรค์

11.30 น. **วัดอัปสรสวรรค์ พระประธาน 28 พระองค์และหอไตรทรงงามกลางสระน้ำ**
เดินทางโดยเรือมุ่งหน้าสู่วัดอัปสรสวรรค์ บริเวณปากคลองด่าน ซึ่งปฏิสังขรณ์ในสมัยรัชกาล

ที่ 3 เนื่องจากเจ้าจอมน้อยที่มีความสามารถในการแสดงละครโอเปร่า เป็นตัวสุหรานางได้ตั้งฉายาว่า เจ้าจอมน้อยสุหรานาง เห็นวัดหมู่ทรุดโทรมลงมากเลยใครจะปฏิสังขรณ์เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ท่านเจ้าคุณบิดาจึงกราบบังคมทูลขอพระกรุณาต่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ให้สถาปนาวัดใหม่ทั้งวัด และพระราชทานนามว่า วัดอัปสรสวรรค์ เพื่อเป็นที่ระลึกแก่เจ้าจอมน้อย ชมพระอุโบสถซึ่งก่ออิฐถือปูนแบบจีน มีกำแพงแก้วล้อมรอบ ภายในประดิษฐานพระพุทธรูป 28 องค์ ถือเป็นพระประธานทุกองค์ และเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยหล่อเท่ากันหมด หน้าตักกว้างหนึ่งศอก สูงหนึ่งศอกสี่นิ้ว ตั้งอยู่บนฐานชุกชีเดี่ยวลดหลั่นเป็นทรงจอมสูง มีพระนามจารึกทุกองค์และชมหอไตรปฏิมาที่ประดิษฐานอยู่กลางสระ เป็นหอไตรที่มีทรงทรงงดงาม สมเด็จพระเจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต เคยทอดพระเนตรแล้วนำแบบไปจัดรูปหล่อเขียนสมัยอยุธยาที่วังสวนผักกาด

หอไตรปิฎก

12.00 น. รับประทานอาหารกลางวันที่ร้านก๋วยเตี๋ยวเปิดวัดนางชี พักผ่อนตามอัธยาศัย

13.00 น. **วัดนางชี มิ่งงานชักรพระแห่งเดียวในกรุงเทพ**

ชมศิลปกรรมวัดนางชีโดยรอบ วัดนางชีเป็นวัดเก่าแก่ที่มีมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาซึ่งมีปราสาทใหญ่เป็นหลักของวัด มีพระอุโบสถขนาดใหญ่โดยพระอุโบสถอยู่ด้านซ้ายขององค์ปราสาท พระวิหารและพระอุโบสถสูงเท่ากัน ขนาดเท่ากับวัดราชโอรส รูปทรงก็เหมือนกัน มีเจดีย์ย่อมุม 12 เรียงรายถึง 4 องค์ และเจดีย์ทรงลังกาอยู่มุมกำแพงมุมละ 2 องค์ ตรงกลางระหว่างพระอุโบสถและพระวิหารมีพระปราสาท 8 เหลี่ยมอีกองค์หนึ่งด้วย อาจจะปฏิสังขรณ์ขึ้นจากของโบราณหรือว่าเป็นคดสมัยใหม่รัชกาลที่สามเพราะที่พระอุโบสถของวัดมีร่องรอยหลายประการ แสดงว่าเป็นของที่มีมาแล้วตั้งแต่สมัยอยุธยา เช่น องค์พระประธานขนาดใหญ่ตั้งห่างผนัง

ด้านหลังมาก หลังพระประธานเป็นพระนอนแม้ว่าจะถูกปฏิสังขรณ์แล้วก็ยังเห็นเค้าอยู่ยาชัดเจน อีกอย่างหนึ่งคือโบสถ์ซึ่งทำด้วยหินทรายสีขาว ตั้งบนแท่นเสมาเป็นเสมาแบบอยุธยา ตอนปลายยอดตัดและเป็นเสมาสมัยพระนารายณ์มหาราชอย่างแน่นอน (ประยูร อุลุชาฎะ, 2541) พระอุโบสถขนาดย่อมหลังคาลด 2 ชั้น แต่ไม่มีช่อฟ้าใบระกา หน้าบันประดับด้วยกระเบื้องเคลือบจีนเป็นรูปเครื่องบูชาและกระเช้าดอกไม้ งานประเพณีที่สำคัญ ได้แก่ งานชักพระวัดนางชี หรือปัจจุบันเรียกว่างานแห่พระบรมสารีริกธาตุ จะอยู่เชิญชักแห่จากหน้าวัดไปทางคลองบางกอกน้อย ถึงวัดไผ่เตี้ย ตีลังกันในวันแรม 2 ค่ำ เดือน 12 ของทุกปี

ผู้ร่วมกิจกรรมค้นหาคำตอบเพิ่มเติมบันทึกข้อมูลลงในใบกิจกรรม ก่อนพบกันที่ศาลาท่าน้ำวัดนางชี ริมคลองด่าน

- 13.30 น. เดินทางตามเส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน ชมวัดวาอารามที่ได้ทำการศึกษาในช่วงเช้าผ่านมุมมองการสัญจรทางน้ำซึ่งเป็นเส้นทางหลักในอดีต ตั้งแต่วัดหนัง วัดนางนอง วัดราชโอรส และเลี้ยวเข้าสู่คลองลัดเพื่อชมบ้านเรือนและเรือกสวนบริเวณวัดบางขุนเทียนนอก กลางและใน พร้อมการบอกเล่าบรรยากาศในอดีตจากวิทยากรในชุมชน ก่อนเลี้ยวออกบริเวณโค้งน้ำวัดไทร

ร้านถิ่นไพบูลย์

- 14.30 น. ขึ้นฝั่งที่ท่าหน้าวัดไทร แวะชมร้านค้าริมคลอง เช่น ร้านถิ่นไพบูลย์ ชมศิลปกรรมภายในวัดไทรเช่น ตำนานกทอง ซึ่งมีตำนานว่าเป็นของพระเจ้าเสือทรงพระราชอุทิศให้เป็นกุฏิสงฆ์ตั้งอยู่ริมคลองด่าน ที่เรียกตำนานกทองเพราะเป็นตำนานที่ลงรักปิดทองทั้งด้านนอกและด้านในทั้งหลังแต่ก็อยู่ในสภาพที่เลอะเลือนมาก และนักโบราณคดีประวัติศาสตร์ศิลปะ อธิบายว่าเป็นงานช่างยุคต้นกรุงรัตนโกสินทร์สอดคล้องกับหลักฐานว่าวัดไทรมีการบูรณปฏิสังขรณ์ครั้งใหญ่สมัย รัชกาลที่ 4 – รัชกาลที่ 5

ขั้นตอนที่ 4 ขั้นสรุปผลการเดินทางและขั้นตอนที่ 5 ขั้นแบ่งปันข้อค้นพบ

15.00 น. ผู้ร่วมกิจกรรมจะสรุปผลการร่วมกิจกรรมลงในใบงาน โดยสรุปจากประเด็นที่กำหนดไว้เพื่อเป็นข้อค้นพบจากการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมในครั้งนี้นับบริเวณริมน้ำวัดไทร ก่อนร่วมกันอภิปรายถึงผลจากการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมในครั้งนี โดยนำข้อค้นพบมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน พร้อมประเมินความถูกต้องและความเข้าใจที่ตรงกันของผู้ร่วมกิจกรรม

ขั้นตอนที่ 6 ขั้นประเมินความพึงพอใจในการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

15.45 น. ลงเรือออกเดินทางผ่านคลองดาวคะนองสู่แม่น้ำเจ้าพระยา ทัศนูปัญญาจากสวนผักและเรือสินค้า ผู้ร่วมกิจกรรมประเมินความพึงพอใจในการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมผ่านการตอบแบบสอบถามความพึงพอใจในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม แจงผลสะท้อนกลับให้ผู้จัดการเรียนรู้ได้ทราบถึงความรู้สึกที่มีต่อการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมในครั้งนี เพื่อนำไปพิจารณาประกอบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

16.30 น. ถึงท่าเรือสะพานตากสิน ผู้ร่วมกิจกรรมเดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ

สื่อการเรียนรู้ / แหล่งการเรียนรู้

1. แหล่งเรียนรู้ในเส้นทางคลองดำเนิน บางขุนเทียน
2. แผนที่ระบุพิกัดที่จะทำการศึกษาในเส้นทางคลองดำเนิน บางขุนเทียน

การวัดและประเมินผล

1. ประเมินผลผ่านแบบสังเกตพฤติกรรมผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม
2. ประเมินผลผ่านแบบสอบถามความพึงพอใจของผู้ร่วมกิจกรรมในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

สุทธิดา มนทิวรรักษ์ เกิดวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2532 สำเร็จการศึกษาปริญญา
ครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา ภาควิชาศิลปะ ดนตรี และนาฏศิลป์ศึกษา เมื่อปีการศึกษา
2555 และเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา ภาควิชาศิลปะ
ดนตรี และนาฏศิลป์ศึกษา ในปีการศึกษา 2556

